KADİR MISIROĞLU

Geçmiş Günü Elerken

I

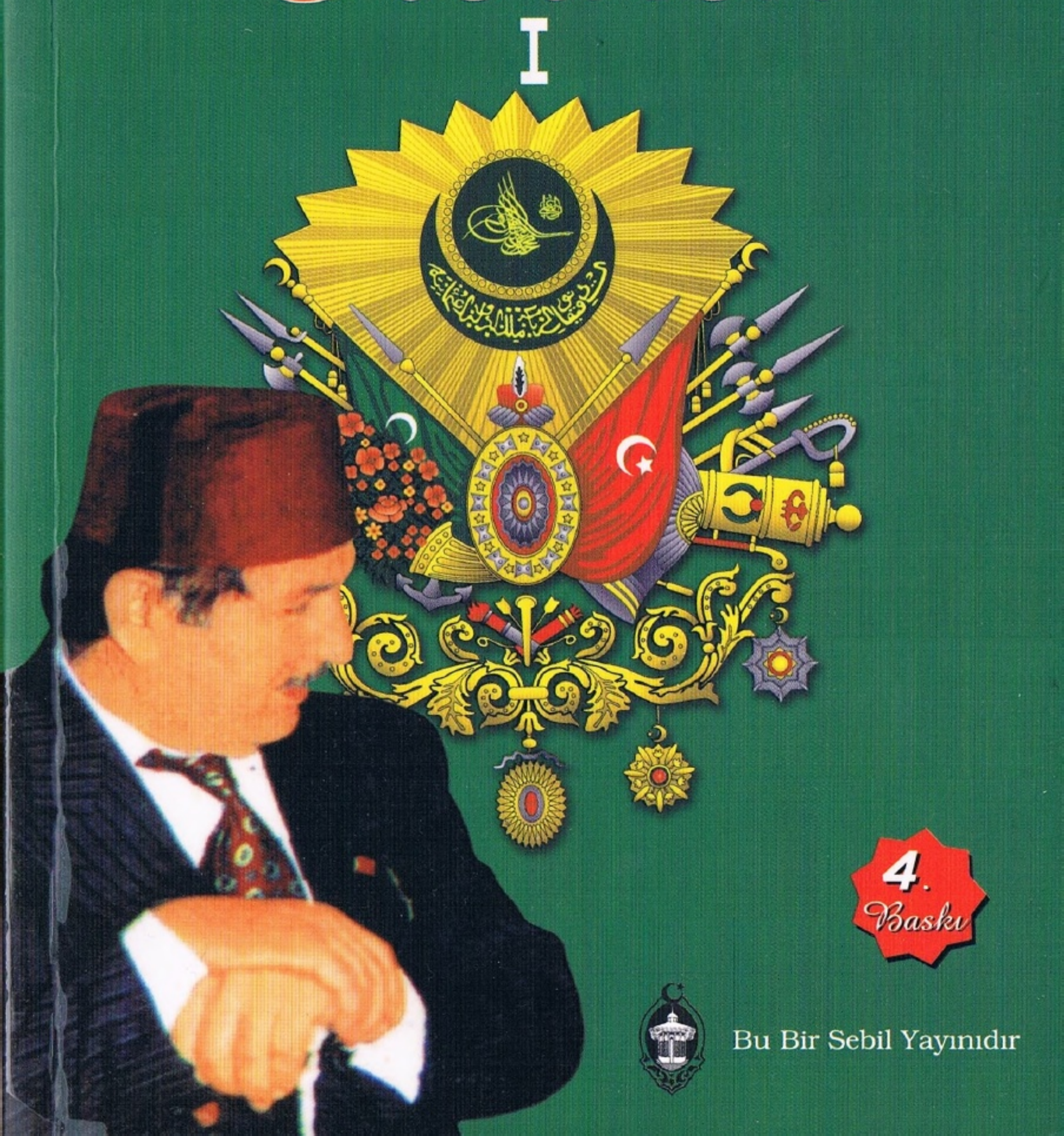

4. Baskı

Bu Bir Sebil Yayınıdır

SEBİL YAYINLARI Nu: 163
DİZGİ: **UKAZ**
BASKI-CİLD: **İhlas Gazetecilik A.Ş.**
Tel: 0212 454 30 00
KAPAK: **Ali İhsan BAHADIR**
YAYINA HAZIRLAYAN: **Ali İhsan BAHADIR**

©Copyright **SEBİL YAYINEVİ**
ISBN 978-975-580-062-2 (cilt-1)
ISBN 978-975-580-061-5 (tk.nu)

1. BASIM - 1993

ISTANBUL
2015

KADİR MISIROĞLU

GEÇMİŞ GÜNÜ ELERKEN

I

DÖRDÜNCÜ BASIM

SEBİL YAYINEVİ
Tunusbağı Cad. Nu: 16 Doğancılar
ÜSKÜDAR-**İSTANBUL**
Tel: 0216 553 51 51
www.sebilyayinevi.com

MÜELLİFİN (YAZARIN) YAYINLANMIŞ ESERLERİ

- OSMANLI TÂRİHİ c.II (2014)
- OSMANLI TÂRİHİ c.I (2013)
- PÎRÎ REİS (Târihî Roman) (2012)
- MUHTASAR İSLÂM TARİHİ, C. III (2012)
- TARİHTEN GÜNÜMÜZE TAHRİF HAREKETLERİ, C.III (2012)
- ZORAKİ ÂSİ, ŞEHZÂDE BÂYEZİD (Târihî Roman) (2012)
- TARİHTEN GÜNÜMÜZE TAHRİF HAREKETLERİ, C. II (2011)
- MİMAR SİNAN (Târihî Roman) (2011)
- MUHTASAR İSLÂM TARİHİ, C. II (2010)
- TARİHTEN GÜNÜMÜZE TAHRİF HAREKETLERİ, C. I (2010)
- MUHTASAR İSLÂM TARİHİ, C. I (2009)
- SOKOLLU MEHMED PAŞA (Târihî Roman) (2009)
- BARBAROS HAYREDDİN PAŞA (Târihî Roman) (2009)
- İSLÂM DÜNYA GÖRÜŞÜ (2008)
- MAKBUL VE MAKTUL İBRAHİM PAŞA (Târihî Roman) (2008)
- VELİ BÂYEZİD'İN BEDDUÂSI (Târihî Roman) (2008)
- BİR MAZLÛM PADİŞAH SULTAN ABDÜLHAMİD (2007)
- CEM SULTAN'IN PAPAĞANI (Târihî Roman) (2006)
- BİR MAZLÛM PADİŞAH SULTAN ABDÜLAZİZ (2006)
- ZAĞANOS PAŞA (Târihî Roman) (2006)
- BİR MAZLÛM PADİŞAH SULTAN VAHİDEDDİN (2005)
- HAYAT FELSEFESİ YAHUD YAŞAMAK SANATI (2005)
- DÜZMECE MUSTAFA (Târihî Roman) (2005)
- KAVUKLU İHTİLÂLCİ (Târihî Roman) (2005)
- İTHAFLI FIKRALAR (2005)
- FİLİSTİN DRAMI'NIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ (2004)
- GURBET İÇİNDE GURBET (2004)
- ÜÇ HİLÂFETÇİ ŞAHSİYET (1995)
- ÂŞIKLAR ÖLMEZ!.. (1994)
- GEÇMİŞ GÜNÜ ELERKEN C. I (Hâtırât) (1993)
- GEÇMİŞ GÜNÜ ELERKEN C. II (Hâtırât) (1995)
- BİN UYDURMA KELİMEYİ BOYKOT (1993)
- İSLÂM YAZISINA DÂİR (1993)
- ÜSTÂD NECİP FÂZIL'A DÂİR (1993)
- GEÇMİŞİ VE GELECEĞİ İLE HİLÂFET (1993)
- CEMRE (Şiir) (1992)
- HİCRET (Hâtırât) (1990)
- İSLÂMCI GENÇLİĞİN EL KİTABI (1981)
- KANLI DÜĞÜN (Târihî Roman) (1972)
- UZUNCA SEVİNDİK (Târihî Roman) (1973)
- KIRIK KILIÇ (Târihî Roman) (1973)
- ALİ ŞÜKRÜ BEY (1978)
- LOZAN ZAFER Mİ, HEZİMET Mİ? C. I (1965)
- LOZAN ZAFER Mİ, HEZİMET Mİ? C. II (1974)
- LOZAN ZAFER Mİ, HEZİMET Mİ? C. III (1977)
- OSMANOĞULLARI'NIN DRAMI (1974)
- MUSUL MES'ELESİ ve IRAK TÜRKLERİ (1972)
- MOSKOF MEZÂLİMİ (1970)
- AMERİKA'DA ZENCİ MÜSLÜMANLIK HAREKETİ (1967)
- KURTULUŞ SAVAŞI'NDA SARIKLI MÜCÂHİDLER (1967)
- YUNAN MEZÂLİMİ (TÜRK'ÜN SİYAH KİTABI) (1966)
- MACAR İHTİLÂLİ (1966)

İ T H A F

Hayatta çektiğim her çileyi benimle birlikte iktiham etmiş (göğüslemiş) bedenimi emzirememiş olmasına mukabil ruhumu, peteğini dolduran mübârek bir arı ihtiras ve muhabbetiyle beslemiş veliye anam,

HACI SÂRİYE MISIROĞLU 'nun

Rahmetle yâdına vesile olması dileği ile...

Kadir Mısıroğlu

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 9

BİRİNCİ BÖLÜM
AKÇAABAT

A – DOĞDUĞUM MUHİT VE ÂİLEM 13
a – DOĞDUĞUM MUHİT 13
b – ÂİLEM 35
B – ÇOCUKLUK YILLARIM 44
a – AKÇAABAT MERKEZ İLK MEKTEBİ 44
b – AKÇAABAT ORTA MEKTEBİ 55

İKİNCİ BÖLÜM
TRABZON VE TRABZON LİSESİ YILLARI

A – TRABZON 71
B – TRABZON LİSESİ YILLARI 80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ÜNİVERSİTE YILLARIM

A – HUKUK FAKÜLTESİ 115
B – TRABZON LİSELERİNDEN YETİŞENLER DERNEĞİ ... 127
C – YURTÇULUK ve FİKRÎ FAALİYETLERİM 133
D – SÖNMEZ ŞİRKETİ NASIL KURULDU 182
E – 27 MAYIS İHTİLÂLİ ÖNCESİ 196

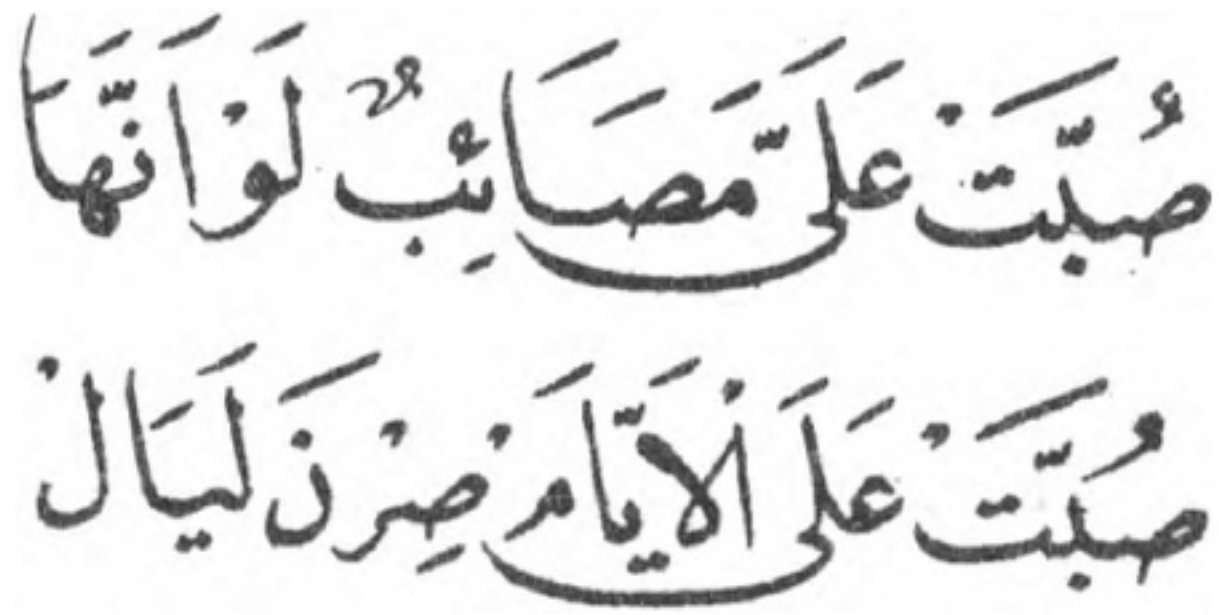
صُبَّتْ عَلَيَّ مَصَائِبٌ لَوْ أَنَّهَا
صُبَّتْ عَلَى الْأَيَّامِ صِرْنَ لَيَالِ

"Üzerime o kadar belâ döküldü ki, onlar aydınlık gündüzler üzerine dökülse gece olurdu!..

Hz. Fâtıma
(radıyallahuanha)

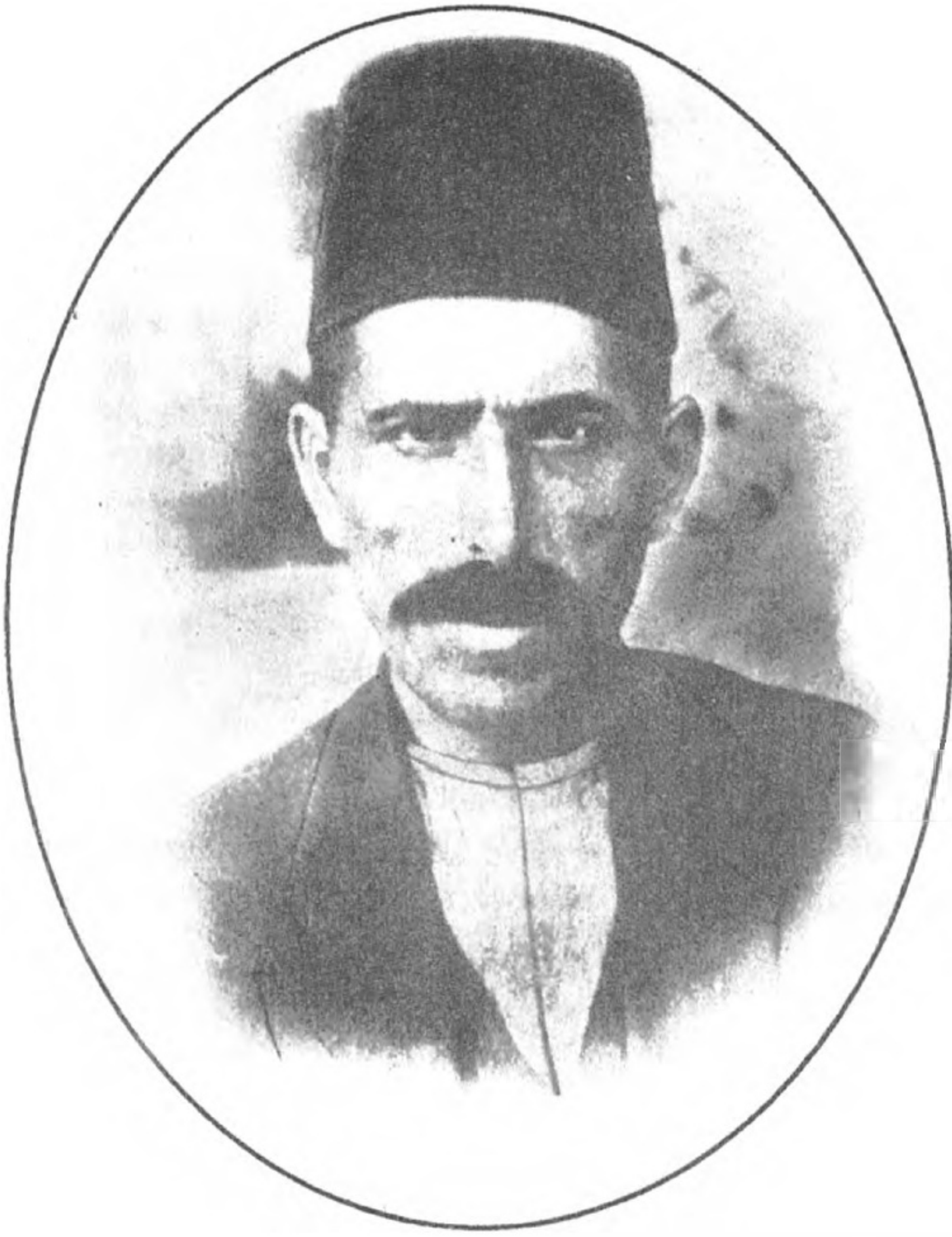

— Talihsiz bir dehâ —

DEDEM PAŞA EFENDİ

(1887 – 1929)

ÖNSÖZ

Hâtıralar, şahsî bir mâcera gibi görünseler de fikrî, ictimâî ve siyasî vukuat ve şerâitin lâyıkıyle anlaşılıp değerlendirilmesinde en ehemmiyetli unsurlardır. Bunun için hâtırat bırakan şahsın — tâbiatiyle — büyük ve ehemmiyetli hadiseler içinde bulunmuş olması gerekir. Bu sebepledir ki "hâtırat" türünden eserler, günümüzde tarih ilmi için en esaslı kaynaklardan biri olmuştur.

*Batı Dünyası'nda siyâsî ve içtimâî hadiselere büyük ölçüde karışmış bulunanlar — umûmiyetle — tekâüd (emekli) olup bir kenara çekildikten sonra vukuatın saklı kalmış cihetlerini kaleme almayı gelecek nesillere karşı vicdânî bir borç olarak kabul ederek "hâtırat" yazıp bırakmayı alışkanlık haline getirmişlerdir. Türkiyemiz'de bu davranış henüz an'aneleşmiş sayılmaz. Siyâsî ve içtimâî hadiselere karışmış bulunan nice şahıslar tarihe hiçbir şey söylemeden göçüp gitmişler, pek çokları da kendilerini tebriye (temize çıkarma) gayreti ile yalan ve yanlışlarla dolu eserler ortaya koymuşlardır. Meselâ **M. Kemal Paşa**'nın mâhud mutku 19 Mayıs 1919'dan başlar. O'nun bu tarihten evvelki hayat ve faaliyetlerine dâir şurada, burada*

söyledikleri sadra şifa değildir. İsmet Paşa da bölük pörçük hâtırat kırıntılarıyla aşağı yukarı aynı şeyi yapmıştır. Fakat bilhassa yakın tarihimizde bu kadarını bile yapmamış olanlar az değildir.

Ben, büyük ölçüde siyasî ve içtimâî hâdiselere dahil olmuş değilim. Bu keyfiyet resmî makam itibariyledir. Fakat islâmî hareketin seyri içinde yaklaşık elli yılımın geçmiş olduğu düşünülürse şahsî hatıralarımın muazzez dâvâmızın gelişme seyrini kavramak bakımından hâiz olduğu ehemmiyet kolayca anlaşılır.

Yaptıklarını anlatmanın bizzarûre bir övünme mâhiyeti taşımasından dolayı bugüne kadar asla düşünmemiş olduğum halde bu defa kaleme sarılarak — hem de — iki cild hâlinde "hâtırat" yazmaya kalkışımın iki ehimmiyetli sebebi vardır.

1 — Fırtınalarla dolu bir roman gibi geçmiş olan hayatımdan, Almanya'da, yayınlanmış olan "Sebil"lerde seçip naklettiğim bazı vak'aların gördüğü alâka ve sağladığı fayda en başta zikri gereken bir sebeptir.

2 — Bugün altmış yaşını devirmiş bulunmaktayım. Oturacak bir daireye bile mâlik olmadığım gibi arkama — muayyen bir âlâmet-i fârika ile techiz edilmiş — bir kitle de takmış değilim.

O halde bu hâtıraları okuyanlar, hâtırat yazarak bu yaştan sonra hangi ihtirasıma hizmet ettiğimi söyleyebilirler!.. Bense kendimi herkesten iyi bilirim. Neyi, niçin yaptığımın izahı sadedinde başkalarının takdirlerinden de tenkidlerinden de müstağniyim. Demek ki, nefsime bir övünme payı çıkacak diye susmanın artık altmış yaşını devirmiş ve dolayısıyla ihtirasları sönmüş bir insan için bir gereği kalmamıştır. Cenab-ı Hak'tan gayri kimden ne bekleyebilirim ki...

Yüce Rabbime mâlum olduğu üzere hayatımı "korku" ve "menfaatin" üstünde bir his ve düşünce ile yaşadım. Bununla beraber bu eserde yazdıklarımın "çıplak gerçekler" olduğu sanılmamalıdır. Zira yaşımın altmışı de-

virmiş olmasına ramen ben bu memlekete daha nice yıllar — Mevlâ nasib etmişse — fikir vâdisinde hizmet etmek istiyorum. O iştiyak ile dopdoluyum. Bu hissi vaktiyle "Ağaçlar Ayakta Ölür!.." adlı bir yazı ile tebcil etmiştim.

Eskişehir Askerî Cezâevi'nde yazmış olduğum "Kur'an" Şiirini de şu mısralarla bitirmiştim:

"Mâdem ölüme kadar,
Verilmiş bir mühlet var!..
Donanıp tekrar aşkla,
Sefere baştan başla!..
Silkinip fırlasana,
Zaman dar yapışsana,
Tekrar yüce Kur'an'a!..
Tekrar yüce Kur'an'a!.."

Binâenaleyh kendi hizmet şansımı azaltmamak için bazı ehemmiyetli vukuatı mahfuz tuttum. Henüz ne Türkiye'de o derecede hürriyet var ve ne de ben bu ölçüde çıplak gerçeği takdim etmemin lüzumuna inanmaktayım.

On bir yıl ayrılıktan sonra vatana gelmişliğim henüz birinci yılını doldurmuşken hakkımda yeniden iki dâvâ açılmış olmasının beni mâzur göstereceğini sanırım.

Yazmadığım hususların bir çoğu — kolayca tahmin edilebileceği üzere — siyâsî polisin işine yarayacak olan vak'alardır. Ancak, gördüğüm nankörlüklerle mâruz kaldığım hüsranların pek çoğunu da yazmadım. Onları "Karacaahmet Mezarlığı"na dönen sineme gömmeyi daha uygun buldum ve,

"Ne kahrı, dest-i âdâdan,
Ne lütfu âşinâden bil!..
Umurum Hakka tefviz et,
Cenab-ı Kibriya'dan bil!.."

mantığı ile hareket etmeyi tercih ettim. Zira aksine hareketi,

yaşımın gereği olan müsâmahakârlılıkla bağdaştıramadım.

Kronolojik bir sıra dahilinde yazılan bu hâtıratın birinci cildi 27 Mayıs 1960 İhtilâli ile noktalanacak, ikinci cild ise 1960 ile 1980 yılında yurtdışına çıkışıma kadar olan yirmi yılın vukuatını ihtiva edecektir. On bir yıllık gurbet ise "Gurbet İçinde Gurbet" adıyla inşallah ayrıca yazılacaktır.

Bunların dışında yine hâtırat nev'inden olmak üzere Eski Şehir'de hapsedilişimi "Bir Muhâkemenin Muhakemesi" mecbur kalıp da girıştiğim ticarî işler de "Zoraki Tâcir" adlarıyla — İnşallah — ayrıca yazılacaktır.

Hayat kudret kalemi ile yazılmış bir senaryoya benzemektedir. Bir romanda vukuat sayfalar çevrildikçe gelişir ve mâlum olur, hayatta ise günler arkaya atıldıkça!..

Ben bu eserle sizi 1933 - 1960 arasında hayat romanımdan kopmuş takribi on bin (27 yıl) günlük yaprağın soluk muhtevasında bir seyahate çıkarmak istiyorum. Usanmadan sonuna varırsanız ve mâcerâmın bu faslında benim ihlâsıma kanaat getirirseniz hayatta olsam da olmasam da ruhuma bir fâtiha bağışlayınız. Ben sizin için bu kadar zahmet çekip hikâyemi arz ettim, siz de benim için bu kadarcık bir külfeti ihtiyar etmez misiniz, benim sevgili okuyucularım!..

Veminelllahitteyfik

Kadir Mısıroğlu

17 Şubat 1993
DİKİLİTAŞ / İSTANBUL

BİRİNCİ BÖLÜM

AKÇAABAT

A — DOĞDUĞUM MUHİT VE AİLEM

a — Doğduğum Muhit

Benim doğduğum şehir, bugün Trabzon'un — âdeta — bir mahallesi haline gelmiş olan "Akçaabat"tır. Eskiden buraya daha yaygın bir tâbirle "Pulathâne" denirdi. Farsça "sertleştirilmiş çelik" demek olan "pulat" mecâzen "yiğit" manasınadır[1]. Bu manada son zamanlara kadar kullanılmıştır[2].

Karadeniz'in tabii bir limanı olan bu kadîm kasaba **Evliya Çelebi**'nin tâbiri ile "... gül ve reyhan ve erguvan

---

1 — **Hüseyin Kâzım Kadri** — Büyük Türk Lügatı, C. 2 İstanbul 1928 sh. 58.

2 — **Sultan Reşad** murhumun "Çanakkale" için yazdığı şiirde bu kelime aynı mânâda kullanılmıştır:

"Savlet etmişti Çanakkele'ye bahr-u berden
Ehl-i İslâm'ın iki hasm-ı kavisi birden

Lâkin imdad-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-yı pulat beden."

.....

açan bir belde..."dir[3].

Trabzon ve Yoroz Burunları arasında yer alan bir koydur. Şu mahfuziyeti sebebiyle diğer Karadeniz şehir ve kasabalarından daha mutedil bir iklime sahiptir. Ekseri kışları kar yağmaz ve Akdeniz'e mahsus zeytin bile yetişir. Benim çocukluğumda hemen hemen her evin önünde gayet bakımlı mandalına ve portakal bahçeleri vardı. Başta fındık olmak üzere yetişmeyen meyva yok gibidir. Fakat en çok ekilen tütündür. Yılda takriben dört milyon kilo kadar tütün istihsal edilir. Bir zamanlar tütünün fazla para etmesi, meyva ve sebze yetiştiriciliğinin aleyhine olmuştur. O derecede ki; bugün Akçaabat'ta tütün yüzünden çay ekimine müsaâde edilmemektedir.

Dağlar, kâmilen kekik otu ile kaplı bulunduğundan Türkiye'nin en leziz yağı Akçaabat'ta istihsal olunur. Eskiden bunu toplayıp İstanbul'a sevkederlerdi. Bizim âilenin ticârî faaliyeti de daha çok buydu. Yağın yanı sıra, mısır ve diğer hububat alım satımını da yaparlardı.

Bol yağış sebebiyle her taraf yemyeşildir. Eğer insanlar eliyle tahrib edilmemişse yeşillik çoşkun bir sel hâlinde denize kadar ulaşır. Eskiden ormanlar çok ve gürdü. Bunlarda gâyet bol olan "orman gülleri"nin sarı ve eflâtun çiçekleri vardır. Buna mahallen "komar" denir. Fındık ağacı gibi bu da bodurdur. Ancak gövdesi onun gibi düzgün olmayıp iğri büğrüdür. Sadece yakacak olarak kullanılır. Trabzon bölgesinde istihsal edilen bal, bu bitki sebebiyle fazla yenirse insanı sarhoş eder[4]. Bü yüzden Trabzon balına aynı zamanda "deli bal"

---

3 — **Evliya Çelebi**'nin Trabzon'dan bahsederken (bkz. C. II sh. 450 - 460) kaydettiği bu tavsif hiç şüphesiz Akçaabat'a da şâmildir. O Akçaabat'tan "Polta" diye bahseder. Haftada bir kurulan pazarında on bin kişinin toplandığını yüz kadar mâ'mur köyünün mevcud olduğunu, limanının "demir tutar, yataklı, bir liman" bulunduğunu zikreder.

4 — Tarihte "Onbinlerin Ric'ati" adıyla meşhur olmuş bir vak'a vardır ki, **Sokrates**'in talebelerinden **Xenephon** (ksenefon) tarafından **"Anabasis"**

derler.

Dağlarda her çeşit çam (lâdin) gürgen, meşe ve şimşir mevcuddur. Trabzon hurması diye bilinenden ayrı olarak zeytin büyüklüğünde, kurutulup kışın da yenebilen bir hurması ile patlıcan inciri denilen meyvalar başka yerlerde görülmez ve emsalsiz lezzettedir. O derecedeki **Evliya Çelebi** bile diğer birçokları meyanında bunları da methetmiştir.

Akçaabat'ın gâyet güzel yaylaları vardır. "Haçka", "Karadağ", "Bey Pınarı" ve "Hıdırnebi" bunların başlıcalarıdır. Bazı yaylalarda belli zamanlarda panayırlar düzenlenir ki, bunların tarihi oldukça eskidir. Akşam üzerleri bu yaylalarda güneşin batışını seyretmenin zevkine doyum olmaz. Ekseriya vâdileri sis doldurur ve tepeler denizdeki adacıkları andırır. Benim çocukluğumda kazamızda bir yaylacılık an'anesi vardı. Yazın şehir âdeta boşalır, at ve katırlara yükletilen eşya denkleri ile yaylaya çıkılırdı. Biz de bu an'aneye uyarak, tam bir yayla olmasa bile az çok havadar eski köyümüz Lefka (Çınarlı)ya çıkardık. Babam ablamla beni katır veya merkebin iki yanına yerleştirilmiş tütün sepetlerine koyardı. O zaman

---

adıyla tafsilâtlı bir şekilde yazılmıştır. Vak'anın hulâsası şudur:

Meşhur İran hükümdarlarından **Dârâ** M. Ö. 404 Yılı'nda vefat edince iki oğlu **Erdişer** ile **keyhüsrev** iktidar mücâdelesine başlamıştı. **Keyhüsrev** kardeşine karşı kullanmak üzere Yunanlılardan onbin ücretli asker tedârik etmişti. Fakat O, M. Ö. 1400 Yılı'nda Bâbil yakınlarında kardeşiyle harb ederken öldünce, başsız kalan bu paralı askerler, Yunanistan'a varmak ümidi ile kuzeye doğru meşakkatlı bir yolculuktan sonra Trabzon'a gelmişlerdi. Başlarındaki kumandan bu mâcerayı kaleme almış olan **Xenephon**'du.

Trabzon'un o zamanki ahvali hakkında pek çok mâlumat ihtiva eden bu eserden öğreniyoruz ki. Trabzon'da çokça bal yiyen bu askerler, âdeta sarhoş olmuşlar ve uzun müddet uyuyakalmışlardır. İşte Trabzon balının sarhoş ediciliği bu kadar eski ve meşhurdur. Türkiye'de bile,

"Bal yetim tuttu beni,
Yarim unuttu beni,
....."

denilerek terennüm edilmektedir.

köye araba yolu yoktu. Olsa da memlekette otomobil mevcud değildi. Akcaabat - Trabzon arasında çalışır, minibüsten biraz büyük bir otobüs vardı. Bunun, 1936 model olduğu söylenirdi. Halk ona "kaptı kaçtı" diyordu. Köy yolculuğu katır veya merkep sırtında beş - altı saat sürerdi.

Lefka (Çınarlı) "Uçurum Boğazı" denilen tepeden Kalanima (Söğütlü) Deresi'ne kadar taraça taraça devam eden şipşirin bir köydü. Köyün "çalimena" denilen çok güzel bir pınarı vardı. İsimlerin Rumca olmasına rağmcn Akçaabat'ın diğer bir çok, köyü gibi bu köyde de eskiden beri Rum mevcud değilmiş. Rumlar bazı sâhil köyleri ile şehir merkezinde otururlarmış. Bunlar da 1924 Lozan Andlaşmasına istinâden Yunanistan'a gönderilmişlerdir[5].

Köyde bizim gibi başka yazlıkçılar da vardı. Köylü bunlara

---

5 — Şahsî kanaatim odur ki; Rum diye Yunanistan'a gönderilen bu insanlar aslında grek değil, hıristiyanlaşmış Türklerdi. Zira bu bölgeye Oğuzlar'ın gelişi Rumlardan çok evveldir. Bunun izlerini Dede Korkut Masalları'nda bile bulmak mümkündür. Bu masalların İslâm'dan önce mevcud olduğu, sonra yeniden yazılıp islâmîleştirildiği mâlumdur. Halk "Oğuz"un ne demek olduğunu bilmeden hâlâ garip, hayret verici bir asâr-ı atika ile karşılaşınca;

" — Eski insanlar çok Oğuzdu!.." der. Bununla onların cok akıllı, becerikli olduğunu ifâde etmek ister.

Bu gerçekle alâkalı diğer bir husus da halkın "Cepniler" hakkındaki telâkkisidir. Halk "cepni" kelimesini çoban, görgüsüz, dağ adamı mânâsına kullanır. Çocukluğumda şehir adâbına ayak uyduramıyanlar için tahkir makamındı;

" — Çepni!.. Ne olacak!.." dendiğine çok şâhid olmuşumdur. Çepniler'in yirmi dört oğuz boyundan biri olduğundan kimsenin haberi yoktu. Çepniler, daha ziyade dağlarda, yaylalarda yaşarlardı.

Grekler sâdece sahilde koloniler kurmuşlardı. Kommenoslar (1204 - 1461) zamanında Hıristiyanlık ve Yunanca'nın tesiriyle bir kısım ahâli rumlaşmıştır.

Fetihten sonra **Fâtih** Konya ve Maraş bölgesinden buraya Türk nüfus taşıyıp yerleştirmiştir. Ancak halkın lisanında Osmanlı Türkçesi'nde mevcud olmayan bir kısım öz Türkçe kelimeler mevcuttur. Bunları Orta Asya'dan

hususî bir âlâka ve saygı gösterirdi Yazlıkçı komşumuz **Molla Recep** (Boğuşlu) bunlardan biriydi[6]. Az çok mürekkep yalamış ve mütedeyyin bir insandı. "Molla" lâkabı ile anılması, medreseye devam etmiş olmasındandı. Geniş bir fındık bahçesinin içindeki ahşap evleri şehir usûlü temiz ve bakımlıydı. Hanımı **İfakat Hâfız**'ın başta **Yunus Emre** olmak üzere eski halk şâirlerinden ezberinde o kadar çok ilâhi vardı ki, derin ve hikmetli konuşmalarını bunlarla süsleyişine bayılırdım.

Bazan uçurum Boğazı'nı aşarak yamacına köyümüzün yerleşmiş olduğu dağın öbür tarafına giderdik. Orada "Ağalar" yazlık için bulunurlardı. Böyle gezmelere annem beni de götürürdü. Dönüşte günlerce ağaların hanımlarının görgü ve terbiyeleri konuşulurdu. Çocuk ruhumun dokusunda bu köye âid intibalar pek büyük bir yer tutar.

Trabzon'un Batum ve Kafkasya'yla irtibatlı olduğu ve "Tarihî İpek Yolu"nun faal bulunduğu zamanlarda Akçaabat'ın çok canlı bir ticârî hayatı varmış. Benim çocukluğumda o eski zenginlik zamanlarının görgü ve kültür birikiminin izleri müşâhade olunmaktaydı. Eski câmi bitişiğinde çoğu hâlâ bâki olan ihtişamlı mezar taşları ifâde zenginliği ve hat zarafeti bakımından İstanbul'dakilerden hiç de geri değildir[7].

---

getirdiklerinden şüphe edilemez. Meselâ, "acele" yerine "eveti", "acele etmek" yerine "evetlemek" denir. Böyle bir kelime Osmanlıca'da yoktur. Cumhuriyetten sonra "ivedi" sûretinde kadim Türkçe'den alınarak yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Mahallî şivede böyle birçok kelime mevcuddur.

6 — Emekli General **Mahmud Boğuşlu**'nun merhum babası.

7 — Bu câmii şerifin batı duvarına bitişik olan anneannem **Muhsine Hanım**'la O'nun da annesi **Gülizar Hanım**'ın mezar taşları kûfi yazıyladır.

Bir zamanın Akçaabat müftüsü sözde din adamı N. K. bu câmiin tamiri esnasında, mezarlıkların üstüne doğru bir genişletme yaparken pek çok tarihî taşın kırılıp yok olmasına sebep olmuştur. Buna mukabil Trabzon İl Kütüphânesi Müdürü **Murad Yüksel Bey**'in bunları toplayıp kitaplaştırmaya çalışması takdire şâyandır.

Evlerin mimarî husûsiyetleri, döşenişi, içinde yaşanılan hayat âile fertleri ve komşular arasındaki münâsebetler bugünküyle kıyaslanamayacak bir seviyedeydi. Televizyonlarda Anadolu'nun şahsiyyetli yapıları ile alâkalı olarak gösterilen mevsuk (dökümanter) filimlerde hemen daima Akçaabat evlerinin de gösterildiğine şâhid olmaktayız. Bunlar, iki veya üç katlı, aşı boyalı, bağdadî denilen yapı uslûbundadır. Nâdiren de bedenleri kâmilen kesme taş, bölmeler ahşaptı. Konaklar daha ziyâde böyledir.

Türk Milleti'nin göçebelik hayatından kalma bir an'ane ile yataklar akşam serilir, sabah kaldırılırdı. Odanın bir kenarında "yüklük" denilen bir kısma istif edilir, önüne perde çekilirdi. Yüklüğün iki başında ayrı bölüm bulunurdu. Bunların biri "hamamcık" denilen küçük bir hamam, diğeri de yatak çarçafları koymaya mahsus bir dolaptı. Karyola düzeni, dâimî serili yatak nâdirdi ve asrîlik sayılmaktaydı.

Akçaabat evlerinde, umûmiyetle içinde yemeklerin de yendiği geniş bir mutfak vardı. Bunun tertipli bir şöminesi vardı. Bir tarafında tepsi ekmeği pişirilen mahallî yapı saç sobalar, bakır mangallar, karpuz lâmbalar, ve şifoniyer tarzında elbise dolapları ile bunlar üzerinde kristal aynalar evlerimizin belli başlı eşyalarıydı.

Misafir odalarında geniş sedirler bulunur, yemek açılır kapanır altlık üzerine kurulan bakır sinilerde yenirdi. Naylon ve plastik eşya mechuldü. Bazı evlerde çamaşır kaynatmak için kocaman bakır kazanlar bulunur, çamaşır suyu yerine "külsuyu" kullanılırdı.

Kazamız eskiden üç mahalleye ayrılırdı. Bunlardan biri (Nefs-i Pulathâne Mahallesi) 1924 Mübâdelesinden önce ekseriyetle Rumlarla meskûndu. Çarşıda Türk ve Rum esnaf yanyana ticâret yaparlardı. Orta Mahalle'de de bir miktar Rum vardı. Rumlardan kalma evler taş yapı işçiliği husûsiyetleriyle hâlâ bellidir. Babamın anlattığına göre "Seferberlik"e ka-

Şahsiyetli Akçaabat evlerinden kar altında bir görünüş.
(Orta Mahalle)

dar (4 Ağustos 1914) Rumlar'la Türkler arasında en küçük bir niza olmazmış. Hâlâ Orta Mahalle'nin tepesinde onlardan kalma bir kilise harâbesi mevcuddur[8].

Dağların denize dik indiği kazamızda benim doğduğum mahalle nispeten düzlüktür. Çok güzel kaynak sularından dolayı "dür - pınar" yâni "inci pınar" adını alan mahallemiz, kazanın en büyük mahallesidir. Bu ad, zamanla "Dürbinar" şekline tahvil olmuştur. Bunun "Kireçhâne Deresi"ne uzanan ve doğuya bakan yüzünde yer alan kısma gayri resmî olarak "Dere Mahallesi" denilir. Ben şehirden biraz kopuk ve yarı köy görünümündeki bu mahallede doğdum. Evimiz, ufku Kireçhâne Deresi vâdisi boyunca denize kadar uzanan bir yeşillik seli üzerinden gösteren bir mevkidedir. Hâlâ ayakta duran bu ahşap kâğgir karışığı bina, âilemizin şehre indiğinde satın alıp yerleştiği ilk evdi.

O zamanlar, âileler nâdiren köyden şehre inip yerleşirlerdi. Bu yüzden kazamızda hırçın bir "asâlet" anlayışı hâkimdi. Şehirde oturanlar zengin ve görgülüydüler. Köyden yeni ge-

---

8 — Hâlâ bu mahallenin tepesinde bir kilise enkazı vardır. Tuhafı şu ki 1990 Körfez Harbi esnasında Akçaabat Kaymakamlığı'na gelen bir yazıda **"muhtemel bir hava hücumunda ilk korunacak yer olarak"** bu kilise enkazı gösterilmiştir. Osmanlı eserlerini tahribe devam edenlerin Hıristiyanlığa âid en basit bir enkaza bile böylesine hassas ve düşkün davranmaları nasıl izah edebilir bilmem ki!..

Tıbkı hiç gereği olmadığı halde Yunanistan'ın "Karadeniz İşbirliği Teşkilâtı"na bizimle ayni hak ve selâhiyetleri hâiz olarak dahil edilmesi gibi!.. Adamların Karadeniz'de sahili olmadığına göre şu tâvizin niçin verildiğini izâha imkân var mı?!. İşte Yunanistan bu yolda bir itirazla karşılaşma ihtimalini gözönüne olarak kılıf hazırlamaya başlamıştır. Nasıl mı?!. Atina'da bir **"PONTUS CEMİYETİ"** kurarak!.. Sen adamları Karadeniz'de sahili olan devletler arasında kurulan bir teşkilâta dâhil edersen O'nun Karadeniz sahillerinde hak iddia etmesine yeşil ışık yakmış olmaz mısın?!. O da elbette dönüp:

" — Sen de böylece benim Karadeniz'de hakkım olduğunu kabul etmiş oluyorsun!.." dese haksız mı?!. Zehi gaflet!..

lenleri kolay kolay kabullenip hazmetmezlerdi[9]. Eski âilelerin evleri konak tipindeydi. Bu durum 1916 Muhâceretinden evvel daha bârizmiş.

Birinci Cihan Harbi'nde kasaba Ruslar tarafından denizden bombardıman[10] edilmiş olduğu için, çocukluğumuzda çarşı ve mahalleler, köşk ve tütün depoları olarak iskelet hâline gelmiş

---

9 — Bir münakaşada mahallemizin kadim sâkinlerinden **Kazancıoğlu Mehmed Salih Efendi** mektep denilen kahvehânede muhatabına şöyle bağırmıştı:

" — Bu mahallenin mezarlığında en az iki yüz senelik mezarları olmayanlar, burada konuşamazlar!.."

10 — Birinci Cihan Harbi'nde **Enver Paşa**'nın câhilâne "Sarı Kamış Harekâtı" seksen bin mehmetçiğin aç - çıplak bir sûrette karlarda donarak yok olmasına sebep olunca (Bu vukuatı mahallemiz sâkinlerinden **Fişlâk Osman Efendi**'den defaatle dinlemişimdir. Kendisi Sarıkamış cephesinden nasıl yalınayak firar etmiş ve Bayburt'a ulaşmış olduğunu anlatırdı. Ayakları donmuş ve sakat kalmıştı.) Önünde engel kalmayan Ruslar, güneye ve batıya sarkmış ve Trabzon 17 Nisan 1916 tarihinde meş'um bir sûrette Rus işgal ve istilâsına mâruz kalmıştır. Trabzon'a ancak on kilometre mesafede ve batı tarafında olan Akçaabat'da elbette bu Ruş işgal ve istilâsı elemlerinden nasibini alacaktı. Halkın çoğu yaya veya bulabildiği iptidâî vasıtalarla karadan ve denizden batıya doğru hicret etmiştir.

Ancak 17 Ekim 1917'de Rusya'da "Bolşevik İhtilâli" zuhur edince kendi başlarının derdine düşen Ruslar çekilmeye mecbur kalmışlardır. Bu sırada Tirebolu yakınındaki "Harşit Nehri"ne kadar ilerlemişlerdi. 17 Şubat 1918 tarihinde Rusların çekilip gitmesi ile kurtulan Akçaabat 22 ay Rus istilâsı altında kalmış oldu. Bizim âile de hicret edenler arasındaydı. Babam o zaman on yaşlarında bir çocukmuş. Babaannemden ve dedemin uzun zaman muammer olmuş kardeşi **Mehmet Efendi**'den pek çok hicret hikâyeleri dinlemişimdir. Bu ızdıraplı günler hakkında fazla bilgi almak isteyenler şu kaynaklara bakabilirler. **Muzaffer Lermioğlu** — Akçaabat Tarihi ve Hicret Hatıraları, İstanbul 1949 veya **Kadir Mısıroğlu** — Moskof Mezâlimi, C. II İstanbul 1970.

Akçaabat'a Ruslar'ın bu gelişi ilk değildi. Daha önce de 1910 Yılın'da Ruslar, Akçaabat'ın şehir merkezine çok yakın olan **Sargana** mevkiine bir çıkarma yapmışlardı. On sekiz parça gemi ile bir kurban bayramı sabahı buraya saldıran Ruslar, sırf halkın kadın - erkek karşı koymasıyla başarısızlığa uğrayıp çekilip gitmeye mecbur kalmışlardır. Akçaabatlılar 921 erkek ve 49 kadın şehid vererek bu büyük Rus çıkarmasını akamete uğratmışlar ve böylece Akçaabat tarihte ilk defa **"kendi kendini kurtaran şehir"** olmuştur. (Bu dâsitâni hâdisenin tafsilâtı için Bkn: **Muzaffer Lermioğlu** — a.g.e. sh. 101 - 128 veya **Cevdet Tarihi** c. 9, sh. 264.).

yanık taş binalarla doluydu. Bunların içinde mimâri husûsiyetleri olanlar vardı. Son ziyâretimde (1992) yerine asaletsiz beton arme bir bina yapılmış olduğunu esefle müşâhede eylediğim "Meryem Ana Binası" bunlardan biri idi. Cephesi, aslan heykelleri ile süslüydü. Bugün, o eski zenginlik ve tarihîlik intibaını veren eserlerden hiçbir iz kalmamış gibidir. Her yerdeki gibi tabiat habire tahrip edilmekte, çirkin ve zevksiz bir betonlaşma önlenememektedir.

Başta köy adları olmak üzere mahallî isimlerin pek çoğu rumcaydı. Bunlar 1950'den sonra değiştirilmişse de hâlâ eski adıyla anılan yerler vardır. Meselâ bizim mahallenin tepesindeki düzlüğe "Ayliya" denir. Trabzon'un "Boztepe" veya "Zefanos"u kadar güzel bir manzarası vardır. Buradan engin denizin ufkuna doğru bakmaya bayılırdım. Ondan biraz daha yukarıda yer alan "Çifte Çamlık" daha da enfes bir manzaraya sâhiptir. Trabzon'a ve Vakfıkebir'e doğru, sâhilin köpüklü dalgalarını bir mâvi atlasın eteğindeki dantelâlar gibi seyredersiniz.

Akçaabatta insanlar cana yakın, yardımsever, fakat gâyet mağrurdular. Her üç mahallede de câmii şerif bitişinde — ihtimal aslı Sıbyan Mektebi olduğundan — mektep diye yâd edilen birer kahvehâne vardı. Küçüklerin ancak ramazan gecelerinde girebildiği bu kahvehânede sâir zamanlarda bayağı seviyeli sohpetler olurdu. Rüştiyeyi bitirmiş, idâdiye (liseye) devam etmiş halktan adamlar vardı. Dinî ve tarihî mevzularda birçok münakaşaya şâhid olmuşumdur. Ekseriya kimsenin kimseyi ikna etmesi mümkün olmaz ve inatlaşılırdı. Bazan da bir müddei evine gider, iddiasını ispat edecek bir kitapla dönerdi.

Ramazan geceleri burası panayır şenliğine bürünürdü. O zaman ihtiyarlar terâvihi kılar kılmaz evlerine çekilir, meydan gençlere ve çocuklara kalırdı. Yüzük oyunu ve tombala başlıca eğlencelerdi. Uzun kış gecelerinin birinde — yılda bir kere — "kar helvası" denilen pişmaniye yapılır, herkese

Bugünkü Akçaabat'tan umûmî
bir görünüş

dağıtılırdı. Bunun için su yerine kar kullanılırdı.

Otuz gece terâvih namazlarını mahallemizin câmiinde kılardık. Sadece kadir gecesi çarşıya inerdik. Çünkü bu gece Yeni Câmi'de "sakal-ı şerif" çıkarılırdı. Sıraya girip sakalı şerif öperdik. Bu esnada hep birlikte tekbir getirirdik. O zaman tekbir de türkçeleşmişti.

"Tanrı uludur!.. Tanrı uludur!..

Tanrıdan başka yoktur tapacak!.. Tanrı uludur,

Hamd O'na mahsustur!.." diyerek tekbirin bestesine uydurarak hep bir ağızdan söylerdik. Cumhuriyetten önce bu esnada, halktan insanlar nakarat halinde "Kaside-i Bürde"yi okurlarmış.

Yeni Câmi'deki sakal-ı şerife mukabil Eski Câmi'de de "Hırka-i Şerif" vardı. Bu da Arefe günü ikindiden sonra ziyaret edilirdi. Hâlâ da öyledir. Tabiî bu kâmil bir hırka olmayıp bir parçadan ibarettir.

Bu kahvehanede daha çok mahallî mes'eleler konuşulurdu. Fevkalâde zamanlarda Dünya mes'elelerine ağırlık verilirdi. İkinci Cihan Harbi esnasında böyle olmuştu. Eski ve parazitli bir radyonun başına toplanılır, merakla harp haberleri dinlenir, sonra da gelecek üzerine tahminler yürütülürdü. Komşular arasında, Filistin'de Yemende döğüşmüş, harb görmüş insanlar vardı. O zamanlar evlerde radyo yoktu.

Mahallemizde kavga nâdiren olurdu. Hırsızlık âdeta mechuldü[11]. Ahali fakir fakat namus-i mücessemdi. Herkes iffetine son derecede düşkündü. Hatta gururlu denilebilecek şekilde

---

11 — Londra'daku uzun ikametin esnasında iki ayrı evde oturdum. Her ikisine de kapı pencere kırarak ikişer defa hırsız girmiştir. Bunlar Avrupa'nın bilhassa büyük şehirlerinde ef'al-i âdiyedendir. Polis hırsızı bulmaya çalışmaz, sadece sigortadan paranızı almanız için bir rapor tutup gider. Nasıl uğraşsın ki; bugün Londra'da dakikada birbuçuk hırsızlık vak'ası cereyan etmektedir. Paris, Amsterdam vs. gibi diğer büyük Avrupa şehirleri de aşağı yukarı aynıdır!.. Ah bilseniz, Kemalizm dini (!..) nin ilâhesi olan, Batı'nın gerçek yüzü ne çirkindir!.. Bu surat Bosna - Hersek katliamı karşısındaki vurdum duymazlıkla artık gizlenemez bir hâle geldiği halde, bizim kemalistlerin "Avrupa Birliği"nin kapısını hâcil bir sûrette gözlemeleri ne çirkindir!..

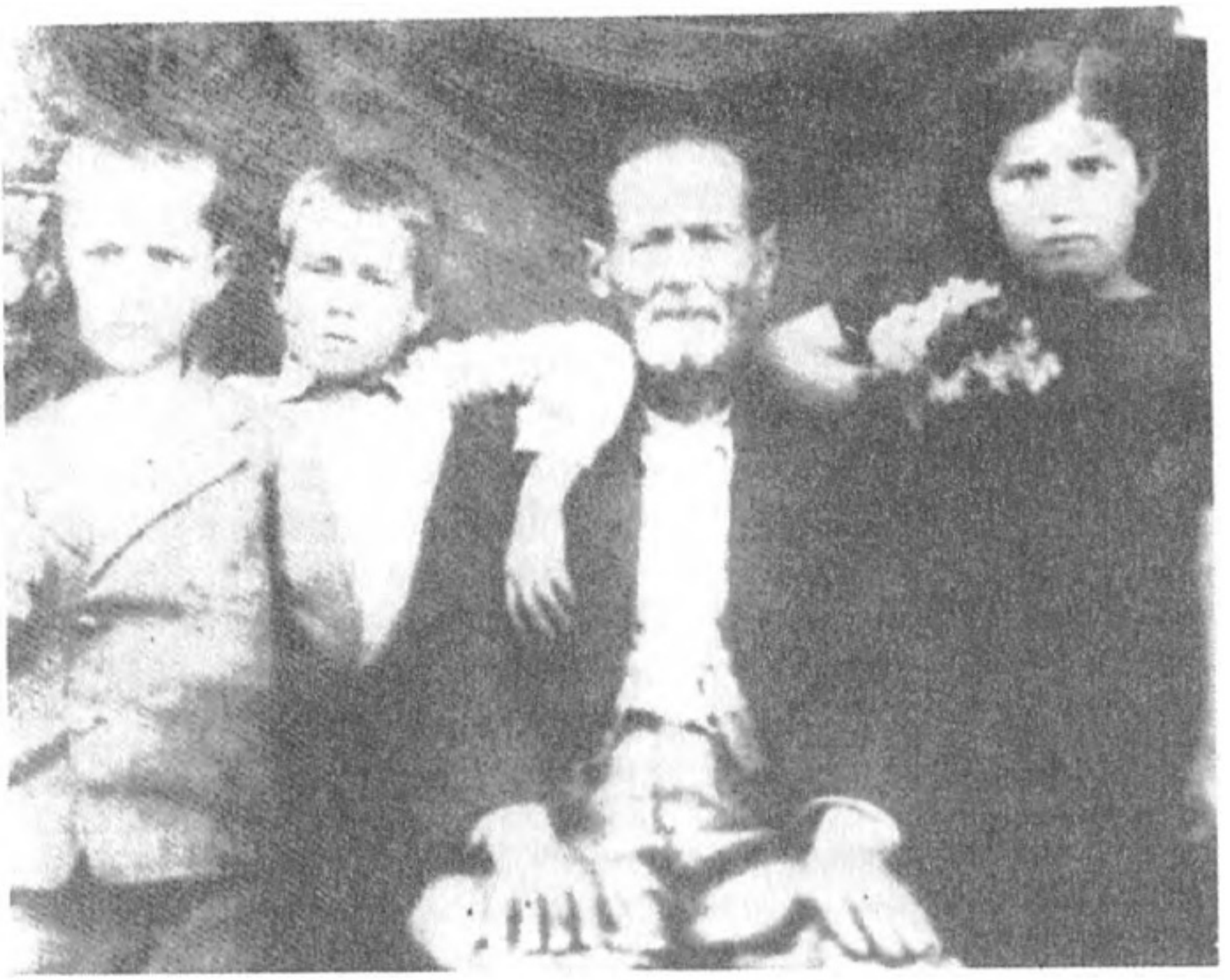

— BİR ÇOCUKLUK HÂTIRASI —

— Sol baştaki, bendeniz —

Henüz yedi yaşındayım.

İhtimal, şuuraltım, bir kavgaya memur olduğumun idrâki ile dopdolu ki, çocukçu yüzümde kaşlarım öfke ifâdesi ile çatılmış...

Ortada dedem (annemin babası) **Küçük Mustafa Ağa'nın Ahmed Efendi,** sağ başta ablam **Muhterem** (Lermioğlu) dedemle benim aramdaki dayım, merhum **Ali Hacısâlihoğlu**

(1940)

yüksek bir izzet-i nefs sahibiydi. Meşhur tâbirle "kan tükürse kızılcık şerbeti içtim!.." derdi. Ahlâk yönünden tek şikâyet edilebilecek husus "dedikodu"ydu. Aslında bu da bir umûmî efkâr baskısı husûle getirirdi. Zira birisi küçük bir kusur işlese, herkes günlerce bunu konuşur ve umûmî bir ayıplama kampanyası alır yürürdü.

Memur hanımları dışında tesettüre riâyet etmeyen hiçbir hanım görülmezdi[12]. Şiddetli yasağa rağmen çarşafını hatta peçesini çıkarmayanlar bile vardı.

Ekserisi dışardan gelme olan üst kademe memurlarla, halk arasındaki his ve davranış ayrılığı çok bârizdi. Memur ve âilelerine karşı soğuk davranılır, onlarla görüşenlerden de "asrî" diye istihfafla bahsedilirdi. Halk kendisini sanki işgal altında gibi hissediyordu. Kendi aralarında idârenin, milletin ruhuna yalancılaştırılması sert tenkidlere mevzu olurdu. Nasıl, olmasın ki, şapka giymiyen erkeklerin başına jandarma katran sürüyor kadınların çarşaflarını makaslıyordu. Masum çocuklara Kur'an öğretmek en büyük cürümdü!..

---

12 — Bu hususlaki ciddiyet o derecede idi ki, açık bir me'mur hanımı görseler, ona ayak uydurmak şöyle dursun;

" — Eyvah!.. Başımıza taş yağacak!.." diye yakınırlardı.

Bir hafta günü, çarşafını giyip çarşıya inmeye hazırlanan anneme beni de götürmesi için pek çok yalvarıp yakarmıştım. Mübârek kadın bir türlü kabul etmiyordu. Nihâyet dönüp bana demişti ki:

" — Boşuna ağlama!.. Götürmem seni!.. Sen çocuksun, anlayamazsın, erkekler bir kadını icabında yanındaki çocuktan tanıyıp, "Bu falan zatın hanımıdır!.." derler.

O sırada yedi - sekiz yaşlarındaydım Arada bir babamın dükkânına gidip geldiğim için esnaftan beni tanıyanlar vardı. Annem bunu tahmin ediyordu. İşte namusa düşkünlük bu derecedeydi. Erkeklerin edebi de bundan geri değildi.

Evden çarşıya inerken veya çarşıdan eve dönerken bir yaşlı zatın yanından geçip gidilmezdi. Onun arkasına takılır ve o müsaade edip:

" — Geç oğlum ben yavaş yürüyorum!.." demedikçe önüne geçilmezdi. Köyden hafta günü şehri inen köylüler de mahallemizden geçerlerdi. Onları âdeta yaş sırasıyla arka arkaya dizilmişler gibi görürdünüz.

Bir gün ablam mektepten geldiğinde pencerenin önüne oturmuş ağlıyordu. Neymiş... **Mustafa Kemal** ölmüş... Mektepde herkes ağlıyormuş..... mış. muş... v.s. Rahmetli babaannemin onun ağlamasıyla bir alay edişini hatırlarım ki, sormayın!..

5816 sayılı kaanun olmasa da yazabilseydim!..

Düğünlerde gerdek gecesi damad yatsı namazını Mahalle Câmîi'nde kılardı. Namazdan sonra birisi geline vekil olur dinî nikâh kıyılır veya yenilenirdi.. Câmiden çıkan herkese bir mum verilir, güveyi kapısına kadar ilâhilerle ve cemm-i gafir halinde götürülürdü. Bu esnada söylenen ilâhi umûmiyetle **Yunus Emre**'nin:

Arayu arayu
Bulsam izini,
İzinin tozuna,
Sürsem yüzümü!..

diye başlayan ilahisiydi. Sünnet düğünlerinde de aynı ilâhi söylenirdi. Çocukların sünnetini Of'lu hocalar yapardı. Ben de böyle bir hoca tarafından amcamla birlikte sünnet edildiğim zaman tahminen 5 - 6 yaşlarındaydım.

Bir gramofonda,
"Ay doğdu batmadı mı?"
"Akasyalar açarken..." ve
"Saçlarıma ak düştü..."
gibi şarkıların plâkları bıktırıcı bir tekrarla çalmıştı.

Evin büyüğü gelmeden sofraya oturulmaz, o başlamadan yemeğe kaşık salınmazdı. Yemekler umûmîyetle seyyar ve açılık kapanır bir ayak üzerine kurulmuş bakır sinilerde yenirdi.

Kasabamız, bir sâhil şehri olduğundan balık gayet boldu. Palamut, istavrit, mezgit, kalkan ve tirsi gibi her çeşit balık vardır. Bunlar, tuzlanıp saklandıklarından yakalanmadıkları mevsimde de sofralarımızı süslerlerdi. En çok hamsi tutulurdu. Bazan o kadar yakalanırdı ki, sâhil hamsi motorları ile dolardı. O zamanlar nakil vatıları o kadar çok olmadığından bunlar pek ucuza satılır, millet motorlar halinde satın alarak gübre diye tarlalarına dökerlerdi.

Bizim çocukluğumuzda Yunus balığından yağ çıkarma bazı sâhil köylerinin başlıca gelir kayağı idi.

Bir de son baharlarda bıldırcın avı meşhurdu. Geniş Rus ovalarını terkederek kalabalık sürüler halinde güneye doğru uzun bir göç yolculuğuna çıkan bıldırcınlar, bütün bir Karadeniz'i geçince yorulur ve ilk kara parçasına inerlerdi. Hele ince bir yağmur yağıp da onların kanatlarını ıslatırsa artık yollarına devam edemezlerdi. Bir lüküs lambası ve uzun bir sırığın ucundaki ağla kolayca toplanırlardı. Bazan o kadar çok bıldırcın tutulurdu ki, kasaplar günlerce et satamazlardı.

Tasarrufa riâyet azami derecedeydi. Kazaklarımız, çoraplarımız, hatta atletlerimiz bile evde dokunurdu. Bazı evlerde eski giyeceklerden kilim dokuyan tezgâhlar bile vardı. Hanımların kaneviçe el işleri, ve tığ örgüleri âdeta bir san'at şahaseriydi. Her genç kız evlenmeden önce sandığını bunlarla doldururdu. Kazamızda dud ağacı pek boldur. Bu yüzden her genç kız için ihtiyaca yetecek kadar ipek böceği yetiştirilir sonra bunlar çıkrıklarda açılarak iplik hâline getirilir ve cehiz eşyasında kullanılırdı.

Her âile ekmeğini kendi yapardı. Çarşı fırınından ekmek almak israf ve dolayısıyle ayıp sayılırdı. Benim doğduğum evin kapısında hâlâ ayakta duran fırını hergün bir komşu nöbetleşe kullanır ve haftalık ekmeğini pişirirdi. Bu ekmekler mısır unundan veya "k a t ı k l ı" denilen mısır - buğday karışımı idi. Bir odanın kenarına yığılan ekmeğin bayatlamasına aldıran olmazdı. Buğday ekmeği pasta gibi gâyet nâdirdi. Hatta babaannem "küflü ekmek yemek savabdır" diyerek küflülerini seçerdi. O zaman penisilin bilinmezdi. Babaannemin bir tuhaf âdeti daha vardı ki, şâyân-ı hayrettir. Kendisine cam barlakla su verseniz içmezdi. Hususî ve kalaysız bir bakır tası vardı. İlle onunla içecekti. O zaman bunun romatizmaya iyi geldiğini kim bilebilirdi?!. Yazdan çeşitli meyvalar, bilhassa incir kurutulur, nar, ayva gibi meyvalar havenk hevenk kilerin tavanına asılırdı. Tahıllar, reçeller ve turşular böyle yazdan depo edilir ve "Torba kâğıdı ile yiyecek gelen evde bereket olur mu?!." denilerek çarşıdan alışverip yapanlar kınanırdı.

Ceketler, paltolar eskiyince ters yüz edilir, ayakkabılar pençeletilir icabında yamatılırdı. Bilhassa İkinci Cihan Harbi esnasında bu tasarruf tedbirleri daha da artırılmıştı.

Bir yaz günü annem, Trabzon'a akraba ziyaretine gitmişti. Geldiğinde heyecanlı heyecanlı Alman Harbi'nin çıktığını anlatmıştı. Aynı yıl (1939) Erzincan Zelzele'si olmuş, Trabzon havalisi de bir hayli sallanmıştı. Günlerce eve girmeyip bahçede yattığımızı hatırlarım. O yıl ben bir de sarılık hastalığına yakalanmıştım. Akrabamızdan ve "izinli" olduğu söylenen **Muzaffer Hanım**'ın beni günlerce gelip okuyuşunu, sarı bir güle kırmızı, kırmızı bir güle de sarı iplikler bağlayışını okuma bittikten sonra bunların yerlerini değiştirişini hatırlarım.

Harp çıkınca ekmek kameye bağlandı. Pul gibi küçük küçük kuponlarla ekmek alınıyordu. Kuponlar "çocuk", "işçi" ve "ağır işçi" olmak üzere üç gruptu. Komşumuz fırıncı **Ali Usta**'nın evinde sabahtan akşama kadar bu kuponları cinsi cinsine tabaka kâğıtlara yapıştırırdık. O da bunları ibraz edip yeniden un alıyordu.

Ben ilk mektebi bitirinceye kadar (1945 - 46) devam eden harbin doğurduğu fakr-u zarûretler anlatmakla bitmez. Temel ihtiyaç maddelerinin hiç birini bulmak kaabil değildi. Ofis denilen bir resmî müessese halka ölmeyecek kadar mısır, fasulye gibi tahıllar dağıtırdı. Bunlar hep kurtlu idi. **İnönü**'nün bunları — harbe dahil olmamız tehlikesine binaen — depolayıp çürüttüğü söylenir ve kendisine kızılırdı. Dasitanî dürüstlüğünden dolayı babama tevzi memurluğunu vermişlerdi. Şaşılacak bir şey varsa o da en bulunmayan ihtiyaç maddesinin tuz oluşuydu.

Tekstil malları da aynen ekmek gibi kuponlaydı. Trabzon'da elindeki kuponla Sümerbank'tan bir iki metre giyecek almak için vâki izdiham ve kavgalara şahid olmuştum ki, hâlâ hâfızamda dipdiridir.

Biz tarlalarımıza tütün yerine buğday ve mısır ektiğimiz için ekmek sıkıntısı pek çekmedik. Fakat gaz yağı, şeker, çay ve hele tuz bulmak imkânsızdı.

Akçaabat'ta elektrik çok eskidir. (1926) Hatta son zamanlara kadar Trabzon'un elektriği de Akçaabat'tan verilirdi. Fakat herkesin evinde elektrik yoktu. Gaz yağı da bulunmayınca içine fındık yağı konulan ve "likmen" denilen idâre lambası ile aydınlanmaya çalışırdık. Kaç kere ders çalışırken lâmbaya fazla eğilmekten saçlarım yanmıştır.

Bu sıralarda başlıca meşgalem, bulabildiğim kitapları okumak dışında önümüzden akıp giden "Kireçhâne Deresi"nde balık tutmak, koşup oynamaktı. Bir keresinde balık tutarken yılan tutmuştum. Balıklar taşların altında yuvalanırdı. Bilmeden balık yerine yılan tutmak beni arkadaşlarım nezdinde kahraman mevkiine yükseltmişti. Bu takdirin hazzı beni tehlikeye karşı şartlandırdı, desem her halde yanlış olmaz!.. Zira **M. Kemal**'le uğraşırken benzer hâlet-i ruhiyeler ile çok haşir neşir olmuşumdur.

Bu derede bir günde koltuğa benzer büyük bir taş bulmuştum. Onu yuvarlaya yuvarlaya evimizin kapısına taşımak merakına kapılmış ve elimin altında kalması neticesinde bir parmak kemiğim kırılmıştı. Elimde bunun arızasını hâlâ taşırım. Bu, aslında yetişkin bir hamalın harcı bir işti. Bu vak'a da karekterimi izah bakımından câlîb-i dikkattir. Zira dâima yapacağım işlerde şartlarımı zorladığım müşâhede olunur.

Benim çocukluğum, kemalist inkılâpların en sert tatbikatı yıllarına rastladığından dinî hayat üzerindeki baskılar her vesile ile hissedilirdi. Evlerinde küçük çocuklara elif - be okutmak bile bir cesâret işi idi. Böyleleri küçük bir ihbar üzerine basılırdı. Şehirde erkek hâfızlardan çocuk okutan yoktu. Ne hadlerine!.. Ancak mahalle aralarında birkaç hoca hanım bunu yapmaya çalışıyordu. Böyle hocahanımlardan kesik kesik, birkaç merhalede az çok okuyabildim ve ancak bir hatim indirebildim.

Annemin ders aldığı **Şeyh Muhammed Efendi**'nin köyden şehire indiği günlerin gecelerinde el fenerleri ile mahalleler arasında endişeli ve kaçamak gidip gelmeler olur ve hatm-i hâceler yapılırdı. Annem bu korkulu toplantılara beni de götürürdü.

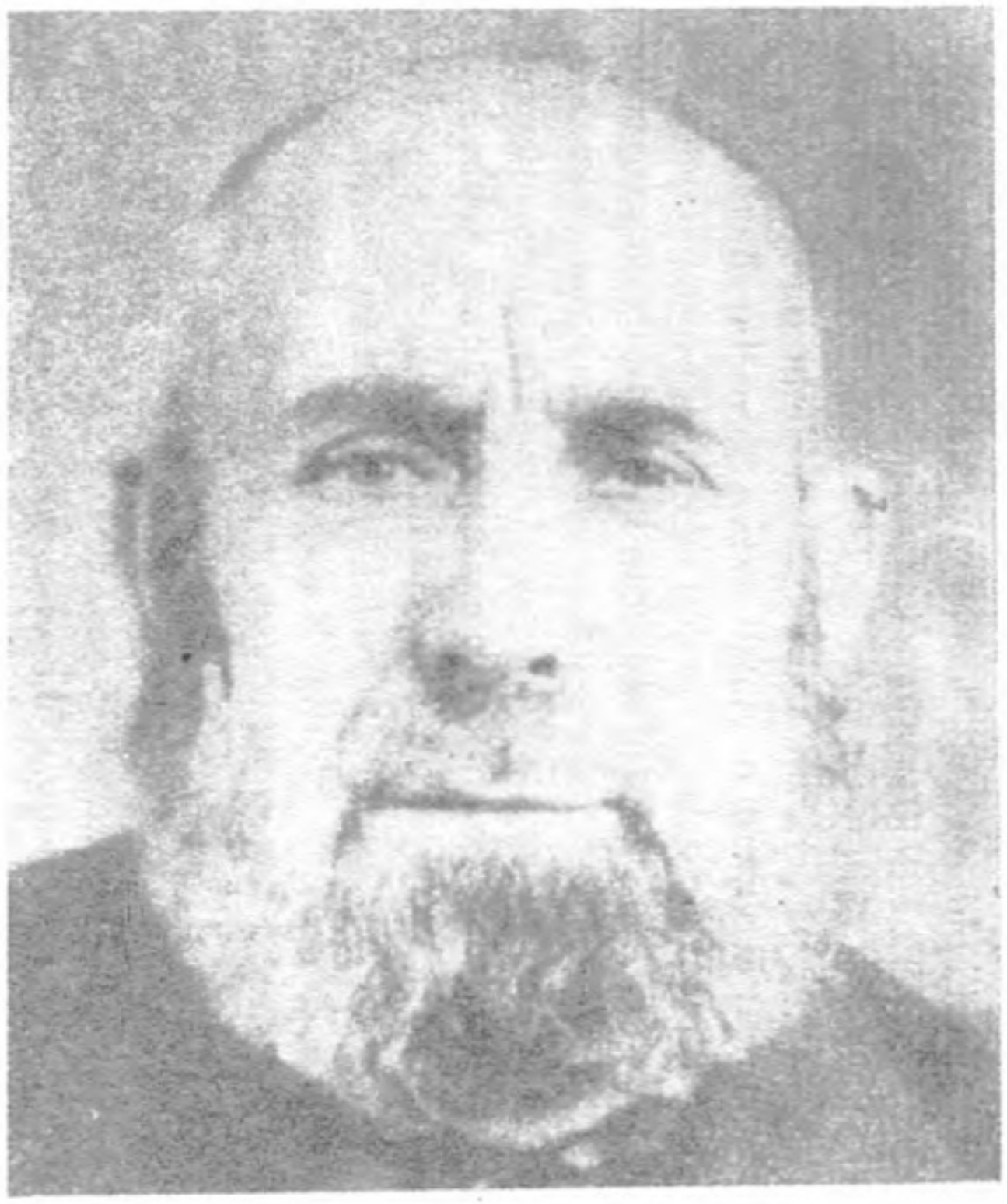

Kalaycı

ALİ (SERVET) **EFENDİ**

(1907 - 1978)

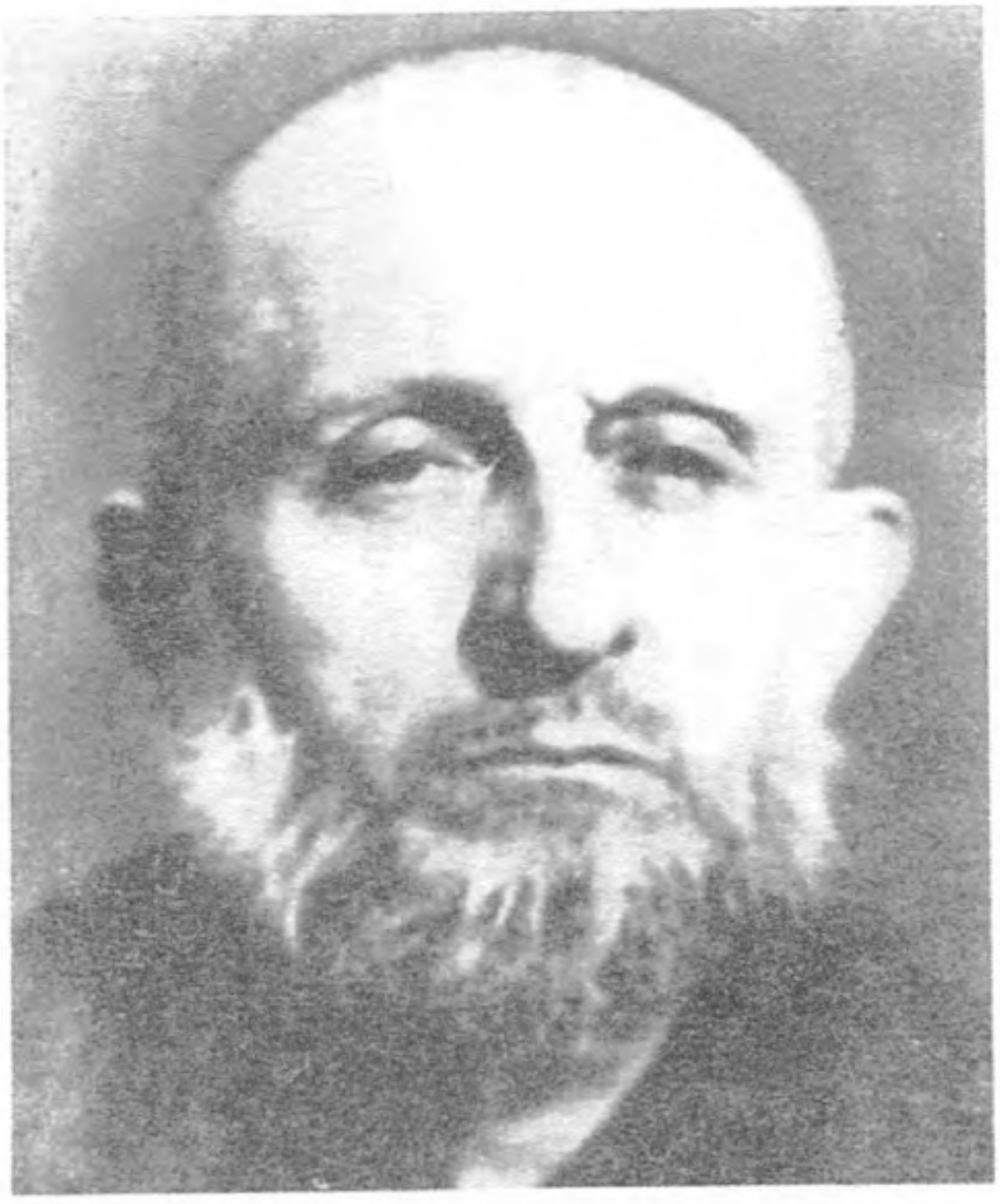

Şeyh

MUHAMMED (BAYTAR)**EFENDİ**

(1890 – 1961)

Muhammed Efendi Botonoz (Zaferli) Köyü'nde otururdu. Fakat şehir de hayli müridi vardı. Annem de onlardan biriydi. **Şeyh Muhammed Efendi**'nin müridleri Pakistanlıların sivri kalpakları biçiminde bir takke giyerlerdi. Cami içinde bu takke şeklinden teşhis edilebilirlerdi. Sonradan Demokrat Parti'yi desteklediği için iftiralara uğramış ve Ağır Ceza Mahkemelerinde taht-ı muhakemeye alınarak hapsedilmiş bulunan bu mübârek zattan, yaşımın küçüklüğüne rağmen pek çok istifade etmişimdir. O'ndan ve O'nun ümmî olmasına rağmen kalb gözü açık olan müridi **Kalaycı Ali Efendi**'den!..[13] Çarşıda esnaf olan **Ömer Pulatkan** da kendisinde istifade ettiğim, O'nun iyi yetişmiş müridlerinden biriydi.

---

13 — Son zamanlara kadar yaşamış olan **Kalaycı Ali**'nin mesleği kalaycılıktı.

" — Ben mesleğimden çok memnunum üstüm başım kirli, istesem de kibirli olamam!.." diyordu. Halbuki kalaycılık gibi bir mesleği olmasına rağmen üstü başı dâima tertemizdi. Evvelki hayatı gayet bozukmuş. En yakın arkadaşı **"Gürcü Hüseyin"** denilen garib bir adammış. Bu zat, gündüz uyuyup gece yürüyerek Rusya'ya geçer, öldürebildiği kadar Rus öldürdükten sonra yine aynı usûlle geri gelirmiş. Bu işi 1940'lı yıllara kadar defaatle yapmışmış. Oğlu benim mektep arkadaşımdı. Lâkin hâlen sağ olan hanımı da dâhil âile fertleri de hakkında fazla bir şey bilmiyorlardı. Gâliba aslen Batumluydu.

Kalaycı Ali câhiliyet devrinde o günkü aklına göre bir hanımla evlenmişti. Erkek gibi küfreden bu haşin kadından da mesleği gibi şikâyet edecek yerde memnundu. Son günlerinde hastalanmış evden dışarı çıkamıyordu. 1978 Yılında O'nu annemle ziyarete gitmiştik. Akçaabatın haftası olan Salı günüydü. Köyden ziyarete gelenler kapı eşiğini kirletmişlermiş. Bu mübârek adama ayak uyduramamış olan hanımı onlar hakkında en çirkin kelimelerle söyleniyor ve âdeta bir erkek gibi sövüyordu. Bunları bizimle birlikte duyan ve ihtimal her gün duymaya da alışmış olan **Kalaycı Ali** sâkin bir şekilde.

" — Hanım, Güneş batmadan ne iyi ettin de o ağzını açtın!.. Bugün akşam oldu da defterime sana sabretmenin savabını yazdıramadım diye üzülüyordum. Sağol, sağol!.." dedi.

Kalaycı Al i işte, böyle kâmil, kalp gözü açık bir insandı. Anlatılması gerekmez pek çok keşif ve kerâmetine şâhid olmuşumdur. İbâdet için kendine husûsi bir oda yaptırmıştı. Buraya herkesi almazdı. Ben imtiyazlı

Şeyh Muhammed Efendi[14] sonradan Şehre yerleştiğinden O'nu görmelerimiz daha da sıklaşmıştı. Demokrasi mücâdelesinin başladığı bir devre olmasına rağmen yine de henüz iktidarda olan Halkçılar O'nun gibi insanları şiddetle tâkib ediyorlardı. Bu tatbikata karşı dindarlarda korku ve nefret had safhadaydı. Diyebilirim ki, bütün çocukluk ve gençlik yıllarım bu havayı teneffüs ederek geçmiştir. O zaman da bile "tarikat" İslâm'dan hariç bir şeymiş gibi telâkki olunuyor ve bu hususlaki propagandalara bazı namazında niyazında insanlar bile kanıyordu. Bunlara göre, "câmiler kapatılmamış olduğuna göre" mes'ele yoktu. Din serbest demekti. Daha

---

idim. Çok erken yaşlarımda, akşamları sâdece O'na gitmek için evden çıkmama müsaâdeedilirdi. Benimle büyük bir insanmışım gibi konuşur memleketin başına gelen küfür belâsını izah ederdi. Geleceğe dâir ümidler verir ve sohbeti en canlı yerinde keserek:

" — Haydi şimdi biraz çalışalım!.." derdi. O'nun dilinde "çalışmak" bitip tükenmek bilmeksizin namaz kılmaktı.

Namazdan sonra husûsi bir sûrette çay demlerdi. Bol limonlu kocaman bardaklarda sekiz-on bardak çay içerdik. Çayı demledikten sonra, ibiğini kıbleye çevirir ve üzerini kalın bir örtü ile örterdi.

Bu ibâdet odasında uzun kış gecelerinde küçük bir saç soba yanardı. Lâmbayı söndürür, karanlık oda küçük saç sobanın kapak aralığından sızan ışıklarla hafif bir sûrette aydınlanırdı. Arada bir yanan odunların çıtırdısından başka bir ses işitilmezdi. Böyle geceler, eve dönerken kendimi kelebekler gibi hür ve hafif hissederdim. Dâvâ şuurumun nüve (tohum) halinde de olsa ilk teşekkül safhasında bana büyük insan muâmelesi yapıp pek ciddi mes'eleleri benimle konuşmuş olan bu mübârek insanı rahmet ve minnetle anıyorum.

14 — **Şeyh Muhammed Efendi** (1890 - 1961) İstanbulda okumuş tam bir medreseli hocaydı. Pek, öyle dünyadan habersiz hocalardan değildi. Şerîatin ilgâsından itibaren olup bitenleri zahiren ve bâtınen iyi bir şekilde tahlil edebiliyordu.

Bu sebeple 1946 seçimlerinde müridlerine "Halk Partisi"ne karşı çalışmalarını emretmişti. Bu sebeple evi basılmış, hatm-i hâce yapmakta iken birkaç müridi ile yakalanıp hapsedilmiş, sonra davaları Giresun Ağır Ceza Mahkemesi'ne kaldırılmış, oradan da berâetle neticelenmişti. O zaman mahallî garetelerde DP ve CHP'liler arasında **Şeyh Muhammed Efendi** vesilesiyle münâkaşalar da yer almıştı.

ne isteniliyordu?!.

Düşünemiyorlardı ki, "Allahûekber" diyemiyorduk. İllâ "Tanrı Uludur" diyeccktik[15]. Hatta yalnız ezan değil, kaamet de türkçeleştirilmişti. Din ibadetten ibaret sanılıyor, ve şu müdahalelerle din öğretiminin yasaklanmasındaki dehşet kavranamıyordu. Çünkü Şehrin varlıklı sınıfı (mütegallibe) ile tahsilliler aslında İslam'dan kopmuş insanlardı Propagandaya onlar hâkimdi. Buna rağmen halk 1946'da DP'yi beğendiğinden değil, CHP'ye nefretini ifâde etmek imkânını bulduğundan bu yeni Partiye yüklendi. Ancak CHP "açık rey gizli tasnif" metodu ile millî irâdeyi tanımadı. Reyler yakıldı... Bütün o mücadele safhalarını Akçaabat ve Trabzon çapında gördüm. DP'yi, CHP'ye karşı desteklemeyi âdetâ İslâm için zarûrî addediyorduk. 1950'de Ezan-ı Muhammedî aslına irca olunduğunda milletteki heyecan görülecek şeydi!..

14 Mayıs 1950'de yapılan seçimin propaganda faâliyetini tamamen müşahede etmişimdir. Bu seçimde ben de DP'nin kazanmasını istiyordum. Nitekim öyle oldu. 1946'daki kadar olmasa da bu seçimde de memurların çoğu CHP'yi tutmuşlardı. Hatta ben o zaman orta mektep son sınıfta idim. Müdürümüz **Nureddin Bekiroğlu** sandık başkanlığı yapmış. 15 Mayıs Pa-

---

15 — Bu türkçe azan (!..) ı ben minareden pek çok okumuşumdur. Eski Câmiin imâmı **Musa Hâfız** (Lermioğlu) ihtimal bu ezana itibarı olmadığı ve bunu okumak istemediği için kimi bulursa minâreye çıkarırdı. Esasen resmî müezzin kadrosu yoktu. Niye olsun ki, Kemalizm dini yok etmeye kararlıydı!.. O zaman hoparlör mevcud değildi.

İlk mektebin bilmem kaçıncı sınıfına gidiyordum ki, bir gün yine "Tanrı Uludur, Tanrı Uludur!.." diye ezan okudum. Rahmetli **Musa Hâfız** giymekte olduğum kısa bacak pantalonun paçasını çevirip baktı ve,

" — Bak bunun içinde payı var!.. Senin annen terzidir. Bunu uzatsın da hiç olmazsa diz kapakların kapansın!.." dediğini hatırlarım!..

1950'deki değişiklik aslında Ezan-ı Muhammedi'yi aslına irca' etmeyi âmir değildi. Sadece Türkçe okuma mecburiyeti kaldırılmıştı. Kemalizmin bu ve benzeri birçok çirkin lâiklik anlayışının tatbikatına âid tafsilât için Sebil Mecmuamızın 1 - 52'ci sayılarında (1976) yayınladığımız **"Kemalist İnkılâbın Anatomisi"** isimli tefrikaya bakılabilir.

zartesi günü bize seçim müşâhedelerini anlatıyordu. Konuşmasında DP'nin kazanmasından hiç memnun olmadığı anlaşılıyordu. Bir ara ağzından kaçırdı:

" — Maamafih benim bulunduğum sandıkta bizim parti kazandı!.." dedi. "Bizim Parti" dediği hiç şüphesiz CHP idi. Aşağı yukarı bütün memurlar aynı durumdaydı.

b — Âilem

1933 senesi Ramazan-ı Şerifi'nin 27. gecesi yani (Kadir Gecesi) seher vakti doğmuşum. O saatte mahallemizin câmii şerifi'nde "Seher Mukabelesi" okunuyormuş. Bu mukabeleyi takip etmekte olan babamın kulağına o anda müjdeyi fısıldamışlar ki, tam "Sûre-i Kadir" okunuyormuş. Bu sebeple ismimin "Kadir" olarak konulmasını gönlünden geçirmiş.

Baba annem ismimin **"Kadir"** olarak konulmasına itiraz etmiş ve bana dedemin adını vermek için direnmiş. Dedemin adı **"Paşa"** idi. Fakat aslında **"Kâzım"**mış. Çocukluğunda çok güzel olduğundan **"Paşa, Paşa!.."** diye sevilirken **"Kâzım"** unutulup paşa umûmileşmiş. Bundan dolayı baba annemi de tatmin maksadı ile bana **"Kadir Paşa"** demişler[16]. Lâkin babam, bu ismi nüfusa paşasız olarak kaydettirmiştir. Esasen bir yıl sonra çıkarılan bir kanunla **"Paşa"** kelimesi diğer birçok elkapla birlikte yasaklanmıştır[17].

Dedem **Paşa Efendi,** daha çocukken köyden şehre inip

---

16 — Bazıları beni, adımın başına **"abd"** kelimesinin ilâvesiyle **"Abdulkadir"** olarak anarlar. Böylelerine adımın "esma-i ilâhiye"den olmadığını, binaenaleyh başına "abd" getirmek gerekmediğini bir türlü anlatamam. Sûre-i Kadir'deki "kadir" kıymet mânâsınadır ve sıfat-ı ilâhiyeden değildir.

17 — "26 Teşrin-i sâni (Kasım) 1934 tarih ve 2590 sayılı, efendi, bey, paşa hanım ve hanımefendi gibi lâkap ve ünvanların kaldırıldığına dâir kanun"la bu sözün ona yasak hâlâ devam etmektedir.

yerleşmiş,[18] fevkalâde zeki ve çalışkan bir insanmış. Sıfırdan başlayarak kısa zamanda kazanın en ileri gelen tüccarlarından biri olmuş. Dedem, 1929 yılında yani ben doğmadan üç - dört yıl önce veremden vefat etmiştir[19]. Verem o zaman bugünkü kanser gibi devası olmayan bir hastalıktı.

---

18 — Âilemizin ebâ ecdad yaşamakta olduğu Lefka (Çınarlı) Köyü'nden kalkıp şehre inmelerinin garip bir hikâyesi vardır:

Dedem **Paşa Efendi** ile diğer kardeşi **Mehmed** yetim kalmışlar. Babaları, dedeleri hayattayken vefat ettiğinden Hanefi Fıkhına göre mülkten halefiyet yoluyla bir şey almaları imkânsızlaşmış. Buna şeriat lisanında "dede mahrumluğu" denilir. Mülk henüz dedeninken baba ölürse ölenin evlâtlarına bir şey verilmez. Buna mukabil amcalar o yetimlere bakmakla mükelleftir.

Şer'î ilimler arasında "Hikmet-i Teşri" denilen bir ilim mevcuttur. Bilhassa hanefi fakıhlerinin üzerinde pek çok çalışmış oldukları bu ilmin gâyesi şer'î kaidelerin niçin konulmuş bulunduğunun hikmetlerini yani sebeplerini araştırmaktır. Şu kadar zamandan beri fıkıh kitaplarını karıştırmakta olduğum halde, bugüne kadar "dede mahrumluğu" denilen şer'i kaidenin tatmin edici bir izahı ile karşılaşmış değilim.

19 — Dedem "seferberlik"te askerliğini denizde yapmış. Bir seferinde ıslanmış ve ciğerlerini üşütmüş. Bundan aldığı özür yirmi yıl sonra O'nu yatağa düşürmüş. Ümitsiz bir anında tedâvisini yapan doktora:

" — Servetimi al, yeter ki, beni kurtar!.." demiş.

Doktor da:

" — Ben on sene önce sana verem teşhisi koydum. Fakat o kelimeyi telâffuz ettim diye annen beni az kalsın öldürecekti. Değnekle üzerime yürüdü!.." diye karşılık vermiş.

Hâkikaten dedemin anası **"Gasgar Fadime"** lâkaplı yiğit bir kadınmış. Çocukluğumda, değnekle eşkıya kovaladığı yolunda menkıbelerini duymuşumdur.

Dedem bir metre doksan santim boyunda, heybetli bir insanmış. O'nun menkıbelerini 1950'lere kadar muammer olmuş bulunan kardeşi **Mehmed Efendi**'den dinlemişimdir.

Köyden şehre indiklerinde önce kazanın mâruf zenginlerinden **Hacı Mesud Efendi**'nin yanında çalışmışlar. **Hacı Mesud Efendi** o derecede zenginmiş ki, altınlarını sayamaz, miktarını tartı ile bilirmiş. Bugün O'nun birçok evlâdından hiçbir zürriyyeti kalmamıştır. En son evlâdının, son zamanlarında içki bulamayınca gaz yağı içtiğini söylerlerdi. Şu Dünya'nın varlığına aldananların aklına şaşmalı!..

LİSEYE BAŞLARKEN
(1950)

ORTA MEKTEBE
BAŞLARKEN
(1947)

İLK MEKTEBE
BAŞLARKEN
(1941)

Ben doğduğumda babam **Eyüp Sabri Bey** kendisine babasından kalan ticaret işlerini yürütüyordu. Dedem vefat ettiğinde O pek genç bir yaşta bulunduğundan işleri iyi yürütememiş, bilâhare — biraz da — İkinci Cihan Harbi'nin karaborsayı umûmîleştiren ve ticarî ahlâkı bozan tesirleri yüzünden ticareti terkedip tamamen dinî bir hayat yaşamaya koyulmuştur. Fevkalâde dürüst bir insan olan babam, daha sonra meslek olarak müezzinlikte karar kılmış ve kazamızdaki Yeni Câmi'den emekli olduktan sonra 1975 yılı 29 Mayıs'ında rahmet-i Rahman'a kavuşmuştur. Mezarı, Akçaabat'ta Eski Câmi bitişiğindeki âile kabristanımızdadır.

Vâlidem **Sâriye Hanım** da ebâ ecdad Akçaabatlı olup kazanın en mâruf ailesi "Hacısâlihoğulları"ndandır[20]. Hem ana ve hem de baba tarafı varlıklı idi. Babası **Küçük Mustafa Ağa**'nın **Ahmed Efendi** namıyla yâd edilen çiflik çubuk sahibi bir insandı[21].

Bir müddet sonra **Hacı Mesud Efendi**'den ayrılan dedem kısa zamanda pek çok ilerlemiş ve bilâhere kardeşinden de ayrılmış. Dedem, ticarette o kadar ilerlemiş ki, "Osmanlı Bankası" vâsıtasıyla ihracat ve ithalat bile yapmaya başlamış... Ancak kader yol vermemiş!..

Dedem, gerçekten ender rastlanır bir zekâ ve hafıza sahibiymiş. Buna dair o kadar çok menkibe dinlemişimdir ki... Bunların çoğuna inanılması bile güçtür.

Dedemin **Osman** adındaki babası vefat ettiği Galanima (Söğütlü) Köyü'nde medfundur. Mezarı bu köyün tarihi mezarlığının eski Trabzon şosesi kenarındadır. Daha önceki cedlerimiz tabiatiyle Lefka (Çınarlı) Köyü'nde yatmaktadır.

20 — Soyadı maskaralığında "hacı" kelimesine müsâade edilmediğinden bu büyük âile mensuplarına nüfus memurlarının keyfine göre çeşitli soyadları verilmiştir. Kimi "salih" kimi "üstünsalih" hatta kimi de "çakmak" soyadını almıştır. Soyadı Kanununa göre "dinî bir makam veya mevki ifâde eden kelimeler" soyadı olarak alınamazken bugün kanunda hiçbir değişiklik olmadığı halde bir çokları "müftüoğlu", "hacı filân" diye soyadı alabilmektedir.

21 — Dedem, anne annemden sonra evlendiği asâletsiz bir kadının tesiriyle bütün emlâkini satmış ve orta halli bir insan olarak 1949 yılında vefat etmiştir.

Kadirî tarikatinden olan dedem, mevlevîler gibi sağ ayak baş parmağı üzerinde dönermiş. Ufak tefek fakat çakı gibi bir adamdı. Öldüğünde yaşı doksanın üstünde olduğu halde tek bir saçı ağarmamıştı.

BABAM
EYUP SABRİ BEY
—- Ben doğduğum zamanki hâli —
Altta el yazılarından bir örnek

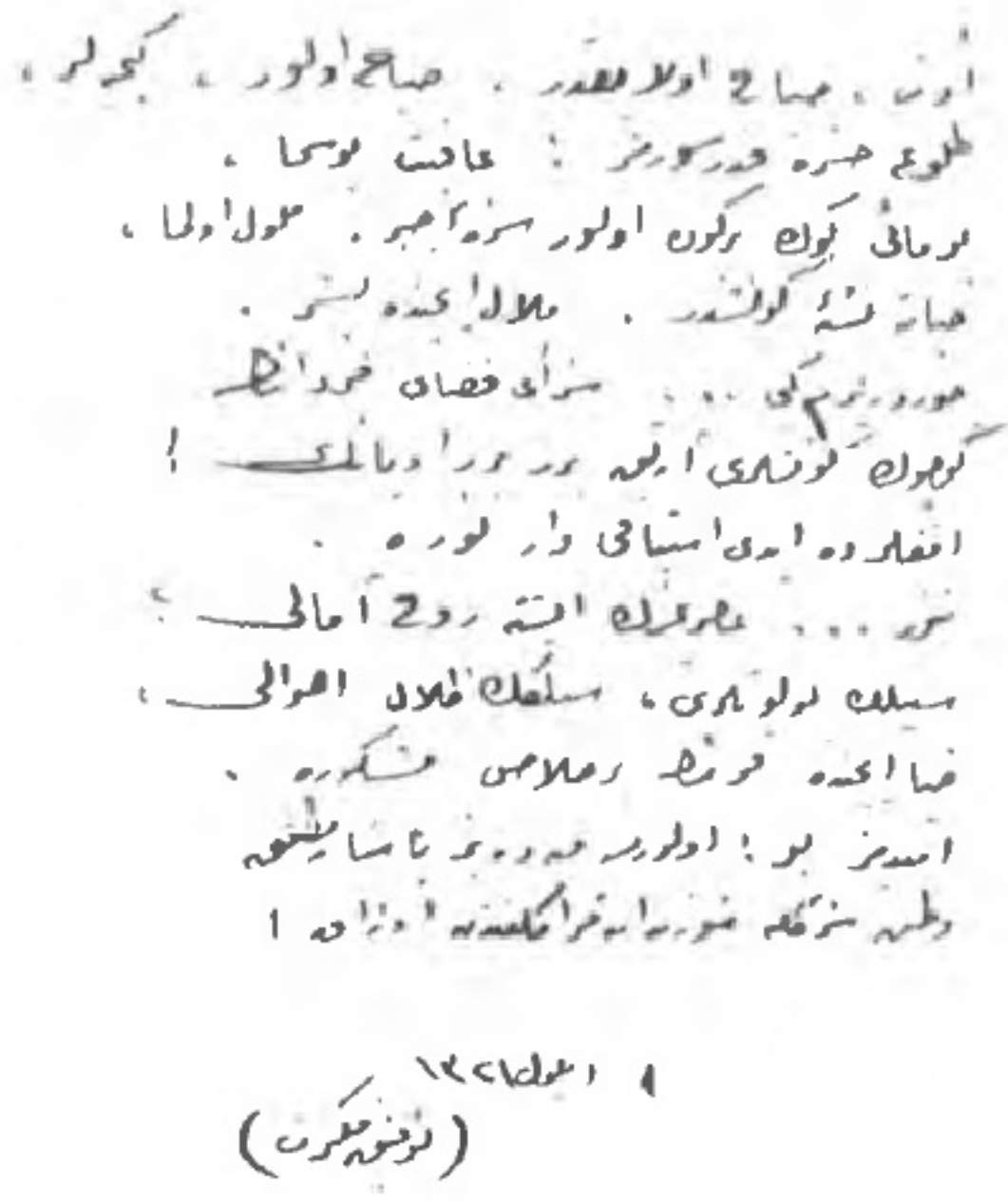

O'nun da dedesi **Büyük Mustafa Ağa, Sultan II. Mahmud** zamanında namlı bir derebeyi imiş[22].

Annemin annesi, hacdan gelirken Samsun dolaylarında vapurda vefat etmiş olan **Gümüşhanelizâde Hacı Ahmedcan Efedi'nin** oğlu **Hacı Hüseyin'**in kızı **Muhsine Hanım'**dı. **Muhsine Hanım** babasının bu sûretle ölümüyle kundakta yetim kalmış âilenin tek çocuğu imiş. Annesi **Gülizar Hanım** bu tek evlâdına üveylik sıkıntısı çektirmesin diye bir daha evlenmemiş ve **Muhsine Hanım'**ı hizmetçilerle çok nazlı bir sûrette büyütmüş. Kaderin cilvesine bakınız ki, **Muhsine Hanım** da birisi annem olmak üzere üç yetim kız çocuğu bırakarak genç yaşta ve doğum esnasında vefat etmiş. Dedem, yani **Küçük Mustafa Ağa'**nın **Ahmed Efendi, Muhsine Hanım'**ın vefatından sonra tekrar evlenmesiyle annem ve kardeşleri yetimliğin bütün ızdırabını en şiddetli bir şekilde tatmışlardır[23]. Şehirde koca konakları olduğu halde bu üç yetim kız çocuğu kasden köyde tu-

---

22 — Akçaabat'tan katırlarla Erzurum taraflarına kaçak olarak tütün götürüp satar ve bu esnada jandarma ile fiili çatışmalara girermiş. Mâlum olduğu üzere tütünün tek ve resmî alıcısı Reji idaresi idi. Hârice satılması yasaktı.

Bu âile an'asıl Tonyalıdır. **Sultan II. Mahmud** devrinde Trabzon ve havalisi birer derebeyi olarak ağaların sultası altındaydı. Bunlardan biri de **Hacısalihoğlu Ali Ağa** idi.

Bu âile 1827 yılında Tonya'dan Akçaabat'a göç etmiştir.

23 — Zavallı anacığımın bu çilesi evlenmekle de bitmemişti. Zira o gelin olduktan az bir müddet sonra dedem **Paşa Efendi** meş'um verem illetine yakalanarak yatağa düşmüştü. Annem iki yıl süren bu hastalık esnasında talihsiz dedeme canla başla bakmıştı. Buna ilâveten **Selâhaddin** amcam doğuştun geri zekâlı (oligofreni) idi. Bir taraftan da onu bakıp gözetmek mecburiyetinde idi.

Baba annem, dedem, halam ve amcamla altı nüfusun yiyip içmesi yetmiyormuş gibi annem genç kızlığında öğrendiği terziliği de elden bırakmıyordu.

Zavana (Salacık) Köyü'nden ve Çanakçıoğullarından olan baba annem pek saf ve dindar bir kadındı. Kur'an Hocasına ilk başladığım gün beni sırtında taşımıştı. Gâyet şişmandı. Yorulduğunu gören bir ahbabı O'nu kınamış ve:

Merhum Pederim,
EYUB SABRİ MISIROĞLU
(1908 – 1975)
— 1970 Yılında —

tulmuştur. Annemlerin köyü Galcğra (Meşeli) idi. Bu sûretle ne mektebe ve ne de hocaya gönderilmişler ve kasden câhil bırakılmışlardır.

Buna rağmen bir çile çemberinden geçerek büyüyen vâlidem biraz da fıtratının iktizası olarak emsalsiz bir görüş, geziş ahlâk, zekâ ve feraset sahibi idi. Kırk üniversite bitiren bir kimse O'nun eline su dökemezdi. Mahallenin mânevî lideriydi. Herkes ona fikir danışır, saklanacak bir şeyi varsa kendisine emânet ederdi. Hayat ve hadiselere bakışı son derece gerçekçi ve islâmî idi. Emsalsiz bir görgü birikimi vardı.

Bir kimseyi bir defa görse, oturup kalkmasını müşâhede etse, onun karekter ve kabiliyetini tamamen keşf ve tespit ederdi.

O derecede takva ehli idi ki;[24] hayatımda O'nu uykuda çok

" — Ee kadın, bırak çocuğu yürüsün!.. Nefes nefese kaldın!.." deyince,

" — Olsun, Onu Kur'an hocasına götürüyorum. Sonra ruhuma okur!.." dediği hâlâ aklımdadır. Annem ilk zamanlarda bu saf ve temiz kadından da sıkıntı çekmiştir.

Annemin hayatı hep böyle meşakkat içinde geçmiştir.

Babam çok merhametli olmasına rağmen yemek vs. hususlarda titiz ve asabî idi. Sonradan ticârî varlığını kaybetmenin sıkıntısı da eklenince babam katlanılması zor bir insan haline gelmişti.

Bütün bunlara ilâveten annem, hayatının sonuna kadar bir de benim yüzümden ızdırap çekmiştir. Bu kendisine hepsinden daha ağır gelmiştir. Zira bana muhabbeti çok aşırı idi. İhtimal bu düşkünlük Rabbin "Rakıyb" ism-i şerifinin tokadıyla cezalandırılmış ve vâlidem hiçbir zaman doyunca benimle beraber olamamıştır. Nihâyet araya bir de on bir yıllık gurbet faslı girince, ayrılık ateşi annemi yataklara düşürmüştür.

Nihâyet vatana dönme müyesser olmuş, fakat vâlidemin de ömrü bitmiştir. Ancak on gün kadar beraber olduktan sonra 21 Aralık 1991'de bu mübârek kadın seksen yıllık meşakkatli hayatı tamamlayarak Rabbine rücû etmiş ve Akçaabat'taki âile kabristanımıza defnolunmuştur. Mevlâ cümlesini engin rahmet ve mağfiretine müstağrak kılsın!..

Sen de ey okuyucu!.. Eğer dâvâ yolunda benden küçük bir şey olsun öğrenmişsen lütfen anaların en güzeli olan çilekeş vâlidemin temiz ruhuna bir fatiha gönder!..

24 — Eski Şehir Askerî Cezaevi'nde yatmakta iken ziyâretime gelmişti. İkinci gelişinde, baktım ellerine eldiven takmış. Bu hiç âdeti olmayan bir

nâdir görmüşümdür. Şu yaşa geldim, bir erkek şahısta fevkalâde bir hal pek görmedim desem, yeridir. Fakat anamın sayısız kerâmetine şâhid olmuşumdur.

Kimseyle kavgası, münâkaşası olmamıştır. Kendisinde **Eyub** aleyhisselâm sabrı vardı. Yüksek sesle konuştuğuna bile şâhid olmamışımdır. Çok darlanırsa, muhatabını öyle zarif bir sûrette hicvederdi ki, onu da değme insan farkedemezdi. Bir arının boş peteği bal doldurması gibi ruhumu asalet, ciddiyet, merhamet ve zarâfet dolduran bu mübârek insanla gereği kadar berâber olamadığıma yanarım.

Ben doğduğumda, ebe[25] yetişememiş. Garip bir talihtir ki, hayatım çetin günlerinde hep bu doğum günümdeki gibi yalnız kalmışımdır.

Validemin anlattığına göre hiç ana südü emmediğimden, çocukken gâyet cılızmışım. Hatta bu sebeple dört yaşıma kadar yürüyememişim. Bir gün kapıya gelen dilenci kılıklı biri vâlideme:

" — Bu çocuk neden oturuyor?!." diye sormuş.

Vâlidem de cılızlıktan dolayı yürüyemediğimi söyleyince adam:

" — Siz buna bir kurban kesiniz, kurbanın kanıyla kendisini belden aşağıya yıkayınız, kan vücudunda üç gün kalsın. Üç gün sonra kendisini bir leğende normal su ile yıkayıp kanları temizleyiniz, ve suyu çiğnenmeyecek bir yere dökünüz!.. Allah (c. c.)'ın izniyle yürür!.." demiş.

Vâlidem kendisine bir ikram için odaya girip çıktığında

şeydi.

Dedim:

" — Ne bu anne!.. Sen eldiven takmazdın!.."

" — Oğlum!.." dedi. "Askercikler elimi öpüyorlar!.." Askercikler dediği kimseler kendisinin değil, benim bile evlâdım yaşında idiler!..

25 — O zaman Akçaabat'ta bir kaç ebe vardı. Bunlardan birine "fermanlı ebe" denirdi. Bu tâbir ihtimal diplomalı olmasından kinâye idi. Ne fermanlı, ne fermansız kimse yetişememiş ve ben yalnız doğmuşum. Kaderin garib bir cilvesi ile hayatta her dar anım, bu ilk doğum anım gibi olmuştur.

kapıdaki bu zatın kaybolduğunu görmüş. Bu işte bir fevk-alâdelik olduğunu düşünerek o gün adamın dediğini yapmış ve böylece yürümüşüm. Vâlidem:

" — Daha sonraları bu işi başkalarına da tavsiye ettim, Onlar da müspet netice almışlardır!.." derdi.

B — ÇOCUKLUK YILLARIM

a — Akçaabat Merkez İlk Mektebi

Cılızlığım sebebiyle yedi yaşıma bastığımda mektebe gönderilmedim. Bu hususlaki yalvarmalarım fayda vermedi. Bir yıl sonra yani, sekiz yaşında Akçaabat Merkez İlk Mektebi'ne başladım. (1941) Numaram 48 idi. İslâm aleyhtarlığının en şiddetli bir sûrette yürütüldüğü zamandı. Mektebe başlamadan önce Kur'an Hocası'na gitmiştim. Hocanın defaatle Jandarmalar tarafından basılması yüzünden bir hatim bile yapamamıştım. Mektep çıkışında hocaya uğrayarak kısa bir ders alıyordum. Ancak bunu hiç kimseye söylememek hususunda sıkı sıkıya tenbihlenmiştim. Böylece güç belâ bir hatım indirebildim.

İlk mektepde hocalarım beni oldukça zeki ve çalışkan bulurlardı. Fakat o nispette de yaramazdım. Sayısız kavga etmişimdir. Hatta bu kavgacılığım lise yıllarımın sonuna kadar sürüp gitmiştir.

İlk mektebin üçüncü dördüncü sınıflarında bende fikrî âlâkalar ve okuma hevesi uyanmıştı. Hariçteki alâkalarım sebebiyle dinî duygularım da gelişme gösteriyordu. Müsâid zamanlarda Eski Câmi'de müezzinlik ediyor "Türkçe Ezan" okuyordum. İhtimal bu ezanı okumak istemeyen hoca efendi minâreye hep beni çıkarıyordu. Bir defasında Cuma Namazı yüzünden geç kaldığım için müdürümüz **Sabri Ersöz** tarafından adam akıllı dövülmüştüm. Bunun geç kalmaktan ziyâde Cuma Namazına gitmiş olduğumu söylememden ileri geldiğini çok sonra anlayabildim.

Akçaabat Merkez İlk Mektebi
— bugünkü hâli —

Babamın kitaplarını kurcalamaktan dolayı akranlarımın bilmediği pek çok şey öğrenmiştim. Bir defasında hocamız **Sahure Kalyoncu**'ya malumatfuruşluk olsun diye, **Rıza Tevfik**'in:

"Filozof Rızayım dinsiz anlama,
Dini ben öğrettim kendi babama
Her ipte oynadım, canbazım ama,
Sırat Köprüsünü geçemem hocam."

diye biten "Sorma Hocam" adındaki şiirini okumuştum. Kadın şaşırıp heyecanlanmış ve müdürü çağırmıştı. O da beni bir hayli istintak etmişti. Çok sonra anladım ki, **Rıza Tevfik** (Bölükbaşı) Sevr Sulh projesini imzalamış olmaktan dolayı "yüzellilikler"[26] listesine konulup vatandan sürülmüş bir kimse imiş. Kemalist rejim bir ilk mektep çocuğunun okuduğu bir şiire karşı bile bu derecede hassastı.

Bu devrede şiirle alâkam çok fazlaydı. Boş zamanlarımda evimizin ineğini otlatmak için dereye götürdüğüm sırada kurda, kuşa çiçeklere mâniler uydurup söyleme alışkanlığını kazanmıştım. Bütün ilk mektep talebeliğim boyunca bu alışkanlığımı devam ettirdim. Arkadaşlarıma, hocalarıma hallerine münasip şiirlerle takdir veya tenkitlerimi ifâde ederdim. Yazık ki, bunları muhafaza etmedim. Hatırımda kalan bir ikisini zikredeyim.

"Nâil[27] mektebe gelmez,
Gelse kitap getirmez,
Arada bir söz atar,

---

26 — "Yüzellilikler" Lozan Sulh Muâhedesi eklerinden olan "Afv-ı Umûmî Protokolü"ne konulmuş istisnaları ifâde eden bir siyasî tabirdir. Ancak bu hakiki mücrimler yerine, yeni devir idarecilerinin şahsî rakiplerini ihtiva eden yüzelli kişilik bir listedir. Bu listenin nasıl bir hükm-i karakuşî ile tanzim edildiğini merak edip öğrenmek isteyenler **"Lozan Zafer mi, Hezimet mi?"** isimli eserimizin üçüncü cildine bakabilirler.

27 — Halen hayatta olan **Nail Ustaoğlu.**

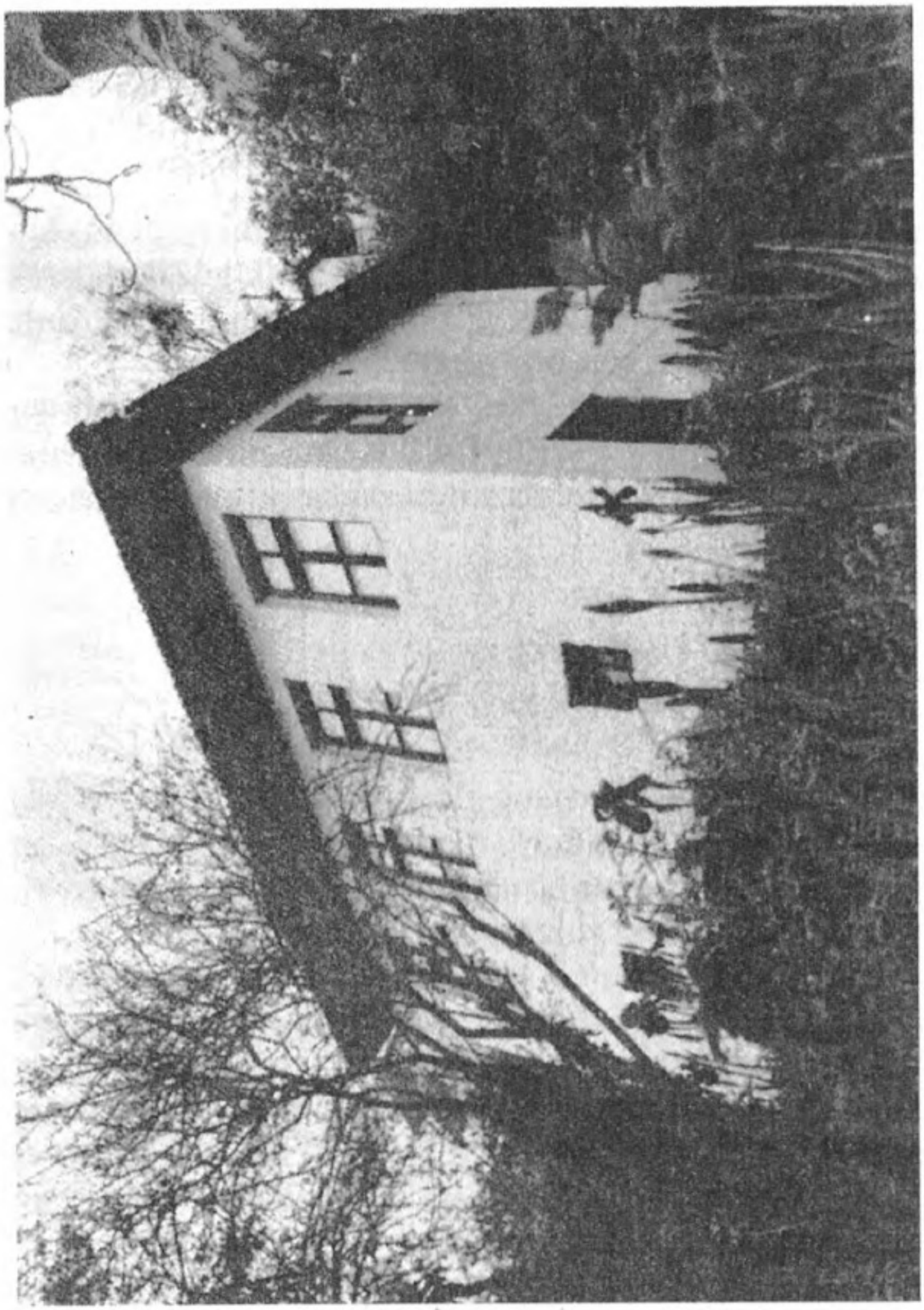

Doğduğum evin bugünkü hâli

Biraz da yalan katar!.."

"Selâmi[28] çok ekmek yer,
Yine de doymadım der,
Aba, aba bağırır,
Ablasını çağırır!.."

Bu alışkanlığımı orta mektep hatta lise hayatımın sonuna kadar sürdürmüşümdür. Sonradan bunu bir hafiflik telâkkı ederek terkettim. Hatta bu yaşlarda çok güzel ses taklidi de yapardım. Sonradan bunu da dinen câiz olmadığı için bıraktım.

Orta mektepte iken de, böyle yazdıklarımdan bir misal şudur. Tarihçi **Aslan Bey** çok sertti. **Celil Cesur** adındaki arkadaşın ibret için saçlarını şurasından burasından kırpıp berbat etmişti. Bunun üzerine,

Yaramazların başı
Haylazın arkadaşı
Ona güzel yakıştı,
Tarihçinin tıraşı,

deyivermiştim.

Şiirle bu alâkam hep devam etmiştir. Hatta 1949 yılında Akçaabat'ta **"Yeni Pulathâne"** ismiyle haftalık bir gazete yayınlanırdı. Onda imzamla üç adet şiirim yayınlanmıştır ki, basılı evrakta adımın ilk gözükmesi bu gazetededir.

Bu sırada "Binbir Roman" ve "Çocuk Gözü" isimli dergiler çıkardı. Bunlara ve diğer kitaplara para yetiştirmek için bahçelerimizde pek bol olan incirleri toplar satardım. Zira ilk mektebe giderken günlük harçlığım sadece beş kuruştu. Bu aslında öğle yemeği içindi. Yüz paraya çeyrek francala yüz paraya da katık alırdım. Hafta günleri babam ilâve bir kuruş verirdi. akçaabat'ın haftası hâlâ Salı günüdür. Kenarları fırfırlı bu gümüş bir kuruşla kocaman bir dizi haşlanmış kestane alabiliyordum

İlk mektep hayatımda başta **Hazreti Ali** cenk kitapları

---

28 — Halen hayatta olan **Selâmi Yardım.**

Sahibi ve Yazılarını fiilen idareden
Muhmut Üstün
İmtiyaz yeri : AKÇAABAT
Telgraf adresi :
YENİ PULATANE - Akçaabat

Basıldığı yer:
İstikbal Matbaası - Trabzon

Yeni PULATANE

Abone Şeraiti;
YILLIĞI : 500 Kuruş
ALTAYLIĞI : 300 Kuruş
Evvelki sayılar : 10 kuruştur
Geçmiş sayılar 25 kuruştur
Resimli olanlar 75 kuruştur

Yıl : 1
Sayı : 14

11 TEMMUZ 1949
Pazartesi

«Yurt Millet ve Cumhuriyet Sevgisini Kalbinde Taşır. Her Pazartesi Neşrolunur Siyasi KÖYLÜ Gazetesidir.»

Attlee Rusyaya Hücum Ediyor

Esaslı bir barış ve refah dünyasının kurulması için azimle çalışıldığına işaret eden Ingiliz Başbakanı Attlee sözlerine devam ederek diyor ki:

"Sanfransiscoda beklediğimiz ümitler gerçekleşmedi, B. Milletler, barışa susamış milletlere barış teminatı veremedi, şimdiye kadar bu ümitlerimizin gerçekleşmemesine sebep Rusların yersiz olarak kullandıkları vetolardır,,

Londra a. a. — Rusyanın Dünyada olup bitenler hakkında peyk memleketler halkını büyük bir cehalet içinde tutmasını şiddetle tenkit eden mutkunda İngiliz Başbakanı Attlee demiştir ki:

«Halk efkârını milletlerarası işlerden haberdar etmek tarihin hiçbir devrinde bugünkü kadar önemli olmamıştır. Büyük Britanya Avrupa kıt'asına bugün her zamankinden daha devlet adamlarının gayretleri milletlerarası konferanslarındaki anlaşmalar, bir yer olarak değil, entrika çevirecek bir basamak olarak telâkki edilenler tarafından akim bırakılmıştır. İşte bundan dolayıdır ki, Dışişleri Bakanımız tek çareye başvuracak aynı fikirdeki memleketleri bir araya toplayarak bir teşkilât kurulmasına çaresine iltihak etmiştir. Batı Birliği, Atlantik paktı ve Avrupa konseyi; Birleşmiş Milletler boşluğunu doldurmuştur.

ZAVALLI
Tütün Ekicileri

Tütün piyasası üzerinde, nâzım mevkiinde olan Tekel İdaresi bu yıl; maal'esef kendini göstermediği gibi, nâzım rolünü de yapamadı veya yapmak istemedi.. denilirse, acaba bunun aksini iddiaya kalkar mı?

Böyle bir iddia veya bir mütalâda serdine lüzum hissedilmiş olduğunu kabul etmiş bulunsak dahi bu iddia kisperleri hatâya düşürmekte olduğunun farkında değildir.

Tütünün değil, en yakın tanışlarının bile hakiki renklerinin tâyininde insanı tereddüye sevk edecek olan ve hattâ millî hissiyatı da rencide edeceğinden şüphe etmediğimiz dolgalı bir boya

Arkası 4 de

C. savcı... gitti

Bir Motor karaya gitti

Zararın 100 bin lira olduğu...

İlk olarak şiirlerimin yayınlandığı **"Yeni Pulathâne"**
Gazetesi'nin başlığı... (1949)

olmak üzere ne bulursam okuyordum. O derecede okuyordum ki, elimdeki kitaba ilâveten bir de cebimde yedek taşırdım. Bu yüzden söylenen söz kulağıma girmez ekseriya emredilen işi yanlış yapardım. Bir gün bu halime sinirlenen annem:

" — Bu çocuk aklını kaçıracak!.." diyerek biriktirmiş olduğum kitapları avluya çıkarıp üzerlerine bir lâmba gaz dökerek hepsini yaktı.

Annemin böyle hareket etmesinin bir diğer sebebi de şuydu:

Doğduğum evin yanında daha büyük bir ev yaptırmış ve ona taşınmıştık. Kapısında bir karaağaç vardı. O'nun üstüne çıkar akşama kadar nutuk çeker, şiir okur, türkü söyler ilh... Hiç susmazdım. Annem yalvar yakar olur, beni aşağı indiremezdi. Halbuki bir nebze olsun evin işlerine yardım etmem istenirdi ki, buna asla aldırış etmezdim.

Hocalarımızdan biri olan **Zekeriya Kaynar**[29] da edebiyata

---

29 — **Zekeriya Kaynar** aslen Akçaabatlı olup, zikri geçen mektepte uzun müddet hocalık etmiş bir şahsiyettir. O zamanlar ilkmektep hocaları şimdiki üniversitelerde ders verenler seviyesinde din, tarih ve edebiyat kültürüne sahibJiler. Fakat devir bütün bir tarih mîrasının toptan inkârı mevsimi idi. Bu umûmî cereyanın te'siri ile dindarlar talebelerine sırf okuma - yazma öğretmek ve ibtidâî bilgiler vermek mevkiinde bulunmak için daimâ birinci ve ikinci sınıfları tercihen alıp okuturlardı. Bazıları da, inkılâplar istikametinde esip savurmak için, az çok kültür derslerinin okutulduğu dördüncü ve beşinci sınıfları tercih ederlerdi. **Zekeriya Kaynar** bu ikincilerdendi. Böylelerinde, diğerlerine nazaran daha da bilgili oldukları tevehhüm ve iddiası müşâhede olunurdu.

Hâricen öğrendiğime nazaran bizden üç - beş yıl evvel, bu modaya kendisini iyice kaptırmış olan **Zekeriya Kaynar** derste talebelerine sık sık dinsizlik propagandası yaparmış. Hattâ bir defasında cebine önceden şeker doldurarak, çocuklara Allah'tan şeker istemelerini söylemiş. Tabiî cevapsız kalan bu istekten sonra bir de kendisinden şeker istemelerini teklif etmiş ve sonunda çocuklara cebindeki şekerleri dağıtarak, O'nun böylece güya Allah'ın (hâşâ) mevcud olmadığını, ispat (!..) etmiş olduğu söyleniyordu.

O zamanlar Türkiye'nin birçok yerinde aynen tekrarlanan bu kaba ve materyalist uslupli inkâr ile güyâ Cenâb-ı Hakkın (hâşâ!..) yokluğunu ispat (!..) etmiş olan **Zekeriya Hoca,** bilâhare ağır bir hastalığa yakalanmış ve ölümlerden dönmüştü. Halk, O'nun ilâhî bir sûrette cezalandırıldığını söylüyordu. Bizi okuttuğu sıralarda böyle taşkınlıkları yoktu. Uslanmış görünüyordu. Bununla beraber yine de eski hâlinden bazı izler taşımaktaydı ki, hamâsî (kahramanlığa âid) bir şiirimi tashih ederken:

düşkündü. Şimdiki ilk mektep muallimleri ile kıyaslanamayacak derecede mahfuzatı vardı.

Bilhassa **Ziya Paşa** merhumun hepsi de birer darb-ı mesel hükmünde olan "Terkib-i Bend" veya "Terci-i Bend"indeki beyitleri, onların mânâlarına uygun hâdiseler zuhur ettikçe, tam yerinde okur ve bize **Süleyman Şevket Bey**'in "Yeni Güzel Yazılar" isimli müntehabatından (antolojisinden) kahramanlık şiirleri ezberletirdi. Elinin altında bu eserin "İslâm Harfleri"[30] ile tab' edilmiş bir nüshası bulunur ve vakti bununla doldururdu.

Talebesini döveceği zaman **Ziya Paşa**'nın:

"Nush ile uslanmayanı etmeli tekdir,
Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir!.."

beytini okurdu.

"Bizler sâhiptik işte böyle bir saltanata!.."
mısraına takılmış ve:

" — Onu değiştir!.." demişti.

Halbuki bu mısradaki "saltanat" kelimesi siyâsî sistem mânâsına değil, güç, kudret ve ihtişam gibi manalarda kullanılmıştı. Lâkin O zaman öyle bir putperestlik devri idi ki; bir devlet memurunun câmie gitmesi dahi bir kulp takılarak vazifeden uzaklaştırılması için kâfi bir sebepti. Rejim, kelimelerin delâlet ve tedâisinden bile korkuyordu.

30 — Kur'an alfabesi öteden beri söylenegeldiği gibi "arap harfleri" değil, İslâm harfleridir. Bence böyle yâdedilmelidir!.. Zira Araplar'dan çıkmış olsa da, İslâm tarihi boyunca onlara münhasır kalmamış bütün müslümanlarca benimsenmiş, müşterek İslâm kültürünün bindörtyüzyıllık eşsiz âbideleri bu yazıyla vücûda getirilmiştir. Müslüman milletler âilesinden sâdece Türkiye, kasıtlı olarak bu alfabeden uzaklıştırılmışsa da ekseriyete itibar olunarak Kur'an okumak için yegâne vâsıta olan bu alfabeyi müslümanların müşterek malı telâkki eylemek ve "İslâm Harfleri" diye yâdeylemek bence daha doğrudur.

Aslında Türkiye'deki harf değişikliğinin hedefi de bizzat Kur'an-ı Kerim'dir. Düşmanlık O'nadır!.. harb, O'nunladır!.. O'nunla ve O feyyaz kaynağın hakikatlerine ma'kes (aksettiği yer) olan İslâm Kültürüne'dir. O'nunla irtibatı kesmek içindir!.. Şu gâye kavranınca, ne yapmak lâzım geldiği de kendiliğinden anlaşılır sanırım.

1943 - 45 yıllarındaki şu hâdise bende "İslâm Harfleri"ni öğrenmek hususunda derûnî bir alâka uyandırmıştı. Zira o zaman bir kimsenin, benim okuyamadığım bir yazı ile yazılmış bir kitabı okuması, bana bir üstünlük olarak gözükmüş ve ruhumda o üstünlüğe ulaşmak için ciddî bir ihtirasa âmil olmuştu.

Bu te'sirle evde babamın kitaplarını karıştırdım[31]. Birçok kitap arasında **Zekeriya Hoca**[32] nın elinden düşürmediği "Yeni Güzel" Yazılar"ı da buldum. Hem de araya giren harf inkılâbı dolayısıyla sonradan basılmış olan lâtin hurufatlı nüshasıyla birlikte ciltlenmiş olarak. Hazine bulmuş gibi sevindim.

O zaman İslâm harflerine — Kur'an-ı Kerim'i okuyabilmenin verdiği bir imtiyaz ile — vâkıftım. Ufak tefek farklar için her takıldığımda lâtin hurufatlı nüshaya bakarak müşkülümü hallettim. Böyle bir mes'ud hâdise sebebiyle "bir İslâm münevveri sayılmanın ilk şartı olan İslâm yazısı"nı[33] daha onbir - oniki yaşında iken hal-

---

31 — Babam **Eyüb Sabri Bey** (1908 - 1975) eski tarz ilkmektep mezunu olmasına rağmen şiir ve edebiyatla pek fazla alâkalı bir kimse idi. Kendisinden bana intikâl eden kitapların çoğu da bu istikamette idi. Hâlen husûsî arşivimde mahfuz defterlerinde O'nun pek çok şiiri, inci gibi bir yazıyla istinsah etmiş olduğu görülmektedir.

32 — O zamanlar ilkmektep muallimlerine hem halk hem de talebeler "Hocam!.." diye hitab ederlerdi. Muallimlere ise "Hocahanım" denirdi. Lisede bu "Hocam" tâbiri "Muallim Bey"e inkılâb ediyor, muallimeler ise yine "Hocahanım" diye anılıyordu. Kendilerine hitap da bu tarzda idi. Henüz piç ve asâletsiz "öğretmen" kelimesi ortaklıkta yoktu. Ekseriyeti dine karşı olan muallim ve muallimeler de, bu tarz hitab ve anılmaya karşı çıkmazlardı. Tıpkı bugün bazı materyalist ve komünistlerin "maşâllah!.."lı, "inşaâllah!.."lı konuşmaları gibi.

33 — Bence İmparatorluk münevveri ile cumhuriyet insanı arasındaki en bâriz fark bu "harf mes'elesi"nde ortaya çıkar. Dar ufuklu, Avrupa hayranı ve küçük devlet psikolojisini paylaşan bir cumhuriyet münevveri olmaktan kurtularak din ve tarihin engin ikliminc açılmak, büyük bir devletin vârisi olduğunu hissetmek, Dünya mes'elelerine dar bir çerçeveden değil "nizâm'ul-âlem" endîşesiyle bakmak gibi bir dirâyete sâhip olmak şansı

1949 Yılında bir kır gezisinde... Önde sağdaki bendeniz,
soldaki **Özdemir Kazancıoğlu**

letmiş bulunuyordum.

Ben ilk mektepte okurken 23 Nisan, 19 Mayıs ve Cumhuriyet Bayramı gibi resmî bayramlarda, din ve tarih düşmanlığı gayretullaha dokunacak şiddetteydi. Bayram günü hükümet konağının önüne konulan kürsünün üzerinde **"Cumhuriyet Halk Fırkası** (partisi) **Halk Kürsüsü"** ibaresi yazılı idi. Okunan şiirler de ekseriya dinen mahzurlu ifadeler yer alırdı.

Ben de her bayram kürsüe çıkarılan talebelerden biri idim. Fakat böyle şiirler okumaz ne yapıp yapar **"Vatan Destanı"** ve **"Dur Yolcu!.."** gibi kahramanlık şiirleri okurdum. Fakat toplu

---

için, İslâm harflerini bilmek, şarttır. O derecede ki, bunu İslâm münevveri sayılmanın "ilk şartı" saymak asla mübalâğa değildir. Yazımızı ve bunun neticesi olarak muhteşem ve güzel Türkçemizi kaybetmemiz, topraklarımızı kaybetmemizden daha vahimdir!.. Bunu kabul etmek din ve tarih şuurunun tabiî bir icabıdır.

Böyle olduğu halde, dâvâmızın bütünü içinde en sahipsiz olan mesele'miz budur. Zira kültür davamızın temel taşı olduğu halde, onu lâyıkı ile kavrayabilmiş olanların sayısı parmakla sayılabilecek kadar azdır.

halde söylediğimiz marşların bazıları **"Dağ başını duman almış..."** nevinden renksiz şeylerse de bazıları korkunç bir mâzi düşmanlığı ifadeleri taşımaktaydı. Meselâ 23 Nisan için bir marş söylerdik ki, hatırımda olan bir kıt'ası şöyleydi:

"Bu 23 Nisan ki,
Târihin dönüm günü,
Kan içici sultana,
Hakana ölüm günü."

Kitaplarımız da din ve tarih düşmanlığı ile **M. Kemal** ve **İnönü** methiyeleri ile lebâlepti.

B — Akçaabat Orta Mektebi

1945 - 46 ders yılı sonunda Akçaabat Merkez İlk Mektebi'ni "p e k i y i" derece ile bitirdiğim zaman ruhum okumak ve yükselmek iştiyakı ile dopdoluydu. O yıl kazamızda bir orta mektep inşaatına başlanmıştı. Yaz tâtilinde gidip inşaatta çalışan ustalara yardım ediyordum. Sanki ben çalışırsam mektebin inşâsı daha çabuk gerçekleşccekti!.. Heyhat!.. Mektep 1946 - 47 ders yılı başına yetişip açılmadı. Arkadaşlarım birer ikişer Trabzon'a gidip lisenin orta kısmına kayıtlarını yaptırıyorlardı. Bunları duydukça sızlanıyordum. Babama bir şey söyleyemiyor,[34] gidip gelip anacığımı sıkıştırıyordum. O da üzülüyor fakat babama söz geçiremiyordu. Anamdan öğrendiğime nazaran okuduktan sonra memlekete "d i n-

34 — Rahmetli babamın bana karşı muâmelesi gâyet sert ve resmî idi. Hemen her karadenizli baba gibi o da — bilhassa — erkek çocuğuna sefkat ve yumuşaklık göstermenin onu mutlaka şımartacağını sanıyordu. O vefat ettiğinde ben kırk yaşını çoktan devirmiştim. Buna rağmen vefatına kadar bu resmî ve mesafeli tavrını devam ettirmiştir. Bulunduğum odaya her girişinde ayağa kalkmışımdır. Üniversite yıllarımda bana gönderdiği inci gibi bir İslâm Yazısı ile yazılmış sayısız mektubu arşivimdedir. Bütün bu mektuplarda da aynı resmi tavır müşâhede edilir.

s i z "[35] dönmemden korkuyor ve bu sebeple beni asla okutmak istemiyormuş.

O yıl okumak için çırpınmalarım bir netice vermedi. Arkadaşlarım Trabzon'a gittiler. Babam beni bir terzi yanına çırak verdi. Ancak bende bu işi benimseyecek göz yoktu. Kitaplarımı toplayıp terzinin diğer çıraklarına okuyor, onları da âvâre ediyordum. Nasihat fayda vermeyince nihayet usta beni kovuyor, babam elimden tutup getirerek tekrar oraya yerleştiriyordu. Bu durum birkaç kere tekerrür edince babam da artık ısrar etmedi. İhtimal başka bir meslek kollaştırıyordu.

Bu sıralarda birgün, akrabamız olan fırıncı **Şeker Usta,** tezgâhın arkasında namazını kılıncaya kadar müşterilere bakmamı istemişti. Ben de bermutad kitabımı açmış, hem tezgâhı gözetliyor hem de okuyordum. Tam o sırada oraya ilk mektep muâllimlerinden merhum **Cemal Sumer** geldi. Bu zat beni okutmamıştı. Fakat göz âşinalığı vardı. Elimdekinin İslâm harfli bir kitap olduğunu görünce:

" — Bu kitabı kim okuyor?!." dedi.

" — Ben!.." diye cevap verdim. İnanmadı. Kitabı elimden aldı ve biraz karıştırdı.

Bu, **Babanzâde İsmail Hakkı**'nın "S â v â b - u l - K e l â m - f i A k a a i d - i l İ s l â m" adlı bir kitabıydı. Mukaddimesini açtı ve:

" — Oku bakayım!.." dedi. O hiç ihtimal vermiyordu, ama ben daha ilk cümleyi cincirleme terkipleriyle doğru okuyunca şaşırdı. İslâm harfleri yasaklanalı yirmi sene olmuştu. Okuduğum cümle hâlâ hâfızamdadır:

---

35 — Hakıkaten hakkı vardı. O zamanlar okuyanlar dinsizleşiyor veya en azından dinî mes'elelerde mübalatsızlaşıyordu. Bunun en yakın misali kendi amcazadesi **Hüseyin Mısıroğlu** idi. Hem de böyleleri dönüp memlekette oturmuyor, kendi halkını ve doğduğu memleketi beğenmiyordu.

Bu durum uzun müddet devam etmiştir. Müslümanlar, evlâtlarını imanen zaafa uğrayacakları endişesi ile okutmuyorlardı. Zamanla bu tavrın değişmesine hiç şüphesiz İmam - Hatip Liseleri sebep olmuştur.

"Hak ve savab olan bir şeyin dâima muârızları bulunmak kavâîd-i külliyye-i kevniyye ve âdât-ı umûmiye-i beşeriyedendir!.."

Cemal Hoca beni bir de bu cümlede geçen kelimeler itibariyle yokladı. Cevaplar istediği gibi olunca bana hayretle sordu:

" — Sen burada ne yapıyorsun?!."

" — Hiç!.. **Şeker Usta**'ya yardım ediyorum!.." dedim.

" — Peki şimdi mektep zamanı, sen okumuyor musun?!." dedi.

" — Aman hocam, sormayın!.. Babam beni okutmuyor!.. Arkadaşlarım hep Trabzon'a gittiler, ben burada âvâre kaldım. Ne olur babama bir şey söyleyiniz!.." diye ricada bulundum.

" — Baban cinâyet işliyor!.. Ben şimdi onu bulur konuşurum. Sen merak etme!.." dedi. Hürmetle elini öptüm ve ricamı tekrarladım.

Bu zatla sonra ahbab olduk. Uzun yıllar muammer olmuştur. Dindar bir kımseydi. Gidip babamı bulmuş ve O'nu ağır bir dille tenkid etmiş!.. Lâkin kayıt zamanı çoktan geçmişti.

Ertesi yıl kazamızda yapılmakta olan orta mektep bitti. Talebe kaydına başladı. Babam hiç oralı olmuyordu. Fakat muhalefeti gevşemiş olmalıydı ki, annem bir komşu kadınla beni kaydolmaya gönderdi. Önce fotoğrafçı **Zeki Sezgin**'de bir resim çıkarttık, sonra gidip kayıt yaptırdık. Ben en son kaydolan talebe oldum. Numaram "21"di. O gün kaydın son günü imiş. Birkaç saat daha geciksek kaydetmezlermiş!..

1947 - 48 Ders Yılında böylece Akçaabat Orta Mektebi'nde yeniden talebe olabildim.

Fikrî seviyem sınıfımın çok üstünde idi. Yalnız bazı dersleri sevmediğim için onlara çalışmazdım. Mektebimiz deniz kenarında İnhisarlar (Tekel) binasının bitişiğindeydi. Mektebin bahçesi leb-i derya idi. O zaman şimdiki sahil yolu yoktu.

Denizin kabardığı zamanlar dalgalar mektebin duvarına çarpardı. Behçe duvarı yoktu. İlk mektebimiz de sahildeydi. Fakat onun bahçe dıvarları vardı.

Fırtına olunca gemiler Trabzon'dan Akçaabat'a kaçarlardı. Bazan limanda üç - beş gemi birikir, bunlar bazan selâmlaşmak ve bazan da yardım istemek için uzun uzun düdük öttürürlerdi.

İhtimal şu hatıralar sebebiyle denizi öfkeli görmeye bayılırım. Bence bağırmayan gemi de sevimsizdir.

Benim en sevdiğim ders edebiyattı. Edebiyat hocamız **Cemil Toygar**, aynı zamanda müdür muâvini idi. **Cemil Toygar** üniversite hocası gibi bilgili idi. Derse çeşitli kitaplar getirir, onları bize tanıtır, içlerinden bazı parçalar okur, dinletir, anlattırırdı. Diyebilirim ki, Orta mektep tahsili boyunca Doğu ve Batı'nın klâsik kitaplarını hemen hemen kâmilen tanımış, yazarları hakkında bilgi sahibi olmuştum.

Mektepte sür'atle bir kütüphâne kurmuş hepimize kendi eliyle çizerek kütüphane kartları yapmıştı. Okuduğumuz kitapları kontrol ederdi. Saat tutarak, doğru ve sür'atli okuma yarışmaları tertipler ve gelişmeleri not ederdi[36].

Bazan beş altı talebeyi aynı anda tahtaya kaldırır. Kendilerine, âniden bir mevzu verir, dilediği kadar konuşmalarını isterdi. Lâkin biri konuşurken sıradaki diğeri kendisine hangi mevzuun verileceğini bilmezdi. Maksad talebeyi düşünme payı olmadan irticâlen konuşmaya alıştırmaktı. Bazıları kendilerine verilen mevzuda bir dakika bile konuşamaz hemen tıkanırlardı. Ben bir defasında tam bir ders boyunca konuşmuştum. Mevzuum "Nakil Vasıtaları ve Yollar"dı. Ondan sonra beni bu yarıştan da istisna etmişti. İşte **Cemil Toygar** böyle yaman bir muâllimdi. Lâkin sonradan O'nun hakkında

---

36 — Bu yarıştan, daha ilk turda beni istisna etmişti. Zira sınıfta en çok okuyan dakikada onsekiz satır okuduğu halde ben otuz dokuz satır okumuştum. Üstelik diğerleri bugünkü lâtin harfleri nesli gibi pek çok telâffuz hatası yaptığı halde ben İslâm harflerine vukufum sebebiyle böyle hiçbir hata da yapmamıştım. Meselâ, "vakit", hakikat" gibi kelimelerde **"k"** harfini **"kef"** gibi telâffuz etmek hâlâ herkeste görülen bir hatadır. Ayınların, sekte hemzelerinin hakkını vermek de böyledir. Mi'de te'lif, me'mur ve te'sir gibi... Böyle inceliklere riâyet ederek okumuştum.

öğrendiklerimiz inanılır gibi değildi:

Cemil Toygar bize gelmeden önce "Hasanoğlan Köy Enstitüsü"[37]nde hocaymış. Kıpkızıl bir komünistmiş. 1945 Demokrasi mücâdelesi başlayınca bu mekteplerin komünist yuvaları hâline getirilmiş olması muhalefetin şiddetli tenkidlerine mevzu olunca C.H.P. **Reşad Şemseddin**[38] **Sirer** adında milliyetçi bir kimseyi Mâârif Vekili yapmış ve, O'nunla bu mekteplere bir çekidüzen vermeye razı olmuştu. **Reşad Şemseddin Sirer** Köy Enstitüleri'nde yuvalanmış komünist muallimleri sağa sola dağıtmıştı. **Cemil Toygar** da bu cümleden olarak Akçaabat Orta Mektebine gönderilmiş imiş. Bizim o zaman bu olup bitenlerden haberimiz yoktu.

Cemil Toygar üç sene müddetle bizi okutmuş ve 1950'de biz Trabzon Lisesi'ne giderken O da Akçaabat'tan ayrılmıştı. Fakat yine muallim olarak başka bir mektebe değil de, kâtip olarak T.B.M.M. 'ne!..[39] tâyin olunmuştu.

---

37 — **İnönü** Reisicumhur olur olmaz ilk yurt dışı seyahatini Rusya'ya yapmıştı. Oradan aldığı ilhamla Türkiye'de bir seri "Köy Enstitüsü" kurmuştu. Kısa zamanda hepsi de birer komünist yuvası haline gelen bu mekteplerin baş hâmisi zamanın Mâârif Vekili **Hasan Ali Yücel** ve **Hakkı Tonguç**'tu "Yenikapı Mevlevîhânesi"nden yetişmiş olan **Hasan Ali Yücel** sonradan sapıtmış ve makam için bu menhus mekteplerin hâmisi kesilmişti. Aslında hâfızdı. **İnönü** ile yakınlık peydahlamış ve Mâârif Vekiliği'ne kadar yükselmişti.

Köy Enstitüleri kısa zamanda komünist yuvaları haline gelmişti. Halk arasında bu mektepler üzerine çok çirkin söylentiler yayılmıştı.

38 — **Reşad Şemseddin Sirer,** ilerde kendisinden bahsedecek olduğum **Mahmud Cevdet Bey**'in talebelik arkadaşı imiş. 1950'lerde "Volkan" adıyla bir mecmua çıkarmış olan **Mahmud Cevdet** O'nun C.H.P. içinde bulunmasına rağmen milliyetçi hatta dindar olduğuna şahâdet ederdi. O'na birgün gelip vatana hizmet edeceğini söyler fakat inandıramazmış.

39 — 1952'de birgün gazetelerde manşetten bir haber yer aldı. "Barış Derneği" mensupları komünist propogandası yapmaktan tevkif edilmiştir!.. Tevkif edilenler arasında bizim mâhud **Cemil toygar** da vardı. Hem de elebaşı olarak!.. Bu dâvâdan daha sonra en büyük cezaya çarptırılmış ve on yıl hapse mahkûm olmuş bulunan iki kişiden biri de oydu. Diğeri **Sevim Tarı** isimli bir kadındı. Türkiye'deki komünist faâliyetler içinde fevkalade ehemmiyetli olan bu hâdisede **Cemil Toygar'ın** rolü neydi, ne yapmıştı?!. Hâlâ öğrenmiş değilim!.. Ama muhakkak ki, O, sıradan bir kişi değildi.

Bir defasında O'nun komünist olabileceğini düşünmüştüm. Bize **Nazım Hikmet**'i tanıtmış, bir ders O'nun üzerinde durmuştu. **Nâzım**'ın "Kurtuluş Savaşı Destanı" adlı eserinden parçalar okuyup takdirlerini belirtmişti. **Nâzım**'ın adından o zamanlar veba gibi ictinab edilirdi. Bir başka seferinde de "17 Nisan Köy Enstitüleri Günü" dolayısıyla bütün mektebi "Beşikdüzü Köy Enstitüsü"nü ziyârete götürmüştü.

Cemil Toygar'ın hanımı **Rezzam Toygar** milliyetçi bir muallime idi[40]. Tabiî kemalizm doğrultusunda milliyetçi!.. İngilizce hocası idi. Belki başarılı olduğum için beni pek severdi. Sonradan bir hadise sebebiyle bana karşı menfi bir tavır almıştı. Şöyle ki;

Orta mektep ikinci sınıfta okurken bir Pazar günü arkadaşlarımla **M. Kemal** üzerine uzun bir münakaşaya mecbur kalmıştım. Ben O'nun dinsiz olduğunu, icraatının kâmilen İslâm'a karşı bulunduğunu iddia ve ispat etmeye çalışıyordum. Arkadaşlar ise,

" — Hayır, O İslâm'a değil, yobazlığa karşı idi. Dinin öz mâhiyetine karşı değildi" diyorlar ve "eğer biraz daha yaşasaydı dinin doğru olarak öğretilmesine imkân vereceğini.." iddiâ ediyorlardı. Halbu ki; Öyle olsa öz islâmi prensiplerin icabı olan Hilâfet'i kaldırmaz, İslâm yazısını ilga etmez, cuma tatilini pazara çevirmez... ilh... yolunda serd ettiğim mülâhazalar tabiat kanunu kadar doğruydu. Bugün de böyle sığ akıllılar vardır.

Bu münakaşaya kulak misafiri olan Belediye Fen Memuru **Mahmud Celâl Koç** ertesi Pazartesi günü bu münâkaşayı mektebe aksettirdi. Disiplin Kurulu (Hey'eti) Başkanı **Cemil Toygar**'dı . Hemen beni ifâdeye çağırdılar. Arkadaşlarım da şahid olarak dinlendiler. Hepimiz, herşeyi olduğu gibi anlattık. Karar

---

40 — Sonradan öğrendiğimize göre bu **Rezzam Hanım**, sırf **Cemil Toygar**'ı yakalatmak için O'nunla evlenmiş imiş. Çocukları yoktu. Kızlık soyadı "Taşcıoğlu" olan **Rezzam Hanım** gâlip ihtimalle MİT'le irtibatlıydı. Vazifesini ifâ ettikten sonra **Cemil Toygar**'dan boşanıp ayrılmıştır.

"Bir haftalık tard-ı muvakkat" di. Yani bir hafta mektepten kovuldum. Sonradan öğrendiğime göre beni temelli kovacaklarmış. Araya bazı hocalar girmişler. Çok zeki ve çalışkan olduğum için acımışlar, çocuktur, ilerde değişir diyerek böyle bir ceza ile iktifa etmişlermiş. Fakat, talebe arkadaşlar, da idâreye yaranmak için benimle konuşmama kararı aldılar. Bu boykota **Rüstem Markal** ve **Özdemir Kazancıoğlu** katılmamış, diğerleri de bunu çok fazla devam ettirememişlerdi.

Hakikaten parlak bir talebe idim. Mektebi teftiş ve ziyâret için bir gelen olursa tahtaya dâima beni kaldırırlardı. Hatta **Cemil Toygar** bir defasında;

" — **Gültekin Ocak** iyi bir me'mur olur, ama **Kadir Mısır**[41] adam olur!.." demişti. **Gültekin Ocak** sınıfımızdaki diğer bir çalışkan talebe idi.

Babam mektepten bu süretle kovulmuş olmama pek sevindi. "İnşallah temelli kovarlar!.." temennisinde bulundu. Zira o sıralarda, bende kabaran dinî hislerin başıma bir iş getirmesinden çekiniyordu.

Bir defasında beni bir iş için, bir avukat yanında çalışan **Cemil Azmi Tellioğlu**[42] adında bir kemaliste göndermek istedi.

" — Beni öyle dinsizlerin yanına gönderme!.. Onların nursuz yüzünü görmek istemiyorum!.." deyince babam kızmış ve;

" — Seni bu kafayla asarlar, oğlum, asarlar!.." diye bağırmıştı. Ben de hızlanmışken:

" — İnşallah ben, O'nun gibi dinsizleri asarım!.." diye mukabelede bulununca babam hışımla üzerime yürümüş ve ben de kaçmıştım. Aslında babam bendeki, rejim ve **M. Kemal** aleyh-

---

41 — Soyadı Kanunu'nun acâib tatbikatı esnasında "oğlu" ekine müsaâde edilmemiştir. Babamın soyadı sonuna kadar "Mısır" kalmıştır. Ben sonradan bunu binbir güçlükle "Mısıroğlu" şekline tahvil edebilmişimdir.

42 — **Cemal Azmi Tellioğlu**, şâir gecinir bir dâvâvekili kâtibi idi. Evvelce naklettiğim, annemin Şeyhi **Muhammed Efendi,** vak'asında **"Bir Yobazın İçyüzü"** adıyla iftiralar dolu bir kitapçık yayınlamıştı. Bundan dolayı Ona öfkeliydim.

tarlığından endişe ediyordu. Zira benim halim büyükler arasında da konuşuluyormuş. Bunu da bir vesile ile anlamıştım:

Birgün Akçaabat Yeni Câmii Şerifinde mukabele okunuyordu. Ramazandı. Vakit ikindi üzeri idi. Ezan okununca Kur'an-ı Kerimler, rahleler toplanıyordu. Mukabele takip edenlerden biri de babamın ahbaplarından eczacı **Osman Efendi** idi. Ailemize girer çıkar, herkese iğne yapardı. Yaşlı bir adam diye O'nun rahlesini kaldırmaya teşebbüs edince elimi tuttu ve;

" — Çekil!.. Sana hizmet ettirmem!.." diye bağırdı. Mahçup oldum. Câmi münakaşaya müsâîd değildi. Dışarda kendisini bekleyip bu hareketinin sebebini sorduğumda nefretle:

" — Sen bu vatanı kurtaran **Atatürk**'e dil uzatıyorsun!.." dedi. Ne diyeyim, adam câmiden çıkıyordu.

" — Yazık sizin kıldığınız namaza!.." diyerek uzaklaştım. Hâlâ böyle ahmaklar az değildir[43].

Orta Mektep son sınıfında (1949 - 50) islâmî bakımdan daha da şuurlanmıştım. Zira artık ciddi kitaplar bulup okumaya başlamıştım[44]. **Ahmed Hamdi Aksekili** merhumun **"İslâm Fıtrî Tabiî Umûmî Bir Dindir"** namındaki hacimli bir kitabını

---

43 — Böyle ahmaklara verilebilecek cevapların en güzelini bir dinsiz olan **Aziz Nesin** bakınız nasıl veriyor:

"Gerçek müslümanlar Atatürkü sevmez!.." dedikten sonra ilâve ediyor:

"Atatürk müslümanlar acısından sevilecek bir şey yapmadı, Türkiye'de Atatürk'ü sevdiğini söyleyen müslümanlar yalancıdır!.."

(Bkz. Hürriyet Gazetesi 13 Ocak 1993 tarihli nüsha.)

44 — Bunun da tuhaf bir hikâyesi vardır;

O sırada **"Akçaabat Halkevi"** güyâ tâmir edilmek üzere kapalıydı. Tâmir falan edildiği de yoktu. Buranın bekçisi olan haylaz bir genç vardı. Sağda solda gezer, halkevine günde bir sefer ya uğrar, ya uğramazdı. Halkevi'nin oldukça zengin bir kütüphânesi vardı. Bekçiyle anlaştım. Beni içeriye sokuyor, sonra da kapıyı üstüme kapatıp gidiyordu. Ben orada akşama kadar okuyordum. Bir defasında akşam üzeri gelip beni çıkarmayı unutmuş ve geceyi aç susuz orada geçirmek mecburyetinde kalmıştım. Bütün yaz tatilini bu suretle kitaplar içinde geçirmiş ve pek çok kitabı tanımak ve tetebbu etmek imkânını bulmuştum. Bunun için bekçiye her seferinde bir paket sigara parası vermek yetiyordu. Yoksa her kitabı para verip almak için mâli gücüm müsâid olmadığı gibi O kitapları bulmak da imkânsızdı.

ÖZDEMİR KAZANCIOĞLU

(1934 – 1960)

— Açmadan solan bir çiçek —

İlk gençlik yıllarımda, fiilen ve fikren dâima beraber olduğum aziz bir arkadaş... 27 Mayıs İhtilâli gecesi, nâmertçe vurulmuştur. (Tafsilât için 45 nolu dip nota bakınız!..)

27 Mayıs İhtilâli hengâmında, menhus ihtilâle taraftar olup da o esnada ölenler bilinmektedir. Çoğunun adına âbideler dikilmiştir. Turhan Emeksiz v.s.... Peki yâ ihtilâle karşı olduğu için öldürülenler!.. İşte hiç araştırılmamış bir mevzu... 27 Mayısçılar "Kansız bir ihtilal yaptık!.." diyebilmek için böyle vak'aları ketmeşmişlerdir. İşte araştırıcı bekleyen bâkir bir mevzu.

— ağır bir lisan ile yazılmış olmasına rağmen — bir ders kitabı gibi dikkatle okumuştum. Buna ilâveten **Dr. Adnan Adıvar'**ın **"Tarih Boyunca İlim ve Din"** (İstanbul 1944) ile eski Yunan klâsiklerinden bulabildiklerimi okumam ufkumun bir hayli gelişmesine sebep olmuştu.

Diğer taraftan demokrasi mücâdelesi hızlanmıştı. Muhâlefet adına eski devrim kötülükleri ve lâikliğin sakım (ağır yanlış) tatbikatı tenkid edilebiliyordu. Bu tenkidleri aksettiren gazete ve dergiler Akçaabat D.P. Merkezi'ne her taraftan gönderiliyordu. D.P. Başkanı babamın eski futbolcu arkaşlarından **Celâl Kazancı** idi. O'nun oğlu **Özdemir Kazancı** mektep arkadaşımdı. Çok iyi anlaşırdık. Hafta sonları D.P. Merkezine uğrayınca çeşitli mevkuteleri görüp karıştırmak imkânımız olurdu.

Özdemir Kazancıoğlu[45] — ihtimal babasının D.P. Başkanı olması sebebi ile — erken şuurlanmış ve fikren emsallerinden fazla gelişmiş olan bir arkadaşımdı. Beraber, ders çalışır, beraber gezer eğlenirdik. Kendisinin — O zaman için pek lüks

---

45 — **Özdemir Kazancıoğlu** gâyet zeki ve kaabiliyetli bir gençti. Liseden sonra ankara Hukuk Fakültesi'ne kaydolmuştu. Bu fakülteyi bitirmek için sadece bir - iki dersi varken, askerliğini yapmaya başlamıştı. O zamanlar yedek subaylık için lise tahsili kâfi idi. 27 Mayıs İhtilâli olduğunda askerlik vazifesine devam ediyordu.

İhtilâl gecesi Ankara'nın Çubuk Semti'nden cephâne almaya gönderilmiş bir jipin içindeymiş. Babası Akçaabat D.P. Başkanıydı. Kendisi de C.H.P.'ye amansız düşmandı.

Harekâtın mahiyetini öğrenince mümâneat etmiş veya yapılan işe muhalif sözler söylemiş olacak ki; jipin içinde kendisini kalleşçe vurmuşlardır. Fevkalâde kuvvetli bir gençti. O'nu cepheden taarruzla öyle kolay kolay yok edemezlerdi.

Tahnid edilmiş olan cesedi asker nezâretinde Akçaabat'a getirilmiş. Âilesine gösterilmeden yine asker nezâretinde defnedilmiş ve mezarın açılmasını önlemek için de kırk gün müddetle mezarı başında biteviye nöbet tutturulmuştur.

Kaza kurşunuyla ölen piçler devrim şehidi (!..) ilân olunup namlarına heykeller dikilirken, böyle değerli bir vatan evlâdının maaruz kaldığı şu muâmele doğrusu esef olunacak bir hâdisedir. Mevlâ rahmet eyleye!..

sayılan — güzel bir fotoğraf makinası vardı. Bir çok kereler bu beraberliğimizi, resimlendirmişti ki, bunların çoğu mahfuzumdur.

Daha sonra birlikte **"Türk Milliyetçiler Derneği"**[46] Akçaabat Şubesini kurmuş ve çalışmaya başlamıştık. Tahsilli insanlar arasında alâka o kadar azdı ki, bir müteşebbis heyet teşkilinde bile müşkülat çekmiştik. Yaşlılardan ise bize müzâhir olan **Özdemir**'in babası merhum **Celâl Kazancı** ve **Eyub Sabri Lermioğlu** (1886 - 1957) idi. **Eyüb Sabri Lermioğlu** mütekaîd (emekli) bir ilk mektep muallimi idi. Şâir ve edip bir insandı. Arabça ve Farsça'ya vakıftı. Fikren muhafazakâr olmakta beraber fiilen son derecede çekingendi. Korka korka konuşurdu. Meselâ "Büyük Doğu"yu takib eder, fakat bunu kimseye sezdirmemeye çalışırdı[47].

Hakikaten **"Büyük Doğu"** dergisi de bu sırada bizi dâvâ yo-

---

46 — **"Türk Milliyetçiler Derneği"** 1950 iktidar değişikliğinden sonra İstanbul ve Ankara'daki milliyetçi mukaddesatçı üniversite gençlerinin kurdukları dört ayrı derneğin birleşmesi ile vücud bulmuş muhafazakar bir teşekküldü. Çok sür'atle gelişmiş ve o zamana göre fevkalâde sayılacak bir sûrette şube sayısı seksen altıya ulaşmıştı. Umûmî reisi de D.P.'den Isparta mebusu olan **Said Bilgiç** olmasına rağmen D.P. iktidarı bu teşekkülü ileride parti hâline gelmesinden endişe ederek basit bir bahane ile kapatmıştı. İki buçuk lira para cezasına hem de temyiz yolu kapalı olmak üzere mahküm edilmişti. Sebep, derneklere siyaset yapmaları kaanunen yasak olduğu halde Türk Milliyetçiler Derneğinin bir beyannâmesinde siyasî mülâhazalara yer verilmiş olduğu iddiâsıydı. Bunu temin etmiş olan savcı **Cemil Bengü** de mükâfatlandırılarak 1954 seçimlerinde D.P.'den milletvekili olmuştur.

47 — **Eyub Sabri Bey**'i **M. Kemal** üzerine konuşmaya zorlardım. Hiç olmazsa teke tek olduğumuz zamanlarda buna cür'et etseydi!.. Ne gezer!.. Annem tarafından akrabamız olmasından dolayı bir yakınlığımız vardı. Buna rağmen onu konuşturamazdım.

Birgün bana demişti ki;

" — Ben gençliğimde bu adamı çok tenkid ediyordum. Sonra bir gece rüyama girdi ve beni tehdid etti. "Ben vazifeli bir adamdım. Vazifemi yaptım. Sen anlamadığım işleri konuşma!.. Yoksa kafanı kırarım!.." dedi. İşte yavrum ondan beri benim içimde bu adama karşı ciddî bir muhalefet vardır. Ama aleyhine konuşmam!.."

lunda hızlandıran bir müessirdi. O'nunla 1947'de tanıştım. Fakat ilk alâkam hâhişkâr değildi. Ama 1949'dan itibaren Büyük Doğu'nun hiçbir sayısını kaçırmamaya çalışmışımdır. Tâ 1960

1967 yılında merhum **Ali Fuad Başgil**... Hocamızın birinci ölüm yıl dönümü dolayısıyla Millî Türk Talebe Derneği Konferans Salonu'nda bir ihtifal (anma toplantısı) tertiplenmişti. Hatipler arasında ben de vardım. Sıramı beklerken **Doç Dr. Yılmaz Altuğ** (şimdi Prof.)un **Ali Fuad Bey** merhumu kemalist göstererek övmekte olduğuna şâhid oldum. Dinleyenler ekseriyetle câmi cemaatiydi. O zaman gençlik arasında pek az idik. Toplantının ilânı câmi kapılarında dağtılmıştı. Topluluk müthiş bir sukut-i hâyale uğramıştı. Hem **Ali Fuad Bey**'i kurtarmak ve hem de dinleyenlere ümid vermek lâzımdı. **Yılmaz Altuğ**'dan sonra konuşma sırası ise bende idi.

"**M. Kemal**'in iki hüviyet olduğunu bunların birinin zaferi kazanıp Türkiye'ye hâkim-i mutlak kesilinceye kadar devam etmiş olan milletin iman ve hissyatına tâbi hüviyeti, diğeri ise başta lâiklik olmak üzere inkılapları gerçekleştiren bunun tam tersi hüviyet!.. diyerek söze başladım. **Ali Fuad** merhumun bunlardan birinciyi methettiğini ikinci hüviyeti ise yerdiği için halkın gönlünde taht kurabildiğini söyledim. Bilâhere ikinci hüviyet üzerine verip veriştirdikten sonra dedim ki:

" — Din elektrik cereyanı gibidir. O'na dokunan kendi helâk olur!.. Bakmayın her meydanda bir heykel her duvarda bir resim olduğuna. Birgün gelecek... (Buradan sonrasını lütfen siz tahmin edin de ben de suç (!..) işlemiş olmak mevkiine düşmeyeyim!.."

Burada tafsilâtı uzun sürecek bu konuşmam sık sık alkışlarla kesildi ve müthiş bir alâka ile karşılandı.

Oradan eve geldim. Gecelik entarimi giyip istirahate çekilmiştim ki, kapımın zili çaldı. Açınca, karşımda kırk - elli genç gördüm. Meğerse benim O gece Dolmabahçe Câmii Şerifinde Teknik Ünüversiteli talebelerle bir sohpetim varmış, unutmuş ve eve dönmüştüm. Onlar da bir hayli bekleyip de gelmediğmi görünce endişeye kapılmışlar. Zira aralarından bazıları o günkü konferansta varmış. Oradaki sözlerimi arkadaşlarına nakledince,

" — Eyvah!.. O'nu tevkif etmiş olmalılar!.. Gidip evine bakalım!.." demişler.

Bunları öğrenince;

" — Eh mâdem ki, geldiniz sohbeti burada yaparız, buyrum!.." dedim. Öyle de yaptık. Fakat gençler gidince, hatırıma **Eyub Sabri Bey**'in yukarıdaki sözleri geldi. Düşündüm, O'nu tehdid eden **M. Kemal** iyi ki, beni tehdid etmiyor!.."

Fesüphanellah!.. O gece kendisini rüyada gördüm; Şöyle ki:

Park Otel'de yemek yiyoruz. Hertaraf tıklım tıklım dolu. Birisi ismimle

ihtilâline kadar. Bu mecmuanın 1960'tan sonraki devreleri benim için alâka bahşolmamıştır. **"Raporlar"** devresi de öyle!..

1950 tâtilinde Arapça öğrenmek arzusuna kapıldım. Hafta

---

hitap ederek bana seslendi. başımı kaldırınca ne göreyim **M. Kemal** iki sıra masanın ortasında ayaklarını normalden biraz fazla açmış, elinde kadehi bana bakıyor. Sırtında iskoç bir ceket var. son zamanlarına âid böyle bir resmî vardır. Yüzü soluk, sırtında o ceket bir tel saç alnına dökülmüş!.. Aynen o vaziyette.

" — Evet sana sesleniyorum!.." dedi. Karşılık verdim:

" — Buyrun efendim!.."

" — Sen" dedi. "Neler söyleyip geziyorsun benim hakkımda bakayım!.."

Münakaşa çıkmasını önlemek için kısa ve yuvarlak bir cevap vermenin doğru olacağını düşündüm ve:

" — Tetkikatımın neticesi neyi gösteriyorsa onları söylüyorum!.." dedim. Bu sırada ne sesinde ve ne de yüzünde şiddet ve öfke hâkimdi. Merak gâlip görünmüyordu. Bundan dolayı:

" — Neymiş tetkikatının neticesi?!. diye sualine devam edince, O'na çıplak gerçeği söylemeye karar verdim ve hulâsaten dedim ki;

" — Paşa Hazretleri Zat-ı âliniz daha Anadolu'ya gitmeden İstanbul Perapalas Oteli'nde İngilizlerle Hilâfeti yıkmak hususunda anlaşmış ve mâhud inkılâpları yapmak hususunda mutabık kaldınız. İngilizler bu anlaşma sebebiyle Yunanlılar'a İzmir'e çıkma müsaadesini verdiler!.. Böylece siz hem Padişahı ve hem de milleti aldatarak asıl maksad ve hüviyetinizi setrettiniz. Taki memlekette hâkim-i mutlak kesilinceye kadar ...ilh...

Baktım yüzünde ve sesinde yine öfke yok. Elindeki kadehi sallayarak,

" — Şu etrafımda bir sürü insan var. Bunların kimi profesör, kimi mebus... Ne söylersem inanırlar. Bir tanesi tahkik lüzümunu hissetmez. Hayret!.. Otuz yaşında bir çocuk her şeyin arka plânını kurcalıyor!.."

Bir an durakladı. Cevap vermeyeyim de lâf uzayıp münakaşa çıkmasın diye düşündüm. O devam etti:

" — Doğru söylüyorsun ama, biliyor musun ki, ben vazifeli bir insanım. Vazifemi yaptım!.."

Ben yine cevap vermeyeyim de iş kapansın diye önüme bakıyordum. O ise sanki derin bir kuyuya bakıyordu. Sesi hafif, bakışları bulanıktı. Aynı yumuşak ve hafif ses tonu ile devam etti:

" — Kimbilir belki sen de vazifeli bir insansın da vazifeni yapmaktasın!.."

Uyandım ve Rabbime şükrettim. Sonra O'nu bir kere de Eskişehir Askeri Cezâvi'nde hapis yatarken gördüm.

günü kurulan ve bazı kullanılmış kitaplar da satan bir seyyar kitapçıdan eski medrese sistemi arapça öğrenmeye mahsus "**Emsile**"yi bulup aldım. Kitabı buldum ama, dersi kimden alacaktım?!. Buna kim cesâret edebilirdi!.. Nihayet Akçaabat müftüsüne gittim. Adamın eski ve köhne daracık bir odası vardı. Böyle bir teklif O'nu adamakıllı ürküttü. Fakat benim ısrarım karşısında biraz insafa geldi ve;

" — Hergün saat oniki de gel kapıyı kapatır, seni yarım saat okutabilirim!.." demek mecburiyetinde kaldı. Çünkü ben o derece kararlıydım ki, başka türlü beni başından def edemeyecekti. Yazık ki, "**Nesera, yensurû...**" diyerek kendisinden ilk Arapça dersini aldığım, bu muhterem insanın ismini aklımda tutamadım. Simâsı gözünüm önündedir.

O zaman kazamızda "**Hafızoğlu**" diye anılan çok yaşlı bir vaiz efendi vardı. Alim bir adamdı. Ancak o gün din adamlarının hürriyet çerçevesi çok dar olduğundan sırf iman ve ahlâktan ibadetlerin sıhhat şartlarından bahsederdi. Ancak büyükler O'nun çok âlim bir zat olduğunu söylerlerdi. Ayrıca biraz meczub gibi göründüğü için olacak vazifesiz "**Sırımoğlu**" denilen bir hoca daha vardı. Köy Câmilerinin hiç birinde resmî kadro yoktu. Köylüler hocalarını pazarlık ederek yıllık bir ücretle kendileri tutarlardı. **Sırımoğlu** da önceleri bu şekilde birçok köyde hocalık yapmışmış. Ben tanıdığım zaman okuyup üfleme nuska yazma ve cinleri defetme gibi işlerden geçinirdi. O şiddetli yasağa rağmen bu faaliyetler asla önlenemezdi. Benim sekiz - on yaşlarında olduğum sırada komşularımızdan cinler âlemine karışmış olan bir kadını iyi ettiğine herkes şâhiddi. Duasını yarı işitilir yarı işitilmez bir sesle okur, fakat arada bir hastanın yüzüne doğru üfleyerek:

" — Uhruç!.." diye bağırması hâfızamda dipdiridir.

Kurak zamanlarda halk yağmur duasına çıkardı. Bu dua bazan câmîde bazan da açık havada yapılırdı. Böyle olduğunda, insanlar ekseriya ceketlerini ters giyer ve dua esnasında ellerini

her zamanki gibi açmaz yere doğru sarkıtırlardı. Yağmur dualarını ekseriya **Sırımoğlu** yapardı. Çocukluğumda böyle bir yağmur duasına ben de iştirak etmişimdir.

Bir de "**Haçkalı**"[48] denilen bir başka meczub meşreb Şeyh Efendi vardı. Halk Partisi'nin en şiddetli zamanında bile sarığını başından çıkarmamıştı. Keşif ve kerâmeti zâhirdi. O'nun için namaz kılmayanlar bile ondan hürmetkâr bir üslüpla bahsederlerdi. Şeklen **M. Kemal**'in Sivas Kongresi hengâmında iki hoca efendi arasında çekilmiş meşhur resmindeki **Arap Şeyh**'in aynısıydı. O kadar ki ben çok zaman o resimdeki şahsın **Haçkalı Hoca** olduğunu sanmışımdır. Ben on - oniki yaşlarında iken vefat etmiştir. Uzaktan müşâhede dışında bir yakınlığım olmamıştır.

Orta Mektep son sınıfta iken hafta sonları Trabzon'a gidip gelmeye başlamıştık. Bu sûretle Trabzon'da da davamızla alâkalı arkadaşlar bulmaya çalışıyorduk. Hemen herkes futbolcuydu[49]. Buna rağmen bizi mektepçe Sürmene Orta Mektebini ziyârete götürmüşlerdi. Orada müdürümüz bana bir emrivâki yapmıştı. Toplantı esnasında beni yanına çağırıp Akçaabat Orta Mektebinin çerçeveletilmiş ve üzerine bir ithaf

---

48 — Haçka, Akçaabat'ın arka kısmında Maçka'ya yakın bir nâhiyesidir. Son kaza, vilâyet yapma furyasında o da kaza oldu. **Haçkalı Hoca** denilen zat, aslen Ofludur. Babası Haçka'ya hoca gelmiş ve bu sûretle şu nam üzerlerinde kalmıştır.

Seferberlikten önce bu hoca efendi normal ders ve talimi ile meşgulmuş. Lâkin seferberlikte Çorum'da **Mustafa Efendi** namında bir zat ona nazar etmiş ve bu zat ondan sonraki hayatını daimî bir iştiğrak halinde geçirmiştir. Bugün Haçka Yaylası'ndaki türbesi halkın ziyâret ettiği belli başlı yerlerden biridir.

49 — Şu yaşa kadar topa ne elim ve ne de ayağım değmiştir. Hayatta hiçbir maçı seyretmiş adam da değilim. Hatta televizyonda bile!.. Çocukluğumdan itibaren evimizde top menfur ilân edilmişti. Çünkü babamın ilk gençlik yıllarında dedemden kalan servetinin kaybetmesinde — hâlâ ayakta duran — Sebat Gençlik Külübüyle aşırı bir sûrette alâkalanıp işlerini ihmal etmesi sebep gösterilirdi.

yazısı kondurulmuş bir resmini vermiş ve;

" — Hadi bakalım!.. Bir konuşma yaparak bu resmi Sürmene Orta Mektebi mensuplarına takdim et!.." Önceden bana hiç haber vermemişti. Çünkü benim bu hususlaki kabiliyetimi biliyordu. Güzel bir konuşma yapmış olmalıydım ki, Sürmene Orta Mektcbi müdürü yerinden kalkıp beni alnımdan öpmüş ve bir espiri yaparak:

" — Evlât, gelecek seçimde (1950) milletvekiliğine namzet ol, billâhi reyim senindir!.."

Bu alâka dolayısıyle o mektebin birkaç parlak talebesi ile bir bağ kurduk ki, bu bağ Trabzon'da bilâhere de devam edecekti. Bunlar her nasılsa Risâle-i Nurdan haberdar olmuşlardı[50].

1950 Yılında Akçaabat Orta Mektebini bitirdiğim zaman Dünya görüşüm teşekkül etmiş, okumanın zevkini almış bıyıkları henüz terleyen[51] bir gençtim. Liseye gideceğim için sevinçliydim. Lâkin babamın tahsilime devam hususunda mümanaat etme ihtimali bu sevincimi gölgeliyordu.

---

50 — Risale-i Nurdan haberdar olmak kolaydı da onları bulmak bir müşkül işti. Çünkü değil o zamanda 1970'li yıllara kadar Risale-i Nur'u bulundurmak aylar bazan yıllarca hapis yatmayı icab ettirecek bir suçtu.

Buna rağmen ben akrabamız fırıncı **Şeker Usta**'nın elinde İslâm harfleri ile ve teksir makinasında çoğaltılmış "Sikk-i Tasdik-i Gay'bi"yi bulmuş ve okumuştum.

51 — O zaman **Zeki Müren** henüz meşhur oluyordu. İncecik bıyıkları vardı. Bıyık bırakanlara "Zekimürenvâri" diye takılırdık. Henüz güzel sesinden ve belli belirsiz bıyıklarından başka bir şöhreti yoktu.

İKİNCİ BÖLÜM

TRABZON VE TRABZON LİSESİ YILLARI

A — TRABZON

Trabzon'un tarihçesi ve coğrafi vaziyeti, bu eserin maksadını aşan bir mevzudur. Bu bakımdan teferruata dalmaksızın, bu güzel beldemiz hakkında çok kısa bir mâlumat ile iktifa etmek istiyorum.

Tarihin en eski çağlarından beri var olan Trabzon, dâima bir site şehir durumu arz etmiştir. Yani her zaman bir kültür, ticaret ve siyâset merkezi olmuştur. Bölgenin kadim halkı, milâttan yüzyıllarca evvelinden başlamak üzere Orta Asya ve Kafkaslar'dan gelen çeşitli Türk kavim ve kabileleridir.

M.Ö. ikibin yılında kurulan ve "Anadolu Birliği"ni sağlamış olan Hititler, Doğu Karadeniz bölgesini hâkimiyetleri altına alamamışlardı. Burası yerli prenslerin idâresindeydi.

Bu bölgede, M.Ö. sekizinci ve yedince asırlarda Miletli sömürgecilerin koloniler kurmaya başladıkları görülür. Ancak

evvelce temas edilmiş olan "Onbinlerin Ric'ati" isimli eserin müellifi Xenephon M. Ö. Beşinci Asır başlarında bölgedeki Yunanlıları en küçük bir azınlık olarak göstemektedir.

M. Ö. 625 Yılında Medler[52] Anadolu'da elde ettikleri yerleri "Kapadokya" adıyla bir eyâlet yapmışlar ve Trabzon da bu eyâlet içinde yer almıştı. Medler bu toprakları M. Ö. 519 yılında İranlılar'a kaptırmış ve bu sûretle Trabzon da onların hakimiyeti altına girmiştir.

Bu sırada Kapadokya ikiye ayrılmış, sahil kısmı deniz Kapadokyası mânâsına "Pont Kapadokyası" adıyle anılmıştır. "Pontos" tabiri bu addan çıkmıştır.

İranlılar Trabzon'a "Hurşid-âbâd" yani "Güneş Ülkesi" adını vermişlerdir[53].

Bölge M. Ö. 323 yılında Makedonyalı **İskender**'in eline geçmiş, O'nun az sonra vefatı üzerine İranlı Vâli **Mihridat**'ın mücâdelesiyle (M. Ö. 298) **"Pontus"** adıyla müstakil bir devlet olmuştur. Bu devletin merkezi önceleri Amasya idi, sonra Sinop'a nakledilmiştir. Bu devletin Rumluk'la hiçbir alâkası yoktu. Tamamen mahallî bir devletti.

Kısa zamanda gelişen bu devlet, Yunanistan'ı bile hâkimiyeti altına almışsa da M. Ö. 63 yılında Roma İmparatorluğu'nun istilâsına mâruz kalmıştır. Bu, Roma hâkimiyeti devrinde Kafkaslar'dan sarkan "Lezgi"ler ve

---

52 — Med İmparatorluğu, tarihte ârî ırkın Anadolu'daki "Hitit İmparatorluğu"ndan sonra kurdukları ikinci büyük devletti. Baş şehirleri bugünkü İran'ın "Hemedan" Şehri idi. Bu bakımdan İran tarihinin Medler'le başladığı kabul edilir. Geniş bir coğrafya üzerinde uzun ve parlak bir hâkimiyetten sonra yerlerini Pers İmparatorluğu'na terketmişlerdir.

53 — Trabzon adının menşei ile alâkalı olarak sayısız rivâyet vardır. Bazıları Rumca Trapezuz (üçgen şehir) tan geldiğini iddia ederken, bazıları da bir efsâneye dayanarak "tuğra - bozan"dan muharref olduğunu söylerler. Arap tarihçiler Trabzon'u "Tibarite, Tibarende" v.s. gibi adlarla yâd ederler ki; bunun bilinen en eski yerli halk olan "Taballar" veya "Tibarenler"in adından kaynaklandığını söyleyenler de vardır.

"Cepniler" eski Türk kavim ve kabilelerine ilâveten kitleler hâlinde gelip bölgeye yerleşmişlerdir. İşte "Lâz"[54] sözü de bu "Lezgiler"in adlarından muharref olarak ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan "lâz" kelimesi bugün "karadenizli" manasında kullanılmaktadır. Halbuki asıl Lâzlar, Rize'den öteye Çayeli'nden Hopa'ya kadar olan mıntakada otu-ran halktır ve bunların kendilerine mahsus bir lisanları da vardır.

M. Ö. 395 Yılında Roma İmparatorluğu ikiye ayrılınca bölge "Doğu Roma" demek olan Bizans'ın payına düşmüştür. Bir zaman gelip de Bizans Grekçeyi resmî olarak kabul edince, bu devlet zamanla Yunan Kültürünün tesirine tâbi olmuştur. Romalı mânasına gelen "Rum" sözünün Yunanlılıkla karıştırılması bu tarihî vâkıanın eseridir. Yoksa tarihte hiçbir zaman "Rum Pontus Devleti" diye bir devlet mevcud olmamıştır.

1204 Yılında Küdüs'e giderken uğradıkları İstanbul'u korkunç bir sûrette yağmalayan Haçlı Orduları'nın çıkardıkları kargaşadan kaçan Bizans Prensi **Aleksi Kommen** Trabzon'a gelmiş, yerli halk da O'nu başlarına geçirmişlerdir. Bu sûretle tâ 1461 yılında **Fâtih Sultan Mehmed Han** tarafından fethine kadar Trabzon bu sülâlenin elinde kalmıştır. Ancak bu devletin de Bizans'la sıkı bir alâkası olmamıştır. Kurucusu **Aleksi Kommen** bile Bizans'la mücadele etmiş ve Selçuklulara vergi ödemiştir.

Diğer taraftan, İslâm - Arap ordularından bir kolunun ilk defa olarak Trabzon bölgesinde görünmesi 705 yılındadır[55]. Kom-

---

54 — "Lazların"ın menşei hakkında da pek çok rivâyet vardır. "Laz" sözünün "Yaşasın Yunanistan!.." ibâresinin Rumca aslının bozuk bir telâffuzu olduğunu söyleyenler yanında bunun yine Rumca "muhtar", "Lâzistan" tâbirinin ise "muhtar bölge" demek olduğunu da iddia edenler vardır. Bizce bunların hiç birisinin aslı faslı yoktur. Lâz "Lezgi"den muharreftir.

55 — Bugün halk ağzında gezen efsânelere göre; **Hazreti Ali** Akçaabat'ın Hıdırnebi Yaylası'na kadar gelmiştir. Burada korkunç kayalıklar vardır. Güya **Hazreti Ali** bu kayalıkları atıyla sıçrayıp aşmış imiş.

menoslar'dan önce şehre pek çok müslümanın gelip yerleşmiş olduğu şununla da sabittir ki, 1071 Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'da ele geçirilen yerlerin vilâyetlere taksimi yapılmıştır. Bu vilâyetlerden biri de "Canik"ti. Trabzon Canik Vilâyeti'ne tabî idi. Kale içi Rum, etraf Türk ve Müslümanlarla meskûndu. Rumlar Bizans'a tâbi iken müslümanlar Dânişmendillerin idaresi altında idi.

Fâtih, fetihten sonra buraya Konya ve Maraş'tan külliyetli miktarda nüfus taşıyıp yerleştirmiştir.

Osmanlı İdâresi'nde Trabzon aynen Mânisa ve Amasya gibi bir "Şehzâdeler Şehri" olarak temâyuz etmişti. **Yavuz Sultan Selim Han**'ın buradaki vâliliği tarihte meşhurdur. Anası, Dülkadirbeyi **Alâuddevle**'nin kızı **"Gülbahar hatun"** (Ayşe Hatun)un türbesi kendi yaptırdığı "imaret câmii'nin kenarındadır[56].

Millî ve dinî tarihimizin sertacı **Kanunî Sultan Süleyman** 1495 Yılında Trabzon'da doğmuştur.

Benim gençlik yıllarımda Trabzon, insana bir "taht şehri" olduğunu daha ilk karşılaşmada hissetiren bir görünümdeydi. Uzun ve ihtişamlı surları ile kalesi başta Ayasofya ve Fâtih Câmii olmak üzere şahsiyyetli tarihî eserleriyle insanın zihnini tarihin derinliklerine çekip götürürdü. Apart-

---

56 — Bugün İmâret Câmii'nin önü geniş bir parktır. Burası eskiden Trabzon'un en eski mezarlığı idi. Bu tarihî mezarlıkta Ruslar işgal zamanında sırf bize hakaret olsun diye alelacele bir tiyatro kurmuşlardı. (Bunun fotoğrafı "Moskof Mezâlimi" isimli eserimizin ikinci cildinde mevcuddur:) Kurtuluştan sonra tekrar düzeltilerek eski hâline döndürülen bu mezarlık Cumhuriyet İdarecisi Kemalistlerce dümdüz edilip park haline getirilmiştir. Ruslar bile mezarlığın tamamını bozmayıp bir kısmını işgal etmişken, kemalistler tamamını tarümar etmiş ve adına da "Ata Park" demişlerdir.

Üstelik Trabzan'da yok edilmiş olan tek mezarlık bu değildir. Bunu diğerleri de takip etmiş ve bugün şehir dahilinde — aşağı yukarı — hiçbir tarihî mezarlık kalmamıştır!.. Heyhat!..

manlaşma âfeti sonunda bu tesir bugün zâil olmuş gibidir.

Gerçekten Trabzon'da İstanbul'dakinin bir küçüğü olan "Ayasofya" vardır. Bu evvelce Trabzon'a Akçaabat tarafından girişte bir set üstünde şehrin tarihten kalma bir muhâfızını andırıyordu. Bugün İstanbul'daki gibi, O da müze haline getirilmiş ve etrafı çirken betonarme binalarla kuşatılmıştır. Bereket versin, **Fâtih'in** kiliseden tahvil ettiği Fatih Câmii olduğu gibi durmaktadır.

Trabzon denize doğru taraca taraça hafif meyillerle alçalan güzel bir tabîata sahiptir. Kale parkı denilen yer denize süzülmüş bir gemiyi andırır.

Trabzon'a geceleyin Akçaabat'tan bakarsanız bu intiba daha da bârizleşir. Şehir bir şehrâyın için aydınlatılmış ve denize açılmaya hazırlanan muhteşem bir gemiden farksız görünür.

Şehrin hemen arkasındaki "Boztepe" Dünya'da emsali olmayan bir manzaraya sahiptir. Feci bir şûîkasde kurban giden **Ali Şükrü Bey** merhum bu tepede müstakil bir mezarda yatmaktadır. O'nun buraya defni sırasında Trabzon Belediyesi Boztepe'ye "Ali Şükrü Tepesi" adını vermek için karar almıştı. Heynat!.. Gün olmuş **M. Kemal'**in bu en müthiş muhâlifinin adını ağzına alanlar mücrim sayılmışlardır.

Boztepe'de **"Ahî Evren Tekkesi"** vardır. **Ahî Evren** buraya tâ **Orhan Gâzi** zamanında yani fetihten çok evvel gelip yerleşmiştir[57]. Lise yıllarımda bu tepeden akşam üstü grubu seyretmeye bayılırdım. **Ali Şükrü** Merhumun kabri başına oturup Yozoz Burnu'na doğru, Güneş'in memevişli kızıllıklarını seyrederken hayallere dalar giderdim. Oradan sonsuz bir denize bakmak, masmâvi bir atlasın ufukta bir yay gibi nihâyetlenişini seyretmek karekterimde derin çizgiler husûle getirmiştir. Tavvufta engin denizler veya uçsuz bucaksız çöllerin remz olarak seçilmesi sebepsiz değilmiş.

---

57 — **Şemseddin Sâmi** — Kamus-ul Âlâm C. II sh. 805.

Trabzon'un iklimi gâyet lâtiftir. Hele sonbaharları!.. Yağmur yağar, arkasından hava sıyırır. Yakmayan parlak bir güneş coşkun yeşillikle koyu mâvinin üstüne bir cilâ sürer gibi onları şehrâyin güzelliğine bürür!..

Kışları hemen hemen kar yağmaz. Sâdece, şehrin arkasındaki dağların tepeleri beyaz karlarla örtülür. Sahile kadar köpüren yeşillikle bu dağlar, başında kocaman ve beyaz bir kavuk taşıyan yeşil cüppeli mâneviyat erleri gibi görünür. Sanki dikleşmiş, karşı sahildeki "büyük düşman"a hışımla bakmaktadırlar!..

Elhasıl Trabzon'un güzelliği üstüne ne söylense azdır. Fakülte'de talebe iken O'nu bir Şubat ayında hertarafı gelin gibi erik çiçekleriyle donanmış bir halde görmüş olan bir müfettişle karşılaşmıştım. Bu zatın tahassürü ve anlattıkları ile gönlüm coşmuş ve "Müfettiş Aşkı" diye bir yazı yazıp Trabzon'da yayınlanan bir gazeteye göndermiştim. Bir müfettişi, onbeş günlük bir müşâhede ile kendine âşık eden bu mübârek vatan beldesi beni ne hâle getirmiş olmalıdır. Bunu herkes anlayamaz.

Trabzon'u, O'nun essiz güzelliğine yakışır bir sevide anlatabilmiş tek adam **Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil**'dir. Bu edip, şâir ve edebiyat âlimi hocamız, Trabzon'a ilk gelişinde, vapurdan çıkışından başlayarak müşâhade ve tahassüslerini öylesine beliğ bir uslûpla anlatmıştır ki, hayran olmamak imkânsızdır. Bunun çok az bir parçası Trabzon Liselerinden Yetişenler Derneği'nin yılda bir yayınladığı "Horon" Mecmuası'nda neşredilmiştir.

Benim gençliğimde Trabzon'da tarihî "İpek Yolu"nun faal olduğu zamanlardan kalma bir zenginlik ve kültür birikimi vardı. En gelişmiş san'at kuyumculuktu. Gümüş kakmalı gelin nalinleri ve hasır bilezikler Trabzon'a mahsus kuyumculuk işleri idi. Binalarda, insanların tavırlarında bir ağırlık müşâhede edi-

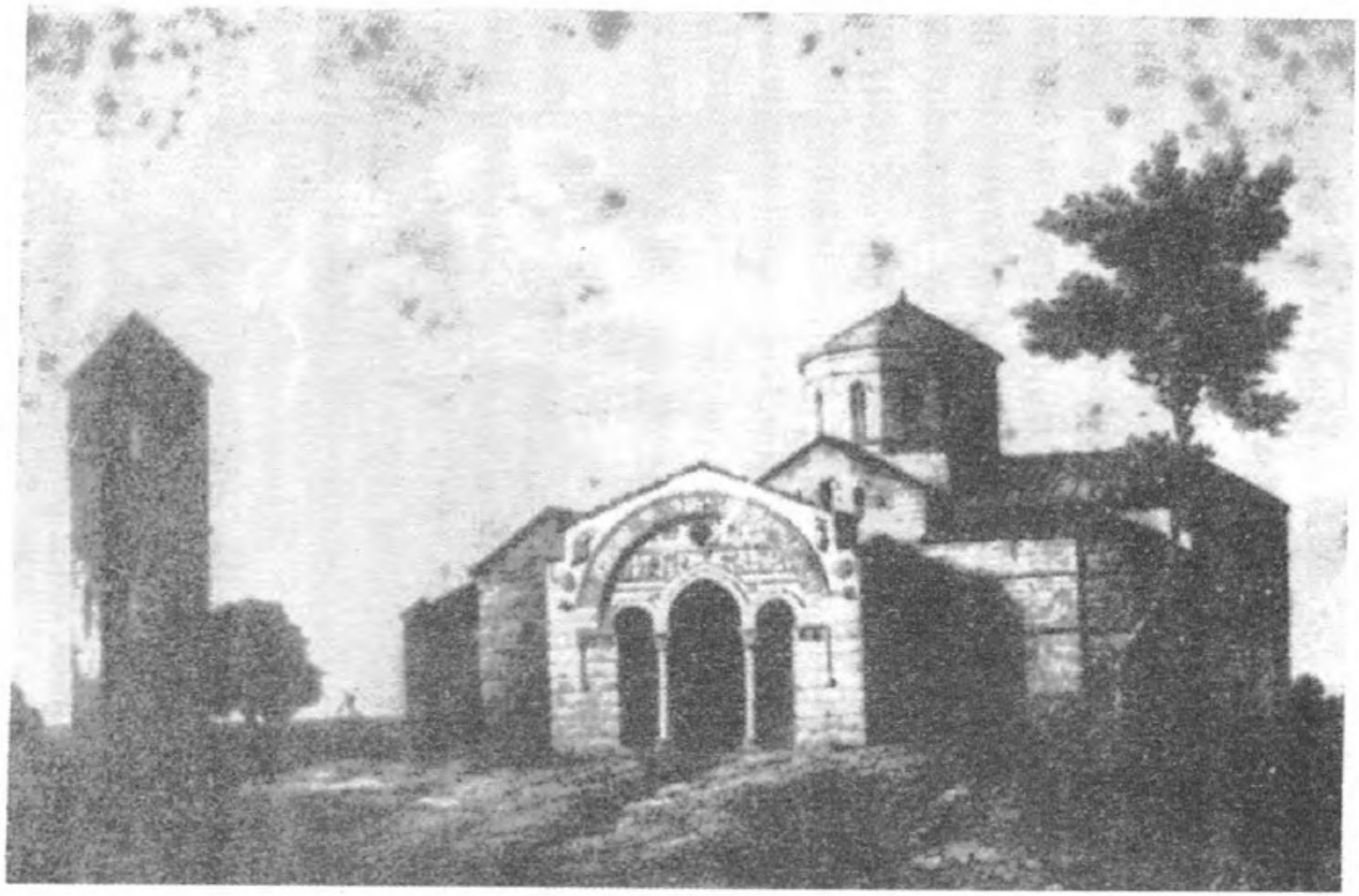

Trabzon Ayasofya'sından bir görünüş...
Bu da İstanbul'daki Ayasofya gibi bugün bir müzedir.

lirdi. Son derecede görgülü ve asâletli âileler vardı. Konaklarda musikî âlemleri yapılırdı. Bazı sınıf arkaşlarımızın delâletiyle biz de böyle toplantılara katılıyorduk. Aslında böyle âileler bizim gibi kasaba halkından olanları "taşralı" sayarlardı.

Tarihî İpek yolunun zenginlik devirlerine tahassür ifâde eden darb-ı meseller pek çoktu. Halk en çok Batum'un elden gidişine hayıflanırdı. Bugünkü Trabzon feneri, Batum'un Rus-lar'a peşkeş çekilişinden sonra kahraman Trabzon'lu denizciler tarafından Batum'dan kaçırılmıştı. Bu hadisenin bir destanı da vardı ki, halk arasında söylenirdi. Batum'un kaybından doğan tcessür bu derecede umûmi idi. Zira kafkas Memleketleri'nin tabiî iskelesi olan Batum ile Trabzon arasında çok gelişmiş bir alâka mevcuddu. "Doksanüç Harbi" denilen 1977 - 78 Türk - Rus Harbi'ne kadar Trabzon - Batum arasında günlük vapur seferleri vardı. Berlin Muâhedesi ile Ruslar'a kaptırdığımız bu mübârek vatan parçası 1918'de halkın reyi ile vatana avdet eylemişti.

Ankara Hükümeti ile Ruslar arasında 1921'de imzalanan "Moskova Muâhedesi" ile tekrar kaybedilmiş bulunan, "Misak-ı Millî"ye dâhil olup da "Lozan Konferansı"nda kurtarılamamış olan Batum'un Birinci Büyük Millet Meclisi'nde üç milletvekili vardı. Bunlardan biri olan **Ali Rıza Acara,** biz sarıklı Mücâhidler isimli eserimizi yazarken sağdı. Kendisi ile yapılmış bir roportaj mezkûr eserimizde mevcuddur.

Bugün, yeniden kurtarılma imkânı zuhur etmiş bu eski vilâyetimizle ilgilenmek ciddi bir vatan borcudur. Çok yakında burası da bir "Musul - Kerkük" veya "Kıbrıs" gibi aktüel hâle gelecektir. Muhtemel böyle bir gelişme karşısında Türkiye'nin idârecileri karşısında Türkiye'nin idarecileri yine hazırlıksız yakalanacaklardır. Mustakar bir hârici siyaset takib

edilmeyen, ve ileriye mutevecciih plânlar yapılmayan bir devletten başka ne beklenebilir?

Ali Şükrü vak'ası sebebiyle bir sûikasdle yok edilmiş "K â h y a" (**Yahya Kaptan**)nın nâmına düzülmüş bir mersiyenin plâğı pek çok evde vardı. Bazan kahvehanelerde çalındığı da olurdu.

Lise talebeliğim sırasında
varlığı Trabzon için bir bereketolan mübârek bir simâ:
Nâkşi Meşâyihinden merhum
ABDURRAHMAN BEŞİKÇİ

B — TRABZON LİSESİ YILLARIM

Trabzon Lisesi, Şehrin Akçaabat yani batı tarafında "Kavak Meydanı" denilen semttedir. Burası eskiden cirit oyunlarına mahsus bir yermiş.

Trabzon'dan gelip geçmiş nice vâli içinde iki kişinin nâmı hâlâ berdevamdır. Halk arasında menkıbeleri söylenir. Bunların biri edip ve âlim bir kimse olan **Giritli Sırrı Paşa**[58] diğeri de **Kadir Paşa**'dır[59].

Trabzon Lisesi'nin temelini 27 Eylül 1300 yılında atan **Sırrı Paşa**'dır. Mektep kısa zamanda ikmal edilip 1303 (1987)

---

58 — **Giritli Sırrı Paşa** 1879 yılında Trabzon Vâlisi olmuştu. Edip ve âlim bir zattı. Meşhur şâire **Leylâ Hanım**'ın kocası idi. İki defa Trabzon vâliliğinde bulunmuş ve şehrin imarına, kültür hayatına pek çok hizmet etmiştir. Trabzon'da ilk matbaa O'nun vâliliği zamanında kurulmuştur.

59 — **Kadir Paşa,** (1843 - 1902) aslında paşa değil beydir. Lâkin halkın dilinde nâmı **"Paşa"**dır. 1892 Yılında Trabzon Vâlisi olmuş, bu vazifede on yıl kalmıştır. Hâlâ halk arasında pek çok menkıbesi dolaşır. Meşhur "Büyük Türk Lügâtı" yazarı **Hüseyin kâzım Kadri** bu zatın oğludur.

yılında tedrisata başlamıştır. İlk adı "Trabzon Mülkî İdâdisi"dir. Bu mektebin inşa masraflarını karşılamak üzere ekmeğe iki para, etin beher okkasına da beş para zam yapılmıştır[60].

Resimlerinden anlaşıldığına göre bu ilk bina **Sultan Abdulhamid** devri millî mimari uslûbundaydı. Sonradan **Hasan Ali Yücel**'in maârif vekilliği zamanında bu eski taş bina yıkılarak yerine bugünkü betonarme yapılmıştır. (1940)

Tuhaftır, daha ilk mektebe bile gitmezken beni Trabzon'a götürmüşlerdi. Babaannemin kız kardeşi bu lisenin karşısında oturuyordu. Onlara birkaç günlüğüne misafir olmuştuk. Evleri deniz tarafında idi. Bu evle lisenin arasında sâdece bir cadde vardı. O zaman eski İdâdi binası yıkılmış yerine yenisi yapılıyordu. Caddeyi geçer inşaat sahasında oynardım. Kim derdi ki, bir zaman gelecek orada geceli gündüzlü tam dört yılım geçecektir.

Ben burada oynarken, uzaktan Kale Kapısı görünürdü. Bu kapıdan çıkıp bana doğru marşlar söyleyerek askerler gelip geçerdi. Lisenin üstünde meşhur Sarı Kışla vardı. İhtimal yürüyüş yaparak oraya giderlerdi. O zaman cadde asfalt değildi. Bu askerler, toz toprak içinde terli ve bitkin görünürlerdi. Ayrıca da bana çok yaşlı gibi gelirlerdi. Sonradan imparatorluğun dağılışına, cephelerden yorgun argın kılıç arttıklarının vatana dönüşüne dâir ne okusam hep bu manzara gözümün önünde canlanmıştır.

Bazan da annemin halasına giderdik. O da Bit Pazarı'ndan yukarı çıkan yokuşta otururdu. O zamanlarda asıl çarşıya inmek için Çarşı Câmiine doğru giderken Çarşı hamamının yanında yol bir dirsek şeklindeydi ki, hâlâ de öyledir. Tam köşede asmalı bir kahve vardı. Asma, çardak halinde yolun üzerini tamamen kapamıştı.

---

60 — **Sırrı Paşa** — Mektubat-ı Sırrı Paşa, sh. 112.

O'nun altında sırtları duvara dayalı bir sıra abâni sarıklı ihtiyar görürdüm. Bunlar sarığı şapkanın üstüne bir tuhaf sararlardı. Sonradan, annemin sülâlesinden yani Hacısalihoğulları'ndan **Şeyh Servet Efendi**'nin mâcerasını öğrenince, sanki O'nu bu asmalı kahvede görmüşüm gibi bir intibaa kapılmışımdır. Halbuki Hey'eti Temsiliye'yi dâhil olan ve **M. Kemal**'in ilk hâliflerinden bulunan bu zat, çoktan Mısır'a çekip gitmiş imiş; Kadiri Şeyhiydi ve İstanbulda Gülhânede tekkesi vardı. İncelenmeğe değer bir şahsiyyettir.

Orta Mektebi bitirince (1950) rahmetli babam her nedense Liseye gitmeme münânaat etmedi. Mektebin açılışından bir hafta evvel birlikte Trabzon'a gittik. Bana üst baş, pijama vesâire aldı. Birlikte bir Lokantaya gittik. Bu, lüks bir lokantada ilk yemek yiyişimdi. O zaman Lokantalara "Aşevi" veya "aşhâne" denirdi. Sonra Lokanta oldu, şimdi de restoran!.. Akrabalara uğradık. O yaz bahçedeki incirleri toplayıp satmış ve kendime bir takım elbise diktirmiştim. Babam da bana bir pardesü ve ayakkabı aldı. Gönlüm heyecan doluydu. Gidip kaydımı yaptırdım.

Leylî taksidi 132 liraydı. Bu senede üç kere ödeniyordu[61].

Sınıfım 4 / A numaram 206 idi. İlk gün bir arkadaşın çarşı pazar alışverişi için öğleden evvelki derslere girmemiştim. Nasıl olsa ders olmaz diye düşünmüştük. Meğerse edebiyat muallimesi **Sabahat Ülker** ders yapmış ve bazı edebî istilahlar öğretmiş imiş. Ertesi günü bunları sordu. Hiç kimse parmak kaldırmayınca kadın bir kükredi, bir kükredi ki, aman Allahım!.. Sonradan müşâhede ettiğimize nazaran sahasında son derecede zayıf olan bu Hoca Hanım, daha ilk günden bir otorite kurmak istiyormuş. Çok sıkı bir muallime görünümü için böyle

---

61 — Gariptir ki, başlangıçtaki bu üç kere 132 yani 396 liraya ben mektebi bitirinceye kadar bir lira zam gelmedi. O zaman Lise dört sene idi. "Z a m " kelimesi âdeta mechuldü. Bu 396 lira ile bir yıllık üç öğün yemek ve yatak masrafları karşılanıyordu. Çamaşırlarımız bile mektepte yıkanırdı.

yapıyormuş. O sınıfa böyle yüklenince ben parmak kaldırdım. Ne öğrettiğini bilmiyordum:

Başladı sormaya:

" — Zihaf nedir?" cevap verdim:

" — Aruz vezni ile yazılmış bir şiirde uzun okunması gereken bir hecenin vezin zarûreti ile kısa okunması!.." devam etti:

" — İmâle nedir?"

" — Bunun aksi" dedim ve izah ettim.

Bu sûretle önceki gün öğrettiği bütün kelimeleri sordu. Hepsini doğru olarak cevaplandırdım. Bunun üzerine hayretle sordu:

" — Sen dünkü dersimde var mıydın?!."

" — Hayır!.." dedim.

Bu sırada benimle aynı orta maktepten mezun olmuş bulunan arkadaşım **Erol Atasoy**[62] oturduğu yerden bağırdı.

"Hocanım (Hoca hanım) sorun, sorun O'na ne isterseniz sorun!.."

Sabahat Ülker:

" — Sorayım mı?!." dedi.

" — Sorun!.."diye karşılık verdim:

Bunun üzerine akıldan bazı kelimeler sordu. Hepsini bildim. Bu defa kürsüye geçti. kürsünün üzerinde **Ferid Develioğlu**'nun lügatı duruyordu. O zaman bu lügat yeni çıkmıştı. Ufak eb'at ve bir parmak kadar kalınlıktaydı. Onda bilemeyeceğim bir kelimenin bulunması ihtimali azdı. O'nu açtı

---

62 — Aslında bu arkadaşın mensup olduğu âilenin soyadı "Hacıömeroğlu" idi. bu kazamızın eski âilelerinden biriydi. Şamdan gelmiş oldukları söylenilirdi. Soyadı Kanunu'nun parçaladığı âilelerden biri de budur. Hacı Ömeroğlu soyadı olarak alınamazdı. Çünkü başında "hacı" kelimesi vardı. Kimi "Atasoy" kimi "Ocak" almıştır. **Erol** bu âiledendi. Şakacılığı ve ataklığı sebebi ile aramızda lâkabı "Sulu Erol"du.. Hâlen orman yüksek mühendisidir.

ve sormaya başladı. Yine ne sorduysa bildim. Sonunda bir kelimede kavga çıktı. O da " K a a i m e " kelimesiydi. Ben:

" — Para!.." dedim.

O:

" — Hayır!.." dedi Ben:

" — Para!.." diye dayattım. Böylece, mükâleme karşılıklı inatlaşmaya dökülünce hoca:

" — Otur yerine!.. Ukalâ!.." diye bağırdı. Öfkeyle tepeşiri tahtaya attım ve yerime oturdum. Bu tavrıma daha ziyâde kızdı hem beni ve hem de sınıfı tahkir eden sözler söyledi. Aslında hem haksız ve hem de dengesizdi. Bu kadar kelime içinde bir tanesini bilmemiş olsam ne çıkardı!.. Üstelik ben onu da bilmiştim. Hatta iddiamı ispat sadedinde demiştim ki:

" — Kaaime para demektir. Karadeniz köylüleri buna bozuk bir telâffuzla " k a y m e " derler. Cüzdana da " k a i m e k a b ı " yerine " k a y m e k a b ı " derler!.."

Ama kim dinler. Kadın ilk gündem bize gözdağı vermek istiyormuş. İhtimal bu şans ve fırsatı elinden aldığıma kızmıştı. Hoca Hanım biraz yatıştıktan sonra talebe arkadaşlar ısrarla sordular:

" — Peki Hocanım neymiş bu kelimenin mânâsı? Söyleyin de öğrenelim!.."

Kadın ısrarlara aldırmıyordu. Nihâyet mecbur kaldı ve:

"Kâğıt para!.." dedi.

Sınıfın âniden ve hep birden, bir:

" — Oooo!.." diye bağırışları oldu ki, hâlâ kulaklarımdadır.

Daha ilk günden bu hâdise bana bir zafer keyfi verdi ve beni sınıfta saygı duyulan bir varlık hâline getirdi.

Ben daha Lise'ye gelmezden çok ağır kitaplar okumuş, onları elfaz ve muhtevâ olarak hazmetmiştim. Bunlardan biri merhum **Aksekili Hamdi Efendi'**nin "İslâm, Fıtrî, Tabiî ve Umûmî Bir dindar" isimli eseriydi. Bu sebeple hem fikrem ve hem de lisan bilgisi itibariyle emsallerimin çok üstündeydim. Bunları

Bu da bendeniz...
— 1950 —

övünmek için değil, tahdis-i nimet kabilinden zikrediyorum. esâsen sınıf arkadaşlarımın pek çoğu el'an hayattadır. Ben, fen derslerini sevmediğim için bunlara çalışmazdım.

Talebeler dağıldığında biz leyli talebeler de kitaplarımızı toplayıp dolaphaneye iniyorduk. İki kişiye bir dolap vermişlerdi. Ben dolabımı sonradan çok samimi olacağım Rizeli **Altan Eyuboğlu** ile paylaşıyordum. Benden sonra ilk leyli talebe oydu. Numarası 226 idi.

O zaman Trabzon Lisesi, Trabzondan başka beş vilâyete daha hitap ediyordu. Bunlar Rize, Artvin, Gümüşhâne, Giresun ve Ordu idi. Buralarda lise yoktu. Bir ikisinde vardıysa da yeni olduğundan kifâyetsizdi. Hatta Gümüşhâne Vâlisinin iki oğlu da bizim sınıfta okuyordu. Trabzon Lisesi o zaman Türkiye çapında sayılı olduğundan aramızda çocuklarının iyi yetişmesini isteyen başka vilâyetlerden âilelerin evlâtları da vardı. İstanbul'dan bile gelmiş bir arkadaş mevcuttu.

Akşam üzeri nehâriler (gündüzlüler) gittikten sonra bize iki saatlik bir teneffüs veriliyordu. Bu zaman zarfında dolaphâneye iner, üstümüzü değişir, biraz daha serbest bir kıyafetle kitaplarımızı alıp mütâleaya yetişirdik. Mektep üç kattı. Orta kat ders çalışmak için akşamları bize tahsis edilmişti. Her sırada tek bir kişi oturur derslerimizi hazırlardık. Kürside son sınıf talebelerinden biri nezâretçi olarak otururdu. Ayrıca her gece bir muallim nöbet tutardı. Nezâretçi talebeler onun emrinde idiler. Bir de nöbetçi talebe olurdu. Bu da son sınıf taleblerindendi. Yemeklere nezâret eder, disiplin hususunda nöbetçi muallime yardım ederdi.

Birinci mütâlea dediğimiz bu ilk, ders çalışma müddetinden sonra bir saatlik teneffüs vardı. Bu arada akşam yemeği yerdik. Yemekten sonra bir saatlik ikinci mütâlea vardı. Ondan sonra tekrar dolaphâneye iner pijamalarımızı giyer yatakhâneye çekilirdik. Leyli talebe üçyüz elli civarındaydı. Bir defa da büyük bir salonda yemek yerdik. Yatakhâne iki âdetti. Ye-

mekhâne ve yatakhânede yerlerimizi numara sırasına göre alırdık.

Mektebe gittiğimin ilk gecesi nöbetçi talebe bizim yatakhânede yenilerden birini evire çevire dövdü. Çocuk hıçkırıklarla ağlıyordu. Kalkıp müdâhale etmemek için kendimle çok mücâdele ettim. Yatağımın içinde kıvrandım durdum. Meğer bu İstanbullu çocukmuş. Üvey anne mes'elesinden babası onu Trabzon Lisesi'ne leylî göndermiş. Kabahati neymiş bilmiyordum. Hâdise gâyet büyük olan yatakhânenin öteki ucunda olmuştu. Daha ilk günden teferrüd ve temâyüz etmek istemiyordum. Bunun için zapt-ı nefs ettim Dövülen çocuğa yardıma gitmediğim için vicdan azabı içinde bu ilk gecemi uykusuz geçirdim, desem yeridir.

Bu çocuk Üniversite yıllarını anlatırken kendisinden ayrıca bahsedecek olduğum yâr-i gârım[63] merhum **Kâmil Tanrıkulu**'nun eniştesi **Burhan**'dı. Sonradan mühendis cıkmış ve İstanbul Belediyesi'nde uzun yıllar çalışmıştır.

Daha ilk gün, mektep dahilinde namaz kılacak bir yer aradım. Hademelerden soruşturma yaptım. Dediler ki;

" — Müdürümüz namaza pek zıttır. Onun için yatak odalarımızda gizli gizli kılıyoruz."

Alıp beni bodrum kata indirdiler. Bu kat, kalorifer dairesi, dolapheler, kapalı spor salonu, mutfak, erzak deposu ve hademe yatakhânelerini ihtiva ediyordu. Kırktan fazla hademe vardı. Bunlardan aşçı hâriç hepsi de namazlarını müntazaman kılıyorlardı.

Halbuki, muallimler de kırktan fazlaydı. Onlardan sâdece ikisi namaz kılarmış. Hâlâ hayatta olan Cebirci **Ahmed Saka** ile Coğrafya muallimi merhum **İsmâil Hakkı Berkmen!..**

---

63 — Yâr-i gâr, Hazreti Peygamber (a.s.) ile **Hazreti Ebubekir**'in mağara arkadaşlığına telmihen çok samimi ve fedâkârâne arkadaşlık demektir. Gâr arapça mağara mânâsınadır.

Hademeler bu haberi verdikten sonra yataklarının altında sakladıkları namaz tahtalarını gösterdiler ve:

" — Şuracıkta namazını kıl ve hemen savuş!.. Aman kimse görmesin!.." dediler. Endişe etmekte ne kadar haklı olduklarını çok geçmeden öğrenecektim.

Ertesi gün öğlen yemeği için büyük salona dolduğumuzda müdür **Sırrı Dadaş Bilge** çatalla elindeki bir bardağa vurarak sükûneti sağladıktan sonra:

" — Yemeğini yiyen kalkmasın!.. Konuşma yapacağım!.." dedi.

Yemekten sonra vâdettiği konuşmayı yaptı. Bu, mektepte riâyet edilecek hususlara dâir beylik bir konuşma idi. Sözünü bitirdikten sonra:

" — Bir arzusu olan veya bir şey soracak kimse var mı?" dedi. Parmak kaldırıp söz istedim ve dedim ki;

" — Hepimiz dinen mükellef olduğumuz bir yaştayız. Bize namaz kılacak bir yer tahsis etmenizi istiyoruz!.."

" — Başka namaz kılan var mı?" diye sordu. Üç yüz elli kişinin içinden benden başka iki kişi daha el kaldırdı.

" — Üç kişi için bir yer tahsis edemem!.." dedi ve mes'eleyi kapattı. Bu bir beynamaz özrü idi. Hakkında hademelerden bilgi edinmiş olduğum için O'nun derununu kavramakta güçlük çekmedim.

" — İçimden, ben sana gösteririm!.." dedim. Ona ne gösterebilirdim. Namaz kılanları çoğaltarak elinden bahanesini almayı düşünmüştüm. Hakikaten öyle de yaptım. Kolları sıvadım. Haftasonu Akçaabat'a gittiğimde biriktirdiğim ne kadar Büyük Doğu, Sibilürreşad, Serdengeçti ve emsali mecmua varsa bir bavula doldurup mektebe taşıdım. Birer birer arkadaşların nabzını yoklayarak müsâid gördüklerime bunlardan verip okutmaya başladım. Diğer taraftan olanca kuvvetimle arkadaşları namaza teşvik ettim. Bazılarının içinde cevher varmış, çabucak uyandılar. Bazıları da

esasen daha evvel kılıyorlarmış. Gündüz bahçede, akşam tenefüslerinde koridorlarda gezinerek arkadaşlara — âdeta — va'z ediyordum. Bir gün merhum **İsmâil Hakı Berkmen** ben fark etmeden bizi dinlemiş. Baş muâvindi. Odasına çağırarak beni ikaz etti. Müdür ve idarenin dikkatini çekerse, sıkıntıya gireceğimizi anlattı ve bana tedbirli olmayı tavsiye etti. Allah rahmet eylesin aslen Kastamonulu olan bu zat, gâyet dindardı. **M. Kemal'in** Medreseleri kapadıktan sonra hakkı aldatmak için geçici olarak açtığı İmam - Hatip Mekteplerinden mezunmuş. Sonradan üniversiteye giderek coğrafya muallimi olmuş. Çok aşırı tedbirli bir insandı. Daha eski zamanları görmüş, kimbilir İslâm'ı yaşamak için ne sıkıntılar çekmişti. Gezinerek sohpet ettiğimiz için bize "Meşâiyyun" adını takmıştı. "Meşâiyyun" felsefede **Aristo** mektebini ifâde ederdi, Meşâiyyun, yürüyenler demektir. **Aristo** talebelerine gezinerek ders verdiği için felsefede bu adla anılmıştır.

O zaman ilk mektepten üniversiteye kadar hiçbir mektepte — ihtiyari olarak bile — din dersi yoktu. Ortalıkta **İnönü'**nün 1950'den evvel siyâsi ve hainâne bir maksadla açtığı birkaç tane İmam - Hatip kursu vardı. Bunlar on aylıktı. On ayda din adamı yetiştirilecekti. Gâye gelecek iktidarın doğrusunu yapmasını engellemekti. Hakîkî bir müessese talep edilirse.

" — İşte, var ya!.." denilecekti. Fakat demokrasiye geçilmiş ve **"27 yıllık istibdat"** devri denilerek C.H.P.'nin din düşmanlığı tatbikatı takbih edilmeye başlanmıştı. Ancak dinsizlikte **İnönü'**den geri kalmayan, yeni iktidarın başı **Bayar:**

" — Devr-i Sâbık[64] yaratmayacağız!.." diyerek bu çığırın

---

64 — Siyâsi edebiyatta "Devr-i Sâbık" **Sultan Abdulhamid** merhumun devr-i saadeti için İttihatçı gürûhu tarafından icad edilmişti. İttihatçılar **Sultan Abdulhamid'**i tahttan indirdikten sonra, O'nun devrini bütün ricâli ve icraatiyle öyle çirkin bir sûrette karalama kampanyası açmışlardı ki; bin bir yalan ve tezvirat ile yürütülen bu propogandaya en sonunda yine kendi içlerinden isyan edenler olmuştu. İşte bu kampanya da

gelişip genişlemesini önlüyordu...

Çok geçmeden **İsmâil Hakkı** murhumun sözleri kehânet gibi **çıktı. Bir** gün müdür **Sırrı Dadaş Bilge** nehâriler (gündüzlüler) de dahil olmak üzere bütün talebeyi konferans salonuna topladı. O günkü sağcı mevkûteleri birer birer göstererek, bunların mektebe sokulamayacağını şiddetli bir lisan ile ifâde etti. Emirlerine riyâyet etmeyenleri hiç acımadan kovacağını da sözlerine ekledi. Aramızda kendisinin iki oğlu vardı. Onlar da bizimle okuyorlardı. Demek ki, bunlar bizi gammazlamışlardı.

Yasaklanan dergiler:

Büyük Doğu
Sebilürreşad
Serdengeçti
ve
Orkun'du.

Bunların birer nüshasını kürsüden sallayıp talebeye göstererek bunları çıkaranları "v a t a n h â i n i" ilân etti.

Herbirinin nâşir ve yazarlarını ayrı ayrı kötüledi. Kimine sovenist, faşist, kimine ise mürteci (gerici) gibi sıfatlar yakıştırdı.

Biraz daha sâkin ve tedbirli olmak şartiyle biz yolumuza devam ettik. Sene sonunda akşam namazı mütaleâya denk geliyordu. Bu namazı yatsı gibi geciktirmeye imkân yoktu. Mütaleayı terkederek bir üst kata çıkıyorduk. Tesâdüfen sıraların dikine duruşu kıbleye denk düşüyordu. Üst kat sınıflarda cemaatle akşam namazını kılıyorduk. Bilhassa ilk bahar mevsiminde ikindi akşam arası mektebin önündeki büyük

---

Sultan Abdulhamid zamanı için kullanılan "d e v r - i s â b ı k" aşırı kötülenen bir devir manasında siyasî edebiyata girmiştir. **Bayar** C.H.P. devrinin kınanmasına nasıl râzı olabilirdi ki, kendisi de o devrin ricali arasındaydı. Üstelik böyle bir tenkidin çerçevesi içine **Kemal** de giriyordu. O işe henüz kanunla korunuyordu. **Bayer** ise,

" —**Atatürk** seni sevmek ibâdettir!.." gibi sarahaten küfrü mûcib bir sözü söylemiş bir kimse değil miydi?!.

manolya ağacı bir serçe kuşu hücümuna uğrar ve bunlar öyle müthiş cıvıldaşırlardı ki, sanki bir orkestra refakatında ders çalışırdık.

Müdür, birgün mektebe âni bir baskın yaptı. Namaz kılanlar çoğalmıştı. Hangi sınıfın kapısını açtıysa, yarı yarıya boş buldu: Soruyordu:

" — Nerede arkadaşlarınız?!." Her yerden aldığı cevap aynıydı:

" — Akşam namazını kılmaya gittiler!.."

Kudurmuş gibi bütün mektebi aradı. Kimseyi bulamadı. Üst kata çıkmak aklına gelmemişti. O bizi hep alt katlarda salon gibi yerlerde arıyordu. Biz namazı bitirince teneffüs zili çalmıştı. Mütaleaya dönmeyip yemekhâneye inmiştik. Baktık yemekhânede muâllimlere mahsus masada oturuyor. Yine bardağa vurdu ve sükûneti temin edince...

" — Yemeğini yiyen oturup beklesin!.. Konuşma yapacağım!.." dedi.

Yaptığı konuşma tamamen bizim namazımızla alâkalıydı. Her dinsiz gibi önce dine çok saygılı olduğundan bahsetti. Vicdan hürriyetinden dem vurdu. Sonra hayatı din kanun ve kaaidelerine göre nizamlamanın yanlış alacağı yolundaki mâlum safsataları sıraladıktan sonra sözlerini şöyle bitirdi:

" — Nasıl bir talebe, bizden bisiklete binmek için izin istese, vermezsek namaz da aynen böyledir. Bu defalık afvediyorum. Ancak bir daha tekerrürü halinde — kim olursa olsun — mektepten kovarım!.."

Zaten sene sonu gelmişti. Tasarladığı azgınlığı o sene tatbik imkân bulamadı.

Ertesi yıl ise, daha mektebin ilk açıldığı günlerde faaliyete geçti.

Bir Cuma akşamı ikinci mütaleadan sonra yatakhâneye gitmeyerek üst katta namaz kılmak ve Kur'an-ı Kerim okumak için eğlenmiştim. Meğer **Sırrı Dadaş Bilge** her tarafta bizi aramakta imiş. Üst kata çıktığında koridorda, namazını kıldıktan sonra yatakhâneye dönmekte olan **Arşimed** lâkaplı **Hikmet** adındaki

arkadaşa rastladı. Bağırıp çağırarak onu dövüyordu. Sesini duyunca bulunduğum odadan çıkıp yatakhâneye koştum. Beni gördü ve durmam için bağırdı. Durmadım. Kaçarken önüme bir hademe denk geldi. Ona beni tutması için bağırdı. O da emre itaat etmedi. Çünkü mes'eleyi biliyordu. Bu hademeye benim kim olduğumu da söyletemedi. Bu yüzden onu işten çıkardı. Adama da aşkolsun, işten atılmayı göze aldı da, cezâ yemeyeyim diye benim adımı vermedi.

Bu **Sırrı Bilge** için kan, kız mevzuunda pek çok şâyia vardı. Bunların pek öyle esassız olmadığına ben de şöyle şâhid olmuştum. Bir gün bir dersimiz boştu. İkindi sıraları idi. Fırsattan istifâde yatakhâneye uğrayarak namazımı kılayım diye düşündüm. Kapıyı açar açmaz irkildim. Yatakhânenin boş olan bir kenarında kız talebeler başlarında muallimeleri jimnastik yapıyor, müdür de bir yatağın üzerine oturmuş seyrediyordu. Tabiî kızlar mayolu ve âdeta yarı çıplaktı. Söylemeye hacet yoktur ki, lisemiz muhtelitti yani kız, erkek karışık... Bana öfkeyle bağırdı:

" — Baş muâvin **Hakkı Bey'e** git, adını numaranı ver, ben ondan alacağım. Bakayım bu ders saatinde burada ne işin varmış!.."

Hakkı Bey'e gidip hadiseyi olduğu gibi anlattım.

" — Peki, sen sınıfına git, sorarsa, ben kendisine derim ki, "O çocuk hastaydı. Ben izin vermiştim. Yatakhâneye istirahat için girmek istemişti v. s." dedi.

Ben o sırada namazın zevkine doyamazdım. Geceleyin, iki karyola arasında, herkes uyurken ibâdet gâliba bana nefsanî bir tatminkârlık da veriyordu. Günün birinde müdüre mutlaka yakalanacaktım. Fakat tam o sırada bir hâdise oldu. Maârif Vekili **Tevfik İleri** Trabzon'a gelmişti. Mektebimize uğrayacağı söyleniyordu. Hatta bir gün o geliyor diye bizi ön bahçe kapısına çıkarmışlardı. Müdür de başımızda duruyordu. Hakîkaten **Tevfik ileri** geldi, fakat mektebe uğramaksızın peş peşe resmî arabalarla ve kornalar çalarak önümüzden geçip gitti. Müdür perişanlığını belli etmemeye çalışarak bizi içeriye

aldı. Doğrusu çok sevindim. Bir hafta sonra müdür **Sırrı Dadaş Bilge,** yine Trabzon'un hiçbir kız talebesi, bulunmayan Ticaret Lisesi edebiyat muallimliğine tâyin edildi. Ondan kurtulmuştuk. Fakat iki oğlu aramızda ajandı...

Müdüriyete Baş Muâvin **İsmâil Hakkı Bey** vekâlet ediyordu. Kendisine mürâcaat ederek namaz kılmak için bir yer istedik. O çekingen ve müdebbir adam derhal hademelerin yatakhânelerinde bir sıklaştırma yaparak bir odayı boşalttırdı. Burasını mescid hâline getirdik. Aramızda para toplayıp kilimini, seccadesini düzdük. Artık üzerimizdeki terör zâil olmuştu.

Millî günler yapmaya başladık. **Mehmed Âkif'i, Kâzım Karabekir Paşa'yı** ve **Gâzi Osman Paşa'yı** anma günleri yaptık. Ölüm, yıldönümüne denk getirerek **Fevzi Çakmak** için Konak Câmiinde mevlud okuttuk. Henüz İmam - Hatipler mektep olmamışlar, on aylık birer kurs halindeydiler. Trabzon'da bu bile yoktu. Halk câmide beş on liseli genç görünce heyecanlanıyordu. Bu vesilelerle eski kültüre âşina pek çok kimse tanımış ve kendileri ile yakınlık peydahlamıştım. Bunlar arasında amelsiz allâme **"Cansız Hoca"** ile Reis-ul Kurra **Ali Haydar Efendi'**den pek çok şey öğrendim.

O zaman Trabzon'da Kemeraltında küçük bir kitapçı dükkânı olan Nakşi Meşâyihinden **Abdurrahman Beşikçi** vardı. Fırsat buldukça bir kitap almak bahânesi ile oraya gider , bir kenarda sohpet dinlerdim. Bir devr-i kadîm efendisi olan bu mübârek zatın ruha işleyen bir sohpet havası vardı. Tarih sahasında engin bir mâlumatı sahibiydi.

Trabzon Muallim Mektebi'ne de çengel atmış, orada da fikirdaşlar bulmuştum. Bir hafta sonu Akçaabat'a gider, müteâkıp hafta Trabzon'da kalırdım. Haftalık harçlığım iki buçuk liraydı. Böylece hem kitap almak için yol parasından tasarruf eder ve hem de Trabzon'da mektebimiz dışındaki arkadaşlarla müdâvele-i efkârda bulunurdum. Arkadaşım merhum **Özdemir Kazancı** ile Akçaabatta "Türk Milliyetçiler Derneği "ni kurup çalıştırmanız da bu devreye rastlar.

Yalnız sabah mütaleasında ders çalışır, diğer mütalealarda hariçten kitap okurdum. Fen derslerine alâka duymaz bunlarla kerhen meşgul olurdum. Spor derslerine soyunup girişim ise, sayılıydı. Şu yaşa kadar yüzme dışında hiçbir spora alâka duymamışımdır. Yazları hep denize girer kumların üstünde kitap okurdum. 1953 yayında Maârif Vekâleti'nce yayınlanmış bütün Yunan klâsiklerini okuyup bitirmiştim.

Elhasıl edebiyat grupu derslerinde parlak bir talebe idim. **Ahmed Saka** ve **İsmâil Hakı Berkmen**'den başka sağlam hocamız yoktu. O yıl Paris'ten, edebiyat doktorası yapıp dönen **M. Kaya Bilgegil** de bizim liseye tâyin olunmuştu[65]. Alışmadığımız derecede kibâr ve gerçekten âlim bir insandı. Ameli

---

65 — **M. Kaya Bilgegil** (1921 - 1987) aslen Gürünlü'dür. Fevkalâde değerli bir edebiyat âlimi idi. Sonradan profesör olmuş ve Erzurum Üniversitesi bünyesinde "İslâmî İlimler Fakültesi"ni kurmuştur.

Ben ömrümde bu kadar dersini sevdirmeyi becerebilen ve mesleğine âşık bir başka insan görmedim. Bize okuttukları, Fakülte seviyesinde idi. Bilmeyene not vermez, bilene kadar tekrar tekrar tahtaya kaldırırdı. Hatta mektebin pansiyonunda kalan bu mübârek insan, bozuk ve yanlış muhtevalı imtihan evrakını alıp mütaleaya gelir ve bunların sahiplerine,

" — Kardeşim, Allah için söyle ben böyle mi anlattım?!. Çıkar notlarını oku, öğren!.. Ben burada bekleyeceğim. Öğrendim dediğin anda sana, yeni bir kâğıt vereceğim. Kitabını defterini kaldırıp yeniden yazacaksın!.." derdi.

Kendisi de kürsüde oturup beklerdi. Bu şekilde muâmelesi yüzünden en haylaz çocuklar bile O'nun dersini "On" alacak derecede öğrenirlerdi.

Gâyet mustalah (ıstılahlı) konuşurdu. Meselâ **Tataroğlu** soyadlı bir arkadaş dövülmüştü. Başmuâvin **Hakkı Bey**'e ağlayarak hadiseyi naklediyordu. Orada bulunan **Kaya Bey,** O'nun sözünü kesip,

" — Sen hâmuş ol, **Tatarizâde**!.. Mâceranı çeşm-i giryan söylesin!.." demiş. Bu söz, aramızda dârb-ı mesel olmuştu. En çok kullandığı kelimeler "kardeşim"di. Bir grup arkadaşla Maçka'daki Sürmelâ Manastırı'na gitmişlermiş. Ata binmiş. At her aksadıkça:

" — Pardon, at kardeşim!.." dermiş. Aşırı merhametli ve alafranga tavırlı idi. Bundan dolayı talebe arasında lâkabı "Şarlo" idi

Nöbetçi olduğu zaman bilhassa yatakhânelerde sükûneti sağlayamaz, ekseriya gelip beni kaldırır ve bu işi bana havâle ederdi. Her tavrı öylesine yumuşak ve merhamet dolu idi ki, bir kimseyi korkutup susturması imkânsız-

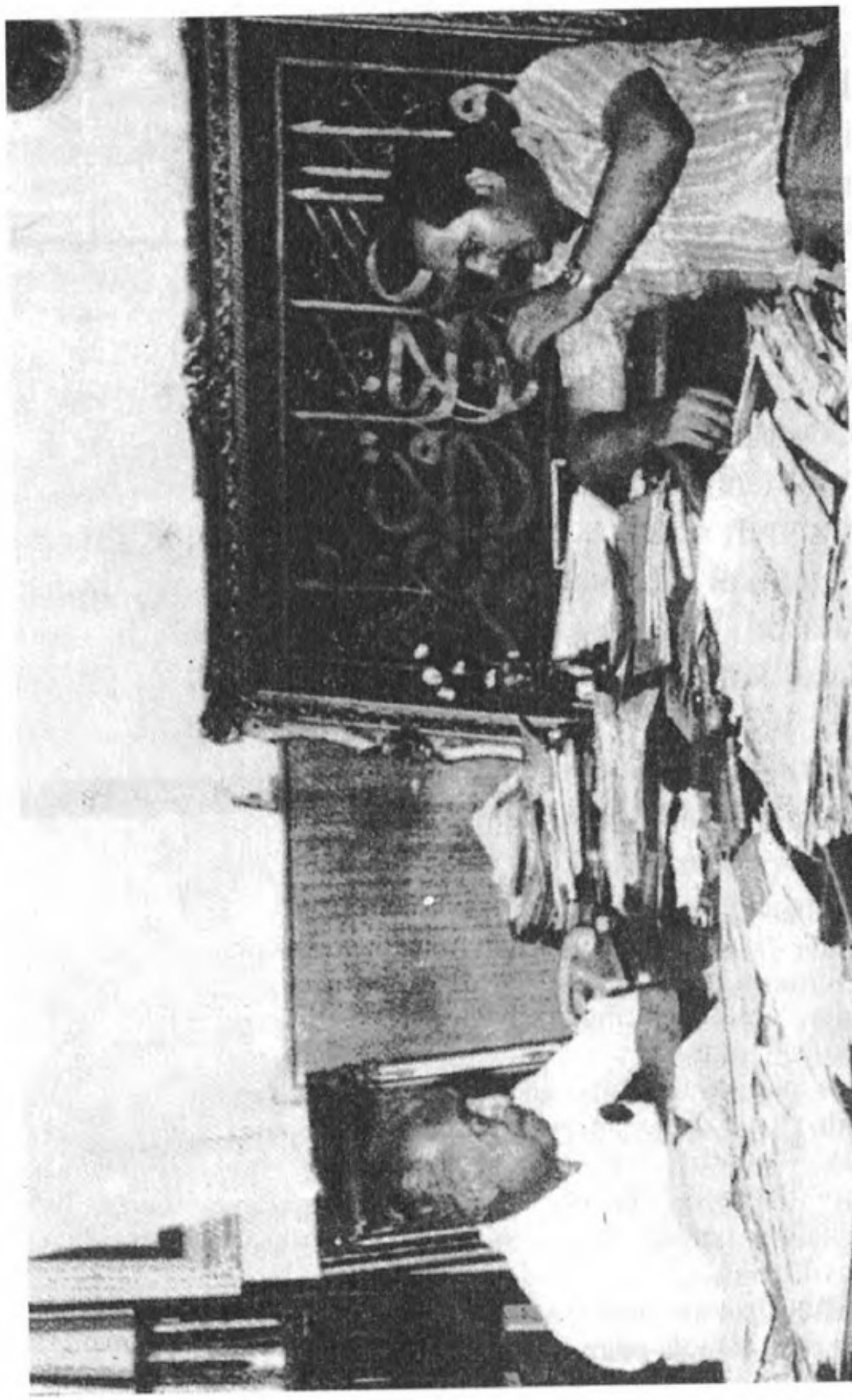

Merhum **M. Kaya Bilgegil** (Prof. Dr.) çok daha sonraları, İstanbul'a bir gelişinde yazıhanemde

yoksa da imanda kusursuzdu. Ondan da destek alarak dinsiz hocalarla münâkaşaya tutuşuyordum. Bu sırada mektebimize rahmetli **Kemal Or** müdür olarak geldi O'nun da milliyetçi mecmualarda yazıları çıkıyordu. Kısa zamanda kendisi ile arkadaş gibi samimi olduk. **Kaya Bey'e** bir şey sormanın yeri zamanı olmazdı. O, öğretmek için yaratılmış nâdir bir şahsiyyetti. Bir seferinde,

" — Yüz kere Dünya'ya gelsem, her seferinde edebiyat muallimi olmak isterim!.." demişti.

Mütalea esnasında elimde ders kitabı yerine bir başka kitap veya mukaddesatçı bir mecmua görse kızarlardı... **Kaya Bey** ise, memnun our, beni teşvik eder ve o kitap veya mecmua üzerinde tenvir edici açıklamalar yapardı. Bize "Üniversite usûlü" okunan bir kitaptan fişlerle notlar almayı öğretmişti.

O sıralarda "Volkan" isimli bir dergi çıkardı. tabîatiyle bu eskiden çıkmış **Derviş Vahdeti'nin** Volkan'ı değildi. Bunu **Mahmud Cevdet**[66] adında eski bir felsefe muallimi çıkarıyordu. Bunu görünce aldı, baktı, ve gözleri yaşardı. Onda bir takım hisler uyandığını anlamıştım.

---

dı. En çok kullandığı kelime "pardon"du.

Derse öyle dalardı ki, çalan zili duymaz, devam ederdi. Talebeden de hiç itiraz eden olmazdı, hep birlikte dalar giderdik. Bir gazelin tek bir beytini iki ders şerh eder, yine de bitiremezdi. Geceyi tasvir etse, ortalık kapkaranlık olduğu vehmine kapılırdınız.

Bize önce psikoloji dersine gelmişti. Aman ya râbbi!.. O ne anlatıştı!.. Ders bitmesin, haşre kadar sürsün isterdik. Hem de elfaz alabildiğince ağdalı olduğu halde... Meselâ, "iç gözlem" demez "bâtınî tefahhus" derdi. "Beş duygu" demez "Havass-ı hamse" derdi. Tabiî beş duygu da zâika (tatma), lâmise (dokuma) bâsıra (görme) sâmia (işitme) ilh... olacaktı.

Bu mübârek insanla gurbet yıllarımda bile inkıtaa uğramayan yakın bir dostluğumuz oldu. Mevlâ rahmet eyleye!..

66 — **Mahmud Cevdet Bey,** aslen Dağıstanlı'dır. Babası Türkiye'ye **Şeyh Şâmil'le** gelenlerdendir. İstanbul'da doğan **Mahmud Cevdet Bey** felsefe tahsil etmiş "Zaman" üzerine tez yapmıştır. Peyam Gazetesi'nin kısm-ı edebî'sinde "Peyam-ı Eyyam" serlevhası ile yazılar yazmıştır.

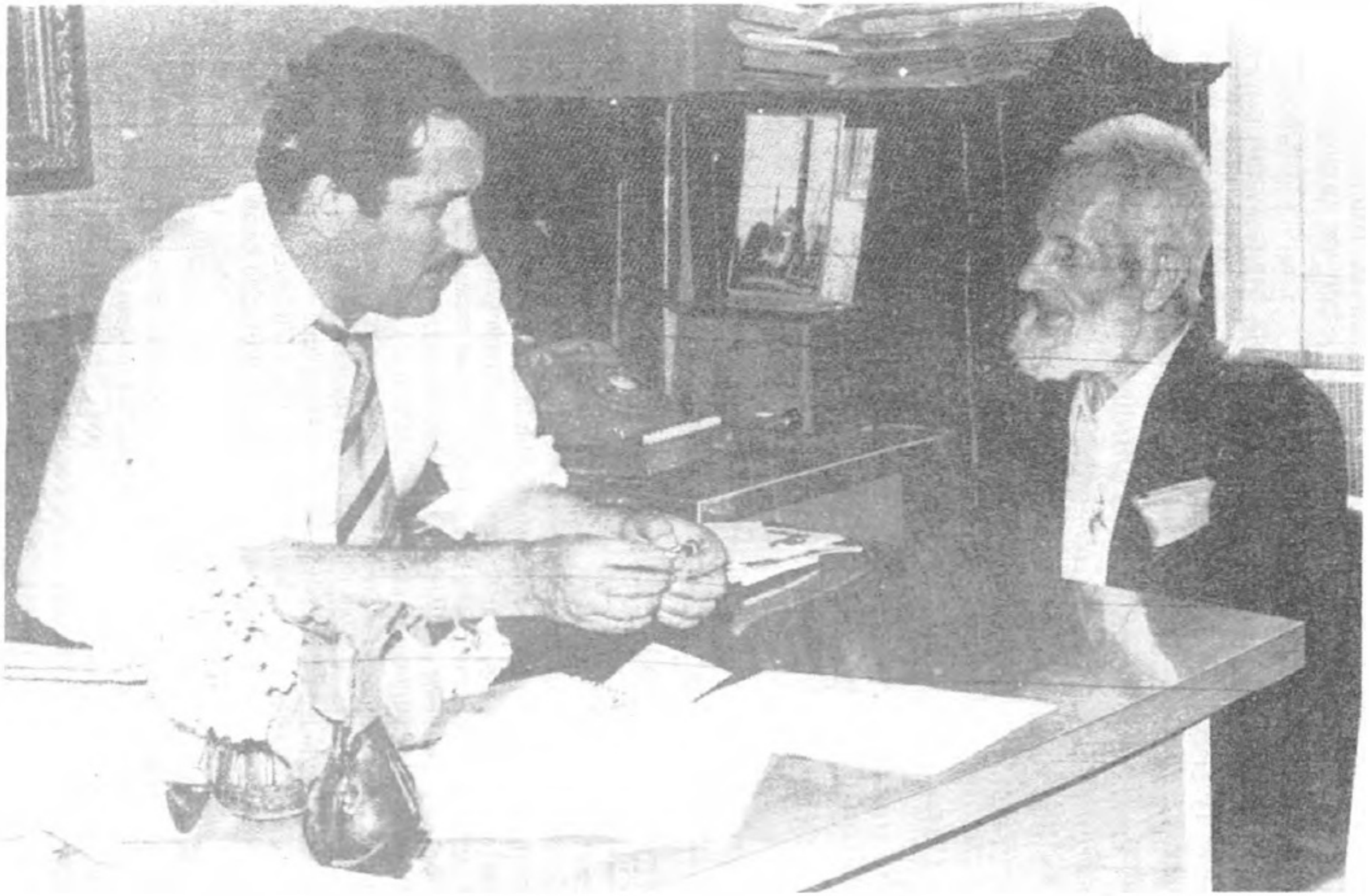

Merhum **Mahmud Cevdet** Hoca Medine'den bir gelişinde İstanbul'daki yazıhânemizde.

" — Hocam, **Mahmud Cevdet Bey'i** tanıyor musunuz?!." diye sordum. Anlatmaya başladı:

" — **Mahmud Cevdet Bey,** benim Vefa İdâdisi'nden felsefe hocamdı. Bilseniz nasıl bilgili ve intizamlıydı. Fevkalâde temiz giyinirdi. Üzerinde bir toz bile göremezdiniz. Sınıfa girince cebinden itina ile katlanmış bir beyaz kâğıt çıkarır onu açıp oturacağı sandalyeye serer, öyle otururdu. Bir böyle kâğıdı da kürsü üzerine dirseğinin altına kordu.

Ezberlenmiş bir şiir gibi tâne tâne dersini anlatırdı...

Sonra ben Fakülteyi bitirip muallim oldum. İlk tâyinim Vefa Lise'si idi. Muallimler odasına girince kapının dibinde pejmürde kıyafetli birini gördüm. Güçlükle tanıdım. Bu bizim felsefe muallimimiz **Mahmud Cevdet** hocaydı. Koşup elini öptüm ve,

" — Hocam, ne bu hal?!." dedim.

" — Evlât şimdi kendimi buldum!.." dedi. Sözün burasında sordum.

" — Hocam, hâlâ muallimlik yapıyor mu?!" cevap verdi.

" — Ne mümkün!.. **Cevdet Hoca** ahrardan[67] adamdı. C.H.P. istibdadına isyan etti. Gâliba tekaüde sevkettiler. De-

---

Sonra C.H.P. mezâlimine isyan edip muallimlikten ayrılmış ve "Doğan Güneş" adıyla bir mecmua çıkarmaya başlamıştır. Bu dergi kapatıldıktan sonra **"Volkan"**ı çıkarmaya başlamış ve şiddetli bir antikemalizm ile iştihar eden bu mecmua dolayısıyla başına gelmedik iş kalmamıştır.

Sonradan çok yakını olduğum bu zatın bana bizzat anlattığına göre;

Bu safhada kendisine muhafazakâr görünerek yaklaşan bir genç aslında bir polismiş. Hâlâ müslümanlar arasında dolaşan bu zat, kaleyi içten yıkmıştır. Hoca hapse ve tımarhâneye atılmış, buna rağmen yılmayarak mahkeme huzurunda mâlum şahsın "Piç!.." olduğu gerçeğini haykırmıştır.

Bu sırada İstanbul'da "Üçbaş Medresesi"nde yatıp kalkan, yarı aç yarı tok yaşayan merhum hiç evlenmemişti. Nihâyet Türkiye'den kaçtı. Yaya olarak Medine'ye gidecekti. Gitmesine gitti amma, Suriye'de casus zannedilip hapsedildi, işkence gördü.

En sonunda Medine'de mücâvir olarak yerleşti. Aradan epey bir zaman geçtikten sonra Vatan'a gelip gitme imkânı da doğdu. Bu esnada Sebil'i de ziyâret eder ve bize cesaret aşılamaya çalışırdı. Bir macera romanı kadar hareketli hayatı, iki üç yıl evvel, Medine'de "Beşirağa Medresesi"nde Türk talebeler arasında noktalandı. Mevlâ rahmet eyleye!..

67 — Ahrar, lügat manâsıyla "hürler" demektir. Ancak **Sultan**

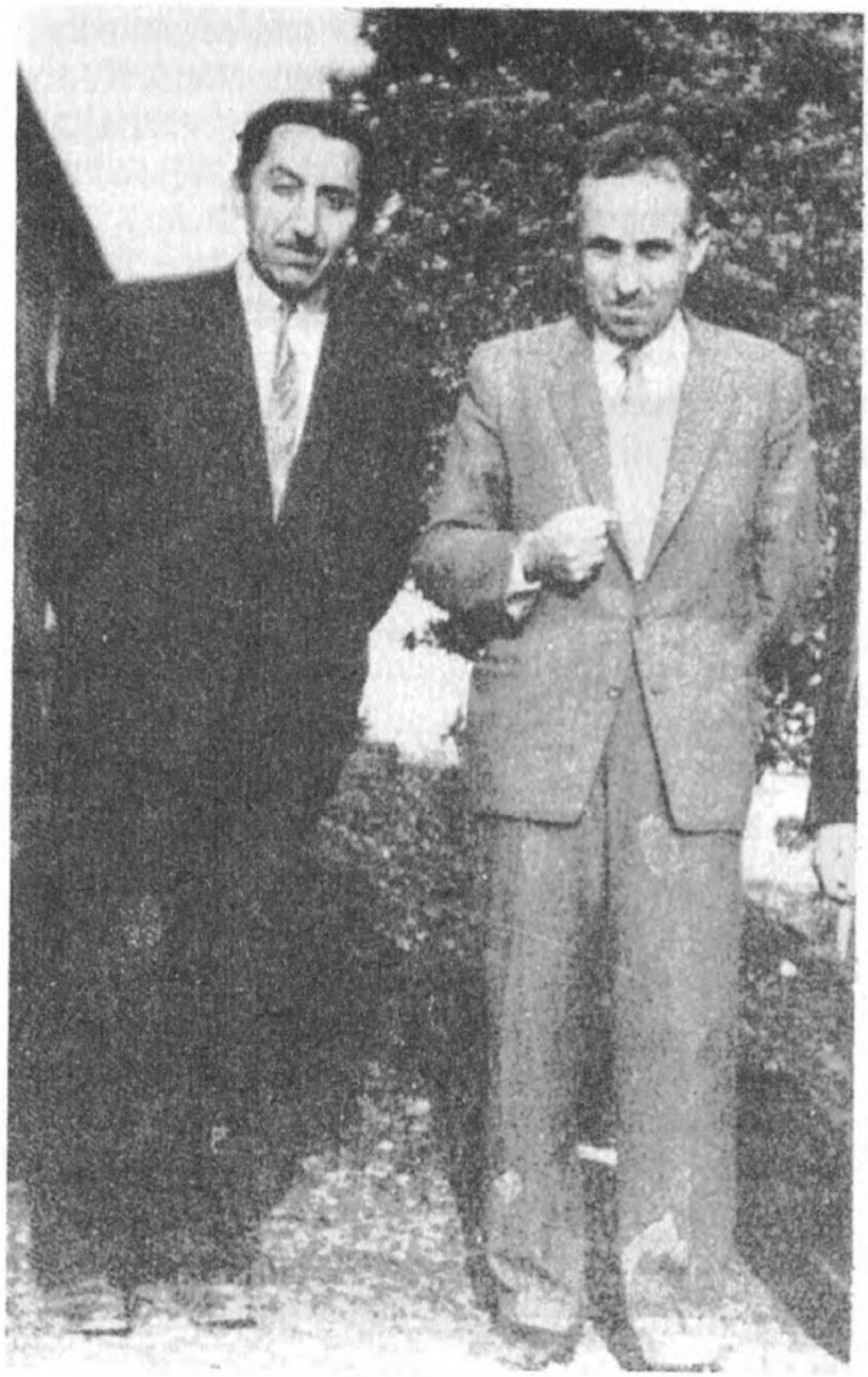

Bizim okuduğumuz yıllarda Lise'de muallim olan iki dindar hocamız.
Merhum **İsmail Hakkı BERKMEN** (Sağda) ve **AHMED SAKA**

mek şimdi bu mecmuayı çıkarıyor!.."

İsmâil Hakkı Bey merhumun müdüriyete vekâlet etmesinden istifade ederek açtığımız mescid devam ediyordu. Bazan dışardan hâfız da getiriyorduk. Müdür olarak **Kemal Or** gelince mescide dokunmadı. Namazını kılan arkadaşlar çoğaldı. Birgün münâfığın biri bu mescide, kasden kartonunda **M. Kemal'**in resmi olan bir takvim astı. Bunu görünce:

" — Bu ne?!." diye bağırdım. Orada abdeste hazırlanan birkaç genç vardı. Onlardan biri karşılık verdi.

" — Ne o!.. Beğenemedin mi?!."

" — Evet beğenmedim!.. Yoksa sen mi astın bunu buraya!.. Ulan, mescide resim asılır mı?!." diye bağırdım. Dikleşti ve cevap verdi:

" — Evet ben astım!.. Sen ona, sırf resim olduğu için değil, Atatürk'ün resmi olduğu için kızıyorsun!.." dedi. Bu çocuğun öteden beri mescide geldiği yoktu. Hareketi belki de tertipti. Ama tepem attı. Takvimi duvardan aldım, kartonu parça parça ettikten sonra karşıdaki helâ çukuruna attım. Hışımla geri geldim. Hiç ihtimal vermediği bir anda ve ânî bir şekilde kendisini tokatladım. Karşı koyamadı. Zira kavgada elim gâyet çabuktu. Gidip idareye şikâyet etti.

Disiplin Hey'eti Reisi Başmuâvin **İsmâil Hakkı Bey'**di. Beni çağırttı, gittim. Ellerini oğuşturarak:

" — Evlât sen ne yaptın?!. Şimdi ne olacak?!. Bu dinsizler öküzün altında buzağı arıyorlar!.." dedi. Özür diledim. Kendisini müşkül vaziyete sokmak istemediğimi ancak kendime hâkim olamadığımı söyledim.

" — Peki!.. Sen şimdi git bakalım. Ben birşeyler düşüneyim!.." dedi.

Sonradan öğrendim ki, şikâyetçi çocuğun şâhid gösterdiği arkadaşları çağırmış, onlara verecekleri ifâdeyi dikte ettirmiş ve **M. Kemal'**in kat'iyyen mevzuubahs olmadığını hâdisenin

---

Abdulhamid Han'a başkaldırıp Avrupa'ya kaçan jön Türkler dolayısıyla siyâsî edebiyata girmiştir. Bu manada âsî, hür tabiatlı, zulme ve istibdada boyun eğmeyen gibi manâlara gelir.

sâdece mescide resim asmanın câiz olup olmadığı yolunda bir münâkaşadan ibâret bulunduğunu söylemelerini tenbihlemiş. Nihâyet toplanan disiplin Hey'etinde, arkadaşların hepsi de bu yolda, ifade vermişler.

Ben, mes'elenin bu sûretle kapanmış olduğunu sanırken, takriben on - onbeş gün sonra hademe ile bir tebligât aldım. Bunda "üç gün tard-ı muvakkat" cezası almış olduğum ve gidip revirde üç gün yatmam bildiriliyordu.

Kitaplarımı toplayıp revire gittim. Kafam pek kızgındı. Müdüre ve Başmuâvin'e ileri geri atıp tutuyordum. Revirci, askerliğini sıhhiye eri olarak yapmış olan dindar bir hademe idi. O'na durumu anlattım. O da kızıp bir hayli söylendi. Nihayet kendisine dedim ki;

" — Git müdür Bey'e de ki, revirde çok ağır bir hasta var. Titriyor ve çok acele olarak sizin teşrifinizi istiyor. Ama sakın adımı söyleme. Sorarsa, bilmiyorum de!.."

Adam gitti. Biraz sonra **Kemal Or** geldi. Revirde benden başka yatan yoktu. Beni görünce işi anladı.

" — Ne istiyorsun?!." dedi.

Dedim ki;

" — Siz ne biçim mukaddesatçıymışsınız!.. Arkadaşlarımın verdiği ifâdeye göre bana cezâ veremezsiniz!.. Bu cezayı iptal edin!.. Yoksa!.." sözümü kesti ve:

" — Evlâdım, sen gâliba bu memleketin gerçeklerinden habersizsin!.. Bunun basit bir iş olduğunu sanıyorsun?!. Görmüyor musun Kırşehirde bir heykel kırıldı diye memlekette kopan gürültüyü? Hem her halde haberin yok. O'nun hakkında şimdi bir de kaanun çıktı. İş adliyeye intikal etse, biz seni kurtaramayız. Biz işi lâlettayin bir kavga şekline soktuk ve sana bunun gereği olan cezayı verdik. Sen bizi sonra anlarsın!.." dedi ve cevap beklemeden çekip gitti.

Hakikaten o sırada Kırşehir'de bir heykelin kırılmasıyla memleket miting meydanına dönmüş ve arkadan da mâhud kanun çıkmıştı. Bense, **Kemal Or**'un ne kadar haklı olduğunu çok sonra anlayacaktım. Hâdise mektepte şüyû bulunca, son sınıf ta-

lebeleri nehârisi, leylisiyle topyekûn benimle konuşmama kararı aldılar. Bu hayatımdaki ikinci boykottu. Evvelce temas etmiş olduğum üzere bir de Akçaabat Orta Mektebi'nde cezâ aldığım zaman boykot edilmiştim. Bir iki istisna dışında birkaç ay kimse bana selâm bile vermedi.

O sene de böyle kapandı. Ertesi yıl lise üçüncü sınıfta okuyorduk. işittik ki, Trabzon'da da bir İmam - Hatip açılacak. Bunun bir kurs olduğunu bilmiyor, lise ayarında bir mektep sanıyorduk. Akçaabatlı sınıf arkadaşım, **Ahmed Atasoy**'la Ortahisardaki müftülüğe gittik. Koskoca müftülük makamı şimdiki müftülük binasının zemin katında daracık bir tek ahşap odaydı. Maçkalı ve Eyuboğullarından olan yaşlı müftü, mangalla ısınıyordu. Biz içeri girdiğimizde cezve ile mangalda kendine kahve pişiriyordu. Duvarlar kaldırım taşı gibi üstüste yerden yığma eski kitaplarla doluydu.

Selâm verip elini öptük.

" — Buyrun ne istiyorsunuz?!." dedi.

" — Efendim!.." dedik. "İşitik ki, Trabzon'da da İmam - Hatip açılacakmış. Ona kaydolmak istiyoruz!.."

" — Ha!.. Evet öyle!.." dedi ve sonra sordu:

" — Siz ne iş yapıyorsunuz?"

Dedik ki;

" — Biz lisede, üçüncü sınıfta okuyoruz. Orayı bırakıp İmam - Hatib'e geçmek istiyoruz!.." adamcağız çok memnun oldu. Masasına geçti. Bakkal defteri gibi bir deftere isimlerimizi, adreslerimizi, babalarımızın adını kaydetti ve;

" — Ben size haber veririm!.." dedi. Yine elini öpüp ayrıldık.

Aradan beş on gün geçmişti ki, edebiyat hocamız **Nihad Sanal** ikimizin adını okudu. Ayağa kalktık. İkimize birden:

" — Siz, nereye gitmek istiyorsunuz?" diye sordu. Biz hadiseyi unutmuştuk. Sualin mânâsını anlayamadık.

" — Hiç bir yere gitmiyoruz!.." dedik.

" — Hayır, hayır, liseyi bırakıp da İmam - Hatib'e mi gitmek istiyorsunuz?!." dedi. Meğer bizim müftü Ortahisar kahvehanesinde nargile içermiş. **Nihad Sanal** da oranın müdâvimlerinden

Trabzon Lisesi 6/A sınıfı (1953) mensubu arkadaşlarla...
En sağ baştaki bendeniz...

imiş. Kendisine övünerek:

" — Sizin mektebin bazı talebeleri bizim yeni açılacak İmam - Hatib'e geçmek istiyorlar!.." demiş ve isimlerimizi vermiş. **Nihat Sanal** zararsız bir adamdı.

" — Evlâdım!.." dedi. "Yanlış yapıyorsunuz. O henüz on aylık bir kurstur. Açılıp açılmayacağı da belli değil, göstermelik bir şey!.. Siz lise üçüncü sınıfa gelmişsiniz. Gelecek sene burayı bitireceksiniz. İlâhiyat Fakültesi'ne gider yüksek tahsilli bir din adamı olursunuz!.."

Hakikaten o sırada Ankara'da bir İlâhiyat Fakültesi vardı. Esasen o yıl, Trabzon'da İmam - Hatip de açılmadı.

Bu arada bir de **Necip Fazıl Bey**'in İstanbul'da kumarhânede yakalanması mes'elesi oldu ki, bizi bir bozguna uğratmıştır. O zaman İslâm'ı dâvâ etmek, O'nu da müdâfaa etmeyi zarûri kılıyordu. Trabzon'da ise, O'nu pek çok tanıyan vardı. Çünkü bu şehirde banka memurluğu yapmıştı. Hocalarımızdan bazıları bile O'nunla kumar oynamış olduklarını söylerlerdi. Biz de bilip bilmeden reddederdik. Şimdi iş reddi imkânsız bir şekil almıştı. Doğrusu çok küçük düşmüştük.

Edebiyat hocamız **Orhan Ural,** hâdise gazetelerde manşetten verildiği gün, sınıfta **Necip Fâzıl** aleyhine devrimbaz bir nutuk çekti ve,

" — O'nun da çanına ot tıkıldı?!." dedi. Arkadaşlar hep bana bakarak tebessüm edince;

" — Ne o, yoksa içinizde Büyük Doğu'cu mu var?!." diye sordu. Aslında beni biliyordu. Ayağa kalktım ve;

" — Evet ben varım!.." dedim. Çirkin bir üslûpla bana hakarete başladı. Tam o sırada zil çaldı. Hırsım içinde kaldı.

" — Yarınki dersimizde devam ederiz!.." diyerek sınıfı terk etti. Gönlümden beddua ettim ve;

" — Allah, seni yarın bu sınıfa getirmesin!.." dedim. Hakikaten ertesi gün hasta olmuş, bir hafta revirde yattı. Arkadaşlar, geçmiş olsuna gittiler. Ben gitmedim.

1953 Yılı İstanbul fethinin "Beşyüzüncü" yıl dönümü idi. Birkaç ay evvelinden Yunan Kıralı Türkiye'ye gelmiş ve güyâ dostluk hatırına böyle ehemmiyetli bir gün, çok sönük bir

TRABZON LİSESİNİN ÖNÜNDE BİR MERÂSİM

Görünen yer, Lise'nin ön bahçe giriş kapısıdır. Görünen eşhas da muallim ve muallimeler... Görünmeyen ön kısımda bütün talebeler sıralanmıştı. Bu benim ikinci mükâfat alışımdı. akçaabat Orta Mektebi'nde de bir "Şiir okuma yarışı" yapılmıştı. Onda da birinci gelmiş ve "Bulutlar" isimli, ithaflı bir şiir kitabı kazanmıştım.

1953 Yılında "İstanbul Fethinin Beşyüzüncü Yıl Dönümü" vesilesiyle tertiplenmiş olan Kompozisyon (tahrir) yarışmasındaki mükâfatı mektep müdürü **Ömer Fâruk Bayın Bey**'den alırken

(Mükâfat değerli bir dolma kalemdi.)

şekilde tesid edilmişti. Buna rağmen bütün mekteplerde fetih mevzuunda bir kompozisyon yarışması açılmıştı. Ben de buna katılarak birinci seçildim ve mükâfat olarak bir dolmakalem kazandım.

1953 - 54 ders yılında artık son sınıfta idik. Bu yıl, **Kemal Or** Ankara'ya tâyin olunduğundan **Ömer Bayın** müdür olmuştu. Başmuâvin de, **Kayıhan Keskiok** adında solcu bir resim hocasıydı. Bir de topal, felsefe hocası vardı. Kendisine **"Topal Fahri" (Fahreddin Başer)** diyorduk. **Kayhan Keskinok** ile **Topal Fahri,** Trabzon muallim mektebinden de birkaç solcu hoca bulmuşlar ve bir ekip oluşturmuşlardı. Gece bizim mektebin revirinde buluşur, müdâvele-i efkâr, ederlermiş. Orada içki içer, âlem de yaparlarmış. Revirciden bunları öğrenince kendilerini pek çok takip ettik. Onlar da bizim mektep içindeki faâliyetlerimizden rahatsızdılar. Diğer taraftan muhafazakâr hocalara da diş biliyorlardı. Bizim onlardan cesâret aldığımızı düşünüyorlardı. Bereket versin talebe arasında sol temâyüllü kimse yoktu. Henüz solun moda olacağı zamanlardan çok uzaktaydık. Muallim Mektebinde bu da varmış. Bizde dindar olmayanlar fikirsiz orta malı kimselerdi.

O sene seçim yılı idi. **Kaya Bey** D.P.'den Trabzon Mebusu olmak hevesine kapılmış kendisini seven talebeleri de bu iş için bir hayli koşturmuştu. O'na bir de bundan dolayı kızıyorlardı. Gerçi o namzet bile olamamıştı. Ama yine de bu çalışma mektepte bir hayli kıskançlık uyandırmıştı.

Askerlik dersine askerî şahıslar gelirdi. Sene ortasında askerlik hocası Fen Şubesinde talebeyi isyan ettiren sözler söylemiş. Rusya isterse Türkiye'yi yarım saatte istilâ eder gibi sözlerle, Nato Türkiye'yi müdafaa etmez, demiş. Bize arkadaşlarımızın naklettikleri arasında dinen mübâlatsızlık ifâde eden beyanlar da vardı. **Muzaffer Aral** adında bir kurmay binbaşı olan bu askerlik hocası çok mağrur ve kendini beğenmiş biriydi.

İdâre, talebenin isyanını haklı bulmuş, askerlik hocası değiştirilmişti. İmtihan zamanı yine aynı binbaşı gelip

" — İmtihanı ben yapacağım!.." demez mi?!.

Kızılca kıyamet koptu. Lise son sınıf "Fen" ve "Ede-

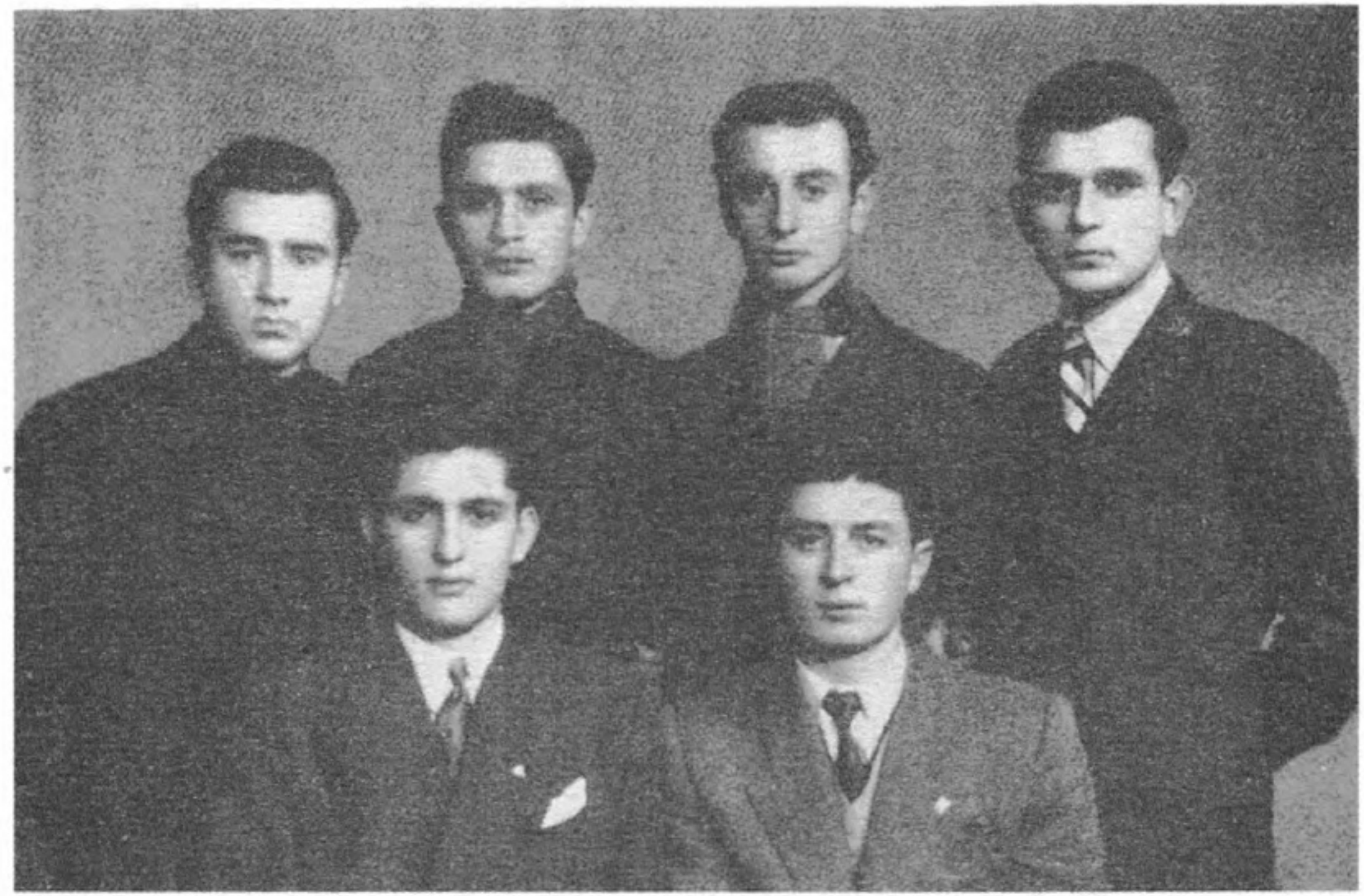

Yirmi yaşını ikmal ettiğim gün en yakın arkadaşlarımla cektirdiğim resim. Önde ve yanımdaki (sağda) **Hasan Turan** arkadakiler (sağdan sola) **SALİH DEMİRCİ HAYATİ SARALOĞLU, GÜNDOĞDU SANIMER** (Dr.)

biyat" olarak iki şubeydi. Her ikisinin birden mevcudu 64 kişiydi. Bütün talebe imtihanı boykot etti. İdarecîler gelip hepimize yalvardılar.

" — Etmeyin, gitmeyin!.. Sınıfta kalırsınız Üniversite'ye gidemezsiniz!.."

Birkaç genç, mızıkçılık edip boykottan vazgeçmek istedi. Galiba onlar da tehdid, dayak v.s. ile sebat ettirildiler.

Bundan bir iki gün evvel de **Kaya Bey**'in dersine kasden Muallim Mektebi'nden çağrılmış olan solcu mümeyyizler hâdise çıkardılar. **Kaya Bey**'in "on" verdiği talebeye onlar "bir" verdiler. Bunun üzerine imtihan heyetinde kargaşalık çıktı. Heyet dağıldı. Bunun kavga ve gürültüsü devam ederken bir de binbaşı **Muraffer Aral**'ın mes'elesi çıkınca ortalık iyice karıştı. Biz de Muallim mektebinden gelen solcu mümeyyizleri reddettik. İddiaya göre buna hakkımız yokmuş. Bu sırada mektep müdürü **Kemal Ülker**'di. Efendi bir insan olmakla beraber, idâresi zayıftı.

Müfettiş gelene kadar mektebin disiplin heyeti toplandı. Beni elebaşı olarak ifâdeye çektiler. Heyette **Topal Fahri** de vardı. Beni mektepte gerici bir cunta kurmakla itham etti. Ben de kendisinin bu heyette bulunup, benim hakkımda karar veremeyeceğini, çünkü tarafsız olmadığını, bunu daha sual sorarken bile belli ettiğini söyledim. O itiraz etti. Aramızdaki münakaşa karşılıklı,

" — Gerici!.. Faşist!.."

" — Komünist!.."

gibi ithamlarla sertleştiği sırada **Topal Fahri**'nin koltuk değneğini kaptım. Tam kafasına indireceğim sırada bu heyette olan **İsmail Hakkı Bey** mâni oldu. Beni dışarı çıkardı. Bu sırada Milli Eğitim müdürü eski edebiyat hocamız **Nihad Sanal**'dı. O mektebe geldi. Bana yalvarıp yakararak askerlik dersine girdiğimiz takdirde kimseye ceza verilmeyeceğini kat'î bir lisanla ifâde etti. Öteki iki dersle alâkalı ihtilâfı gelecek müfettişin halledeceğini söyledi.

Biz de bu sözlere kandık. Diğer derslerin imtihanlarına girmeye başladık. İki üç gün sonra müfettiş olarak **Reşad Oğuz**

Merhum
M. KAYA BİLGEGİL
(1921 - 1988)
— Bize hocalık ettiği günlerdeki haliyle —

geldi. Bu adam, daha sonra Antalya'dan C.H.P. meb'usu olmuş, Meclis'e girmiştir!.. Solcu cunta bizim takvim yırtma işini büsbütün başka bir şekle sokarak müfettişe aksettirdiler. Güya ben mescide asılmış olan bir takvimi değil de, duvarda asılı çerçeveli bir resmi indirip çerçeveyi kırmış ve resmi de yırtmışım. **İsmail Hakkı Bey** de beni himâye etmiş ve işi örtpas ederek bana cezâ vermemiş imiş. Bunlara **Kaya Bey**'in siyasî faaliyetleri ve bu maksadla bizi sağa sola göndermesi etrafındaki iddialar da ilâve olununca mektep cadı kazanına döndü. **Kaya Bilgegil** ve **İsmail Hakkı Bey**'ler hakkında da soruşturma başladı. Tabiî bu işe dışarıdan eski müdür **Sırrı Dadaş Bilge** de karışmış bulunuyordu.

Bereket versin **Hakkı Bey**'in benim hâdise sırasında mesciddeki arkadaşlardan aldığı ifâde zabıtlarını bulup yok edememişler. Sadece ceza fişinden bana âit 19 numaralı sayfayı ko-

parıp yok etmişler. **İsmail Hakkı Bey** ifâde zabıtlarını bulup ibraz etmiş. Ceza fişinde de sıra numarasının 18'den 20'ye atladığını gösterince bu babdaki iddia suya düştü.

Bütün bunlar olup biterken, edebiyat ve askerlik derslerinin mümeyyizleri de değiştiğinden bütün imtihanları verip lise mezunu olabildim. Fakat o zaman mezuniyetten sonra dört dersten "olgunluk imtihanı" denen bir imtihan daha vardı. O'nun sualleri Ankara'dan gelirdi.

Olgunluğun ilk imtihanından çıktığımda kapıda beni bekleyen bir hademe elime bir zarf tutuşturdu. Açtım baktım, mektebi derhal terketmem isteniyordu. Çünkü Disiplin Hey'eti benim için "mektepten tard" cezası vermiş imiş. Allah, Allah!.. Mektebi bitirmiş olan bir kimse mezuniyetten sonra kovuluyordu. Ya olgunluk!.. O'nun birine girmiştim; devamına giremeyeceğim kat'i bir lisanla ifâde ediliyordu. Kararda imzası olan hocaları aradım, hiç biri yoktu. Hepsi de sıvışmıştı.

Arkama takılan birkaç arkadaşla doğru **Nihad Sanal'ın** makamına gittim.

" — Yok, evdedir!.." dediler. Adresini biliyordum. Kapısına dayandım. Kapıyı çocuğu açtı.

" — Babam sofra başında, içeri buyrun!.." dedi.

" — Hayır içeri girmeyeceğiz!.. O'na şöyle, kapıya gelsin!.." diye öyle öfkeyle bağırmışım ki; çocuk içeri koştu ve babası ağzındaki lokmayı çiğnemekte olduğu halde kapıya geldi. O'na da:

" — Hani senin verdiğin söz!.. Hani bize ceza verilmiyecekti?!." diye bağırdım. Adamın yüzü bembeyaz oldu. Dudakları titriyor, kekeliyerek bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. İhtimal kendisine karşı fiilî bir tecâvüzden korkuyordu. Cezayı geri aldırmasını şiddetle ihtar ettim ve kendisini içeri iteliyerek:

" — Git yemeğini ye!.. Pisboğaz ve korkak herif!.." diye bağırdım ve kapıyı hızla üzerine kapattım.

Bunların cezayı kaldırmayacaklarını anlamıştım. Fakat sonuna kadar mücadeleye kararlıydım. Mektepte ellerim cebimde volta atıyor ve idarecelere verip veriştiriyordum. Bu kadar çalkantı içinde sırf bana ceza verilmişti. Sanki her şeyi tek

başıma ben yapmıştım[68]. Dindar hademeler bir şey söyleyemiyor, fakat benimle aynı hissiyatı paylaşıyorlardı. Zıddıma gitmeye ise kimse cesâret edemiyordu. Çünkü bir yıl evvel ortaya çıkmış olan **"Anbar Mehmed"**[69] hadisesinde benim gerektiğinde ne kadar gözü kaza olduğumu hepsi de görmüştü.

Eşyalarımı topluyordum ki;

" — Müfettiş seni görmek istiyor!.." diye haber verdiler. Gittim. Müdür odasında ayakta duruyordu. Beni gâyet kibar ve mültefit karşıladı. Yatıştırmak istediği belli oluyordu. Aba altından sopa göstermekten de geri kalmamıştı. Dedi ki;

" — Kaç gündür senin mektep içinde estirdiğin terörden dolayı polis çağırabilirdim. Ama görüyorum ki, sen fevkalâde bir kabiliyetsin!.. Harcanmanı istemedim. Aklını kullan, işi daha fazla büyütme!.. Bu cezânın fiilî hiçbir ehemmiyeti yoktur. sırf bir formalitedir. Elini çabuk tut en yakın bir liseye git, imtihanların devamını ver, işi bitir!.. Sene kaybetmeden üniversiteye git!.." Sözün burasında sordu:

---

68 — Talebe olarak sırf bana ceza verilmişti; ama muallimler de cezalandırılmıştı. **Meselâ Kaya Bey** vekâlet emrine alınmış, maaşı kesilmiş maaştan başka geliri olmayan bu değerli hoca pek çok mâli sıkıntı çekmişti .**İsmâil Hakkı Bey** ise, Erzurum Lisesi'ne sürülmüştü. Trabzon'da yerli bir insan gibi ev bark edinmiş olan bu imanlı hocamız da Erzurum - Trabzon yollarında çok çile çekmişti.

69 — **Anbar Mehmed** hadisesi şudur: **Anbar Mehmed** Lise'nin bulunduğu Sotha Mahallesinin kabadayılarındandı. Leyli talebelerden bazı zengin çocuklarını tehdid eder, santajla onlardan para sızdırırmış. Bu işi öğrenince bir gece yemekhânede masanın üstüne çıkıp heyecanlı bir nutuk çektim. Ceketimin altına talebenin spor yaparken kullandıkları lobutlardan birini, yerleştirmiştim. **Ziya Paşa**'nın:

"Nush ile uslanmayanı etmeli tekdir,
Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir!.."

beytini okuduktan sonra kılıç çeker gibi lobutu çıkardım. Heyecan had safhadaydı. Herkes bir lobut edindi.

Ertesi gün Cumartesi idi. Bayrak marşından sonra talebe içindeki avını yakalamak için bahçe kapısına gelen **Anbar Mehmid**'i öldüresiye dövdük. Halk O'nu elimizden zor kurtardı. Adam onbeş gün hastahânede yattı, ve bu mes'ele de kapandı.

" — Hangi fakülteye gideceksin?!."
dedim:
" — Hukuk Fakültesi'ne!.."
cevap verdi.

" — Çok isabetli olur. Ben de sana onu tavsiye edecektim. Hukuku bitir ve siyâsete atıl!.. Sen hür tabiatlı bir gençsin!.. Sakın memur olma, yapamazsın!.. İfâdeni alırken mantığına, ifâde düzgünlüğüne ve talâkatine hayran kaldım. Samimi söylüyorum inan!.. Senin gibi bir kabiliyete terorist gibi davranmak yakışmıyor!.."

" — İltifatınıza teşekkür ederim." dedim ve ilâve ettim.

" — Beni yumuşatmaya çalışmayınız. Verdiğiniz cezâ kanunsuzdur. Sizinle de uğraşacağım. Mezun olmuş bir talebenin mektepten tard-ı mutlak ile kovulduğu nerede görülmüştür. Ben burada kalacağım ve yarınki imtihana da gireceğim. Haklılığınıza güveniyorsanız polis çağırıp mâni oluunuz!.."

Adam daha da alttan aldı.

" — Diyelim ki sen haklısın!.. Bu anlaşılıncaya kadar biz senin imtihana girmeni engelleriz. Sen bir kere sene kaybeder, üniversiteye gidemezsin!.. Sonradan haklı çıksan, sanki ne olur?!. Bir kere senen kaybolmuş olur!.. Sen bu memlekette hakkın öyle kolayca alınabileceğini mi sanıyorsun!.. Bunu avukat olunca anlarsın!.."

Adamın sözleri aklıma yattı. Sonradan haklı çıksam bu, bana ne fayda sağlayacaktı!.. En yakın Lise, Giresun'daydı. Evrakımı havâle ettiler. Denizde birkaç saat sonra İstanbul'a gitmek için demir alacak bir gemi vardı. O zaman şimdiki gibi karayolu hareketli değildi. Otobüs bulmak şans işi idi. Lâkin cebimde Giresun'a gidecek para yoktu. Eşyalarımı toplayıp Limana gittim. Halamın kocası **Ömer Reis** limanda çalışırdı. O'na durumu anlattım. Bana otuz lira verdi. Biletimi aldı ve beni gemiye bindirdi.

Normalde Trabzon - Giresun arası denizden altı saatti. Gemi hem tarifeden geç kalktı hem de on saatte Giresun'a vardı.

Ertesi gün Giresun'da karaya çıktığım zaman sabah saat ondu. Halbuki dokuzda imtihan başlamıştı. İmtihanlar birer gün arayla yapılıyordu. Deniz üstünde bir otele yerleştim. Şimdiki

liman yoktu. Otel âdeta bir yalı gibiydi. Gidip Lise'ye evrakımı verdim. Müteakib iki imtihanı da orada verip Akçaabat'a döndüm. Dönerken, imtihanlar esnasında tanıdığım M. K. adında — güyâ — dâvâmızdan biri de benimle Trabzon'a döndü. Öyle bir samimiyet ki, sanki yıldırım aşkı!.. Tabii işi bitince kayboldu. Demek ki, mâlum yerin adamı. Hayatım boyunca böyle vazifelilerin yakınlığından kendimi korumayı hiçbir zaman beceremedim. Bunların sayısı pek çoktur!.. Diyebilirim ki; iki kısım insana karşı dâima aciz kaldım ve mağlup oldum. Hırsızlar ve gizli polisler!.. Çünkü bunların her ikisi de bana plânlı bir şekilde yaklaştılar. Bense kazık yiyene kadar hüsn-i zan sebebiyle uyudum. Heyhat!.. Bunları tâdâd edip, yazmıyorum!..

Yolda geçirdiğim ders için, Ekim de yapılacak ikmal imtihanları tek şansımdı. Yazın iyice çalıştım. Bu defa Giresun'a gitmek istemedim. Erzurum'u görmek hevesine kapıldım. Fakat babam artık okumamı istemiyordu. Erzurum'a gidip gelmek masraf işiydi. Annemin terzilikten biriktirdiği paralar imdadıma yetişti. Bana yüz elli lira verdi.

Eylül, 1954'te otobüsle Erzurum'a gittim. Ziğanaları, Bayburt'u ve "Kop Dağı"nı ilk defa görüyordum.

Erzurum tarihten bir yaprak gibiydi. İnsanları eski safiyeti muhâfaza ediyordu. Lala Paşa Câmiî, Çifte minareler vesâir tarihi yerlerini gezdim. Modern binalar yoktu. Şehir karekterini henüz koruyordu. Lâkin tabiatın kavrukluğu ve soğuk, bende çok menfî bir tesir bıraktı. Önce Park Otel denilen bir otelde kaldım. Orası bar kadınları ile doluydu. Bunlar Anadolu turnesine çıkmış güyâ tiyatrocularmış. Hareket'leri tahammül edilir gibi değildi. Oradan kaçtım. Kars Kapı'da Emek Palas denilen bir otele geçtim. Otelde yer yoktu. **Yusuf Bey** adında genç bir yedek subayla bir odayı paylaştım. Bu genç çok güzel ney çalıyordu ve İstanbulluydu. Çengelköy'de otururmuş. İstanbul hasreti ile yanıp tutuşuyordu. O'nun İstanbul'u anlatışı da beni büyülemişti. Bir an önce liseyi bitirip İstanbul'a gelmek hususundaki emelim bir ihtiras haline geldi. Her halde oldukça muhafazakârdı. Bana yakın bir köyde oturan **Alvarlı Mehmed Efendi**'den uzun uzun bahsetti. O'nun ziyaretine gitmek için

randevulaştıksa da bir mâni çıktı, gidemedik.

Erzurum'a imtihan gününden biraz önce gitmiştim. Bu yüzden hertarafı iyice gezip görebildim. Sonuncu imtihanı da orada vererek Akçaabat'a döndüm.

Şimdi İstanbul'a gitmek için hazırlık yapmak gerekiyordu. Lâkin babam hiç oralı olmuyordu. Kendisine başkaları ile söyletiyorum.

" — Bu kadar yeter, otursun aşağı!.." diyormuş. Fena halde sıkılıyordum. O yıl İstanbul'dan babaannemin kız kardeşi büyük teyze gelmişti. Babam O'nu çok severdi. O'nun ricaları da boşa çıktı. Vakit daralıyordu. Ay başında kayıt kabul için İstanbul'da olmam gerekiyordu.

Tam bu sırada mahallemizden **İmran'ın Hasan Efendi'nin** kızı kafayı oynattı. Okumak istediği halde okutmamamışlar da ondan böyle oldu, diye bir rivâyet ortalıkta dolaştı. İhtimal bu havâdis babamı yumuşattı. Muhalefeti gevşedi. Ancak para vermeyerek işi yine de engellemek istedi. Meğerse annem bu iş için yediyüz lira biriktirmiş imiş. Onu bana verince bu müşkül de halledildi. Kendime üst baş düzdüm ve 4 Ekim 1954'te Trabzon limanından Trabzon gemisi ile İstanbul'e gelmek üzere hareket ettim. Kendimi bahar kelebekleri kadar hür ve hâfif hissediyordum. Gemi Yoroz Burnu'nu devirinceye kadar kamaraya girmedim ve güverteden doğup büyüdüğüm sahilleri seyrettim.

Yoroz'dan sonra kamarama kapandım. Elimde **Jan Jok Russo'**nun **Rahip Meslier** nam-ı müstearı ile yazdığı "Akl-ı Selim" isimli kitap vardı. Müthiş bir sûrette din aleyhtarı olan bu eseri yol boyunca okuyup bitirdim. Ben, daha önce **İsmail Fenni Efendi'**nin **"Madddiyyun Mezhebinin İzmihlâli"** isimli osmanlıca eseri okumuş olduğum için bu eserin muhtevasını cevaplıyabiliyordum. Boğaz'ı geçerken bu eseri, denize fırlattım.

Âdetimdir, en kötü eseri bile muhâfaza ederim. Ömrümde bir bu eseri böylece yok ettim, bir de Frankfurt'ta elime geçen **Ali Şeriati'**nin "Şehid" isimli küfürnâmesini!.. O'nun da sövmediği Sahâbe yoktu.

O zamanlar, "Sür'at Postası" denilen bu, gemilerle İstanbul'a iki günde gelinirdi. Normal gemilerle yolculuk bir haftaydı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜNİVERSİTE YILLARIM

A — Hukuk Fakültesi

Altı Ekim 1954 Pazar günü vapurumuz İstanbul Boğazı'ndan içeri girdiğinde bütün yolcular güverteye yığılmış sahilleri seyre koyulmuşlardı. Etrafa parlak güneşli bir sonbahar serinliği hâkimdi. vakit öğle üzeriydi. Vapur gâyet yavaş seyrediyordu. Karadeniz Boğazından içeri girişi ile Galata'ya gelişi en az iki üç saat sürmüştü. Aman yarabbi O ne asil bir güzellikti. Şimdi betonarme binaların yükseldiği yerlerde mamâri şahâseri yalıların henüz çoğu ayaktaydı. Bu yalıların pencerelerinden veya mamaçlardaki korulardan el sallayanlar görülüyor gemi de arada bir düdük çalarak onları selâmlıyordu. Bilmem hâlâ böyle gemilerin Boğaz'da seyri ayni şekilde midir?!. O zaman bu hareket bir merâsim coşkunluk ve alâkası ile icrâ edilirdi.

O gün tesâdüfen her taraf bayraklarla süslüydü. Sebebini sorduğumuzda "İstanbul'un düşman işgal-i askerîsinden kurtuluş yıldönümü" olduğunu

söylemişlerdi. Galata rıhtımı karşılayıcılarla tıklım tıklamdı. O zaman fazla seyahat eden olmadığından yolcular böyle hâhişkâr bir alâka ile yola konur ve karşılanmaları da böyle olurdu. İhtimal, o gün bir yolcu için üç dört karşılayıcı vardı. Bu kalabalık ve her tarafa asılmış bayraklar sanki benim içindi!.. Öylesine derin bir his ve heyecan ile Galata'da İstanbul toprağına ayak bastım!..

Enişlem **Haydar Lermioğlu** Edirne Kapı'da oturuyordu. Beni o karşılamıştı. Onunla eve gittik.

Ertesi gün Hukuk Fakültesi kayıt bürosuna müracaat ettim. Kayıt yapan kadın kâğıda sırf Hukuk Fakültesi yazdığımı görünce, beni ikaz etmek ihtiyacını hissetmiş olacak ki,

" — Bu sene müracaat fazla, kontenjan dolarsa imtihan olmak ihtimmâli var. O taktirde kazanamazsan açıkta kalırsın!.. İstersen yedek olarak bir fakülte daha yaz!.." dedi.

" — Zararı yok, varsın imtihan olsun!.. Ben kazanırım!.." dedim.

Kadın:

" — Ya kazanamazsan!.." diye sordu.

" — O takdirde müteâkip sene gelir, yine sırf Hukuk Fakültesi yazarım!.." diye karşılık verince:

" — Oo!.. İdealist bir hukukçu kazanacağız demek ki!.." diye takdir mi istihzamı olduğunu kavrayamadığım bir karşılık verdi. O zaman fakülteler imtihansız olarak talebe alırlardı. Hatta biz lise üçe başladığımız sene "Maçka Teknik" yeni acılmıştı. Talebe bulamadığından liselere tamim yapılmıştı. Dört sene olan lisede henüz iki sene okumuş olanlar da bu mektebe kabul olunuyorlardı. Buradan mezun olan mühendislerin ünvanı sâdece "mühendis" olacaktı. İstanbul Teknik Üniversite mezunlarına ise "Yüksek Mühendis" deniliyordu. Sınıfımızdan birçok arkadaş lise mezunu olmadan bu dâvete icabetle Maçka Teknik'e gitmişlerdi. Biz üniversiteye geldiğimizde bunlar ilk iki seneyi arkada bırakıp üniversite üçüncü sınıf talebesi olmuşlardı.

O günkü aklımla elli tâne mühendis diplomasını elli kuruşa verseler almazdım. Hâlâ da bu görüşteyim. Mümin gençler arasında zeki ve kabiliyetli olanların teknik tahsile yönlendirilmelerinin dâima aleyhinde konuşmuşumdur[70].

O yıl Hukuk Fakültesi için imtihan yapılmadı. Bin ikiyüz kişilik kontenjan dolmamıştı. Numaran 640'tı. Bütün birinci

---

70 — Bu hususlaki düşüncemi teyid için dâima şu misali vermişimdir:

Kavalalı Mehmed Ali Paşa tarihimizde hiç korkmadan "h â i n" diyebileceğimiz bir şahsiyyettir. **Napolyon** Mısır'a saldırdığı zaman, ülkenin her tarafından oraya koşmuş olan gönüllülerden biriydi. Zeki, açıkgöz ve çalışkan fakat kara câhil olan **Mehmed Ali** sonradan Mısır Vâliliği'ni ele geçirmiş ve sırtını Avrupalılar'a dayayarak metbuu Osmanlı Devleti'ne kılıç çekmişti. Yeniçeri Ordusu'nun ilga edilmiş olmasından doğan askerî boşluktan istifade ederek Kütahya'ya kadar gelmiş ve tarihte ilk defa milletimizin birlik âmillerinden biri olan Hânedan'ın değiştirilmesini telâffuz edebilecek kadar ileri gitmişti. Devleti Rusya'nın kucağına iten bu dehşetli buhranın sonunda Mısır Vâlilini aynen saltanat gibi babadan oğula geçecek sûrette elde eden (Hidiviyet) **Mehmed Ali,** Mısır'da ilim ve irfanın gelişmesini arzu etmiş ve bir matbaa kurulmasını emretmişti. "B u l a k" adıyla kurulan bu matbaanın personel listesini görmek istemiş. Getirmişler: Listeyi eline almış ve ilk sıradakinin kim olduğunu sormuş.

" — Müdür!.." demişler.

Bir de en alttakini sormuş. Onu da "m u s a h h i h" diye ifâde etmişler. Arapça bilmeyen, okuyup yazması da olmayan **Mehmed Ali:**

" — Bu musahhih dediğiniz ne iş yapar?!." diye sormuş..

" — Yanlışları düzeltir!.." demişler.

" — Peki en yüksek maaşı müdür alıyor, ve sırayla aşağıya doğru maaşlar azalıp en azını bu musahhih mi alıyor?!." diye sormuş.

" — Evet!.." demişler. Öfkeyle bağırmış:

" — Aptallar!.. Âlemin yanlışını düzeltene en düşük maaş verilir mi?" Bu listede maaş sırasını tersine çevirdim. En yüksek maaşı musahhih alacak!.."

Zavallı, musahhihin yanlış düzeltmesini dizgi hatalarıyla değil de, ilmî yanlışlarla alâkalı sanmış. Bugün Bulak Matbaası'nda basılan kitapların tertip hatası olmaması ve bu yoldaki şöhreti işte **Mehmed Ali**'nin şu câhilliğinden doğmuştur.

Bugün Türkiye'de Üniversitelere talebe alınırken fen dersleri puan gurupu başta gelir. İctimâî ilimler ise en son sıralarda yer alır. Yani en yüksek puan tutturanlar ehl-i fen olurlar. Halbuki bunun doğrusu, aksine olmasıdır. Çünkü

sınıf, tek bir anfide ders görüyorduk.Hocalarımız arasında yazılarını gazetelerde görmeye alıştığımız iki mühim sima vardı. Umûmî İktisad hocamız Ordinaryüs Profesör **Şükrü Baban** ve Esas Teşkilât Hocamız Ordinaryüs Profesör **Ali Fuad Başgil.**

Bunlardan **Şükrü Baban** "Yeni Sabah" Gazetesi'nde başyazardı. Bu, o zamanın en muhafazakâr gazetesiydi. Bir ara mâhud dönme **Ahmed Emin Yalman'**la çatışmışlar ve iki taraf da birbirleri aleyhine ilâveler yayınlamışlardı. Demokrat Parti'yi tutan bu gazetenin sahibi **Safa Kılıclıoğlu** idi. Bunlar Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı D.P.'yi tutmak dolayısıyla bize muhafazakâr gözüküyor ve alâkamızı celbediyordu. **Şükrü Baban'**sa ihtimal sırf bir Cuma namazı kılacak kadar bile islâmî bir tatbikatı olmadığı halde, yazılarıyla gönlümüzü fethetmiş bulunuyordu.

Fakat müslümanlar arasında asıl alâka **Ali Fuad Başgil'**e dönüktü. O da Yeni Sabah Gazetesi'nde yazıyordu. "Din ve Lâiklik" başlığı altında kaleme alınmış olan yazıları bizim Fakülte'ye girdiğimiz yıl kitap haline getirilmişti. Bu kitapda kendisinin âmel itibariyle günahkâr olduğunu ve "dinen günâhkâr olmanın dini sevmeye ve dindarın hududsuz saâdetine imrenmeye mâni olmadığını" söylemesi bize müthiş bir samimiyet ve açık kalplilik olarak gözüküyordu. Aslen medreseli olduğu ve Paris Büyükelçiliği'ne imam olarak gitmişken, orada tahsil edip, doktorasını da yaptığı söyleniyordu. Bilmem bunların aslı faslı

---

bugün gelişen âletler muvâcehesinde fen sahasında işin çoğunu âletler yapmakta, insan beyninin rolü hergün biraz daha azalmaktadır. Halbuki ictimâî ilimlerin insan dimağına olan ihtiyacı hiçbir sûrette azalmayıp hep aynı kalmaktadır.

Bu durumda ben sahib-i selâhiyet olsam **Mehmed Ali'**nin bilmeden yaptığını Üniversite giriş puan cetvelinde aynen yapar ve fen dallarını en alt sıraya indiririm.

var mıydı?!. C.H.P.'yi tutanlar O'nu samimiyetsizlikle itham ediyor, içki içtiğini ve namaz kılmadığını söylüyorlardı.

Üniversite'nin "Kantin" denilen bir kahvehânesi vardı. Burası fikir cereyanlarının bir nevi "agora" sıydı[71]. Ben daima Süleymaniye Câmiî Şerifi'ne nâzır ön taraflarda bir yuvarlak masayı tutar ve akşama kadar burada her masama oturana dâvâyı anlatırdım. Bu esnada en çok **Necip Fazıl** ile, **Ali Fuad'ı** müdafaâ etmek mecburiyetinde kalıyordum.

Ali Fuad Bey bize Esas Teşkilât Hukuku'nun tarihçe kısmını anlatıyordu. O günkü Esas Teşkilât Kanunu (Anayasa) ve Demokrasi bahislerini aynı kürsünün diğer bir profesörü olan **Hüseyin Nail Kubalı** anlatıyordu. Talebe herkesin zaafını ve hususiyetini biliyordu. **Hüseyin Nâil**[72] için diyorlardı ki, sene içinde ne kadar alkışlanırsa, sene sonunda o kadar çok insanı geçirir. Bu yüzden dersi sık sık alkışlarla kesiliyordu.

Ali Fuad Bey ise, gâyet ağır bir insandı. Dersini son derecede vakur bir uslûb ile anlatır ve tezâhürata müsaade etmezdi. Dersini o kadar sâde cümlelerle ve açık bir ifâde ile anlatırdı ki, O'nu bir kere dikkatle dinleyenlerin bir daha kitaba bakmasına hâcet kalmazdı. Esâsen bu dersin kitabı yoktu. Bazı talebeler itina ile not tutmuşlar, sene sonunda bunu teksir edip satışa çıkarmışlardı. Ben de bir nüsha satın aldım. Bir de ne, göreyim

---

71 — "Agora" münâkaşa meydanı demektir.

72 — Aslında zararsız bir insan olan **Hüseyin Nâil Kubalı** sonradan maâlesef sapıtmıştır. **Ömer Nasuhi Efendi'**nin ilk tab'ı Hukuk Fakültesince yapılmış olan meşhur "İstılahat-ı Fıkhiyye Kamusu"na yazdığı takrizde. "Atatürk İnkılâplarının Türk Milleti'nin tarihî devamlılık şuurunda husule getirdiği sarsıntı üzerinde düşünülecek bir noktadır!.." diye yazmak celâdetini göstermiş olan bu adam, şu pohpohlara meclûbiyeti gerektiren zaafı yüzünden pek çok hafiflikler yapmış ve kaanunların, mâkable şâmil olabileceğine dâir fetva verenlerden biri olmuştur. Halbuki bize okuttuklarına göre kanunlar ancak lehte oldukları takdirde makable şâmil olabilirlerdi. Sonra da tâ Amerika'dan kalkıp gelerek Yassı Ada'da aleyte şâhidlik yapmış o zaman bu hadise "pahalı şâhid" tavsifi ile basında yer almıştır.

bu notların yedinci sahifesinde, bizim beğenip kantinde akşama kadar müdafaâ ettiğimiz, "Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti"nde konferanslarına gidip kendisini ellerimiz patlarcasına alkışladığımız hocamız, kendisine hiçte yakışmayan bir ifâde ile ve meâlen şöyle diyordu.

" — İslâmiyet Suriye Havâlisi'ne yayıldıktan sonra orada Roma Hukuku'nun tatbikatı ile karşılaşıldı. İslâm Hukuku'ndaki muhâkeme usûlü oradan iktibas edilip alındı!.."

Mûlum olduğu üzere İslâm Hukukunda "kadı" tarafları ve şâhidleri dinleyerek hadiseyi tespit eder, bunu bir formül haline getirerek yâni şahısların adını kaldırarak "müftü"ye sorar. Müftü ilim adamıdır. Uçsuz bucaksız ictihadlar içinden kendisine arz edilen ihtilâfa en uygun olanı bulup çıkararak hükmü tesis eder. Kadı'ya bildirir. O da bunu taraflara tebliğ eder. Bu durum aşağı yukarı Roma Hukukunda da aynıdır. Hocamız bu benzerlikten yola çıkarak İslâm Hukuku'nun nev'i şahsına münhasır (orijinal) hüviyetine gölge düşürmüş oluyordu. Biraz daha aşağılarda ise,

"İslâm'da her yenilik bir bid'at ve her bit'atın bir dalâlet olduğu" söyleniyor, bid'atın "hasene" kısmına temas edilmeden bahse son veriliyordu. Beynimden vurulmuşa döndüm. Ben o zaman **Ömer Nasuhi Efendi**'nin mâruf eserini yeni tedâriklenmiştim. Birkaç gün onu iyice tetkik ettim. Sonra gidip **Ö. Nasuhi Efendi** ile şifâhî olarak da görüştüm. Merhum o zaman İstanbul Müftüsü idi. Ondan da birçok bilgiler aldım. Ayrıca Fakülte Kütüphânesi'nde bazı kitapları karıştırarak iyice hazırlandım.

O zaman "ameli kur" denilen tatbikat dersleri vardı. **Ali Fuad** Hoca'nın dersi nazarî olduğundan ne tatbikatı yapılacaktı!.. Anlamadığımız bir şeyi kendisine sorar, izahat isterdik. Böyle bir derste söz isteyip kürsüye çıktım. Gayet vâzıh bir sûrette ve tecrûbeli bir hoca talâkati ile mes'eleyi va'z ettim. Cevaplarımı, arka arkaya sayıp döktüm. Hatta o zaman eli-

mizde bir ders kitabı olarak bulunan alman profesör **Shcwarz**'ın "Roma Hukuku Dersleri" isimli eserinin 22. sahifesinden de şu fıkrayı naklettim:

"Roma Hukuku ile İslâm Hukuku arasında muhâkeme usûli bakımından bir benzerlik müşâhede edilmekte ise de, bu mütekabil tesirlerden ziyâde benzer gelişme şartları ile kaabil-i izahıtır!.."[73]

Bid'at mes'elesi için de dedim ki:

" — Evet, İslâm'da her yenilik bir bid'at ve her bid'at dalalettir diye bir hüküm mevcuddur. Ancak Ehl-i Sünnet âlimleri bid'atları,

a – Bid'at-ı kabiha veya kerihe

b – Bid'at-ı Hasene

olarak ikiye ayırırlar. Bid'ad-ı hâseneleri sünnetin mazmununda mündemic kabul ile makbul tutarlar. Meselâ "minâre" bid'attır. Ama, Rusulullah, müezzini **Bilâl**'e ezanı yüksek bir yerde, meselâ bir mescidin damında okutmuştur. Binâenaleyh minâre sünnete zımnen dahil olan bir hususun tekâmülünden ibarettir. İslâm'da tekâmül ve terakkı ise, Peygamberin "Menistevâ yevmen fehûve mağbûnun"[74] hadîsi şerifi ile teşvik olunmuştur. Dinde bid'atları muhterem hocamızın ifâde buyurduğu gibi anlamak dini Onun ruhuna aykırı olarak gerilik âmili hâline getirmek olur. Bir başka misal verelim:

Çatalla yemek yemek de bid'attır. Ama bu da sünnetin mazmununda mündemiçtir. Zira Efendimiz bir seferinde etleri, kürdan gibi bir çalı batırarak yemiştir. Buna göre o da bir sünnetin zamana ve imkânlara bağlı bir tekâmülünden ibarettir. ilh..."

---

73 — Bugün şu hâtıraları yazarken bu eserlerin asıllarını bulup tekrar bakma imkânım olmadığından naklettiğim satırlar aklımda kaldığı şekliyledir. Ancak sayfa numaralarından eminim. İsteyenler kontrol edebilirler. Sözlerse, mcâlendir.

74 — "Her kimin iki günü birine eşit olarak geçiyorsa, o husrandadır" demektir.

Bu izahattan sonra geçip yerime oturdum. Kürsü Hoca'ya kaldı. Kısaca ifâde etmek gerekirse dedi ki:

" — **Ömer Nasuhi Efendi**'ye hürmetin sonsuzdur. O Zat, zamanımızın **İmam-ı Azam**'ı sayılsa yeridir. O'nun İslâm Hukuku'nun hiçbir yabancı tesire kapılmadan müstakillen tekevvün ve tekâmül ettiği hususunda ki, görüşüne saygı duyarım. Fakat çok rica ederim, burada yaşamakta olan insanları mevzuubahs etmeyelim.

Schwarz'a gelince o âlim bir insandır, ancak sırf Roma Hukukunu bilir. İslâm Hukuku'nda söz sahibi değildir. Bense hem İslâm Hukuku'nu ve hem de Roma Hukukunu ariz amik (geniş ve derin) bir sûrette okumuş bir insanım. Bu babda O'nun fikirleri mâbihiliktida (uyulması gerekli) değildir.

Bid'at mes'elesini ise ben de arkadaşınızın anlattığı gibi izah etmiş olduğumu sanıyorum. İhtimal arkadaşlarımız eksik not tutmuşlardır!.."

Tekrar söz istedim. Verdi. Dedim ki:

" — Hocamızın, yaşamakta olan insanları ve onların fikirlerini mevzubahs etmekten içtinabını anlayamadım. Benim gördüğüm elimizde gezen ders kitapları te'yid veya tekzib zımnında böyle atıflar ve mütalealarla doludur. **Ömer Nasuhi Efendi**'ye sıra gelince mi bu teâmül bozuluyor...

Sonra hocamız bu hususstaki fikri için ne kitabında ve ne de huzurunuzdaki konuşmasında bir delil ve kaynak zikretmiştir. Delilsiz dâvâ olur mu?!. Lütfen mesnedini söylesin, göreceksiniz ki, bu bir İslâm Âlimi değil, hıristiyanlık taassubu ile konuşan ve yazan bir batılıdır. Ben şahsen mehaz ve mesnedine muttali olmadıkça bu iddiayı asılsız kabul ile reddediyorum!.."

Sonra "**Schwarz**'la alâkalı sözlerine de cevap verip kürsüden indim. Hoca tam mânâsı ile köşeye sıkışmıştı.

Söze başladı ve aşağı yukarı eski söylediklerini tekrarladıktan sonra:

Merhum **Ali Fuad Başgil** hocamız, nikâhımda şâhid sıfatıyla defteri imza ederken...

" — Siz daha çok gençsiniz. Önce hocalarınızın fikrine saygı göstermeyi öğrenin!.."

Belki daha başka şeyler de söyleyecekti. Fakat bu sırada çalan zil imdadına yetişti. Bu esnada yanında **Alp Kuran** adında bir asistan vardı. O beni dışarıda yakaladı ve:

" — Sen neler biliyormuşsun!.. Medresede mi okudun?" diye sordu.

" — Hayır!.." dedim.

" — Ne de güzel konuşuyorsun!.. Bizim hocayı adamakıllı köşeye sıkıştırdın. Seninle dâima görüşmek isterim!.." dedi.

" — Olur, görüşelim!.." deyip ayrıldım. **Alp,** komünist idi. Çok geçmeden 27 Mayıs İhtilâli'nde bu da ortaya çıktı ve sonradan çok yakını olduğum **Ali Fuad Hoca'nın "Süha"** diye yad ettiği bu **Alp Kuran** dolayısıyla acı bir hüsrana uğradığına bizzat şehid oldum[75].

Bu sırada Fakülte bünyesinde bir "Makayeseli Hukuk Enstitüsü" vardı. Bunun müdürü **Hüseyin Nail Kubalı** idi. Bir gün orada seminere gittim ve dersin sonunda:

---

75 — **Alp Kuran, Ahmed Bedevî Kuran**'ın üvey oğlu idi. "İnkılâb Hareketleri" diye hacimli bir kitap yazmış olan **Ahmed Bedavî Kuran Ali Fuad** Hoca'nın ahbabı imiş. Bu sebeple **Alp**'ı yanına asistan almış imiş. Biz talabe arasındaki, gruplaşmalar içinde **Alp Kuran**'ın gerçek hüviyetini çoktan öğrenmiştik. Marksist olan **Alp** ilimle meşgul değildi. Gece yarılarına kadar içer ve komitecilik yapardı. Birkaç kere kanunî müddeti doldurmuş olmasına rağmen doktorasını yapamamıştı. Hoca da her seferinde ona yeni bir hak tanıyordu. Bu minval üzere giderken Hoca Üniversite'den atıldı. 147'ler denilen tasfiye kadrosu içinde yer aldı. **Adnan Menderes**'e akıl hocalığı yapmış olduğu iddiası yaygınlaşmıştı.

Hoca bu esnâde böyle bir ithamın neticesi olarak hapse de düşmüş, fakat halkın sevgilisi hâline gelmişti. Bu esnada biz de hep yanında idik. Bunun tafsilâtı ileride gelecektir.

Birgün Hoca'nın evinde idim. O'na **Alp**'i anlattım ve,

" — Radyoda "düşükler, kuyruklar!.." diye boğuk sesli birisi çirkin konuşmalar yapıyor. Bu kimdir, biliyor musunuz?!." dedim.

" — Hayır!.." diye karşılık verince;

" — Madem burası "Mukayeseli Hukuk Enstitüsü"dür. Neden hep Batı hukuklarından bahsediyorsunuz?!. Biraz da İslâm Hukukunu anlatsanız olmaz mı?" diye ortaya bir sual attım. **Hüseyin Nail Kubalı** bu suali savsakladı ve tam o sırada zil çaldığından,

" — Gel bunun cevabını vereyim!.." diyerek dershâneden çıktı. O'nunla odasının kapısına kadar yürüdük. Yolda bana dedi ki:

" — Türkiye'de bir hukuk inkılâbı olmuş. Bu henüz yenidir. Eğer biz İslâm Hukukunu okutsak, herkes Mecelle taraftarı olur!.."

Demek ki, İslâm Hukukunun üstünlüğünü hepsi de biliyordu. Bir emrivâki ile karşılaşmışlar ve siyâsî otoriteye boyun eğmişlerdi. Ruhumda İslâm Hukuku âlimi olmak hevesi uyandı. Sahaflar çarşısına koştum **Ali Haydar Efendi**'nin

---

" — Bu sizin on yıldır asistanlığınızı yapan **Alp Kuran**'dır!.." dedim İnanmadı.

" — Radyoevinde bir tanıdığınız var mı?" diye sordum. Bir binbaşı olduğunu söyledi. Teklifim üzerine ona, telefon edip sordu. Aldığı cevap yüzünden belli oldu. O'nun o kanlı ve kıpkırmızı yüzü birden sarardı ve;

" — **Nüvide**!.." diye hanımına seslendi. Hanımı kapı eşiğinde belirince;

" — Bizim **Sühâ** komünistmiş!.." diye söze başlayıp ona gerekli tâfsilâtı verdi. Bir müddet ikisi de donakaldılar. Daha önce de **Orhan aldıkaçtı**'yı doçent yapmaması için kendisine yalvarmıştım. O zaman o da solcuydu. Sonradan masonların adamı oldu. Tıbkı **İsmet Giritli** gibi.

Hoca fevkâlâde saf ve dürüsttü. O gün bütün ısrarlarıma rağmen **O. aldıkaçtı**'nın muvaffak olmuş tezine "Hayır olmadı!.." diyemeyeceğini anlattı durdu. Beni de ikna etmeye çalıştı.

Hoca'nın böyle halleri az değildi. Meselâ Medenî Kanununun XV. Yıldönümü dolayısıyla fakültece kalın bir kitap çıkarılmıştır. Ona bakanlar **Ali Fuad Bey**'in kanun-i mediniyi müdafaa etmiş olduğunu hayret ve dehşetle görürler.

Ali Fuad Bey'le başka düşüp kalkmamız pek çok olduğundan ileride onun böyle müspet menfi hallerine dair birçok vak'alar zikredeceğimden bu kadarla iktifa ediyorum.

"Mecelle Şehri"ni satın aldım. Sonra baktım bu çok geniş. Onbeş yirmi cild!.. Derslerime engel olacak. **Atıf Efendi'ninkini** buldum. O'nu adamakıllı okudum. O zaman sahaflar çarşısında böyle İslâm Harfleri ile matbu kitaplar hem bol ve hem de ucuzdu.

O yıl amcazâdem **Hüseyin Mısıroğlu'nun** mağazasında yarım gün çalıştığım halde Haziran'da sınıfı geçtim. Dekanlık'tan bir yazı ile çağrıldım. Notlarım çok yüksek olduğundan yardıma ihtiyacım olup olmadığımı sordular.

" — Var!.." dedim.

Fakülte idare Hey'eti kararı ile bana yüz lira mükâfat verdiler. O zaman bu çok paraydı. Tramvaya üç kuruşa binilir, üniversite dahilindeki kızılay lokantasında onbeş kuruşa öğle on kuruşa da akşam yemeği yenirdi. Beyazıt civarında en pahallı lokanta **Emin Mâhir'**di. Burada en mükellef bir yemek bir lirayı aşmazdı. Bu lokanta Beyazıt Camiî'nin kırmızı kuşaklı minaresinin hemen altında idi. Yanında "Küllük" denilen ekâbirin sohpet ettiği meşhur Kıraathâne vardı.

Meydan bugünkünden çok farklıydı. Fatihten gelen tramvay onu boydan boya bölüp geçerdi. Eski Harbiye Nezâreti, şimdiki Üniversite Kapısı'nın önlerinde kocaman bir havuz yer alırdı. Beyazıt Câmii kenarında bugün ortaya çıkmış olan **Reşid Paşa** Türbesi'ni hariçten görmek imkânsızdı. Oraları salaş binalar sergiler v.s. ile doluydu. Burada dillere destan bir "Yandım Çavuş" ayrancısı vardı.

Daha önde iş hanları vardı. Yani bugünkü cadde tâ Simkeşhâneye kadar bir arka sokaktı. Aradan bir ada kalkmıştır. **Patrona Halil** Hamamı denilen **Beyazid** Hamamı'nın kapısı önünde bir sıra alçak iskembede oturur çay içerdik. Tam karşısında meşhur "Acemin Kıraathânesi" denilen yer vardı. Cadde gâyet dardı. İki tramvay yanyana zor geçerdi. Fâtihin Simkeşhânesi 1957 imarında yarıyarıya yıkılmıştır. Güya yol genişletilecekti. Altından birkaç bizans taşı çıkınca

oraya dikildi ve yolun genişletilmesinden vazgeçildi. Eskiden beri Bizans eserleri imar hareketlerinde husûsi bir himâyeye mazhar olmuştur. Yol o bölgede iki metreye yakın alçaltılmış ve bizim duvarın dibinde çay içtiğimiz **Bâyezid** Hamamı'nın kapısı bugün yoldan iki metre yüksekte kalmıştır.

B — Trabzon Liselerinden Yetişenler Derneği

Ertesi sene Fakülte başladığında hemşehrim **Adnan Topsakal** ile Lâleli'de bir ev kiralamış oturuyorduk. **Adnan** Trabzon Liselerinden Yetişenler Derneği İdare heyetinde idi. Bir pazar günü bu derneğin kongresi varmış. **Adnan'ın** zorlaması ile oraya gittim. Kongre açılınca kendimizi gâyet gergin bir kavga ortamının içinde bulduk. Görünen oydu ki, Trabzon'un merkezinden olan gençler, kazalardan gelen arkadaşlarına karşı bir cephe kurmuşlardı.

Trabzon'da bizim mezun olduğumuz liseden mâdâ bir de "Ticâret Lisesi" vardı. Bu bakımdan merkezden olanlar umum kazalardan gelenlere hemen hemen eşit sayıda idiler ve daha ziyade Ticaret Lisesi mezunlarıydılar. Hesaplara itiraz ediyor ve maddî suistimal iddiasında bulunuyorlardı.

Gerginliğin had safhaya vardığı bir anda söz alıp konuşmaya mecbur kaldım. Uzun ve yatıştırıcı bir konuşma sonunda hesapları tetkik için bir komisyon teşkili ile kongrenin bir hafta sonra tekrarlanmasına karar alındı. Ancak bu bir hafta dâimi bir münakaşa ile geçtiğinden ben de taraflardan birinin mensubu haline geldim ve onların listesinde yer aldım.

Ertesi hafta tekrarlanan kongrede seçimler yapıldı. İki liste vardı. Ortaya karma bir netice çıktı. Bende kazananlar arasında idim. Ağırlık bizim listede idi. Benden kıdemli olan **Adnan Topsakal** başkan oldu. Ancak denilebilir ki, bütün bir yıl, sürüp gelen ihtilâf ve münâkaşalarla geçti. Bu da hepimizde bir inatlaşmaya sebep oldu.

Ertesi yıl, karma bir idâre heyeti seçildi. Yine ağırlık bizdeydi. Bu defa **Adnan** girmemişti. Bu yüzden başkan ben oldum.

Cemiyetin Soğanağa Nur Sokak'taki yurdu kira ödeyemiyordu. Tahliye talebiyle mahkemeye verilmişti. Talebenin ödediği ücret, çarkı döndürmeye yetmiyordu. Pek çok ödeyemeyenler de vardı. Bir şeyler yapmak ve müesseseyi kurtarmak gerekiyordu. Diğer taraftan üzerimde iç ihtilâfların da tahriki vardı. Bundan dolayı cemiyetin işlerine yüklendikçe yüklendim ve bu yüzden Fakülte'deki başarılı talebeliğim gölgelendi. Bunda aşağıdan yukarıya parlak bir talebe olarak gelmem de rol oynadı. Şöyle ki;

İkinci sınıfta, Haziran imtihanlarında medenî hukuktan sözlü imtihanına giriyordum. İmtihan önce yazılı, sonra sözlü idi. Hocamız da **Prof. Dr. Bülent Köprülü** idi. Tam beni karşısına aldığı anda yanına bir başka hoca gelmiş, O'nunla sohpete dalmıştı. Yanındaki asistan bana bir sual sordu. Bu, hocanın sene içinde yetiştirip anlatamadığı bir bahistendi. Borçlar hukukunda "takas dermeyan edilemeyen borçlar" dedi. O anda hoca yanına gelen ahbabıyla konuşuyordu.

Asistan'a:

" — Burası anlatılmadı ve biz buradan mes'ul değiliz!.." demedim. Zira ders iki kitaptı. Biri "B o r ç l a r" diğeri de "M i r a s "tı. Kendime fazla güvendiğim için:

" — Öteki sualinizi sorun!.. Bunu bilmiyorum!.." dedim. Ben miras hukukundan bir sual beklerken asistan yine aynı yerden bir sual daha sordu. Bilmiyorum kasıt var mıydı?!. Bu asistan sonra Prof. olan **Sâim Üstündağ**'dı.

Âdet, sözlü imtihanda iki soru sorulmasıydı. Önümüze fotoğrafımız yapışık el içi kadar bir kâğıt korlardı. Hoca aldığımız notu ona yazar, imzalar ve kaleme verirdi. O kâğıdı hışımla hocanın önüne atıp ayağa kalktım. **Bülent Köprülü** arkadaşı ile konuşmayı keserek:

" — Ne oldu?!. Ne oldu?!." dedi.

" — Hiç!.." dedim. "İki sual sordu, ikisini de bilemedim!.." Sonra muhâveremiz şöyle devam etti.

" — Olamaz!.. Senin kâğıdın (yani imtihan evrakı) fevkalâde!.. Ne sordu sana?"

" — Hocam ne sorduğu değil de nereden sorduğu mühim!.."

" — Nereden sordu?"

" — İki sualin ikisini de Borçlar Hukuku'nun anlatamadığınız ve bizi mes'ul tutmadığınız son bahislerinden!.."

" — Otur, otur, ben sana bir sual daha soracağım!.."

" — Hocam, soracağınız suali muhakkak bileceğim. Ama ne yazık ki, asistanınızın sorduğu ve cevapsız kalmış sualleri hesaba katarak bana zar - zor bir orta verecceksiniz. Ben bu dersten, orta değil, pekiyi alacağım!.. Zararı yok!.. Ekimde gelirim!.." deyip pat pat emin adımlarla salonu terkettim. Ertesi günü Devletler Umumî Hukuku imtihanı vardı. O hırsla ona da girmedim. Nasıl olsa Ekim'e kalmıştım.

Ekim'de de bakınız ne aksilik oldu.

Hayatımda spora hiç alâka duymamış olmama rağmen denizde yüzmeye bayılırdım. Kumkapı sahillerinde kiralık sandallar olurdu. Bir sandal alır, Marmara'ya açılır, temiz sularda yüzerdim. Ekim imtihanlarından önce yine böyle yapmıştım. Biraz fazla açılmışım. Fırtınaya yakalandım. Sandala hâkimiyetimi kaybettim ve akıntıya kapılıp saatlerce Tekirdağ taraflarına sürüklendim. Bir kum motoruna rastlamasaydım, âkıbetim mechuldü. Kum motorunun yedeğinde İstanbul'a geldiğim zaman akşam olmuş ve hava kararmıştı.

Bu mâcerâda üşütmüş bir hafta, ongün hasta yatmış ve bu yüzden imtihanlara girememiştim. İşte bu hâdise hayatımda bir dönüm noktası oldu. Ertesi sene aynı sınıfta okumak, boş kalmak demekti Bu da benim Trabzon Liselerinden Yetişenler Derneği'ndeki faâliyetlere daha hızlı bir sûrette dalmamın diğer

bir sebebi oldu.

Önce cemiyetin mevcud davâyı kaybetme tehlikesine karşı "Yurt kapanmasın!.." diye bir komisyon kurdum. Sonra Trabzonlu zenginleri karaköy'de Liman lokantasında topladım. Trabzon mebuslarını dâvâ ile alâkalanmaya imâle ettim. Bunlardan merhum **Selâhaddin Karayavuz** (D.P.) **Bey**'den ve büyük dâvâ adamı **Prof. Dr. Osman Turan** (D.P.)'dan çok fayda gördüm.

O sırada İstanbul Milli Emlâk Müdürü **Gâzi Külür,** Ordulu olmasına rağmen Trabzon Lisesi mezunu idi. Bize uygun bir bina bulamayınca, arsa vermek istedi. Birçok yerler seçti. Kendisi de bizimle beraber geldi. Bunları birer birer dolaştık. Biz arsayı hem büyük ve hem de Üniversiteye yakın istiyorduk. Hiç unutmam bugünkü "Vatan Caddesi"nin olduğu yerde bize üç dönüm bir yer vermek istedi. Ellerimizde paftalar bu arsaya Hırka-i Şeriften aşağı giderek ulaşmak istedik. Az sonra yol bitti. Önümüz tâ Vakıf Gureba Hastahânesine kadar marul tarlasıydı. Kenarlarda otlayan atlar vardı. Çamurdan arsaya yaklaşamadık. 1955 - 56 yıllarıydı. İstanbul'da merhum. **Menderes**'in imar hamleleri henüz başlamış değildi. Kabul etsek bu arsa bize metre karesi üç liradan verilecekti. Böyle birçok yerlere baktıktan sonra Şehremini'nde şimdiki Trabzon Talebe Yurdu'nun olduğu arsaya karar verdik. Burası da üç bin metrekareydi. Bizden sonrakiler inşaat esnasında paraya sıkışıp büyük bir kısmını satmışlardır. Halbuki ben bu arsanın bedelini on senelik takside bağlatmış ve bu taksidleri de Trabzon Hususî Muhasebesi'nin ödemesini karar altına aldırmıştım. Hatta binayı da Trabzon Vilâyeti yapacak ve kirasız olarak kullanımını cemiyetimize bırakacaklardı. Benden sonra bu güzel kararların icabı yaptırılamamış, yurt zenginlerin yardımı ile güç belâ inşa edilebilmiştir.

Bu işler olup biterken yurdun tahliye dâvası nihâyetlenmeden daha geniş ve modern bir binaya kira ile de

olsa geçebilmek için çalışmaya koyuldum. Bu maksadla birçok binalar buldumsa da hiçbiri üzerinde idâre hey'etini ikna kabil olmadı. Böylece artacak kira vasâir masraflardan korkuyorlardı. Yurdun tekmil esyasını Kızılay'dan temin ettiğim yardımla yenilemiştim. Diğer taraftan o zamanlar her yıl an'anavi "Karadeniz Geceleri" düzenlenir hemşeriler bu vesile ile bir oraya gelerek memleket havasını teneffüs ederlerdi. Bu gecelerin asıl gâyesi Yurd'a yardım toplamak olduğu halde son zamanlarda hesabı zararla kapatıyorlardı.

O zaman Hilton Oteli pek yeni idi. Bu geceleri orada yaptık ve bilet fiatlarını da artırarak kâra geçmiştik. Bütün bunları görmelerine rağmen, yeni teşebbüslerde bana destek vermiyorlardı. Biraz da idare heyeti ile hariçteki muhâlifler her hamleye karşı çıkıyorlardı. Bu işlerle uğraşırken kazandığım itibar da – belki – bir hasede sebep oluyordu. Zira Trabzon Meb'usları ve Trabzon zenginleri ile çok yakın ve samimi bir münasebet içinde idim. Bu cümleden olarak Başvekil **Adnan Menderes** ile dahi görüşmüştüm[76]. Bu itibar bir talebe imkânları ile kolay kolay kazanılamazdı.

---

76 — Lâleli'de, yurt yapmak üzere yeni ve güzel bir bina bulmuştum... Fakat "Çalışma Bakanlığı" burasını **"İş ve İşçi Bulma Kurumu"** olarak kiralamaya kalkışmıştı. O zaman çalışma Bakanı **Mümtaz Tarhan**'dı. **Prof. Dr. Osman Turan** ile kendisini ziyaret edip, bunu bize bırakması hususundaki ricadan bir netice elde edilemeyince rahmetli **Menderes**'ten istimdad için randevu istedik. Merhum bize İstanbul Vilâyet Binası'nda görüşmek üzere bir randevu verdi. Saatinde oraya gittik. Sıramızı beklerken, **Prof. Dr. Osman Turan** randevuları takip edip insanları içeri sokan gence yaklaşarak:

" — Kuzum!.. Bizim Başvekil'le saat onda randevumuz var. Sıramıza bakarmısın!.." dedi. O genç gâyet asabî bir şekilde:

" — Beyefendi önce sigaranızı söndürün de ondan sonra konuşalım!.." diye – âdeta – bağırdı.

Osman Hoca:

" — Peki yavrum!.." dedi ve sigarasını gencin önündeki küllükte söndürdü. Hocanın sabır ve sükûnetine şaştım.

Her bulduğum binâya bir kulp takılıp muhâlefet edilince, bunlardan birini şahsen hususî bir yurt olarak açmayı ve bu sûretle muhâliflerime fiilî bir ders vermeyi düşündüm. İşte benim "Yurtçuluk" faâliyetim böyle başladı.

Genç adam bu defa sordu.
" — Kimsiniz efendim!.."
Osman Bey:
" — Trabzon Meb'usu **Prof. Osman Turan!..**" deyince o genç hemen ayağa kalktı önünü ilikleyerek özür diledi ve **Osman Hoca'nın** elini öptü: **Osman Hoca:**
" — Zararı yok, zararı yok!.." diyerek o gencin sırtını okşadı.

Derhal içeriye alındık. Menderes bizi kâmil bir nezâketle karşıladı. Mes'eleyi dinledi. Derhal **Mümtaz Turhan'ı** arıyarak bu binayı kiralamaktan vazgeçirdi. Neyazık ki; mal sahibi menfaatini bozduğumuz mülâhazası ile binasını bize de vermedi.

Bu benim **Menderes'le** ilk olarak görüşmem olmuştur. Mes'eleyi ben anlattığım için **Osman Hoca'ya;**
" — Maşallah bu genç bir avukat gibi konuşuyor!.." demiş ve beni takdir etmişti.

Ben onu çeşitli vesilelerle yakından görmüş fakat hiç konuşmuş değildim. Üzerimdeki tesiri tam da beklediğim gibi olmuştur. Bu vesile ile merhum hakkındaki birkaç mesmuatımı buraya kaydedeyim:

Sultan Abdulhamid Han Hazretleri'nin muhterem kerimeleri **Ayşe Osmanoğlu,** benim de bulunduğum bir mecliste şunu anlatmıştır:

1957 yılında İstanbul'un imârı faaliyeti başladığı zaman **Menderis'in** gece sabahlara kadar sokaklarda dolaştığı ve gece gündüz devam eden faâliyetleri teftiş ettiği söylenirdi. Böyle gecelerin birinde **Menderes, Ayşe Osmanoğlu'nun,** annesi **Müşfika Kadınefendi** ile birlikte ikâmet ettiği Serencebey Yokuşu'ndaki konağın kapısını çalmış. Tek başına imiş... **Ayşe Osmanoğlu** kapıya nâzır pencereden bakıp da O'nu görünce alelacele üstüne birşeyler alıp kapıyı açmış ve içeri buyur etmiş. **Menderes** gecenin bu geç saatinde kendilerini rahatsız ettiği için özürler dileyerek misâfir odasına geçmiş. **Ayşe Osmanoğlu** annesini uyandırmış. O da giyinip salona gelmiş. **Menderes** her ikisinin de ellerini öperek tekrar tekrar özürler dilemiş ve:
" — Kimse görsün istemedim. Onun için bu saatte rahatsız ettim!.." demiş ve ilâve etmiş:

C — Yurtçuluk faâliyetim

Aksaray İnkılâb Caddesi 61 numarada kâin bir bina bulmuştum. İdâre Hey'etindeki arkadaşları burasını tutmak için ikna edemedim. Adam üç dört katlı binaya bin lira kira istiyor

---

" — Siz bize velimetlerimizin emânetlerisiniz. Fakat maâlesef sizlerle bugüne kadar alâkadar olamadım. Özürler dilerim. Çevremiz böyle tavırları hazmedemeyecek insanlarla dolu!.."

Nihâyet bir kahve içtikten sonra ayrılmış. Bıraktığı zarfta Sultanefendi ile annesi onbin lira bulmuşlar, bir de tahsisat-ı mestûreden (örtülü ödenek) ayda kendilerine üçbin lira bağlandığına dâir bir kâğıt!.. Merhumeler bu aylığı tâ 27 Mayıs 1960 İhtilâline kadar almışlardır.

O'nun hakkında bir vak'a da merhum **Necep Fâzıl**'dan dinlemişimdir.

Necip Fâzıl merhum da yine aynı yıllarda Ankara'ya gitmişti. Gâyesi **Menderes**'le görüşüp bir miktar para koparmak ve mecmua çıkarmaktı. Bir ay kadar Ankara Palas'ta kalmış, araya birçok insan girdiği halde görüşme imkânı hasıl olmamış.

Nihâyet bir sabah karanlığında kendisini Başvekâlet'te kabul etmiş. Mutad hoşbeşten sonra, **Necip Fâzıl** demiş ki:

" — Sizin başvekil olduğunuz bir ülkede, ben şu kadar eserin sahibi olarak, bir boyacı sandığı atarak Eminönü meydanı'nda karnımı doyurmak için boyacılık yapsam... Bu size bir şeref midir?!. Sizin hasımlarınızın hasmıyım, niçin bana el uzat mıyorsunuz?!."

Menderes demiş ki;

" — **Necip Fâzıl Bey,** ben her şeyi biliyorum. Bütün kötülüklerin bu herifin başının altından çıktığından da gâfil değilim. (**Menderes** bu sırada bir resmi işâret edip göstermiş.) Fakat bilsen ne haldeyim. Üstünde **Bayar,** altımda **Medenî Berk** iki mason arasında, iki değirmen taşlı arasındaki tâne gibiyim. Al şu parayı da git mecmuanı çıkar!.. Arada bir de bana çat ki; O'nu **Menderes** besliyor demesinler!.."

Necip Fâzıl Bey'e verdiği zarftan da yüz elli bin lira çıkmıştır. Ayrıca tahsisat-ı mestureden de yine üç bin lira maaş tahsis etmiştir ki, merhum **Necip Fâzıl** da – sanırım – bu parayı 27 Mayıs'a kadar almıştır.

Merhum **Menderes**'in bir faziletine de yeni muttali olduk. Türkiye Gazetesi muhabiri **Târık Akarsu**'nun Libya eski başbakanı **Mustafa bin Halim**'le yaptığı röportaj sâyesinde **Cezâyir**'in istiklâlinin, **Menderes**'in Libya vasıtası ile gönderdiği silâhlar sâyesinde temin olunduğu anlaşılmıştır. (Tafsilât için Bkz: 10 Nisan 1993 tarihli Türkiye Gazetesi).

1957 seçimleri arifesinde Akçaabat'a gitmiştim. Partililer yaşımı büyüterek aday olmam için çok ısrar etmişlerdi. O seçimlerde **Menderes, Şeyh Saîd Hazretleri**'nin değerli torunu **Melik Fırat**'a da böyle yapmış O'nu Meclis'e sokmuştu.

ve üç aylık peşin talep ediyordu. Onu peşinattan vaz geçirtemedimse de iki aya râzı edebildim. Şimdi iki bin lira bulmak gerekiyordu. Benimse hiç param yoktu. Trabzon'da birisine tâze kuyruk yağı gönderiyordum. O'nu ikibin lirasını bir müddet kullanmak için ikna ettim. Bu parayı peşinat olarak verip kontratı yaptım. Bir matbaada tahsilât makbuzları bastırıp, Milliyet Gazetesi'ne bir ilân verdim. O zaman talebeler spora geniş yer verdiğinden ekseriyetle. Milliyet okurlardı. Cebimde yüz lira kalmıştı. Bunun seksen beş lirası ile bir masa aldım. On lira da bir koltuğa verdim. Artan beş lira ile de hamaliyeyi karşılayıp bunları o binaya akşamdan getirip bir odayı müdüriyet olarak tanzim ettim. Karton üzerine "Karadeniz Talebe Yurdu" diye yazıp kapıya astım.

Akşam yemeği yiyecek param kalmamıştı. Üniversite'deki Kızılay Lokantası'nda on kuruşa karnımı doyurup yurda döndüm. Sabahleyin binaya geldiğimde ilân üzerine kaydolmak üzere kapıda bekleşen bir yığın genç buldum. O zaman Yurt ihtiyacı çok fazla idi. Kapıyı açıp masaya oturdum. kaydolacak talebeyi karşımda oturtacak bir tek sandalye bile yoktu.

" — Yurt yemeksizdir. Yatak ücreti aylık otuz liradır. Üç aylık peşin alınır. On lira da kaydiye ücreti var!.." dedim. Bu hesapça her talebeden yüz lira alıyordum. O gün yüzden fazla talebe kaydoldu. Ertesi günler bu rakam yüz yetmişe yükseldi. Halbuki yurt, zar - zor altmış kişi alabilirdi. Demek ki, pek çoğu

---

Ben kabul etmedim. Trabzon Liselerinden Yetişenler Derneği'ndeki ihtilâflardan dolayı siyâset gözümden düşmüştü. Yoksa **Menderes** ve D.P.'i tasvip etmiyor değildim.

Partililere **Osman Nuri Lermioğlu**'nu tavsiye ettim. Zavallı, o sırada otuz sene aradan sonra memlekete gelmiş bulunuyordu. Kabul etti ve sonra da Yassı Ada'da pek çok eziyet çekti. Hatta bu ızdıraplar O'nun hayatına mal oldu. Merhum çok değerli bir insandı. Muhakemeler devam ederken rahatsızlandı ve hastahanede vefat etti.

Bense meb'us olmadığım halde 27 Mayıs'ta hücrelerde yattım. Bir Demokrat Parti meb'usundan fazla çile çektim ki; yeri gelince anlatılacaktır.

sıraya girip bekleyecekti. Bunu kabul edip kaydolmuşlardı. Yirmi bin liraya yakın para topladım. Bu para o zaman bir servetti. En iyi kumaşın metresi onbeş liradan fazla değildi.

Şimdi sıra yatak - yorgan tedârikine gelmişti. Elimdeki parayı peşinat olarak kullanmak sûretiyle onbeş - yirmi günde Yurdun bütün ihtiyaçlarını tamamladım.

Meğerse bina kaçak yapılmış imiş. Bir ay sonra Fatih Belediyesi elektriklerimizi kesti. Bu binanın altı pasajdı. Mal sahibi pasajı, bitişiğindeki Saydam Pasajı sahibine satmış imiş. Bu adam vanlı idi. Fâtih Kaymakamı da o sırada vanlı biri idi. Bunlar bizim yurt yaptığımız binayı yıkmaya çalışıyorlardı. Bina pasajın üstündeydi.
Bina yıkılırsa pasajın sahibi mülke temelden sâhip olmuş bulunacaktı.

Aman Allahım!.. Biz bu binanın şu elektrik işiyle neler çektik!.. Biz birilerini bulup elektikleri açtırıyoruz, vanlı pasaj sahibi Fâtih Kaymakamlığı vasıtasıyle kestiriyor. Belki bu vak'a on kere tekerrür etmişti. Mal sahibi ise, İbradili idi. Meğerse o bu işi bilerek yapmışmış. Çekip memleketine gitmişti. Ara ki; bulasın!.. O zaman bir binayı kolay kolay yurt için kiraya vermezlerdi. Adam, "talebe müsamaha görür" diye düşünmüş imiş.

Bütün bu sıkıntılara rağmen yurtçuluğun dâvâ yolunda çalışmak için câzib bir meşgâle olduğunu gördüm. Bu bakımdan ilk teşebbüste bir talihsizliğe uğradım diye işin arkasını bırakmadım. Bu defa Bozdoğan Kemeri, Kirazlı Mescit Sokak yedi numarada saray yavrusu bir ahşap konak buldum. Sahipleri Adanalıydı. Daha çok gelir elde etmek için burasını yurt yapmayı düşünüyorlardı. Bina onlardan eşya ve idâre benden olmak üzere ortak olduk. **Seyhan Talebe Yurdu** da böylece ortaya çıkmış oldu. Bu defa Aksaray'daki "Karadeniz Talebe Yurdu"nu da bütün sıkıntılarını bildirerek "Ordu Talebe Cemiyeti"ne sattım.

Bu sırada Trabzon, Liselerinden Yetişenler Derneği'ndeki başkanlığım da devam ediyordu. Fakat ben ilerledikçe muhaliflerim de çoğalıyordu.

Birgün idâre heyetinde bana itimadsızlık reyi mevzuubahs oldu. Biz muhaliflerden sadece iki rey fazlaydık. Mes'ele şahsıma taalluk ettiği için ben kaanunen müstenkif kaldım. Diğer taraf bizden iki kişiyi de benim yerime başkan yapmak üzere ayrı ayrı ve birbirinden habersiz olarak kandırıp kendi taraflarına çekmişlerdi. Böylece başkanlıktan düşürüldüm[77].

Birkaç gün sonra da bu ihtilâflarda taraf olan Haysiyet Divanı başkanı tek başına bir karar yazarak beni güyâ Cemiyet'ten ihraç etti. Fakat ben mes'elenin arkasını bırakmadım. Önce bütün iddia ve ihtilâflara dâir önce **"Maskeler Aşağı!.."** adıyla bir broşür yayınladım. Sonra da Mahkemeye müracaat edip bu kararı iptal ettirdim[78]. Ancak bir haysiyet mes'elesi yaparak bir daha cemiyete ayak atmadım. Zira bu defa faâliyete geçirdiğim **"Seyhan Talebe Yurdu"** kısa bir müddet sonra, fikrî faâliyet merkezi hâline geldiğinden dava dışındaki işler benim için câzibesini kaybetti.

Yurt ve Fakülte Kanti'ni benim iki fikrî faaliyet karargâhım

---

77 — Siyâsetten soğumamın başlıca sebebi bu hâdisedir. Öyle adamlar yerime başkan olabilmek için aleyhime rey vermişlerdi ki, tâ liseden beri yanımda önlerini kapatırlardı. Bu gibi mes'elelerde, idealist kalmak imkânsız denecek derecede güçtür.

Ben, lise'de bile meb'usluğu kendime az görüyordum. Herkes de benim ilk fırsatta siyasete atılacağıma muhakkak nazarıyle bakardı. Fakat şu Trabzon Liselerinden Yetişenler Cemiyeti'ndeki kargaşalıklar, beni bu işten cidden soğutmuştu. Buna rağmen 1977 seçimlerinde M.S.P.'den Trabzon meb'us namzedi oldumsa bunun sebebi hakkımda açılmış olan sayısız cezâ davâsıydı ki, yeri gelince anlatılacaktır.

78 — İstanbul Sekizinci Asliye Hukuk Mahkemesinin 9.2.1958 tarih ve 112 sayılı kararı ile bu ihraç iptal edilmiştir. Dosya numarası 58 - 55'tir. Temyiz yolu açık olmak şartıyle verilen bu kararı Cemiyet temyiz etmemiş, ben de o gün bu gündür, hüsranımı sineme gömüp bu cemiyet ile aslâ alâkalanmamışımdır...

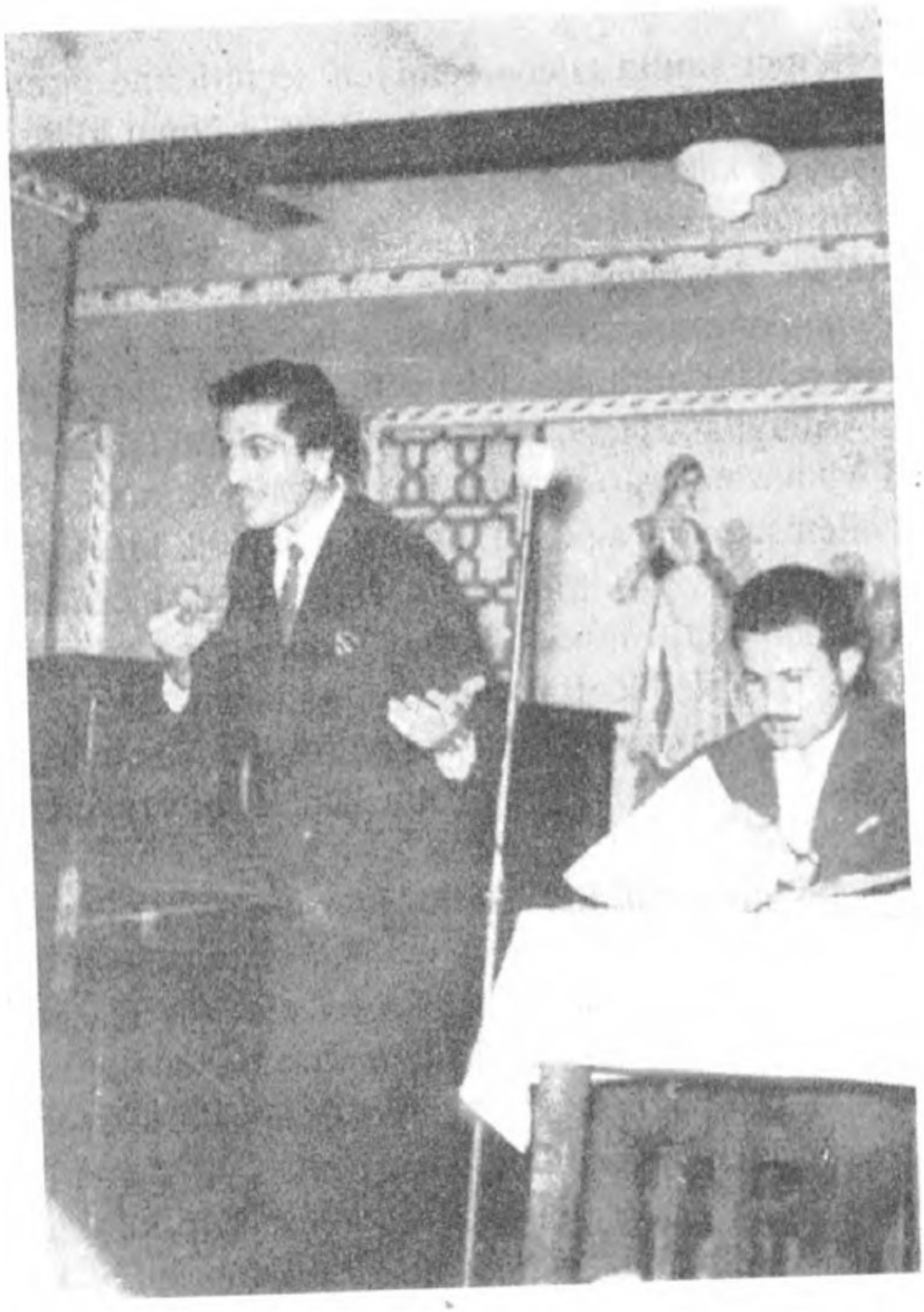

Trabzon Liselerinden Yetişenler Derneği Kongresi'nde
vedâ konuşmamı yaparken (1957)

olarak çoktan tebellür etmeye başlamıştı.

Kantin, her fakülte talebesinin devam ettiği büyük bir kahvehâneydi. Orada ana direklerin dibindeki yuvarlak masalardan biri benim dâimi yerimdi. Burası alenî bir münakaşa kürsüsü gibiydi.

Fakülte ikinci sınıfta talebe cemiyeti seçimlerine girmiştik. Biz muhafazakâr olarak gâyet azdık. Buna rağmen idâre heyetini yarı yarıya kazanmıştık. Henüz daha vazife taksimi bile yapmadan bir gün dediler ki;

" — Hukuk Fakültesi'nin Fen Fakültesi ile münazarası var!.." O zamanlar münazara çok modaydı.

" — Şunu tehir edelim, biz daha yeni seçildik!.." dedik. Dinletemedik. Adamlar bizi hazırlıksız yakaladıklarına seviniyorlardı. Münazaralar, o zaman, Beyazıt'ta "Marmara Talebe Lokali" denilen salonda yapılırdı. Derhal üç kişilik bir ekip kurdum ve tezi onlara izah ettim. Hem ekip olarak kazandık ve hem de ben puan sıralamasında birinci oldum. Ondan sonra da her münazarayı kazandık. Rakiblerimiz yuhalamak veya kuvve-i mâneviyemizi bozmak için bazan ön sıralara kasıtlı gençler yerleştirirlerdi. Onlar bile bizi alkışlamak mecburiyetinde kalırlardı.

Talebe cemiyeti seçimleri bizim için bir gösteri imkânı doğrurdu. Bu vesile ile kantindeki sohbetlere ilâveten sınıflarda da konuşabiliyorduk. Bu benim için daha müessir olacak bir konuşma imkânı idi. Böyle fırsatları kaçırmaz, ve dozunu ayarlamak şartıyla dâvâmızı da talebe mes'eleleri arasına sıkıştırarak orataya koymak imkânını bulurdum. Üniversite'de dâimâ basın muhâbirleri olurdu. Bu gibi hâdiseler böylelerinin gammazlaması veya işi abartmasıyla C.H.P.'yi tutan basında da zaman zaman yer alır ve biz de bunların bazılarını tekzib mecburiyetinde kalırdık. O zaman böyle mevzularda tekzibin savcılıkça kabul olunup alâkalı gazeteye gönderilmesini temin

Hukuk Fakültesi Kanti'nindeki meşhur yuvarlak masam. Bu masa âdeta
Fakülte Kürsülerinden biri gibiydi.

etmek bir hayli müşküldü. Bu gibi vesilelerle bizden bahsedeп ve talebe mes'elelerini bahâne ittihaz ederek dahi "gericilik" ithâmıyla islâmî düşüncelere hücum eden mevkutelerin başında **İnönü'nün** damadı **Metin Toker'in** çıkardığı "Akis Mecmuası" geliyordu. Bu ve benzeri mecmualar üniversitede "islâmcı" bir gençliğin filizlenmekte olduğunu hissettikçe, dehşete kapılıyor ve tehlikeyi kendileri için vârid olduğundan çok daha büyük gösterdikten maadâ, bir de ona siyâsî bir veche vermeye çalışıyorlardı. Bu tutum, iki sebepten doğuyordu. Bunlardan birincisi o zamanlar merhum **Bedîüzzaman Said-i Nursî Hazretleri'yle** zamanın Başvekili **Adnan Menderes** arasında rahmetli **Tevfik İleri** aracılığıyla tesîs etmiş bir münasebetin şâyi' olmuş bulunmasıydı. Demokrat Parti'nin "Bayar'a rağmen" müslümanları desteklediği ve hatta zaman zaman teşkilâtlandırdığı bile söyleniyordu. Gerçi bu temâyül ve davranış onların iddia ettiği çapta değilse de, bir nebze mevcuttu. Ancak C.H.P.'li basının gâyesi, o günkü zayıf islâmî hareketi sayâsî bir kadrolaşma gibi göstererek dinî temâyüllere imkân ve tâviz sağlanmasını önlemekti.

Buna, o yıllarda ve ilk olarak **Menderes'in** tavzif eylemesiyle D.P. Konya Meb'usu **Himmet Ölçmen'in** Millî Türk Talebe Birliği'ni muhâfazakâr ve milliyetçi gençler eliyle D.P.'ye kazandırmak ve gençliği arkasına katmış bulunan Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı bir gençlik hareketi temin etmek temâyülü eklenince, C.H.P.'li basın bu yoldaki propogandasını arttırmıştı. Hakikaten bu destek meyve vermiş ve Ankara Üniversitesi'nde talebe olan hemşehrisi **Vehbi Ünal** marifetiyle **Himmet Ölçmen** maksadına nâil olmuştu. Millî Türk Talebe Birliği ilk defa 1956 yılında ele geçirilmişti. Bu hâdisede ben de **Vehbi Ünal'ın** yanında yer almış, kongre başkanlığını deruhte etmiş, kendilerine yardımlarda bulunmuştum. O zamanlar her fakültede iki talebe cemiyeti mevcuttu. Biri "talebe

Hukuk Fakültesi Birinci Sınıf Anfisi'nda "irtica" isnadına cevap verirken

derneği" adını taşıyor, diğerine ise "talebe cemiyeti" deniyordu. Meselâ İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Talebe Derneği ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti gibi. Dernekler Millî Türk Talebe Birliği'nde zirveleşiyordu. Cemiyetler ise Millî Türk Talebe Federasyonunda.

Millî Türk Talebe Birliği ve ona bağlı dernekler daha sönüktü. Kongrelerini beş on kişiyle yaparlardı. Bu yüzden onu elde etmek kolay olmuştu. Talebe Federasyonu ise daha canlı ve C.H.P.'nin bir nevi gençlik kolları gibi çalışıyordu.

1950'den sonra D.P. Cumhuriyet Halk Partisi'nin mallarını elinden aldığı zaman Cağaloğlu'nda iki büyük bina Hazine'ye intikâl etmişti. Bunlardan biri "Eminönü Halkevi" olarak kurulmuş ve çalışmış bulunan binaydı ki, Millî Türk Talebe Birliği'ne verilmişti. Diğeri ise Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Vilâyet Teşkilâtı'nın barındığı, Hürriyet Gazetesi'nin karşısında şimdiki Millî Eğitim Müdürlüğü binası idi. Bu da Millî Türk Talebe Federasyonu'na verilmişti. 1960 ihtilâlinden evvel bu teşkilât tam manâsıyla sola ram olmuş ve mezkûr bina bir komünist karargâhı hâline getirilmişti. Nihâyet mahkeme kararıyla buradan tahliye ettirilen Teşkilât, **Prof. Nevzat Yalçıntaş'ın** başkanlığı altında resmen teşekkül ettirilmiş bir hey'et vasıtasıyla adlî emânet altına alınmıştı.

Millî Türk Talebe Birliği ise bu sûretle ele geçirilmiş olmakla beraber 27 Mayıs İhtilâli ile tekrar muhâfazakâr ve milliyetçilerin elinden alınacak ve C.H.P. gençliğine verilecekti. Bu yüzden onun 1964 - 65 yıllarında yeniden ele geçirilme faaliyeti gerçekleşecekti.

Diğer taraftan biz de üniversite câmiasında sayıca pek az olduğumuzdan, D.P.'yi tutan ve islâmî hayatı olmayan gençleri de yanımızda göstermeye çalışıyorduk. Bu yüzden C.H.P.'li basın onlarla bizi bir mütâlea ediyor ve hareketlerimizi biraz da bu yüzden mubâlâğalandırıyordu. Şu durumun anlaşılması için

câlib-i dikkat bir mes'ele, Üniversite'de açılmış bulunan mescidle alâkalı mâceradır.

1957 yılında **Prof. Hıfzı Timur** Hukuk Fakültesi Dekanı olunca, derslerinden binnisbe muhâfazakâr olduğuna hükmettiğimiz merhuma mürâcaat ederek, Fakülte dâhilinde bir mescid açılması talebinde bulunduk. **Prof. Hıfzı Timur** mürâcaatımızı müsbet telâkkî ederek bize Hukuk Fakültesi bodrumunda bir yer tahsis etti. Burasını dayayıp döşeyerek mescid hâline getirdik. Ancak namaza devam eden gençlerin sayısı on - onbeş kişiyi geçmiyordu. On - onbeş türk ve bir o kadar da arap talebe. Halbuki o devirde İstanbul Üniversitesi bünyesindeki fakültelerin talebe sayısı mecmûan otuz bin civarındaydı.

Mescidimiz kısa bir müddet sonra C.H.P.'yi tutan basında tenkidlere mevzu edildi. Lâik bir üniversitede mescid ne demekti?!. Bilhassa Milliyet Gazetesi, evirip çevirip mescide ve Hukuk Fakültesi Dekanlığı'na hücum ediyordu. Günün birinde bu gazeteyi basmaya karar verdik. Namaz kılmasa da C.H.P.'yi tenkid eden gençleri de beraberimize alarak ikiyüz - üçyüz kişilik bir grupla Beyazıt'tan yürüyüşe geçtik. Milliyet Gazetesi'ne geldiğimiz zaman çalışanların kâmilen kaçtıklarını gördük. Hayret!.. Ne gazete de insan vardı ve ne de etrafta polis!.. Yürüyüşümüzü haber alınca, herkes bir tarafa sıvışmıştı. Sözcü bendim. Odaların birinde Hilton Oteli'nin açılışında bir skandala sebep olmuş bulunduğu için gazetelerden tanıdığım bir foto muhâbirinden başka kimse yoktu. Kendisini bir masada oturur vaziyette yakaladık. Önünde haşlanmış bir mısır vardı. Bizi görünce hiçbir şey olmamış gibi, tavrına bir tabiîlik süsü vermek için önündeki haşlanmış mısırı ısırmaya başladı. Halbuki bina onun odasından caddeye kadar talebeyle doluydu. Elinden mısırı alıp yere fırlattım ve yakasından tutarak:

" — Ulan ayağa kalksana!.. Bu kadar insan sizinle konuşmaya gelmiş!.. Nerede bu gazetenin adamları!.. Ne istiyorsunuz bi-

zim mescidimizden!.." diye bağırdım. Herif titremeye başladı ve;

" — Benim haberim yok. Ben foto muhabiriyim[79] dedi.

" — Haberi olan ortaya çıksın!.." diye karşılık verdim. O zaman ağzından baklayı çıkartarak dedi ki;

" — Siz bu mescidi namaz kılmak için açtınızsa, buna bir diyeceğimiz yok. Amma biz istihbar ettik ki, siz orada Atatürk aleyhine faaliyetler tezgâhlıyorsunuz!.. İşte biz buna karşıyız."

" — Ulan senin de .....de. Başlatma şimdi beni diyerek" kendisini sandalyesine ittim ve;

" — Bu neşriyata devam ederseniz, burayı yerle bir edeceğiz!.." tehdidini savurup binadan çıktık.

Ertesi günü gazete nâmına **"Milliyet'ten Mektup"** başlıklı sütununda **Abdi İpekçi** bizimle alâkalı bir yazı neşretti ve foto muhabirinin bize söylediği sözleri tekrarladı. Halbuki, o gün bir lise durumundaki Robert Kolej'de resmen kilise vardı. Bu kilise lâikliğe aykırı sayılmıyordu. Ama bizim fetvacı

---

79 — İstanbul'da ilk defa olarak lüks bir otel inşa edilmesi düşünülmüş, **Menderes** Hükümeti bunun için Emekli Sandığı ile meşhur oteller zincirinin sahibi **Conrad Hilton**'u anlaştırmıştı. Yer olarak kadîm bir Ermeni Mezarlığı'nın yeri olan bir saha seçilmiş ve inşa edilecek otelin yirmi senelik bir ortaklıktan sonra tamamen Emekli Sandığı'na kalması hususunda anlaşılmıştı. 1956 yılında bu otelin açılışı yapılmış başta sinema artistleri olmak üzere pek çok meşhur kimse bu açılışa dâvet edilmişti. Bunlardan biri de artist **Terry Moore**'du. Otelin merdivenlerinde Milliyet Gazetesi foto muhabirine poz vermiş, bu pozlardan birinde bacaklarını çadır direği gibi dikerek, merdivene oturmuştu. Her tarafı gözüküyordu. Kadın donsuzdu. Bu muhâbir ertesi günü bu resmi gaztesine basmıştı. Bunun üzerine gazetelerin yazdığına göre **Terry Moore** kimseyle konuşmayı kabul etmeyerek, odasına kapanmış ve sinir krizleri geçirmişti. Bunun üzerine söylediği bir söz vardı ki, ertesi günü Milliyet Gazetesi onu manşetten veriyordu. "Ben türktür, müslümandır diyerek ona güvenip hususî bir poz verdim. Hâinlik edip bunu gazetesine basmış" diyordu. Demek ki, donsuz resim çektiren bir artist bile Türklüğü, Müslümanlığı güvenilme sebebi kabul ediyordu. İşte karşımıza çıkan foto muhabiri bu skandalın kahramanı idi.

Milliyet 5-XI-1959

ÜNİVERSİTEDEKİ MESCİD KAPATILMASI İSTENDİ

FAKÜLTELER TALEBE CEMİYETLERİ ADINA REKTÖRLÜĞE YAPILAN MÜRACAATIN MÜSBET KARŞILANDIĞI BELİRTİLİYOR

İstanbul Üniversitesinde, merkez binanın altındaki «Mescidin» kapatılması için teşebbüse geçilmiştir. Fakülteler Talebe cemiyetleri adına bu konuda Rektörlüğe resmen müracaatta bulunulmuştur. Rektör Ord. Prof. Sıddık Sami Onar'ın, teklifi müsbet karşıladığı bildirilmiştir.

Üniversite içinde bir mescidin lüzumsuzluğunu savunan gençler, buna sebep olarak şunları söylemektedirler:

— Bu teklifimiz bâzı kimseler arasında belki hoş karşılanmıyacaktır. Ancak, mevcudiyeti de Anayasa «Laiklik» prensibiyle bağdaşa yazısı gibi [illegible] holluğu il[illegible] mukabil[illegible] [illegible] üniversite gençliğin [illegible] bunlardan ekserisi, bir [illegible] münasebetsizdir. Bu [illegible] kimseler [illegible] gençlerin [illegible] Biz [illegible] kaldırılmasının aleyhtarı [illegible] Her şeyden önce bu temel [illegible] yapılmasına yol açı[illegible] hükmündekileri zaman kendilerine nasıl bakılırsa öyle bakıyorlardı [illegible]. Kötü kötü, yahan yanlış anlıyorlardı.

Karikatür ya insanlara zarar veren kötü birşeydi, ya da onu yanlış anlıyorlardı. Doğrusu: Onu yanlış anlıyorlardı.

★

GEÇEN haftaki mektubumuzda Üniversitedeki Mescit fotoğrafı dolayısiyle yaptığımız açıklama üzerine 2 mektup ve bir telgraf aldık. Bunlardan adresini veren mektup sahibine cevabımızı hususi olarak yolladık. Diğerleri adressiz olduğu için cevapsız kaldı.

Mektuplarda bir iki haklı ikaz vardı. Verdiğimiz malûmatta eksik ve yanlış kalan tarafları düzeltiyordu. Ama ne yazık ki neşredilmiyeceği için küfür, tehdit ve hakaretlerle dolu idi. Bunları gönderenlerin, okuduklarını anlamayan kimseler olduklarını anlıyoruz. Kendilerine tekrar ediyoruz:

MİLLİYET dine bağlı, ilâhî kuvvete inanan bir gazetedir. Üniversitede bir ibadethane bulunmasının aleyhinde değil, bilâkis lehindedir. Müminlerin dostudur, onları hürmetle, takdirle anar.

Düşmanlarımızı da vardır: YOBAZLAR.

Tekrar ediyoruz: MİLLİYET yobazlarla mücadele edecektir. Mektuplar, telgraflar 3 değil 3 milyon tane de olsa bizi bu yoldan döndüremez.

Hürmet ve sevgilerimizle

Sedit Şirekçi

2000'den fazla hükümsüz

[illegible] tezkiplerin dosyası [illegible]dır. En çok okunan gazeteleri o gün hususi tezkip nüshası haline getiren bu hâdiseye siz isterseniz «tesadüf» deyin. Ben «tezkip hürriyeti» diyeceğim. Öyle ya... Kanuni bir tezkip hakkı var. Herkes her istediğini tezkzipte hürdür. Hani biz de her istediğimizi yazmakta hür kalsak... İşte o zaman da [illegible] kıymeti olacak.

Milliyet'ten MEKTUP

Sevgili MİLLİYET okuyucusu,

Geçen hafta başında gazetemizde Üniversitedeki Mescitte ibadet eden talebelerin bir fotoğrafı çıkmıştı. Altındaki yazıda ne lehte ne de aleyhte bir hüküm yoktu. Maksat sadece hâdiseyi tesbitti.

Buna rağmen her nedense neşriyatımızdan memnun olmıyan 30 kadar talebe hafta içinde gazetemize gelip izahat istemişler. O esnada idarehanemizde bulunamadığım için kendileri ile konuşmak imkânından mahrum kaldım. Onlara şu mektubumda hepinizin huzurunda hitap etmek istiyorum:

MİLLİYET, Üniversitedeki Mescidin resmini neşr ile okuyucularını sadece bu ibadethanenin varlığından haberdar etmek istemiştir. Gizli maksadı asla yoktur. Böyle bir mescide Üniversite içinde yer verilmesi hakkında ne düşündüğünü söylememiş, hükmü okuyucularına bırakmıştır. Gazetemize kadar gelmek zahmetine katlanan talebeler bu hususta MİLLİYET'ın görüşünü merak ediyorlarsa onu da açıklayalım:

Biz değil yalnız Üniversitede, herhangi bir kültür yuvasında ibadethane bulunmasına aleyhtar değiliz. Kültür insanın beynini beslerse din de ruhunu terbiye eder. Buna inanıyoruz. İnandığımız için de Üniversitede bir mescit bulunmasında mahzur görmüyoruz.

Ancak...

Sayet bu mescit sadece bir ibadethane olmaktan çıkar, bir irtica yuvası halini alırsa işte o zaman müdahale ederiz. Çünkü biz Atatürkçüyüz. Çünkü biz Atatürkün inkılâplarına sadıkız.

Mescidin fotoğrafının neşrine üzülüp gazetemize gelen gençleri dindar birer inkılâpçı olarak selâmlamak isteriz. Eğer inkılâplarımıza samimi olarak bağlı iseler bizi karşılarında değil daima arkalarında bulacaklardır.

Hürmet ve sevgilerimizle

Sedit Şirekçi

Milliyet'in mescidimizle alâkalı muhtelif tezvirâtı

profesörümüz **Sıddık Sâmi**[80] **Hukuk** Fakültesi Dekanlığı'nın üstünde bir makam olarak, Rektörlükçe mescidimizi kapattı. **Tekrar Hıfzı Timur'**a gittiğimizde adam ağlamaklı idi. Bizi teselli ederek dedi ki;

" — Evlâtlar, bir kısım insanlar bu ülkede İslâmiyet'i istemiyorlar. Fakat bunu açıkça söylemeyip Atatürk'ün arkasına saklanıyorlar. Her islâmî davranışı ona karşı göstererek engellemek yolunu tutuyorlar. Şimdi de böyle oldu. Ama üzülmeyin. Bu dinin sahibi büyüktür. Bu günler gelip geçer." Meâlen "Allah'ım mescidlerinde ibadet edilmesini men edenden daha zâlim kim olur" tarzında bir âyet de okudu. Bu adam belki de cuma namazı bile kılmayan bir müslümandı.

Üniversite'de ne kadar az bir mevcudiyetimizin olduğunun anlaşılabilmesi için o yıla âid bir vak'a daha zikredeyim:

Bir Kadir gecesi idi. Fâtih Câmi-i Şerifi'nde bir kaç arkadaşla mevlid-i şerif dinliyorduk. Arkadaşlarıma dedim ki;

" — Bizim şu yaptığımız iş nefsâniliktir. Şu gecenin kadir gecesi olduğunu bilmeyen ve belki de, şu anda menhiyatla iştigâl eden onbinlerce arkadaşımız varken, biz buraya gelip mevlüd dinliyoruz. Şahsî zevk ve tatminkârlık peşindeyiz. Kalkıp bir yurda gidelim. Belki iknâ ve irşadına vesile ola-

---

80 — 27 Mayıs İhtilâli hengâmında reisicumhurların gayrı mes'ul olduklarını bildiren Anayasa'ya rağmen, **Bayar'**a nasıl ceza verilebileceği hukukî bir mes'ele olmuştu. Bize okutulduğuna göre, kanunlar ancak tehteki hükümleri itibariyle makable şâmil olabilirdi. Yani geçmiş hâdiselere tatbik edilebilinirdi. Bütün hocalarımızdan böyle okumuştuk. Fakat hayretle gördük ki, bize okuttuklarının tam tersine bir fetva ile ihtilâlcilerin **Bayar'**ı cezalandırabilmelerine cevaz veren bir görüş ortaya attılar. Bunlar **Sıddık Sami Onar** ve **Hüseyin Nâil Kubalı** gibi o devrin en meşhur hocalarıydılar. Bundan dolayı bir müddet onlardan istihfaf makamında "fetvacı professörler" diye bahsedilmişti. Demek ki, başlangıçta ihtilâlciler **İnönü'**nün kinine âlet olarak **Celâl bayar'**ı da idam etmek istiyordu. Sonradan masonlar imdadına yetişip O'nu kurtardılar. Kabak, mason olmayan **Adnan Menderes, Fatih Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'**ın başına patladı.

Kadir Mısıroğlu hâdisenin geçtiği 1957 yılında
bir konferans verirken.

bilecceğimiz birilerini bulup sohbet ederiz. Bu takdirde elbette ki, daha hayırlı bir iş yapmış oluruz."

Oradan kalktık, nereye gidelim diye düşünürken aklımıza Sarıgüzel, Şemseddin Sami sokaktaki Erzurum Talebe Yurdu geldi. Bu bina yurt olmadan evvel benim babamın teyzesinin mülkü idi. Orada kalmıştım. Ayrıca içinde yatıp kalkanlardan bir genci de tanıyordum. Onu vesile ittihaz ederek orada bir sohbet fırsatı buluruz diye düşünmüştüm. Kalktık, Erzurum Talebe Yurdu'na gittik. Yurdun oturma odasında birkaç genç vardı. Onlara arkadaşımızı sorduk. Yukardan çağırıp gelmek üzere birisi çıkıp gitti. Diğer iki genç de dışarı çıktılar. Az sonra bulunduğumuz katın mutfağından ancak karine ile anlaşılabilen, yarıları yok edilmiş kelimeler hâlinde bağırışma cümleleri işitilmeye başlandı. Birisi:

" — Bu Ata... düş... Burada görmek istemiyorum!.. Gi... Kovacağım!.." diyordu. Diğeri de;

" — Ayıptır sus, adam misafir gelmiş!.." gibi sözler söylüyordu. Derhâl anladık ki, gençlerden biri;

" — Bu Atatürk düşmanını burada görmek istemiyorum, gidip onu kovacağım" diye bağırıyor. Diğeri de yakın mesafede olduğumuz için duymayalım diye hem ikide bir onun ağzını kapatarak sözlerini yarımşar heceler hâlinde ortaya çıkmasını sağlıyor ve hem de kendisini teskin etmeye çalışıyordu. Bu durumda orada kalsak, kavga çıkma ihtimâli vardı. Fikir değiştirdik. Çağırdığımız arkadaş gelince:

" — Biz seni alıp bir yere gitmek istiyoruz" dedik.

O da zaten üstünü giyinerek gelmişti. Beraber çıktık. Dışarda vak'ayı kendisine anlattık. Asıl niyetimizin de orada oturup sohbet etmek bulunduğunu, fakat karşılaştığımız manzara yüzünden fikir değiştirdiğimizi söyledik.

" — Ah!.." dedi. "Bilseniz burada ne serseriler var!.. Namaz kılan üç kişiyi geçmez. Hepsi kız tavlamak peşinde. Kitap okumazlar, dünyadan haberleri yoktur. İlk mektepten beri beyinlerine doldurulmuş olan palavralarla ihticac eder dururlar!.."

İşte o günlerde muhâfazakâr Erzurum'un çocukları bile bu haldeydi. Nereye gidelim diye düşündük. Arkadaşlarımızdan birisi Şehreminin'deki Afyon Talebe Yurdun'da nurcu[81] temâyüllü bir tanıdığı olduğunu söyledi. Akdeniz Caddesi üzerinde idik. Oradan Şehremini'ne gitmek mesafenin kısa olmasına rağmen müşküldü. Çünkü Akdeniz caddesi bir noktada nihâyete eriyordu. Ondan sonrası marul tarlaları hâlinde Vakıf Gureba Hastanesi'ne kadar temâdî ediyordu. Talebe imkânlarıyla taksi tutup Aksaray'dan dolaşmak yerine, dümdüz karşıya geçmeye karar verdik. Çamurlara bata çıka Şehrmini'ne ulaştık. Afyon Talebe Yurdu'nun güzel bir çay, kahve içilen oturma salonu vardı. Oraya yerleşip tanıdık arkadaşı çağırttık. Sohbetin koyulaştığı bir anda, civardaki masalardan birinden yaşlı bir talebe, hışımla yanımıza gelip bağırmaya başladı:

" — Ulan defolun burdan!.. Sabahtan beri kulak misafiri oldum. Hep gericilik yapıyorsunuz, sizi burda görmek istemiyorum!.."

Sonradan anlattıklarına göre bu, fakülte hayatı uzun sürmüş, boşlukta, nefsânî arzuları peşinde koşan, yaşlı bir tıp talebesi imiş. Derhâl ayağa fırladım, herifin yakasına yapışıp onu masasına doğru ittim ve:

" — Ulan sensin, hergele!.. Dinlemeye mecbur değilsin, istemiyorsan çekilir odana gidersin. Bir misafire böyle mi davranılır!.." dedim. Adam karşılık verdi:

" — Seni ben hukuk kantininden tanıyorum. Sen gerici ve Atatürk düşmanısın!.."

" — Evet öyleyim. Çünkü Muhammed Aleyhisselâmın aske-

---

81 — O zaman "Nurcu" değil "Nur Talebesi" deniliyordu. Nurcular "Nurcu" Süleymancılar "Süleymancı" denilemesine kızarlardı. Bu isimleri yerleştiren basındır. Bugün böyle tâbirlere itiraz eden kalmadı. Biz bile **"Müslüman Gençliğin El Kitabı"** yerine **"İslâmcı Gençliğin El Kitabı"** adıyla bir eser te'lif etmiş bulunmaktayız. Çünkü, müslüman, sözü "islâmcı"daki hareket ve iddiayı artık ifâde etmez olmuştur.

riyim. Sen de deccal'ın askeriysen erkekçe söyle!.. Safın belli olsun!.. Şu halinle, kendi çöplüğünde öten bir horoza benziyorsun. Ben burada misafirim. Kavga çıkarmak istemem. Mâdem sen istiyorsun, erkeksen dışarıya gel, bakalım kaç okkasın!.." diye bağırdım.

Adamla döğüşmek üzere dışarıya çıkmaya davranıyorduk ki, yurt dâhilinden arkadaşlar araya girdiler ve muhatabımı alıp odasına çıkardılar. Böylece gergin bir hava içinde bir müddet daha sohbet edebildik. İşte 1950'li yılların havası böyle idi.

Şu gerçeğin anlaşılması için, hadi câlib-i dikkat bir vak'a daha anlatayım:

1956 yılında istanbul'da yayınlanan gazetelerden biri de Tan'dı. 1950'den evvel **Sabiha** ve **Zekeriya Serteller**'in çıkardığı, komünizm propagandası yaptığı için tahrip edilmiş olan Tan çoktan kapanmıştı. Bu defa onu Bab-ı Âli'den gelmiş geçmiş en pinti adam **Halil Lütfi Dördüncü**[82] çıkarıyordu. Fakülte arkadaşlarımızdan birisi de o gazetede gece sekreterliği yapardı. Bir akşam:

---

82 — **Halil Lütfi Dördüncü** Selânik'liydi. Çoluk çocuğu yoktu. Buna rağmen dillere destan olacak derecede pintiydi. Meydanlarda saat var diye, saat taşımaz, bitmiş ampulleri toplar, onların kırık camlarını, ucundaki sarı metali biriktirir satardı. Onun cimriliği üzerine Bâbıâli'de pek çok fıkra anlatılırdı ki, bunlardan birini ibret için nakletmek isterim: Vakit Neşriyat Yurdu'nun sahibi **Hakkı Tarık Us** ile bir gece idârehânede görüşüyorlarmış. **Hakkı Târık** da onun gibi hasisti. **Halil Lütfi** demiş ki;

" — **Tarık Bey,** bu odada ikimizden başka kimse yok. Biz de bir birinin yüzünü milyon kere görmüş kimseleriz. Şu elektrik füzûli yanıyor. Müsaade et de onu söndüreyim."

Kalkmış elektriği söndürmüş. Karanlıkta bir hayli konuştuktan sonra sözü bir yere bağlayıp ayrılacakları sırada **Halil Lütfi** elektriği yakmak için ayağa kalkınca, **Hakkı Târık:**

" — Bir dakika dur arkadaş!.. Nasıl olsa ikimizden başkası yok diye ben pantalonumu çıkarmıştım, onu giyeyim!.." demiş.

Şu adamların ikisi de geriye büyük bir servet bırakarak ölüp gitmişlerdir. Genc **Hakkı Târık** hiç olmazsa kütüphânesini millete bağışlamıştır. **Halil Lütfi**'den hiçbirşey kalmadığı gibi, arkasından bir fâtiha okuyan da çıkmamıştır. İşte dünya malı bazılarını böylesine sarhoş etmektedir.

" — Hadi gazeteye gidelim, gece pek kimse olmuyor, sıkılıyorum" dedi.

Kalkıp gittik. **Murat Sertoğlu** bir masada yazı yazıyordu. Dikkat ettim, önünde açık, satırları üzerine cetvel konulmuş kitaplar vardı. Baktım bunlardan biri **Ömer Rıza Doğrul**'un Tanrı Buyruğu isimli tefsiri, diğeri de galiba **Abdülbaki Gölpınarlı**'nın yeni çıkmış meâli idi. İkisine de bakıp bakıp birşeyler yazıyordu. Arkadaş beni ona takdim etti. Oturduk, çaylar geldi. **Murat Sertoğlu**'nu bazı gazetelerdeki pehlivan tefrikalarından tanıyordum.

" — Ne yazıyorsunuz Üstad!.." diye sordum.

" — Yarınki tefsiri!.." dedi ve ilâve etti:

" — Biliyorsun, bizim gazete kur'an ilâvesi veriyor."

Kur'an ilâvesi de ne demekti? Gazeteyi hiç alıp okumadığım için ne yaptıklarını doğrusu bilmiyordum. Dinî mes'elelerde mübâlâtsız (ciddiyetsiz) olan bu adamlar bazan meâle de Kur'an diyorlardı.

Gerçekten **İ. Hakkı Baltacıoğlu** böyle yapmış, çıkardığı meâle sadece "K u r ' a n" adını koymuş ve onu Kar'an-ı Kerim'in aslına âid şekil şartları ile basmıştı. **Besim Atalay** ise türkçe metnin aslının yerine ikaamet olunarak Onunla ibadet edilmesinin doğru (!..) oldunu ispat sadedinde **"Türk Dili ile İbâdet"** adında kocaman bir kitap yazmıştır. Bu harcketler, Kur'an-ı Kerim'in aslını ortadan kaldırarak, yerine Türkçe bir meâl metnini ikame etmek hususundaki gerçekleşmemiş bir inkılâbın o zamana kadar gelmiş bir uzantısıydı. Hayfa ki, o günlerde sırf islâm'a karşı olan insanlarda görülen bu temâyül, bugün müslümanlık adına ortalarda gezen bir kısım insanlarda daha da çirkin bir şekle dönüşmüştür[83]. Bu **Mithat Sertoğlu** daha sonra Tercü-man Gazetesi'nde sırf tiraj sağlamak için alevîliği tahrik edecek olan bir cyyamcıydı. Meâl yazmak için

---

83 — Otuz kırk sene evvel, Kur'an-ı Kerim'e karşı vâki' saygısızlık kemalist ve komünistlerden sâdır olmaktaydı. Bugün bir kısım sözde müslümanlar bu vâdideki mübâlâtsızlıkta onları da geçmişlerdir. Bu hususlaki tafsilât bueserin gâyesini aştığı için sâdece birkaç misal verelim:

kullandığı tefsirler de ilk çıktıkları günden itibaren o zaman eksik olmayan İslâm âlimlerince şiddetli tenkidlere mâruz kalmış, bozuk muhtevalı eserlerdi. Esâsen kendisi Arapça da bilmezdi.

Akşamdan bu iki esere bakarak, meâl hazırlıyor, ertesi gün de bu, gazete ilâvesi olarak halka dağıtılıyordu. Şu lâubaliliğe canım sıkıldı. Lâkin ona bir şey demedim. Zira hem misafirdim ve hem de onu ilk defa görüyordum. Ertesi gün Tan'ı alıp baktım. İlâve hem Kur'an-ı Kerim'in aslına âid İslâm harfleriyle metnini ve hem de güya Türkçe meâlini ihtiva ediyordu. Bu, gazetenin içinde apartman kapılarından abonelere atılıyor, bazan da reklâm için giriş kapılarında yerlere bırakılıyordu.

Hatırıma **Osman Gazi Hazretleri**'nin Kur'an'ı Kerime karşı göstermiş olduğu meşhur ihtiram geldi. Dehşete kapıldım. Kur'an'ın aslına âid sayfaları ihtiva eden bir ilâvenin yerlere

---

Tefsir ve hatta meâl, halk için değil, âlimler içindir. Halk için tefsir veya meâl çıkartmak cinâyettir. Hele meâl, insanları Kur'an'ın azameti hakında yanıltmaktan başka bir işe yaramaz. Altıbuçuk asır Osmanlı devrinde ancak üç beş tefsir yapılmışken, yetmiş senelik cumhuriyet tarihinde yüzden fazla tefsir ve meâlin çıkmış olması bu hususlaki ciddiyetsizliği ispata yeter.

Tefsir artık bir şahıs işi değil, bir ilim hey'eti işidir. Çünkü, bu âlemde **"yaş kuru ne varsa"** onu ihtivâ eden bir azametli kitabın, bu kadar terakki eden ilimler karşısında tek bir fert tarafından künhüne varılması imkânsızdır. Hâl böyleyken otuz yaşında çocukların meâl çıkardığı görülmektedir. Hem de bazı meâllerde ciddiyetsizlik o hâle varmıştır ki, mes'ele böyle bir dipnotla izah edilmeyecek kadar geniş ve ehemmiyetlidir. Bu cinâyetler, hakkında eser te'lifini gerektirecek derecede, vahâmet arzetmektedir. Bir şahıs tefsir çıkarıyor, bir banka müdürü ve bir ticaret odası memuru ona takriz yazıyor. Bir defa takriz ne demek ondan haberleri yok. Takriz, övücü bir takdim demektir. Buna, yeni ortaya çıkmış bir müellifin değerinin anlaşılabilmesi için şöhretli ve selâhiyetli bir kimsenin onu tanıtmak ve tezkiye etmek ihtiyacı ânında başvurulur. Âdab ve usûl budur. Şimdi hâle bakın ki, nefsinde tefsir yapmak gücünü gören bir adamı bir bankacı tezkiye ediyor. Şıracının şâhidi bozacı olurmuş. (Bkz. **Mahmut Toptaş** – Şıfa Tefsiri İstanbul, 1993.)

Böyle garâbetler saymakla bitmez. İstanbul Müftülük Makamı'nda oturan merhum **Fikri Yavuz**'un yazdığı ilmihâle, Balıkesir Müftüsü bilmem ne efendi takriz yazmıştır. Şüphesiz o efendinin mensup olduğu câmianın da bu kitaba iltifat ve alâkasını celbetmek maksadına bağlı olarak ortaya çıkmış olan şu rezâlet, nâşirin gayretkeşliğinden doğmuştur. Ama bunu kabul eden müellife ne demeli. Allah cümlemizi islâh etsin.

Üniversite Bahçesi'nde bir gövde gösterisi (Ortadaki bendeniz)

atılması, müthiş bir cinâyetti. Derhâl harekete geçtim ve bunun önlenmesi için Üniversite dâhilinde imza toplamaya başladım. On - onbeş günlük bir çalışma ile dokuzyüz otuzaltı imza topladım. Bu faaliyetim esnasında Teknik Üniversite kantininde kavga çıktı. Kemalist ve komünistlerle yumruklaşmaya mecbur kaldımsa da, yetişen bazı arkadaşlarımız kavganın büyümesini önleyebildiler. Yurtlara, fakültelere imza toplamaya tek başıma gidiyordum. Halbuki bu hata idi.

Sonradan bu imzalarla Başbakan **Adnan Menderes**'e ve C. Savcılığına birer telgraf çektim. Posta idâresi, telgrafın altına dokuzyüz otuzaltı imzalık listenin görüldüğünü de tasdik makamında not olarak ilâve etti. Ne yazık ki, bu teşebbüsten hiçbir şey çıkmadı. Teknik Üniversite ile birlikte İstanbul'da ellibin civarında talebe vardı. Günlerce koşuşturduğum halde, Kur'an-ı Kerim'e hakaret edilmesine mâni olma arzusuna, ancak dokuzyüz otuzaltı genç "**evet**" diyebilmişti.

Menderes'e böyle telgraflarım pek çoktur. Bunlardan biri de şudur:

Üniversite civarında kapatılmış câmiler vardı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında bir hükümet karamâmesiyle bazı câmiler kapatılmıştır. Bu karamâmede, iki câmiin arasındaki mesâfenin en az elli metre olması gerektiği ifâde edilmekte, bundan daha yakınsa, iki câmiden birinin kapatılması emredilmekteydi. Tabiî bu elli metre şartına riâyet edilmemiştir. İdâreciler, canlarının istediği câmii kapatmış, kimini satmış, kimini başka işlere tahsis edilmek üzere kiraya vermiş veya ibâdet dışında kullanmışlardır. Böyle câmilerden biri de eski "**Mekteb-i Kuzat**" (Kadılar Mektebi) bitişiğindeki **Kaptan Paşa Câmii** idi. Burası elli metre şartına uymadığı halde, kapatılıp kitap deposu yapılmıştı. Çünkü Mekteb-i Kuzat Üniversite Kütüphânesi hâline getirilmişti[84].

Bu bina Üniversite bahçesinin kenarından Süleymaniye'ye giden yolun üzerinde Esnaf Hastanesi sırasındadır. Cephesinde

---

84 — Bu kütüphânenin uzun zaman müdürlüğünü yapmış olan **Nureddin Kalkandereli**'yi birgün ziyârete gitmiştim. Duvarlarda pahâ biçilmez hüsn-i

Bir grup arkadaşla, Üniversite Bahçesi'nde Süleymaniye'yi arkamıza alarak çektirdiğimiz bir resim. Yüzlerce kere verilmiş olan pozlardan biri... (Bendeniz yine ortadayım.)

nefis bir kuşak yazısıyla bütün binayı saran "Hâkim veya hakem olduğunuz zaman adâletle hükmediniz!.." meâlindeki âyet-i kerime yazılıdır. Civarda başkaca iptâl edilmiş câmiler de vardı. Tam Bozdoğan Kemeri'nin önünde hâlen bile, ev olarak

---

hat tabloları vardı. Onlarla alâkadar olduğumu görünce, bana şu tafsilâtı vermişti:

" — **Kadir Bey,** bilsen daha ne levhalar vardı. Ama onlar ne oldu bak sana anlatayım:

"Merhum pederim (Kalkandereli **Sabri Bey**) Yıldız Sarayı'nın hâfız-ı kütübi idi. Otuzbir Mart Vak'asından sonra meşhur **Yıldız Yağması** olurken (Tafsilât için bak. Moskof Mezâlimi isimli eserimiz) babam silâhını çekip kütüphâne kapısının önünde dikilmiş ve yağmacılara bağırmış:

" — Saray sizin, istediğinizi alabilirsiniz!. Lâkin kitaplara el sürdürmem!.. Böyle zengin bir kütüphâne bir daha, bir araya getirilemez!.. O milletindir!.. Beni öldürmedikçe buradan öteye kimseyi geçirmem!.." demiş.

Hakikaten kütüphâneyi bu yağmadan kurtarmıştır. Cumhuriyetten sonra **Sultan Abdülhamid Han** merhumun toplayıp biriktirdiği bu zengin kütüphâne İstanbul Üniversitesi'ne verilmiştir. Kütüphâne ellibin cildden oluşuyordu. Yer bulunamadığından işte Mekteb-i Kuzat bu işe tahsis edilmiştir. Lâkin bina bu değerli kütüphâneyi istiâb etmediğinden, bitişiğimizdeki **Kaptan Paşa Câmii** de tavanına kadar kitapla doldurulmuştur. Şu kapıdan girerken görmüşsünüzdür. "Tâmirat dolayısıyla kapalıdır!.." ibâresi yazılıdır. Biliyor musunuz ki, bu levha o kapıda 1946'dan beri asılmaktadır. Hâlâ gelip buraya bir çivi çakan olmamıştır. **Kaptan Paşa Câmii**'ndeki kitaplar da çürümeye terkedilmiştir. Câmi çoktan beri akıtmaktadır. Yazdığım yazılara, yaptığım şikâyetlere kulak asan bir idâreci henüz zuhur etmedi. Bilseniz ne değerli kitaplar var. Altıbinden ziyade yazma üçbin civarında albüm emsalsiz kıymettedir Bu kitaplarla birlikte şu gördüğün hüsn-i hatların belki yüz kat fazlası vardı. Onlarla bütün binanın duvarlarını süslemiş, artanları da bir kenara yığmıştım. Harf inkılâbından sonra bir gün ..... buraya geldi. Duvarları en büyük hattatların pâdişah'a takdim edilmiş nefis hüsn-ü hatlarıyla donatılmış görünce öfke ile bağırdı:

" — Ne bu? Burasını türbeye çevirmişsin!.. Bunların hepsini Evkaf-ı İslâmiye müzesine gönderin!.."

Öyle de yapıldı. Ben yalnız kendi odamın duvarında asılanlara dokundurtmadım. İşte bu gördüklerin onlardır. Bilâhâre seyrekleştirerek bütün binayı onlarla süslemeye çalıştım.

Aradan onbeş - yirmi yıl geçtikten sonra, merak sâikasıyla Evkâf-ı İslâmiye Müzesi'ne gönderilmiş olan tabloların âkıbetini öğrenmek istedim. Bir de ne göreyim, onları müzenin bodrumuna atmışlar, itina ile de koymayıp üzerlerine gelişi güzel bazı eşya da bırakmışlar. Kimi yırtılmış, kimi çürümüş, velhâsıl hepsi de mahvolup gitmiştir."

kullanılmakta olan **Güngörmez Mescidi** bunlardan biriydi. Bir diğeri de Vefa Bozacısı'nın bitişiğindeki câmi idi. İçine bir nalbant yerleşmiş, orada at nallıyordu.

Bu câmiler için mahalleden, Üniversite mûhitinden imzalar toplayıp **Menderes**'e telgraflar çektim. Vakıflar Başmüdürlüğü nezdinde teşebbüslerde bulundum. Hiç aldıran olmadı. Sadece Vefa Bozacısı **Hacı İsmail Efendi** kendi binasının bitişiğindeki câmii yeniden ihyaya muvaffak olabilmiştir. Orada at nallayan eski kiracıdan kalma duvarda bir halka vardır. Hayvanın ayağını bağlayıp, o halka yardımıyla sâbitleştirip nallıyorlardı. İbret için o, duvarda ibka edilmiştir.

1957 yılında Yüksek İktisad ve Ticaret Mektebi'nin talebe kongresini idâre etmiştim. O zaman benim, hem sükûneti temin etmek husûsundaki dirayetim ve hem de usûlî kaidelere vukufum sebebiyle kongre başkanlıklarına dâvet edilmem âdet hâline gelmişti. Bu kongrede de kavga çıkma ihtimali olduğu için, beni çağırmışlardı. Kongre, Millî Türk Talebe Birliği Konferans salonunda yapılıyordu. Talebelerden birini ayarlayarak divana bir takrir verdirdim ve el çabukluğuna getirerek oradan bir karar çıkardım. Karar o sırada salgın hâline gelmiş bulunan **hula - hup** ve **sitiriptiz** danslarının yasak edilmesi hususunda Başbakan **Adnan Menderes**'e bir telgraf çekilmesi şeklinde idi. Hula - hup bir nevi çemberi bel hareketleri yaparken yere düşürmeden, bel hizasında tutabilmek şeklinde yapılıyordu. O zaman bu çemberlerin Anadolu'ya bile kamyon kamyon sevkedildiğine dâir gazete haberleri görülmekte idi. Sitiriptiz ise, dans ederken soyunmak mârifeti (!..)ni ifâde eden bir rezillikti. Kongre adına ve benim imzamla Başvekil'e telgraf çekilmiş ve bu karar, hem radyoda hem de gazetelerde haber olarak yer almıştı.

1956 - 57 yıllarında bir tiryakiliğim de rahmetli **Celâleddin Ökten Hoca**'nın derslerine devam etmekti. Bu muhterem zat uzaktan akrabamızdı. Kendisi emsalsiz bir ilm-i kelâm âlimi idi. İlim yolunda ibretli bir hayatı vardır[85].

Cumhuriyet devrinde mekteplerden ulûm-i diniyye yasak-

---

85 — Bakınız: **Celâleddin Ökten,** İstanbul 1962

lanıp kaldırılınca, felsefe okutursan meslekte kal, aksi halde çek git demişler. Hocanın muallimlikten başka yapabileceği bir iş yoktu. Onun için mecburen kabul etmiş. O yaştan sonra Fransızca öğrenerek felsefe bahislerini aslî kaynaklarından tetkik etmişti. Bu sebeple dersleri bizim için son derece faydalı idi.

Mâlûm olduğu üzere **İmam-ı Gazalî**'nin cephe alması yüzünden İslâm Âlemi'nde felsefî cereyanlar akamete uğramış ve müslümanlarca ehemmiyetini kaybetmişti. Lâkin bir zaman gelip de, Türkiye'nin yüzü Batı'ya çevrilince şüpheci, nihilist ve materyalist telâkkiler Türk münevverinin itikadını sarsmaya başlamıştır. Bu yeni felsefî cereyanlar, temel islâmî prensiplerin ölçü olarak kullanılmaları sûretiyle red ve iptâl edilmek lâzım geliyordu. Aksi halde birçok insanımız bu cereyanların tesirinde kalarak dînen sapıklığa sürükleniyordu. Hâlen devam etmekte olan bu duruma karşı yazılmış olan eserler son derecede azdır[86].

Celâleddin Ökten bize, üniversite kantinindeki münâkaşalarımızda ve hatta hayat boyu lâzım olacak öyle ciddî bilgiler vermişti ki; bunların yazılmamış olduğuna üzülmemek elden gelmez.

Hoca mecburî felsefe muallimi olup da, bu dersi okutmaya başlayınca, temelde ihtisası ilm-i kelâm olduğundan bu felsefî cereyanları İslâmiyet önünde hallaç pamuğu gibi savuruyordu. Bütün sapık felsefî cereyanları en ince bir sûrette tahlil eder ve islâmî telâkkilerin onlar karşısındaki üstünlüğünü kolay kolay reddedilemeyecek bir kat'iyyetle ortaya koyardı. Cumartesi günleri Soğanağa Câmii'nde **İhyâ-ı Ulûmi'd-Dîn** okuturdu. Bu derslerin zevkine doyamazdım. Hoca, beni karşısında gördüğü zaman normal tercüme ve tefsiri daha da genişleterek dinsizlere karşı mücâdelede işime yarıyacak fikrî ve felsefî malûmatlar ilâvesiyle, dersini genişletir, derinleştirirdi. Her hafta dersten sonra beraber yürüyerek Beyazıt, Kapalıçarşı, Mahmutpaşa ta-

---

86 — Böyle eserlerin en başında büyük âlim **İsmail Fennî Ertuğrul**'un **"Maddiyyun Mezhebi'nin İzmihlâli"** adlı muazzam eseri zikredilmek gerekir. Bu değerli eser, yayınevimiz tarafından lâtin harfleriyle ilk defa olarak basılmak üzere hazırlattırılmıştır. Bunun dışında **Aksekili Ahmed Hamdi Efendi**'nin **"İslâm, Fıtrî Tabiî Umûmî Bir dindir"** isimli eseri de zikre şâyan bir değerdedir. **Elmalılı Hamdi Efendi**'nin tercüme ve tahşiye ettiği **"El - metâlib vel Mezâhip"** de bu vâdide değerli bir eserdir.

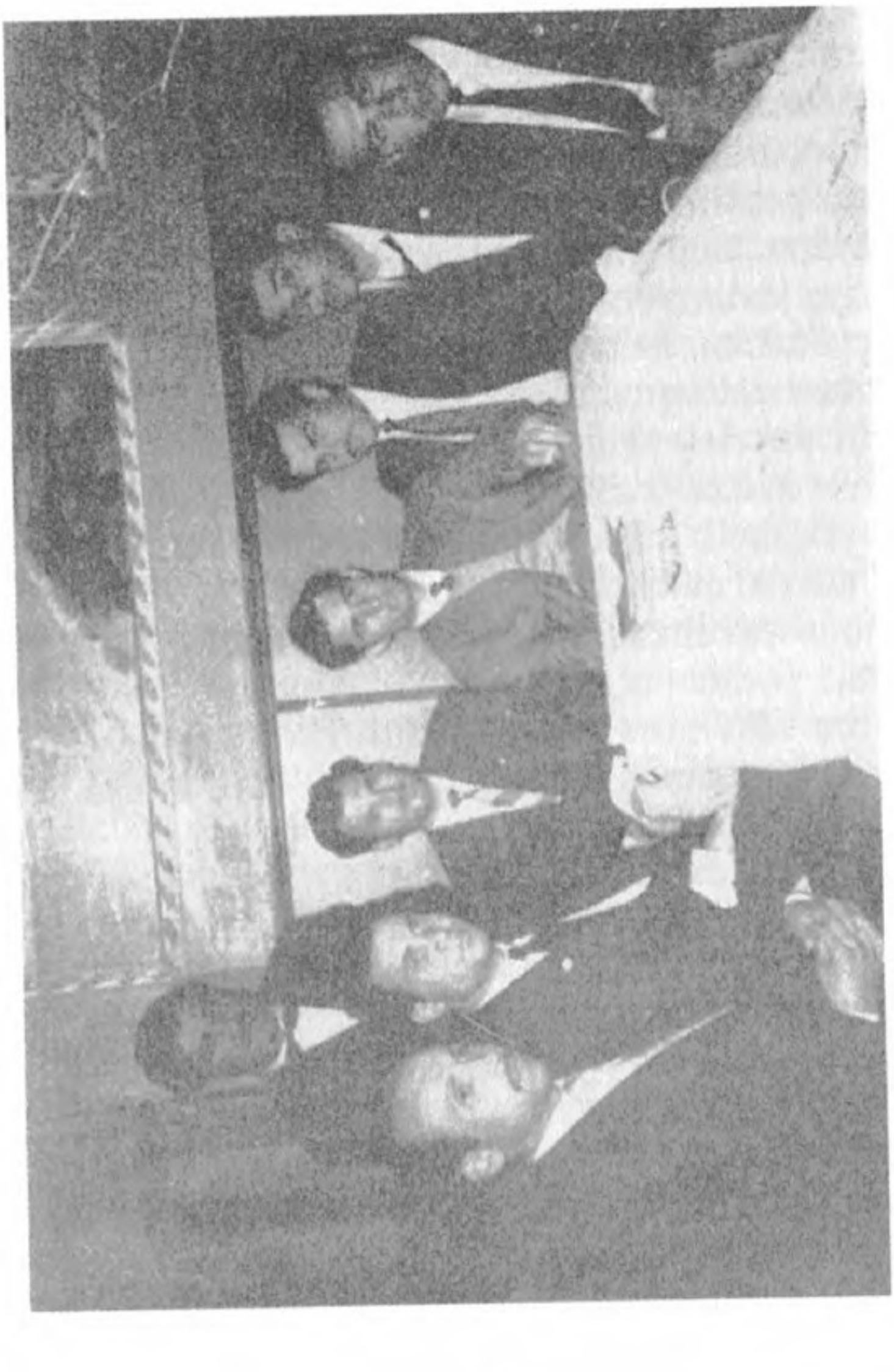

1957 Yılında Beyazsaray Düğün Salonu'nda tertiplemiş olduğumuz "KERKÜK GECESİ" hâtırası.

rikıyle Eminönü'ne gelirdik. Kışları ders verdiği câmie yakın oturduğu halde yazları Boğaz'da Çubuklu'da Şeyhülislâm Yalısı denilen yoldan üstte ahşap bir binada otururdu. Oraya gitmek üzere Eminönü'nden vapura binerdik. Vapurun bodrumunda seyahat ederdi. Yol boyunca kendisine aklıma gelen herşeyi sorardım. Vapurdan inince Dalgıç Mektebi'nin önünden üçyüz, beşyüz metre yürünüyordu. Bu yolu da beraber yürür, O'nu kapısına kadar getirirdim. Kapı önünde elini öper, ayrılmak için müsaade isterdim. Hep içimden geçirirdim ki:

" — Buraya kadar yoruldun gel bir kahve iç de sonra gidersin!.." desin. Maksat, kahve içmek değildi. Sohbetine doymadığım için onun devamına sebep olacak birşeyler arardım. Lâkin o her defasında teşekkür eder ve içeriye beni buyur etmezdi. Bu bende öyle bir tiryakilik hâline gelmişti ki, bazen kanûnî mahzurlarına rağmen, İmam - Hatip Mektebi'nde derslerine bile girerdim. O'nun da, muhabbeti bana aynı derecede idi. Bir hafta derslerine gitmesem dersten sonra Seyhan Talebe Yurdu'na gelir beni arardı.

Bu yıllarda vâki olan ehemmiyetli hâdiselerden biri de Kıbrıs'taki rum katliâmına bir infiâl olmak üzere ortaya çıkmış bulunan 6 - 7 Eylül hâdiseleridir.

İkinci Cihan Harbi nihâyetinde İngilizler, değişen Dünya stratejik şartları muvâcehesinde bir kısım müstemlekelerinden çekilme kararı almışlardı. İstismar edebilecekleri kadar etmişler ve artık böyle yerler kendileri için yük hâline gelmeye başlamıştı. Bu karara dâhil olan yerlerden biri de Kıbrıs'tı. Rumlar, İngilizler'in çekileceğini anlayınca, Kıbrıs Adası'na tek başlarına sahip olabilmek için aynen bugünkü Bosna - Hersek'te olduğu gibi oradaki Türkler'i yıldırıp kaçırtmak için tecâvüz ve hatta katl-i âmlara girişmişlerdi.

O günkü Türk Hükûmeti, kemalizmin yerleştirmiş bulunduğu pasif hâricî siyâset icabı olarak, Kıbrıs'ta olup bitenleri lâkaydî ile karşılamış ve hatta devrin Hâriciye Vekili **Fuad Köprülü:**

" — Bizim için Kıbrıs diye bir mes'ele yoktur!.." diyerek bu alâkasızlığı alenîleştirmişti.

Kemalizm ve onun hukukî mesnedi olan Lozan Sulh Muâhedesi, Mîsak-ı Millî'yi gerçekleştirememiş ve Batum, Batı

Trakya, Ege Adaları, Kıbrıs, Antakya, Halep ve Musul'u millî hududlar dışında bırakmıştı. Lozan'ın bu vahim kusuru belli olmasın diye de, Türkiye yıllarca kurtaramadığı topraklar üzerinde yaşayan insanlarla alâkasını kesmiş ve onları âdeta nisyâna terketmişti. Avrupa'ya karşı bir "kendini beğendirme" ve "kabuğuna çekilme" siyâseti tâkib edilmişti. Bunu "Yurtta sulh cihanda sûlh" gibi belki ancak gerektiğinde baş vurulabilecek bir prensipe âdetâ nass sadâkatıyla bağlı kalmakla Türk hâricî sayâsetinde an'aneleştirmişti.

Bu defa düşman bizi kabuk çatlatmaya ve kurtarılamamış olan vatan toprakları üzerindeki insanlarla alâkalanmaya mecbur bırakıyordu. Demokrasiye geçilmiş ve halkın eline rey silâhı geçmiş olan bir devirdi. Mes'ele bazı gazetelerin yazıp çizmesiyle umûmî efkâra mâl olunca, Hükümet de bununla alâkadar olmaya mecbur kalmıştı. 1956 yılında Bayezid Meydanı'nda Hükümetin emir ve tensibi ile büyük bir miting yapılmıştı. O zaman Kıbrıs Türkleri'nin lideri olan **Dr. Fâzıl Küçük** Üniversite giriş kapısı önüne konulmuş olan kürsüden meydanı dolduran halka hitap etmiş ve sözlerine başlamadan önce de kendisine hediye edilmiş olan **M. Kemal Paşa**'nın Nutku'nu alnına götürmüş ve:

" — Kıbrıs'ı bununla kurtaracağız" demişti.

Ben daha o zaman, bu uslûpla Kıbrıs'ın kurtarılamayacağına kanaat getirmiş olmama rağmen, mitingde bulundum. **Makarios**'un temsilî kuklaları yakıldı. Ellerimizde taşıdığımız filâmalarda "Ya öleceğiz, ya böleceğiz!.." gibi sözler yazılıydı. O zaman, yaşlı kimseler bu mitingi Girit mitinglerine teşbih ediyor ve böyle hareketlerle Kıbrıs'ın kurtarılamayacağını söylüyorlardı. Vaktiyle Girit için de, birçok miting yapılmış, "Girit bizim canımız, fedâ olsun kanımız!.." Sloganlarıyla meydanlar inletilmiş, fakat Girit kurtarılamamıştı.

Aradan bir yıl geçince, Rumlar'ın azgınlıkları daha da artmış ve umûmî efkâr Kıbrıs mes'elesinde daha hassas bir hâle gelmişti. Bu hengâmda İstanbul'da yayınlanan Ekspres Gazetesi başlık üstünden büyük puntolarla **M. Kemal**'in Selânik'teki evinin, Rumlar tarafından kundaklandığını yazmış ve bu haber de büyük bir infiâle sebep olmuştu.

Ertesi günün akşamı İstanbul'da Rum mağazaları, kepenkleri, vitrinleri kırılarak tahrip edilmiş, cana zarar verilmemekle beraber büyük bir karışılıklık yaşanmıştır. O gecc ben de Bayezid'den başlayarak İstanbul'daki bu infiâlin çeşitli tezâhürlerine şâhid oldum. Hâdisenin hükümetin tahrikiyle ve güdümlü olarak tertiplendiği belli idi. Zira Rum mağazaları evvelden tesbit edilmiş olmalıydı ki, teker teker, yanlışsız bir sûrette tahrip edilmişti. Çarşıkapı'da böyle bir avizeci dükkânının kırılıp dökülmesini seyrettim. Dükkanın cam vitrininde "Güleryüz" adı okunuyordu. Yanımdaki bir şahsa:

" — Bu mağazayı niye tahrip ediyorlar? Baksana üzerinde Türk adı yazılı?!." dedim. Cevap verdi:

" — Sen onun levhasındaki "Güleryüz" adına aldanma. O bir Rum'undur. Biz bunların hepsini evvelden tesbit ettik!.." Kristâl avizelerin şangır şangır kırılıp dökülmesini gerçekleştiren insanlar basit görünüşlü, hamal kılıklı insanlardı. Ellerinde sopalar, baltalar, kazmalar ve benzeri âletler vardı. Demek ki, önceden tertibat alınmıştı. Buradan yürüye yürüye Eminönü'ne indim. Maksadım karşıya geçip Rum muhitlerin durumunu görmekti. Köprü kapatılmıştı. Dolmuş yapan bir kayıkla Karaköy'e geçtim. Oradan Yüksek Kaldırım yoluyla Beyoğluna çıktım. Yerler dökülüp saçılmış mallarla doluydu. Bazı insanlar bir kumaş topunu yere atıyor, başlangıç kısmını az bir miktar ikiye ayırarak bir ucunu taksinin tamponuna bağlıyordu. Taksi hareket ederken öteki ucunu sabit tutup olduğu yerde duruyor ve böylece bir top kumaş başından sonuna kadar yırtılarak ikiye ayrılıyordu.

O zaman bu işlere karışan bazı kimselerin saaçi, mücevheratçı gibi Rum mağazalarını yağmalayarak zengin oldukları da söylenmişti. Hatta Üniversite kantininden tanıdığım **H. S.** bu sûretle zengin olmuş ve Emirgân'ın arkalarında bir

Yine bendeniz...

1959 Yılında Üniversite Bahçesi'nde

çiftlik satınalmıştı[87].

Ertesi gün Hükümet Erkânı İstanbul'a geldi. Gazetelerde tah-

87 — **H. S.** oportünist bir tipti. O sırada henüz faal bir durumda olmayan Millî Türk Talebe Birliği Kıbrıs için vazifelendirilmiş ve infiâl geçliğe mâledilmek istenmişti. Millî Türk talebe Birliği başkanı ..... **Sakarya** idi. Kıbrıs için toplanan paralarla atyarışlarında kumar oynadığı söyleniyordu. **H. S.** bunun arkadaşıydı. Etraflarında başka oportünist gençler de vardı. Biz bunları Üniversite kantininden tanırdık.

O sırada **Muhtar Kumral** adındaki diğer bir menfaatçi de **"Mustafa Kemâl Derneği"** adıyla bir dernek kurmuş, ikide bir İslâmiyet aleyhine, irtica, Atatürk düşmanlığı ithamlarıyla beyanatlar verirdi. Bu dernek hâlen mevcuddur ve Eminönü'nde Yeni Cāmiin karşısındaki bir medresenin önünde levhası asılıdır.

H. S. 6 - 7 Eylül hâdiselerindeki vurgundan sonra ne yapıp yapıp bu derneği ele geçirmiştir. 27 Mayıs İhtilâli olduğu zaman O'nun başkanıydı. Gazetelere beyanatlar vererek Çamlıca Tepesi'ne her taraftan görülecek bir **M. Kemal Paşa** heykeli dikmek teşebbüsünde bulundu ise de bu bir bahane idi. Maksad para toplamaktı. Hatta ihtilâlin ilk aylarında alçıdan, masa üstüne konulmaya mahsus büstler imâl ettirip bunları mağazalara cebren satmıştır.

Bu mel'un son derecede câhildi. Birgün kantindeki masama gelmiş ve beni protesto makamında:

" — Benim iki peygamberim vardır. Biri dinî, diğeri millî. Dinî Peygamberim **Hz. Muhammed** (a.s.), millî peygamberim ise!.. **Atatürk!..**" demiş ve tarafımdan kovulmuştu.

Aradan yıllar geçmiş, ben neşriyat işlerine atılmıştım. O da Kemalizm Derneği adına, Kemalizm adında bir mecmua çıkarıyordu.

Birgün kitaplarımın basıldığı Garanti Matbaası'na gitmiştim. Matbaanın idârehânesine dik bir merdivenle çıkılıyordu. Merdiven başındaki kapının henüz eşiğinde idim. Yüzü bana dönük olarak bir masada matbaanın sahibi oturuyor, onun karşısında arkası dönük vaziyetti **H. S.** de önünde bir şeye bakıyordu. Bu kendisinin henüz basılmış Kemalizm Dergisi'nin bir nüshasıydı. Arkası bana dönük olduğu için benim içeri girdiğimi görmemişti. Bir yazının başlığı yanlış çıkmış imiş: "Atatürk'ün anısı" olacakken, "Atatürk'ün anası" olmuş.

" — Vay!.." dedi. Bu ne olmuş. Atatürk'ün anası değil, anısı olacaktı..." Matbaacı basılmadan önce tashihi kendilerinin yaptığını, matbaanın bir kusuru olmadığını söyleyince **H. S.** sunturlu bir küfür savurdu:

" — Atatürk'ün anısının da anasının da ....."

Benden haberi yoktu. Sırtına vurdum âniden geriye döndü:

" — Atatürk senin millî peygamberindi. Adam peygamberine küfreder mi" deyince yüzü kıpkırmızı oldu.

Böyle istismarcılar hâlâ vardır. Kemalizmin iman devri kısa sürmüş, riyâ devri başlamıştır. Riyakârane bir istismar devri. Fakat herhalde bu istismar eskisi kadar verimli olmuyor, çok yakında da aleyhte olmaya başlayacaktır.

rip edilen Rum mağazalarının resimleri ve hükümet erkânının beyanları yer alıyordu. Söylenilenlere göre, hükümet bunu tasvip etmiyor ve zararların tazmin olunacağı vaad olunuyordu. Halbuki, hâdisenin mürettep olduğu meydandaydı. Dünya basını da bizim barbarlığımız üzerine söylenmedik bir söz bırakmamıştı. Bunun üzerine birkaç gün sonra İzmir'de Nato Karargâhı'nda Türk hâriciyesi adına resmen özür dilenmiş ve Yunan bayrağı göndere çekilmişti.

Bu sıralarda İstanbul'da bir de "Türk – Pakistan Dostluk Cemiyeti" vardı. Bir takım Kemalistler burada çöreklenmiş, bol bol cemiyetin imkânlarıyla seyahat ederlerdi. Pakistan sefaret heyeti de Avrupâî zihniyette insanlardı. Bunlar "Pakistan Postası" ismiyle bir de aylık dergi çıkarırlardı. Bu cemiyeti istismar edenlerden biri de putperest kemalist **Behçet Kemal Çağlar**'dı. **Behçet Kemal Çağlar,** benim ortamektep talebesi olduğum hengâmda Şadırvan adıyla bir edebiyat mecmuası yayınlardı. Bu mecmuada Kemalizm belli belirsizdi. Ben de onu takib etmiş ve pek çok istifade etmiştim. Hatta o sırada yazdığım bazı şiirleri bu dergiye göndermiş ve **Behçet Kemal** imzasıyla takdirkâr bir mektup almıştım. Kendisi bana bir de 1947 yılında basılmış "Hür Mavilikte" isimli kitabını imzalayıp göndermişti. Bu defa karşı karşıya gelmiş bulunuyorduk. Yavaş yavaş bazı arkadaşlarımızı kongreden önce oraya kaydettirdik. Demek, Harbiye'den Şişli'ye giden cadde üzerinde idi. Kongre orada yapılacaktı. İhtimâl Mit'le de haberliydiler ki, kongre günü arkadaşlarımızdan hiç birini içeriye sokmadılar. Kapının önünde bir hayli gürültü çıkardık. Polis çağırarak bizi dağıtmak mecburiyetinde kalmışlardı.

Bu sırada ben dâvâmızın önünde gelen isimlerini ziyaret edip onları yazılarından olduğu kadar şahsen da tanımak merakına kapılmıştım. Trabzon Lisesi'nden arkadaşım **Yücel Hacaloğlu** ile **Nihâl Adsız Bey**'i ziyârete gittik. **Nihâl Adsız,** biz

lisede iken "Orkun" adında bir mecmua çıkarıyordu. Onu takip etmiştim. Bu sırada bazı sivri yazılarından dolayı o zamanki Maârif Vekili rahmetli **Tevfik İleri** O'nu muallimlikten alarak Süleymaniye'de kütüphâne memuru yapmıştı. Bundan dolayı da **Tevfik İleri**'ye kızıyorduk.

Nihâl Bey'i Süleymaniye Kütüphânesi'nde ziyâret ettiğimiz zaman masanın üzerine yığılmış bir takım yazma kitapları tasnif etmekle meşgûldü. Çıkış saati yakındı. **Yücel Hacaloğlu** kendisiyle daha önceden tanışmış bulunuyordu. Beni takdim etti. **Nihâl Bey** kemâl-i nezâketle elimi sıktı. Birkaç hoş beşten sonra daireden çıkış saatinin geldiğini bildirerek birlikte çıkmayı teklif etti. Kabul ettik. Eşyalarını toplamaya başladı. Eski ve klâsik bir deri çantası vardı. Bu çantaya birkaç kitapla birlikte boş sefer taslarını yerleştirdi. Bu bana çok menfî tesir etti. Zira hasislik ve korkaklık beraberdir. Sıhhî bir mâzereti yoksa, evinden yemek getirenler ya çok fakir olmalıdırlar, ya da çok hasis. Sefer taslarını onun şahsiyyetiyle bağdaşmayan bir hâlet-i ruhiyenin eseri olarak telâkki ettim.

Çocukluğumdan beri iki tavrı çok yadırgamışımdır. Biri, böyle evinden sefer taslarıyla yemek taşımak, diğeri de sabahleyin gökyüzüne bakıp, hava biraz bulutluysa, eline şemsiye almaktır. Kapalı havayı sevmem, fakat yağmura bayılırım. Yağmurda yürümek ve hatta ıslanmak bana zevk verir. Sonradan gördüğüm bir hadîs'te duâların mutlaka kabûl olunduğu beş eşref saatten birinin de, yağmur yağdığı zamanlar olduğunu öğrenince, bu huyumdan memnun olmuşumdur.

Bugün, bu iki yadırgamaya iki yenisi daha eklenmiştir. Tükenmez kalem kullanmak ve kot pantalon giymek!.. Bir şeyin kalıcı olsun diye yazılması gerekirken, onu elin basit bir teriyle dahi silinen tükenmez kalemle yazmayı, hayatı bütün dekoru ile basite irca etmek hususundaki menfiliğin bütününden bir cüz olarak görmüşümdür..

Kot pantalon ise Amerika'da sığır çobanları için icad edil-

miştir. Kovboyların şartlarına göre, icad edildiğinden çirkinliğin sembolü sayılsa yeridir. O da külfetsizliğinden tercih olunmaktadır. Külfeti ise, elde edilecek netice ile mizan edilmek şartıyla tercih etmek şahsiyet icabıdır.

Nihâl Bey ile Süleymaniye Kütüphânesi'nden çıktık. O, ortamızda yürüyordu. Bayezid, Kapalı Çarşı, Nuruosmaniye, Cağaloğlu yoluyla Eminönü'ne gelecek O'nu vapura bindirecektik. Maltepe'de **Rıza Nur**'dan kendisine kalmış bulunan bir evde oturuyordu. Söz yavaş yavaş dînen mübâlâtsızlık (ciddiyetsizlik) sayılabilecek bir mecraa döküldü. Tam bugünkü Bedir Yayınevi'nin bulunduğu yerde idik ki, **Nihâl Bey** benim için bardağı taşıran son cümleleri söyledi ve Kur'an'a hücum etti. O'na göre Kur'an, ilâhî menşe'li değildi ve târih ilmi bakımından —hâşâ — birçok, yanlışlar ihtiva ediyordu!.. Buna bir de misâl veriyordu. **Nuh Tufanı! Nihâl Bey**'e göre Cihan tarihinde **Nuh Tufanı** diye bir şey olmamıştı.

Ben daha lise talebesi iken, **İsmâli Fennî** merhumun **Osman Ergin** tarafından "Hakikat Nurları" adıyla yayınlanmış olan "Envâru'l Hakâyık"ını okumuş ve orada böyle bir iddianın cevaplarını görmüştüm. **İsmâil Fennî Efendi, Nuh Tufanı**'nın târihen gerçekliğini ispat eden ve çivi yazısı ile yazılmış bazı tabletlerin Biritiş Museum'da mevcud olduğunu da zikrediyordu. O'na bunu anlattım. Ve dedim ki:

" — Biz belli bir fikrî muhtevâya sahip olduksa, bunda sizin yazılarınızın da rolü vardır. Bu bakımdan üzülüyorum. İman bir duygudur. Namaz kılmayabilir, oruç tutmayabilirsiniz. Amma bu imansızlık sizin gibi bir insana yakışmıyor. Hem neden bu düşüncelerinizi yazıp herkese ilân etmiyorsunuz. Ben sizin mecmuanızda **Mehmet Âkif Bey**'in methedildiğine bile şâhid olmuşumdur!.."

Bu minvâl üzere daha birçok şeyler söyledim. O'nu samimî ve dikkatli olmaya dâvet ettim. Cevaplarının hulâsası şuydu:

" — Millet, İslâm'a ve Kur'an'a samimi bir sûrette inanmıştır. Bunları yazmanın pratik bir faydası yoktur. Çünkü halk câhildir. Anlamaz ve görüşünü değiştirmez. Üstelik bu imanın, Arap tesirine kapılmak dışında bir zararı (!..) da yoktur. Ben bunları yazmamayı samimiyetsizlik saymıyorum. Ama gerekirse yazmaktan da ictinab etmem!.."[88]

Yol üstünde dikilmiş konuşuyorduk. Aramızdaki yaş farkına binâen edebi muhâfaza etmeme rağmen çok fazla kızmıştım.

---

88 — **Nihâl Bey,** maâlesef daha sonra çıkardığı "Ötüken" isimli dergide bu yanlış düşüncelerini yazmıştır.

Kur'an'a hücum edenlerin âkıbeti hep aynı olmuştur: Felâketlerin üst üste gelmesi. Bunun tek misali **Tevfik Fikret** değildir. **Nihal Bey** de aynı duruma düşmüştür. Önce gözleri kör olmuş, arkadan karısı **Bedriye Adsız** kendisinden boşanıp ayrılmıştır. Bilâhare de biricik oğlu **Yağmur Adsız, Nihâl Bey**'in düşman olduğu komünist cepheye iltihak etmiştir.

Bu hâdiselerden evveldi. Bir gün merhum **Prof. Dr. Kaya Bilgegil** yazıhaneme gelmişti. **Kaya Bey** o zamanlar Erzurum Üniversitesi bünyesindeki İslâmî İlimler Fakültesi'nin Dekanı idi. **Nihâl Bey**'in tavsiyesi ile bazı gençleri fakülteye asistan olarak almış imiş. Buna memnun olan **Nihâl Bey** kendisi ile görüşmek arzusunda bulunmuş. Fakat hasta olduğu için **Kaya Bey**'in ziyâretine gelmesini rica etmiş imiş. Bunları anlatan **Kaya Bey,** bana **Nihâl Bey**'in ziyaretine birlikte gitmeyi teklif etti. Ben de kabûl ettim. Birlikte Maltepe'ye gittik. **Nihâl Bey,** bizi gayet nezaketle karşıladı. Bir toplantıya gidecekmiş gibi giyinmişti. Demek ki, evinde nekahet devrini geçiriyormuş. Bu sırada sohbet dinî bir bir havaya büründü. Daha ziyade **Kaya Bey** ile ben konuşuyordum. Sigara içtiğim için, **Nihâl Bey** sehpanın üzerine bir mum yaktırıp koymuştu. Bana dönüp dedi ki:

" — Ne saf, ne temiz bir imanın var!.. Ne mutlu sana ki; inanıyorsun. Aynen yıllarca önce tanıdığım gibisin!.. Elimde değil, ben inanamıyorum. Şu mum gibi eriyip yavaş yavaş biteceğim!.."

Kaya Bey ile göz göze geldik. İkimiz de söyleyecek söz bulamıyorduk. Kısa bir sükût ve fâsılayı elinde çay tablası olduğu halde içeri giren hizmetçi kadın kesti. **Nihâl Bey** ihtimâl bahsi değiştirmek arzusuyla hizmetçiye:

" — Kızım, önce misafirlere ver!.." dedi. Çaydan sonra da bahis ister istemez başka istikametlere kaydı.

Geri dönerken trende **Kaya Bey** ile **Nihâl Bey** üzerine konuştuk ve O'nun hesabına ikimiz de üzüntülerimizi dile getirdik.

Elini bile sıkmadan ayrıldım. **Nihâl Bey**'le bundan sonra tam on sene hiç görüşmedim. Fakat on sene sonra garip bir hâdise bizi tekrar karşı karşıya getirdi ve münâsebetlerimizin yeniden başlamasına sebep oldu[89]. Fakat bu defa **Nihâl Bey** benim yanımda dinî mevzulara hiç girmiyor ve sadece tarih çerçevesi içinde kalıyordu. O'nun kadar Osmanlı tarihine hayran ve Hâncdan'a bağlı bir kimse görmemişimdir. Açıkça, Saltanatçı olduğunu söyleyen, tanıdığım ilk insandı. Daha sonra beraber bulunduğumuz meclislerde Merhum **Abdülhamid**'in kızı **Ayşe Osmanoğlu**'na O'nun kadar ihtiram eden de yoktu.

Diğer taraftan **M. Kemâl**'e şiddetle düşmandı. "Dalkavuklar Gecesi" adıyla onu hicveden bir tiyatro eseri de yazmıştır. İhtimâl bu vasfı yüzündendir ki, 1959 Büyük Doğu'larında 1943 - 44 Türkçülük - Turancılık hâdiselerini "Türkçülüğe Karşı Haçlı Seferleri" adıyla yazmıştır. Daha sonra "Z Vitamini" isimli eserini de burada tefrika etmiştir. Allah taksiratını afveylesin!.. İnşallah mânevî pederi **Rıza Nur** gibi O da âhir ömründe hidâyete ermiştir. Karakter sahibi, dürüst ve komünizm düşmanı vatansever bir kimse idi. Yazık ki, hasm-ı cânı olan Rusya'nın yıkıldığını görememiştir.

Bu yıllarda dolaşıp ziyaret ettiğim insanlardan biri de **İsmâil Hâmi Dânişmend**'ti. O'nu da Büyük Doğu'daki yazılarından

---

89 — 1968 yılında **Dr. Rıza Nur**'un Hâtıraları çıktığı zaman, **Nihâl Bey**'den noter mârifetiyle çekilmiş bir ihtar aldım. Bu ihtara **Dr. Rıza Nur**'un kendisini mânevî evlât edinmek için Beyoğlu Noterliği'nce tanzim edilmiş evlâtlık mukavelesini de eklemişti. Te'lif hakkı istiyordu. Aldırmadım. Fakat az sonra araya müşterek dostumuz **Said Bilgiç** girdi. **Said Bey** ne yapıp yapıp O'na yüz takım Hâtırat mukabili olarak onbin lira vermeye beni iknâ etti. Onu kırmadım. **Nihâl Bey**'in kanunen birşey almasına imkân yoktu. Çünkü neşriyat başkası adına yapılmış, nâşir görünen zat da, kaçıp Almanya'ya gitmişti. Böylece ihtilâf çıkarmadan kendisine bu parayı vermem **Nihâl Adsız Bey**'i memnun etmiş olacak ki, yazıhâneme gelip gitmeye başladı.

tanıyor ve seviyordum. Öteden beri milliyetçi olarak isim yapmış bir tarih âlimi idi. Elmadağı'nda Hava Palas'ta oturuyordu. Arkadaşım **Şâdi Pehlivanoğlu** ile ziyâretine gittik. Bu ziyaretten fevkalâde memnun kaldık. Bize lâtin harfleri aleyhine konuştu. **M. Kemâl** ve inkılâpları üzerinde durdu. Sivas Kongresi'ne İstanbul murahhası olarak katılmıştı O'nu çok iyi tanıyordu. Bu vesile ile daha sonra evindeki mutad cumartesi toplantılarına gidip gelmeye başladım. Bu toplantılarda kimler yoktu!.. Rahmetli **Raif Ogan, Ali Rıza Sağman** ve **Nihâl Adsız Bey** ile **Sultan abdülhamid Hân**'ın Kızı **Ayşe Sultan**'dan tutun da **Fâruk Güventürk**'e kadar herkes vardı. Rahmetli **Cevat Rıfat Atilhan** her hafta gelirdi. Ancak evin uslûbu son devir bozulmuş Osmanlı Sosyetesi intibâını veriyordu. Misafirlere çaydan önce, likör ikram edilirdi.Eve ayakkabı ile giriliyordu. Topluluğun takriben yarısı kadındı. Fakat hiçbir kadının başı örtülü değildi. Sonradan pek ahbab olduğum **Lâika Karabey** Hanımefendi'yi de bu toplantılarda tanımıştım.

Lâika Karabey, hem nazarî ve hem de amelî olarak üstad bir mûsikişinastı. 1957 yılında üniversite hocalarından biri Türk musikisi alcyhine atıp tutmuştu. Buna cevap vermek üzere Millî Türk Talebe Birliği Konferans Solunu'nda o zaman başkanı bulunduğum Trabzon Liselerinden Yetişenler Derneği adına O'na bir konferans verdirdim. İstanbul'un her tarafına bizzat ilân yapıştırmış olduğum halde, gelenler salonun ilk iki üç sırasını bile doldurmuyordu. Doğrusu mahcup olmuştum.

İsmâil Hami Bey âlim bir adamdı. İyi tarih bilirdi. Fakat temel görüşü, **Nihâl Adsız Bey** gibi ırkçılık olduğundan, aslı Türk olmayan herkesin aleyhinde bulunurdu. "Osmanlı Tarihi Kronolojisi" isimli âlimâne eserinin de tek aksayan yönü budur. Bu eseri, içinde **M. Kemal**'in adı bir defa bile geçmeksizin yazıp bitirmiş ve bu yüzden Millî Türk Talebe Federasyonu mensuplarınca Cağaloğlu'nda merâsimle

yakılmıştı. Elinde pek çok vesika vardı. Hatta bir defasında **M. Kemal**'in, **Sultan Vahideddin**'in büyük kızı **Sabiha Sultan**'a tâlib olduğu zaman, Saray'a verilmiş olan raporu bize göstermiş ve içinden bazı parçalar okumuştu. **Sabiha Sultan** da bu meclislere devam ederdi. İhtimâl vesikayı O'ndan almıştı. **İsmâil Hâmi Bey** şiddetli antikemalisti. Hattâ hicviye mâhiyetinde "Atakent" adında bir eser te'lif ettiğinden de bahsederdi. Ancak nefsine çok güvenen mağrur bir adamdı. Nâdiren konferans verirdi. Konferanslarını da kaçırmazdım.

Bilâhare çıkardığı "Çakmak Mecmuası"nda yayınladığı "Abdülhamid'in Hâtıratı" isimli eser de **Abdülhamid**'e izâfe edilen öteki hâtıratlar gibi, tamâmen uydurmadır. Bunun için **Ayşe Osmanoğlu**'ndan alıp mecmuaya dercettiği mübhem ifadeli mektup zevâhiri kurtarmak içindi. Güya **Sultan Abdülhamid** bu hâtıratı Fransızca olarak yazmış. O da Fransızca'dan tercüme etmişti. **Sultan Abdülhamid**'in el yazısıyla bir tek satır bile gösteremedikten sonra buna kim inanırdı. Bununla beraber eser, öteki uydurma hâtıratlardan daha faydalıdır. Çünkü öbürlerinin menşei **Süleyman Nazif**'ti. İlim bakımından **Süleyman Nazif** ile **İsmâil Hâmi** arasında dağlar vardı[90].

İsmâil Hâmi Bey'in uydurmacılığı meşhurdur. Eski tarz şiirler yazmış ve bunları güyâ asırlarca evvel yaşamış **"Râbia Hâtun"** isimli hayâlî bir şahsiyyete izâfe etmişti. Sonra da vâki'

---

90 — **Sultan Abdülhamid Hân**'ın vefatı hengâmında İttihatçıların yıldızı sönmüş bulunduğundan, onlara hücum etmek iştiyakıyla dolu olan ve bunu da kendi adıyla yapmaya cesâret edemeyen **Süleyman Nazif,** vefatından sonra Beylerbeyi Sarayı'nda **Sultan Abdülhamid**'e âid hâtırat mâhiyetinde bir defter bulunduğu iddiâsıyla bunu 1919 yılında "Utarid Mecmuası"nda **Vedat Örfî** müstear adıyla yayınlamıştır. Sonradan Zaman Kütüphânesi denilen bir kitabevi tarafından da ayrıca kitap hâline getirilen bu eser, uzun zaman unutulmuştu. **Süleyman Nazif,** bunu kendisi uydurmuş bulunduğunu merhum **İbrahim Hakkı Konyalı**'ya söylemiş, o da aralarında cereyan eden bu

münakaşalar üzerine bunları kendisinin yazmış olduğunu itirafa mecbur kalmıştı.

Dolaşıp ziyâret ettiğimiz dâvâ adamlarından biri de **Nureddin Topçu** idi. Ben İstanbul'a geldiğimde O Vefa Lisesi ve İstanbul İmam - Hatip Mektebi'nde felsefe hocalığı yapıyordu. Çoktan kapatılmış olan "Türk Milliyetçiler Derneği"nin yerine, "Milliyetçiler Derneği"ni kurmuştu. Derneğin merkezi Çemberlitaş'da Atikalipaşa Câmii'nin avlusuna nâzır, eski bir binanın bodrum katı idi. Buraya konulmuş en âdisinden yirmi otuz sandalye ile, küçük bir konferans salonu tanzim edilmişti. **Nureddin Topçu,** her cumartesi günü burada talebelere seminerler yapardı. Hiçbir zaman bu topluluğun on onbeş yirmi kişiden fazla olduğunu görmedim. Sağlam, genç, bu derecede azdı.

Daha sonra yine Çemberlitaş'da bugünkü Birlik Vakfı'nın olduğu medreseye nakledilmişti. O zaman orası "Türkiye Muallimler Birliği"nin tasarrufunda idi. Muallimler Birliği'ni başkanı **Nureddin Bey**'in hemşehrisi olan Prof. **Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu** idi. Milliyetçiler Derneği'ne burada

---

hususlaki görüşmeyi bana naklelmişti.

Bizim talebeliğimizde yani ellili yıllarda bu eser, lâtin harfleriyle Sel Yayınları arasında ve hâşiyeli olarak yayınlanmıştı. Sonradan Ankara'da merhum **Serdengeçti Osman Yüksel** de bunu, hâşiyelerini tayyederek "Abdülhamid Kendini Savunuyor" adıyla basmıştır.

1960'dan sonra sırf ticarî maksadla ve defaatle bu eseri tab' edenler ya **Süleyman Nazif**'in veyahud da **İsmâil Hâmi Bey**'in uydurduğu nüshayı esas almışlardır. Hele **İ. B.** adında birinin hayalî bir mâcerâ romanı gibi, güyâ bu eseri Doğu Almanya'da bir yayınevinden temin etmiş olduğu yolundaki iddiası hayâlî bir senaryodur. Bu adamın, eseri üzerinde doğruluk vehmi uyandırabilmek için kitabı baştan başa bir hattata yazdırmış olduğu da bilinen bir gerçektir.

Türkiye'de son zamanda o derecede ciddiyetsiz bir neşriyat faâliyetine şâhid olunmaktadır ki, bu mes'elenin izahı, bu eserin gaye ve hacmini çok aşar. Herhalde eskiden mevcud olan münekkidlerin yokluğunun, bazı câhilleri şımartmış bulunduğunu söylemek yanlış olmaz!..

bir oda tahsis ettiği zaman, topluluk biraz daha kalabalıklaşmıştı. Başka konferansçılar da geliyordu. Türkiye'nin maarif mes'elesini çok iyi bilenlerden merhum **Prof. Dr. Nuri Karahöyüklü**'nün burada bir konferansını hatırlarım ki; Türkiye'nin otuz üniversiteye ihtiyacı olduğunu söylemiş ve Türkiye haritası üzerinde bunların yerlerini aşağı yukarı bugünkü şekilde göstermişti.

Nureddin Bey son derecede hissî bir insandı. Şiir gibi konuşurdu. Hayran olduğu iki insan vardı. Biri **Mehmed Âkif,** diğeri de **M. Kemal**'e muhâlefeti ile tanınmış olan eski Erzurum Meb'usu olan **Hüseyin Avni Ulaş**'tı. Bu sonuncusu O'nun kayınpederi de olmuştu. Millî Türk Talebe Birliği'nde **Hüseyin Avni Ulaş** için ihtifaller tertip ederdi. **Nureddin Bey**'i oturduğu Çarşıkapı'daki evinde de ziyaret etmiş olduğum halde, çok samimî bir yakınlık te'sis edemedim. Zira merhum herkese şüphe ile bakardı. Hele diri ve şahsiyyetli insanlar, onun hiç makbûlü değildi. Pısırık, ezik ve ellerini oğuşturan tipleri idealist kabûl etmeye meyli fazlaydı. Millî Türk Talebe Birliği'nde büyük konferanslar da vermiştir. Bunları hiç kaçırmadım. Hissiliği yüzünden yanlışları da oluyordu. Herkes O'nun Fransız **Morris Brondell**'in tesiri altında kaldığını söylerdi. Hatta Nakşi Meşâyihinden **Abdülâziz Efendi**'ye rastlamasa, belki hıristiyan bile olurdu, deniliyordu. **Abdülâziz EFendi**'nin yerine gelen **Mehmed Kotgu Hazretleri**'ne hiç itibar etmezdi. O'nun şeyh olduğu câmiye uğradığını bir kere bile görmemişimdir. O vaktiyle talebesi olduğu **Celâleddin** (Ökten) Hoca Efendi'ye itibar eder ve O'nun ilmine güvenirdi. **Nureddin Bey**'in dinî bir yanlışına şâhid olanlar, bunu **Celâl Hoca** vasıtasıyla düzelttirirlerdi. Biraz hayattan kopuk, mütefekkir ve idealist bir kimseydi.

Bu devrede, ben "Küllük" denilen Bayezid'deki ma'ruf kıraathâneye de devam ederdim. Orada **Yahya Kemâl,**

Mükrimin Halil İnanç gibi pekçok meşhuru dinlemişimdir.

1957 yılında buraları yıkılınca, Küllük'ün yerine Lâleli'deki Accm'in Kıraathânesi sohbet yeri olarak seçilmişti. Burada **Mükrimin Halil Bey** âdeta tek konuşmacıydı. O'nun tarihe dâir sohbetlerini çok dinlemişimdir. Merhumun uçsuz bucaksız bir ilmi vardı. Küllük cemaatının bir kısmı da Marmara Kıraathâncsi'nc taşınmıştı. Burada daha çok **Hacı Muzaffer Ozak** merhum'u dinlerdik. Galiba kahvehânenin sahibi onun müridi idi. Bu yüzden oraya sıkça gelirdi. Biz de **Ziya Nur, Ahmed Yücel, Refik Demir** ve **Mehmed Yazıcı** gibi kendimize has bir topluluktuk. **Ziya Nur Bey** Ankara Hukuk'u bitirmiş İstanbul'a gelmişti. Engin bir tarih kültürü vardı. Bilâhare **Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi Efendi'**nin "İslâm Tarihi"ni tahşiye ve ikmâl sûretiyle yayınlayarak tarih sahasındaki bilgisini ortaya koymuştur.

Kahveye gelenlerden biri de o sırada Yugoslavya'dan kaçıp gelmiş olan **Süleyman Uyanık** Hocaefendi idi. Memleketinde "Yüccl Teşkilâtı"nda çalışmış bu uğurda hapislerde yatmış eski bir medreseliydi. Hâfızasında binlerce beyit ve ibâre mevcuddu. Güvendiği dostlar arasında olursa mücâdelesini anlatırdı. Ben gurbette iken vefat etmiş bulunan bu mübarek zatın, Yugoslavya müslümanları arasındaki mücâdeleye dâir bilgilerinin kâğıda dökülmemiş olmasına ne kadar esef edilse azdır.

Bu yıllarda ben seyhan Talebe Yurdu'nu çalıştırıyordum. Seyhan Talebe Yurdu Bozdoğan Kemeri'nde Kirazlı Mescid sokağında idi. Aynı sokakta biraz daha ileride harab bir binada bir Nur Dershânesi vardı. Burada bilhassa cumartesi akşamları, ders yapılıyordu. Sık sık yurda uğrayan **Ali İhsan Yurd** bazan, bu derslere beni de götürüyordu. Osmanlıca'ya hâkim olduğum için, her gittiğimde Risale-i Nur'u bana okuturlardı.

Bu toplantılara bazan **Bekir Berk Bey** de gelirdi. Ben ken-

تاریخ تولد

مرحبا خوش کلدڭ أی یاره رسولڭ أندری
حلقهٔ توحیدا یچنده کل نورلڭ أزهری ـــ .
« عون بسم الله الرحمن الرحیم » دیرکن : سنڭ
همدمی اسلامه باغلی « آل » عثمان أفسری .
طوغدیغڭ گوندنبری بخش أیلدی « الله » سلمان ...
« وصل بسم الله الرحمن الرحیم » له آخری .
نسخهٔ کبری « بناء » حق اولاندر أی قدیر ...
واقف علم لدنی سر معالڭ أشهری .
قهر عارفان سفینه در باشی لیمانه لیك
تاریخڭ یازاندہ ظاهر نقشبندڭ أفقری .

ایکی بسمله	786
" "	786
عون الله وصل	252
کلیه لری	
الله	66
بناء	12
آل .	31
یکون	1933

Merhum **Süleyman** (Uyanık) hocanın doğum günüm için
düşürdüğü tarih

disini lise yıllarından tanıyordum. O zaman Türk Milliyetçiler Derneği İstanbul Şubesi "Komünizmle Mücâdele" adında iyi kâğıda basılmış küçücük bir gazete çıkarırdı. **Bekir Bey** İstanbul Şubesi Başkanı sıfatıyla bu gazetenin sahibi ve başyazarı idi. Fakat ben İstanbul'a geldiğimde, o mezun olup Anadolu'ya gitmişti. Galiba Akşehir'de avukatlık yapıyordu. Bilâhare İstanbul'a gelmiş ve eski arkadaşlarını bulmuştu. Bunlardan biri de **Şadi Pehlivanoğlu** idi. Ben de **Şadi** ile birlikte ancak birkaç sayı çıkabilmiş olabilen "Nizam" adında bir gazete çıkarmakta idim. **Bekir Berk**'e birlikte yazıhâne aradık. Yani İstanbul'a bu ikinci gelişinden beri O'nu tanıyordum. Fakat nedense O, bana teveccüh göstermiyordu[91].

Bu sırada **Üstad Necip Fâzıl Bey** ile temasa geçmiş ve

---

91 — Bu adem-i teveccüh ilk defa şöyle sabit olmuştu. Ben nişanlanacağım zaman fakültedeki fesatçılardan ve hanımın âilesine yakın olan birisi kayınvâlideme gidip benim nurcu olduğumu ve kızını bana vermemesini söylemiş. Tabii nurculuğun ne olduğunu bilen yoktu. Hakkımdaki tahkikat da o zaman avukat **Müfahhar Hatusil** adında birine havâle edilmişti. Bu zat **Bekir Bey**'in fakülteden arkadaşı imiş. Fakat başlangıçta birlikte **N. Adsız** hayranı olmalarına rağmen, bilâhare yolları ayrılmış. Babası kayınpederimin yakın silâh arkadaşı olmasından dolayı âileye girip çıkmakta olan **Müfahhar Bey** benimle alâka tahkikatı üzerine aldığı zaman, **Bekir Bey** ile dargınmışlar. Buna rağmen kendisine telefonu açıp benim nurcu olup olmadığımı sormuş. O da:

" — Ne münâsebet. O kimdir ki, nurcu olacak!.." demiş.

Bu vak'ayı ben **Müfahhar Bey**'den öğrendiğim halde, **Bekir Bey**'e karşı herhangi bir kırgınlık izhar etmeksizin münâsebetlerime devam ettim. Esasen böyle söylemesi de lehimde olmuştur. Çünkü beni methetse ve nurcu olduğumu söylese, işim bozulacaktı. Ta ki, 1968 yılında **Alparslan Türkeş** aleyhinde bir broşür çıkartıncaya kadar bu zâhirî dostluk devam etti. Sanırım 1968 yılındaydı. "İslâmî Hareket ve Türkeş" isimli bu broşürün yayınlandığı günlerde, **Bekir Berk** ile Çarşıkapı'da karşılaştık ve kucaklaştık. O âdeti üzere beni kemiklerimi çatırdatırcasına sıktı.

" — Dur!.." dedim. "Seninle bir mes'elenin hesaplaşmasını yapmalıyız... Hasımlarını sıraya koydun da bir numaralısı olarak **Türkeş**'i mi tesbit ettin ki, böyle bir broşür çıkardın. Eğer öyleyse beni de ikna et!.. Ben de O'nu bir numaralı düşman bileyim. Ben seni Komünizmle Mücadele Gazetesi'nden tanımışımdır. O zaman sen de türkçü idin. Sana da bu şekilde katı

O'nun çok yakını bir duruma gelmiştim. İstanbul'a gelişimde O'nu aramayışımın, sonra da bir mecburiyetle kendisiyle görüşmemin hikâyesini O'nunla ilgili eserde yazmış bulunduğum için, burada tafsilât vermekten sarf-ı nazar ediyorum. Ancak meşrebi meşrebime uyduğu için, bu devrede kendisinden en çok istifade ettiğim kimsenin **Necip Fâzıl** olduğunu söylemem sanırım kâfidir.

Serdengeçti Osman Yüksel ile de tanıştımsa da o, an-

---

davranılsaydı, İslâm'dan haberin olurmuydu ...ilh..."

Bu ayak üstü tartışma sert bir kavgaya dönüştü ve selâmsız sabahsız bir sûrette ayrıldık. Ben yakîni olduğum **Osman Turan Bey**'den biliyordum ki; **Süleyman Demirel**'den para almışlardı. O zaman **Osman Turan,** Adalet Partisi Umûmî Reis Vekili idi. **Süleyman Bey** ile nurculan ilk temasa geçiren **Prof. Osman Turan**'dı.

Sonradan **Bekir Berk** kendi aralarındaki bir mes'eleden dolayı çekip Suudî Arabistan'a gitti. Orada da birkaç kere yüz yüze geldiğimiz halde, selâmlaşmadık.

1989 yılı sonları veya 1990 yılı başlarında Almanya'nın Duisburg Şehri'nde bir konferans vermiştim. Konferansın sonunda beni o şehirde mevcud olduğunu söyledikleri bir risâle-i nur dershânesine götürmek istediler. Kabûl ettim. Meğer bu bir tertipmiş. Beni, **Bekir Berk** ile barıştırmak istiyorlarmış. Gittiğimizde orada kalabalık bir cemaat vardı. **Bekir Bey** rahatsızlanmış, Londra'da tedâvi görmüştü. Hâli iyi gözükmüyordu. Sesinde bir kısıklık vardı. Kalabalık içinde beni tanıyamadı. Birisinin hatırlatması üzerine, kalkıp boynuma sarıldı ve benden helâllik diledi. İnsan, ne de olsa hasta birine acıyor. Doğrusunu söyleyeyim.

" — Helâl ettim" dedim ama, içimde bir ukde vardı. Bunların, risâle-i nur dâvâsını **Süleyman Demirel**'e — hem de para karşılığı — yamamalarını idealistlikle bağdaştıramıyordum. **Bekir Bey** Türkiye'ye döndü. Körfez Harbi üzerine yazdığı yazıları kitap hâline getirmiş. Onu güzel bir ithafla imzalayıp bana postaladı. Az sonra ben de Türkiye'ye döndüm. İlk geldiğim günlerde bir yabancı devlet adamı Ankara'ya gelişince Anıtkabir'i ziyaret etmediği için **Süleyman Demirel, "M. Kemal**'i sevmeyenlerin vatan hâini olduğu" yolunda bir beyânat verdi. **Bekir Berk** bu beyanat üzerine bir yazı yazarak, **Süleyman Demirel**'i kınadı ve o güne kadar kendisini tutmuş olduğuna nedâmetini ifâde etti. İşte bu yazıyı görünce, **bekir Bey**' e karşı içimdeki son ukdeyi de çıkartıp attım ve O'na hakkımı hakikaten helâl ettim. Allah rahmet eylesin!..

kara'da oturduğundan münâsebetimiz ancak 1960 İhtilâli'nden sonra gelişmiştir ki, sırası gelince anlatılacaktır.

Bu yıllarda en çok gidip geldiğim yerlerden biri de Zeyrek Çırçır'da **"Ümmi Gülsüm"** Câmii şerifiydi. Oranın hocası merhum **Mehmed Zâhid Efendi** Hazretleriydi. Bursa'dan yeni gelmişti. Selefi **Aziz Efendi**'ye yetişememiştim. 1954'ten itibaren **Mehmed Zâhid Efendi** ve etrafındaki, topluluk ile sıkı temasta idim. Birçok ev sohbetlerine katılmışımdır. Böyle olduğu halde O'na intisab etmedim. Bu hususlaki istiharelerim hep menfi çıkmıştır. Benim nasibim başka kapıda imiş. Sonradan Efendi Hazretleri'nin cemaati ile İskender Paşa'ya intikalinden sonra bir teberruk dersi almışımdır.

Mehmed Zâhid Efendi'nin teveccühüne mazhardım. Sebil'i **"bizim gazete"** diye yad eder, her hafta baştan sona okutur dinlerdi. Bazan bir müridini göndererek beni aldırır iltifatlara gark ederdi. Rahmetullahi aleyh!..

Bu yıllarda Cumhuriyet Halk Partisi Üniversite gençliğini elde edip partinin gençlik kolları hâline getirmeye çalışıyordu. Bunun için birçok gence çengel atan adamları vardı. Bunları toplar ve çeşitli toplantılara götürürlerdi. Biz de CHP militanlarının ağına yeni düşmüş gençleri kurtarmak için, arada bir böyle umûmî toplantılara gider ve orada hafif tertip mu'teriz olanları keşfedip onlara çengel atmaya çalışırdık. Böyle bir toplantıda merhum **Kâmil Tanrıkulu**'nu tanımıştım. Bu genç, benim Trabzon Lisesi'ndeki ilk gecemde dövülen **Burhan**'ın kayınbiraderi idi. Araya müşterek bir tanıdık girince, çok samimi ahbab olduk. **Kâmil** dehâ çapında zekî ve enerji doluydu. Fakülteden artan zamanında Mahmutpaşa'da işportacılık yapardı. Babası da o civarda esnaftı. Âlim değildi, fakat ârif bir insandı. **Kemal Paşa**'nın gününde Suriye'ye kaçıp gitmiş, başından binbir mâcera geçmişti. Sık sık Akbıyık'taki evlerine giderdim. Babası tasavvufî kültüre sâhip bir insandı. Ta-

Merhum Bekir Berk'le Almanya'da kucaklaşıp helâlleşirken...

savvufun, insanları müsâmaha ile yola getirmek hususundaki metodunu bize tavsiye ediyordu.

O gün için benim mizacıma aykırı düşse de **Kâmil** bu metodla pek çok genci CHP militanlarının elinden çekip çıkarmıştır. Fakülteyi bitirince Almanya'ya gitmiş, orada doktora yapmış, MHP'nin Avrupa'da teşkilâtlanmasında emeği geçmişti. Konferansa gittiğim bir sırada Avrupa'da buluştuğumuzda, **Kâmil** aynı metodu kullanarak Alman masonlarına yaklaşmış, üst kademeden insanlar tanımış ve bunlardan Türkiye aleyhinde dönen fırıldaklara dâir fevkal'âde ehemmiyetli bilgiler toplamış olduğunu anlatmıştı. Ne yazık ki, bu bilgileri değerlendirmeye fırsat bulmadan basit bir kaza neticesi, hayatını kaybetmiştir.

Üniversite mühitinde arap talebeler de vardı. Bunların bir kısmı "Hizb-ut tahrir"e diğer bir kısmı ise "İhvan-ı Müslimîn"e mensuptu. Ben bunlardan "İhvancılar"a alâka duydum.

Günün birinde İhvan-ı Müslimîn'in kurucusu merhum **Hasan-ul Bennâ'**nın damadı **Said Ramazan** İstanbul'a geldi. Arap arkadaşlarla birlikte O'nu karşıladık. Bu karşılaşmada **Şeyh Şâmil'**in torunu **Said Şamil'**i de ilk olarak tanımıştım. Sonradan hem **Said Şamil** ve hem de **Said Ramazan** ile pek samimi ve devamlı bir dostluğum olmuştur. ki, yeri geldikçe görülecektir.

Said Ramazan beni çok beğenmiş olacak ki, Küdüs'te toplanacak "İslâm Konferansı"na dâvet etti. Elime resmî bir dâvetiye verdi. O zaman yurt dışına çıkabilmek için ikiyüz dolar tahsis almak gerekiyordu. O günün Şartlarına bakınız ki, şu ikiyüz dolarlık tahsis için Maliye Vekili **Hasan Polatkan'**a kadar çıkmak mecburiyetinde kalmıştım. Buna **Osman Turan Bey** tavassut etmişti. Döviz tahsisini almıştım ama askerlik engeli yüzünden pasaport alamamış ve gidememiştim. O zaman Küdüs ortadan ikiye bölünmüştü. Mescid-i Aksa Kısmı,

Yakın dost ve fikirdaş olduğumuz **Şeyh Şâmil**'in torunu **Said Şâmil**'le daha sonraki yıllarda
Sebil İdârehâne'sinde çekilmiş olan bir resmimiz.

Ürdün'ündü. Bu mubârek şehri ilk olarak yine aynı vaziyette iken 1963 yılında gezip görebilmiştim.

D — Türkçe Kur'ân Okunmaz Kampanyası Yâhud Sönmez Basın - Yayın Şirketi Nasıl Kuruldu?

1957 yılında Diyânet İşleri Reisi **Eyüp Sabri Hayırlıoğlu** adında bir zat idi. O günlerde imparatorluktan kalma pek çok liyakatli hoca efendi henüz hayatta olduğundan gerçek "din âlimi" ölçüleri bugünkünden oldukça farklıydı. Pek öyle herkese "din âlimi" gözüyle bakılmazdı.

O güne kadar ismi duyulmamış, eseri olmayan bir kimse bulunması dolayısıyla **Eyüp Sabri Hayırlıoğlu** da pek göz doldurmuyor ve "**Celâl Bayar'**la eski bir mâziye dayanan ahbaplığı dolayısıyla bu makama getirildiği" söyleniyordu. O zamanlar Diyanet İşleri Reisliği'nin pek bir fonksiyonu yoktu. Lâkin göze girmek, kendinden bahsettirmek ve bu maksadla dinin ruhunu zedeleyecek tâvizler vermek modası da başlamamıştı. Devlet içinde kapalı kutu gibi duran, kendini hissettirmemeye çalışan bir tutum, gelip geçmiş reislerin hepsinde müşâhede olunmuştu. Ellili yılların başında bu durumu, merhum **Ahmed Hamdi Akseki** birazcık değiştirir gibi olmuşsa da, kısa zamanda Diyanete yine eski âtâlet ve kapalılık hâkim olmuştu.

1950 yılından sonra ezanı aslına irca, birkaç İmam - Hatip Mektebi açmak ve radyoda kuran okutmak gibi — niyet unsuru müphem — birkaç tâviz yüzünden dinî hayata cüz'î bir canlılık gelmişti. Buna tahammül edemeyenlerce zaman zaman "irtica yaygaraları" ile ortalık velveleye verilmiştir ki, bu tutumun zamanımıza kadar devam ettiği görülmektedir. Asıl sebep, milletin hapsedilen imanına vurulmuş olan prangaları gevşetme istikametindeki en mâsûmâne hareketleri vatan ve

millete ihânet gibi göstererek lâikliğin İslâm düşmanlığı sûretindeki tatbikatından — değişen şartlara rağmen — vazgeçmek istemeyenlerin inad ve ısrarıydı. Bunlar için, Kemalizm ile mizan edildiğinde çirkin gösterilmesi mümkün görülen küçük bir hareket, Cihan Harbi çıkmışcasına yaygaraya sebep olabiliyordu ki, hâlâ da böyledir.

1957 yılında Batı Trakya'da İslâm harfleriyle ve Türkçe olarak "SEBAT" adında haftalık bir gazete yayınlanmakta idi. Bu gazete Türkiye Cumhuriyeti Diyânet İşleri Reisliğinden bir "fetvâ" sormuştu. Bu Kur'an âyetlerinin Arapça asıllarının Lâtin harfleriyle yazılıp okunmasının câiz olup olmadığına dâirdi.

O sırada öteden beri alevî propaganda kitaplarını bastırmakla şöhret yapmış olan bir yayınevinin aslî harfleriyle Kur'an-ı Kerim okumasını bilmeyenler için Lâtin harfleriyle bir Kur'an-ı Kerim bastırmış olduğu duyulmuştu. Lâkin sağda solda yeni alfabeyle Kur'an-ı Kerim'in doğru olarak yazılıp okunamayacağı yolunda söylentiler vâkî olmuş ve bu kitap satılamayıp yayınevinin deposunda kalmıştı. İhtimal bunlardan bir nüsha da Batı Trakya'ya götürtülmüş ve orada da bununla ilgili bir anlaşmazlık zuhur etmesi üzerine durum, Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Reisliği'nden Sebat Gazetesi vasıtasıyla sorulmuştu. Reis **Eyüb Sabri Hayırlıoğlu** da bunun asla câiz olmadığı yolunda bir fetva vermişti. Sebat Gazetesi **Eyüb Sabri Hayırlıoğlu**'nun bahsi geçen fetvasını sütunlarına aktarınca her nasılsa bundan bizdeki ilerici takımın haberi olmuş. Günün birinde bütün günlük gazetelerde birden **Eyüb Sabri Hayırlıoğlu**'na yaylım ateşine geçilmiş ve yapılmadık hakaretler bırakılmamıştı. Zavallı **Hayırlıoğlu** günlerce süren bu tezvirat ve hücumlara cevap vermekten âciz kalmış, onu vesile ittihaz ederek Müslümanlara hattâ bazı kalemlerde Müslümanlığa vâkî tecâvüzlerin karşılıksız kalması günlerce müminleri dilhûn etmişti.

O sırada islâmî cephcyi tutan hiçbir günlük gazetc yoktu. Arada bir çıkıp batan haftalık veya aylık dergiler bakımından da büyük bir nedret devrine isâbet ettiğinden bu tek taraflı ve salvo halindeki hücumlar ağızsız, dilsiz müslümanların yüreğini sızlatıyordu. Gerçi arada bir sürpriz nevinden bazı kimselerin umulmadık bir sûrette hakikati terennüm ederek inkılâpçıları kızdırdığı da görülüyordu. Meselâ Vatan Gazetesi'nde yazı yazan ve o zamanlar Amerika'da İlâhiyat tahsil ettikten sonra Türkiye'ye dönmüş olduğu söylenen **Nebahaddin Kırmacı** adındaki bir şahıs kendisine bu yolda sorulmuş olan sualleri hiç de ilerici takımın istediği gibi cevaplandırmamıştı. Lâkin böylcleri devede kulaktı.

O günlerde İstanbul İmam - Hatip Mektebi olarak Fethiye'de inşa edilmiş olan binanın açılış merâsimi vardı. Daha evvelki mektep Vefa semtinde benim daha sonra kendinisi talebe yurdu olarak çalıştırdığım eski ahşap bir konaktı. O günlerin şartları içinde Fethiye semtinde, yani Patrikhâne'nin tepesine müslümanların dinî tedrisat yapacak bir mektebi dikmeleri fevkalâde chemmiyetli bir hâdiseydi. Bu bakımdan büyük bir merâsim tertiplenmişti. Merâsime devrin Başvekili **Adnan Menderes** de dâvet edilmişti. Fakat ihtimal ki; merhum o günkü şartlarda böyle bir görüntüyü kendisi için bazı çevrelere karşı kabil-i müdafaa görmediğinden yerine zamanın Maarif Vekili **Celâl Yardımcı**'yı göndermişti. Davetliler arasında Diyanet İşleri Reisi **Eyüb Sabri Hayırlıoğlu** da vardı. Maarif Vekili'nin suya sabuna dokunmamaya gayret eden konuşmasından sonra vazifeliler misafirlere mektebi gezdirirlerken, gazeteciler **Hayırlıoğlu**'nun üzerine üşüştüler ve O'nu sual yağmuruna tuttular. Suallerin ilmî gerçeklerle alâkası yoktu. Zaten Mes'elenin dinî veya ilmî ciheti kimseyi alâkadar etmiyordu. Kur'an-ı Ker'im'in lâtin harfleriyle yazılamayacağını söylemek, tersinden İslâm harflerinin ehemmiyetini tebâruz ettirmek demekti. Kemalistlerin afvedemediği cürüm (!..) işte buydu. Umûmiyetle

ΣΕΜΠΑΤ
Εβδομαδιαία Εφημερις
Εκδιδομένη εν Κομοτηνή
ΔΕΥΤΕΡΑ 13 ΟΚΤΒΡΙΟΥ
= 1958 =
Αριθ. Φύλλου 82

مدیر مسئول: حافظ إشار
نسخه‌سی ۱
سنه‌لك آبونه‌سی ۵۰
خارج ایچین ۱۰۰ دراهی‌در .
اعلانات ایچین اعلانه کوره
اجرت آلینیر
بلدیه ، تشکیلاتز: ۲۰۰دراهی

ثبات

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ
ΧΑΣΑΝ ΖΕΚΗ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΧΑΦΟΥΖ ΓΙΑΣΙΑΡ
Κομοτηνή
Τιμή Φύλλου Δραχ. 1

صاحب امتیاز : حسن ذکی
ادارەخانەسی : کوملجنه
واسیلیوس‌پاولوس نومرو : ٦٣
سلکمزه موافق پازار قبول‌اولنور
درج ایدیله‌جك پازار اعاده ایدلز

پازار ایرتسی۱۳ تشرین‌اول ۱۹۵۸ شیمدیلك هفته‌ده بر چیقار مستقل فکرلی تورکچه غزته‌در . تلفون: ۸۰,۷۵ نومرو ۸۲

باطاریا ایله آتش...

غزته‌مزده قرآن پازیسنه دائر چیقان بر صورت‌تورکیه‌ده‌کی‌انقلاب یولوندی جرائد معلومه‌نك، مکتوب صاحبی دیانت ایشلری رئیسی خیرلی اوغلنه وکز . و هذیان یایلیم آلتنی آچمارینه وسیله اولدی. واویلایه سبب ویا بهانه اولان‌اومکتوب نه‌در آکلاتالم:

بورادەکی معلمار تراسکی رئیسی طرفندن دیانت ایشلری ریاستنه یرمکتوب یازیلارق

یونان امللرینه خدمت ایدن) یرغزته او. لدیغمزی پازمقده‌دولر. فقط، برنجی نسخه‌سندن اعتباراً — نره‌دن کلیرسه کلسین — دیمسزلك واخلاقسیزلق علیهنه یازاق آچش یرغزته‌در . اوتارك یونان امللرینه خدمت دیدکاری نه‌در ؟ انقلاب دشمنی دیپورلر ویونی نره یرخیانت واهانت کی یلمامق ایسته‌یورلر. آما

هفته‌نك مهم خبرلری

اوزاق شرقده چینلیلر طرفندن یومبادمان ایدلمکده اولان کمونی وماتسو آطه‌لری اختلافی یکی برصفحه‌یه کیرمشدر. برطرفدن وارشوده چین و آمریکان بویوك‌سفیر لری آراسنده، مصاحبه برطرز حل یولنی فکریله مذاکره ایدلمکده اولان واختلافك داها ساکن برصفحه‌یه کیردیکی کورولمکده‌در. نته‌کیم چینلیلر یوساحل آطه‌لرینه قور موزادن اوزاق طتله انکل اولمامق ایچین برهفته مدتله بومبارد مانی تعطیل ایتمشدر، شو شرطله‌کا: ارزاق نقل ایده‌جك کیلره آمریکان حرب کیلری رفاقت ایتمه‌جکدر . آمریکالیلر بوایشده شرایطرینه چوقدن صو قتدیلر اما آدیملرینی کیریه آلمایی حیثیت سیاسیه‌لرینه اویغون برشکلده یاپمق ایسته‌یورلر . آمریکان غزته‌لرندن برچوقلرینك بو آطه‌لر اختلافی

Batı Trabya'da yayınlanan ve Kemalistleri kızdıran "SEBAT" Gazetesi'nin başlığı

ilmî kifâyetine şüpheyle bakılmış olan **Hayırlıoğlu**'nun o günlerde bu mes'eledeki mukavemeti ve ısrarı cidden takdire şâyandı.

Bu açılış merâsimine biz de üniversitedeki bir avuç mütedeyyin gençler olarak takılmıştık. Yanımızda üniversite dışından ve dâima beraber olduğumuz avukat **Ziya Nur,** kitapçı **Abdullah Işıklar** ve muşhur Ahıskalı **Ali Haydar Efendi**'nin oğlu **Şerif Gürbüzler** ve daha başkaları vardı. Gazetecilerin **Eyüb Sabri Hayırlıoğlu**'nu sıkıştırmalarını ve zaman zaman lâubali bir tavırla konuşmalarını elemle müşâhede ediyorduk. Hele bir mektep kaçkınının sigarasının dumanını Hoca Efendi'nin yüzüne savurarak **"Son günlerdeki yayınlar dolayısıyla istifa etmeyi düşünüp düşünmediğini"** sorması az kaldı gazetecilerle aramızda kavga çıkmasına sebeb olacaktı. O sırada müslümanlara hücum etmek için bahâne arayan bu insanlara aradıkları fırsatı vermemek lâzım geldiği yolunda daha yaşlı ve tecrübeli kimselerin tavsiyesi üzerine işi ileriye götürmedik.

Merâsim bitmişti. Konuşa konuş geri dönüyorduk. Herkes bu hâdise üzerine fikir beyan ediyor ve müslmanların en basit bir mukabele vasıtasından bile mahrum oluşlarına hayıflanıyordu. Grupumuzdan birisi ortaya bir fikir attı: Acaba İslâm âlimleriyle röportaj gibi birşey yapılsa bu tezvirata ilmî bir sûrette cvaplar verilse, bunu yayınlayacak bir gazete bulunamaz mıydı?!. Beraberimizdeki arkadaşlardan **Abdullah Işıklar** o sıralarda **"Fetih"** adıyla yarım gazete büyüklüğünde sekiz sahife haftalık bir gazete çıkarmaktaydı. Lâkin bu gazete birkaç aydan beri mâlî imkânsızlıktan inkıtaa uğramıştı. Bu düşünceye karşı o bir teklif yaptı.

" — Geliniz hep birlikte bizim Fetih Gazetesi'ni yeniden çıkaralım ve bu mel'unlara hak ettikleri cevabı verelim!.."

Lâkin onbeş - yirmi günlük gazeteye karşı haftalık bir Fetih'in cevabı acaba ne ifade ederdi?!. Ne de olsa hiç yoktan daha iyi olacağı düşüncesi gâlip göründü. Bu mes'eleyi konuşa

FETİH

HAKKINDIR

Siyasette, F
HAK ÖLÇ
Haftalık

SAYI : 45

Müslüman Türk'ün mu
kitabına karşı gayeli taa

Patrik atenegoros'a bile hitap edilemiy
müslüman Türk milletinin diyanet
cübbeni topla defol git diyenler kimlerd

YAZAN: Ziya Nur

Gümülcineli öğretmenlerden H müslüman Türk azınlığı arasında nın dü ve dini mu-
Mustafa diyanet işleri reisl ğine bir medarı münakaşa olan b'. dini me- kama müracaat ediyor Mesele A-
mektup yazıyor Batı Trakyadaki' sele hakkında Türk müslümanları- (Devamı 7. nci sahifede)

Gayretleri hüsrandır

YAZAN Hasan Basri Çantay

Türk harfleri ile Türkçe kelimeleri yanlışsız yazmıya müsâit olduğu halde dilimizde yaşayan Arapça ve Farsca birçok kelime-

Fetih Gazetesi'nin başlığı ve O'nun nâşiri arkadaşımız
Abdullah Işıklar

konuşa Çarşamba'dan Fâtih Câmii'nin avlusuna kadar gelinmişti. Bu sırada ikindi ezanı okunuyordru. Topluluğa teklif ettim:

" — Buyrun şurada namazımızı kılalım. Namazdan sonra bizim yurda gidelim ve bu işi müzâkere edip bir karara bağlayalım!.."

Ben o zaman Kirazlı Mescit Sokağı 7 numarada **Seyhan Talebe Yurdu** adıyla çalıştırdığım ve evvelce zikri geçmiş olan yurdun sahibiydim. Müdüriyet odası olarak kullandığım oda, onbeş - yirmi kişiyle toplantı yapmaya müsaitti. Teklifim kabul edildi. Namazdan sonra doğruca yurda geldik. Önce bir mâli komite kurduk. Gazetenin çıkması için herşeyden önce para lâzımdı. Aramıza tüccarlardan da birkaç kişi karışmıştı. Bunlardan biri de merhum **Nazif Çelebi** idi. Şeyh **Ali Haydar Efendi**'nin oğlu **Şerif Bey** bize nazaran bir hayli yaşlı olmasına rağmen bir genç gibi heyecanlıydı. Malî komite, hemen orada faaliyete başladı.

" — Kim ne verecekse burada versin. Önce buradan başlayalım!.." dediler. O odada umulmadık birşey oldu. Tam altıbin türk lirası toplandı. Üstelik aramızdaki tek tüccar **Nazif Çelebi** para vermeyerek:

" — Siz toplayın, ne kadar toplarsanız onun bir katını da yarın ben vereceğim!.." demişti. Lâkin ondan para almaya ihtiyaç kalmamıştı. Çünkü bu para Fetih Gazetesi'ni çıkarmaya yetmişti. Hem de o gün hayal edilemeyeck bir tirajla!.. Sanırım 200.000 nüshadan fazla olarak basılmıştı.

Gazete o gün İslâmî neşriyatın tek matbaası görünen rahmetli **Sinan Omur**'un **"Hür Adam"** isimli matbasında günlerce basılmaya devam etmişti. Çünkü 57 - 82'nin yarı ebadındaki bu gazetenin düz baskı bir makinada saatte iki bin adetten fazla basılması kaabil değildi.

Mâlî komitenin yanısıra bir komite daha kurduk: Yazı Toplama Komitesi. Bu komitede vazife alan arkadaşlar hemen o

akşamdan itibaren her biri değerli bir hoca efendiyi ziyaret ederek Kur'an-ı Kerîm'in orijinal metninin ancak kendi aslî harfleriyle yazılabileceğine, bunun dışındaki iddiaların ilmi değeri bulunmadığına, bunların safsatadan ibaret olduğuna dair gayet kıymetli makaleler ve röportajlar temin edip gelmişlerdi. Fikirlerine müracaât edilmiş insanlar arasında o gün gerçekten bir İmparatorluk bereketi olan âlimler vardı: **Ömer Nasuhi Bilmen, Celâleddin Ökten, Hasan Basri Çantay** ve **Ali Rıza Sağman** gibi sahasında söz sahibi pek çok kimse Diyanet İşleri Reisi **Eyüp Kabri Hayırlıoğlu**'nu teyid eder mahiyette fikirler ortaya koymuşlar ve bunları avukat **Ziya Nur** redaktör olarak bir şekle sokup Fetih Gazetesi'ni ortaya çıkarmıştı.

Lâkin bu gazete nasıl dağıtılacaktı. Ortada dinî gazeteyi dağıtacak bir müessese yoktu. Dindar üniversite talebelerinden bir satıcı ekip oluşturduk. Bu ekip en az onbeş gün bu gazeteyi câmi kapılarından tutunuz da vapur iskelelerine kadar devamlı bir sûrette sattılar. Geç kalan yazılar için ikinci bir Fetih nüshası çıkarıldıysa da bu birincinin tesiri müthiş oldu. Verilen ilmî cevaplar karşısında şarlatan gazeteciler yavaş yavaş seslerini kıstılar.

Bu büyük bir gösteriydi. Dost düşman herkes bu gösterinin belli ölçüde tesiri altında kalmıştı. O zaman açıkgöz bir İmam - Hatip talebesi olan **Mü'min Çevik** de bu yazıları. "Türkçe Kur'an Okunamaz" başlığıyla kitap haline getirmişti ki, yayın hayatının temeli bu kitap olmuştur.

Bu faaliyetin içinde bulunan, bizim enerjimizi müşâhede eden, gazetenin satış şansını dikkate alan **Şerif Gürbüzler** aynı zamanda tüccar olduğu için müteşebbis bir kimse idi. Bu hareketi devam ettirmek ve müslümanlara bir günlük gazete kazandırmak arzusunu izhar etti ve bana dedi ki;

" — Seninle birlikte dolaşalım, sen benim bülbülüm ol!.. Ben piyasadaki bütün dindar insanları tanırım. Onlara davayı anlat, müslümanların bir günlük gazeteye olan ihtiyaçlarını dile

getir. Ben de onları şirketleştirip bu işi gerçekleştirebilirim. İkimiz bu işe kâfiyiz!.."

Kendisine müsbet cevap vermekle beraber pek ümitvar değildim. Zira yine **Nazif Çelebi**'nin evinde buna benzer bir müzakereye katılmıştım ki; zikre değer. O toplantıda merhum üstad **Necip Fâzıl Bey** bir kısım müslüman zenginleri böyle bir gazete çıkarmının lüzümuna inandırarak gerekli maddî imkânı sağlamak için bütün talâkatini kullanıyordu. Birden lâfa karışan bir Hoca Efendi, pişmiş aşa su katmış ve aşağı yukarı kararlaşmak üzere bulunan o işi bozmuştu. Hoca efendi demişti ki;

" — İslâmda gıybet haramdır. Gıybet, olmuş bir kötülüğün söylenmesidir. Olmamışı söylemek iftiradır. Yani daha ağırdır. Günlük gazeteyi alanlar bunda havâdis bulmak isterler. Meselâ bir genç hırsızlık yapmış ve yakalanmış. Gazete için bu bir haberdir. Bunu yazacaksın. Söylenmesi haram olan birşeyin yazılması ne olmak lâzım gelir, düşündünüz mü?.. Tutalım ki; böyle bir vakayı yazdınız. Bir zaman sonra da o genç tövbekar oldu, ıslah-ı nefsetti!.. Pekiyi şimdi ne olacak?!. Siz onu tescil ettiniz!.. Artık yaşadığı müddetçe alnından silinmeyecek bir damga haline getirdiğiniz bu ayıp ve kusuru silebilmesine imkân yoktur.

Sonra bu gazeteye resim basmayacak mısınız?.. Vaktiyle Beyhan - ül Hak mecmuasında makalelerin nihâyete erdiği sahifedeki boşluğa küçücük bir kuş resmi konmuştu. Okuyucuların umûmî ve ısrarlı protestoları üzerine bu kaldırılmış ve mecmuaca özür dilenmiştir. Bugün resimsiz bir gazeteyi kimse okumaz. Açık saçık olmasa bile resimlerin pek çoğu mahzurludur. Hele karikatür hiç câiz değildir. Kim olursa olsun insanları çirkinleştirerek takdim etmek men edilmiş bulunan alay etmenin tâ kendisidir!.."

Bugün maslahat sebebiyle itibar edilmesi imkânsız olan bu

Seyhan Talebe Yurdu'nun giriş kapısında birkaç arkadaşla

görüşler o gün dinleyenlere tesir etmiş ve müslümanların günlük gazete çıkarmalarının doğru olmayacağı yolunda bir kanaate varılmasına sebeb olmuştu.

Şerif Bey'in teklifi bana bu vakayı hatırlatmışsa da fâidesine binaen teklifi kabul ettim.

İlk olarak Konya Lezzet Lokantası'nın sahibi merhum **Mustafa Bey**'e gittik. Adamcağız bizi çok iyi karşıladı. Ben genç bir talebeydim. Lâkin **Şerif Bey** babası eski fetvâ emini ve meşâyihten bir zat olmak dolayısıyla müslümanlar arasında peşin bir itibar sahibiydi. Hüsn-i kabul için **Ali Haydar Efendi**'nin oğlu olduğunun bilinmesi kâfi idi.

Mustafa Doğan Bey bize çok güzel bir yemek ikram etti. Kendisi de bizimle yedi. Yemeği hususi odasına getirtti. Yemek boyunca kendisine kafa şişirmemeye çalışarak canhıraş bir nutuk çektim. İşi biraz dramatize etmiştim. Mermere söylesem kelimelerimin sıcaklığı onu eritir sanıyorum. Lâkin adamcağız beni öylesine hissiz bir sûrette dinledi ki, doğrusu sonunda cesâretim kırıldı ve **Şerif Bey**'e bu işe artık devam etmeyeceğimi söyledim. Israrlarına aldırış etmedim. Öteden beri zenginlerin insana yukarıdan bakmasına ve parayı ölçü olarak almasına sinirlendiğim için zengin insanlardan pek fazla dost edinmemişimdir. Bu zat gayet mütevâzi idi. Lâkin bir günlük gazetenin lüzumuna inanmıyordu.

Şerif Bey yılmadan bu işe devam etti. **Mustafa Emirosmanoğlu** ve **Mustafa Barçın** gibi yanına birkaç gayretli adam daha aldı. Katırcıoğlu Hanı'nda geçici bir yazıhâne tedârikleyerek şirketin kuruluşunu hızlandırdı. Birkaç defa yazıhâneye uğrayarak faaliyetlerini takdirle seyrettim ve söz söylemeye medar olsun diye mütevazi talebe bütçesinden para ayırarak beşyüzliralık bir hisse de aldım. Esasen bir hissenin asgari değeri beşyüz liraydı.

Şirkete **Sönmez Basın - Yayın Anonim Şirketi** adı verildi.

Gâye bir günlük gazete çıkarmaktı. Kısa zamanda binaltıyüz ortak toplandı. Bunların bir kısmı Anadolu tüccarlarındandı. İstanbul'a mal almaya geldikçe, dindar toptancıların delâletiyle işe dahil olmuşlardı.

Şerif Bey şirketin kuruluşu tamamlanınca doksan bin türk lirasına şirketin Cağaloğlu Şeref Efendi Sokak'taki merkezini satın aldı. Burası yavaş yavaş müslüman münevverlerin uğrak yeri haline geldi. Günlük gazetenin güçlüğü hesab edilerek "Yeni İstiklâl" adıyla haftalık bir gazete ile işe başlanıldıysa da maâlesef başarılı olunamadı ve bu gazete bilâhere **Şevket Eygi**'ye devir ve temlik edildi.

Günlük bir gazete çıkarmak maksadıyla kurulan ve kuruluşuna medar olan düşünce benim Bozdoğan Kemeri Kirazlımescit Sokağı'ndaki Seyhan Talebe Yurdu'nun Müdüriyet Odası'nda doğmuş bulunan bu şirketin ilk kongrelerine muntazaman iştirak ettim ve 1959 kongresinde merhum **Hasan Basri Çantay**'la kavga edip ayrıldıktan sonra bir daha alâkadar olmadım.

Bu da şöyle oldu. Sönmez Şirketi'ne asıl maksadı gerçekleştirmeye müsâid evsâfı olmayan insanlar dolmuştu. Bunlar yukarıda söylediğimiz gibi çıkara çıkara "Yeni İstiklâl" ismiyle haftalık bir mecmua çıkarabilmişlerdi ki, bu da devamlı zarar ediyordu. İdare Hey'eti ise, değişmeyip hep aynı kadroyla devam edip gidiyordu.

Bir akşam **Hasan Basri Çantay Hoca**'nın Bayezid'teki evine gitmiştim. Orada bir kısım gençler vardı. Sohbetin koyulaştığı bir sırada kapı çaldı. İçeriye o zaman Esas Teşkilât Hukuku doçenti olan **Selçuk Özçelik** geldi. Onun gelişiyle mevzu değişti. Bir toplantıdan geliyormuş, O toplantıda Sönmez Şirketi'nin elebaşıları ertesi gün yapılacak olan kongrede aynı hey'eti ibkâ etmek kararı almışlarmış. O bunu anlatınca, **Hasan Basri Çantay** Hoca'nın canı sıkıldı. Çünkü çok yerde O'nun ismi kullanılarak ortak keydedilmişti. Şirketse kurulduğundan

beri zarar ediyordu. Hoca sordu:

" — Bilânçoyu gördün mü, bu seneki durum nedir?" **Selçuk Bey:**

" — Gördüm. Altmış bin lira zarar var!.." dedi.

Ellili yıllarda bu çok büyük bir para idi. **Hasan Basri** Hoca:

" — Böyle her yıl zarar eden bir idâre hey'eti neden çekilip gitmez. Bunları seçtirmemenin bir çâresi yok mudur" diye sordu. Bunun üzerine kongrede "ibra" vermeyerek idâre hey'etinin düşürülmesi teklif edildi. Bu takdirde de o hey'et mahkemede hesap vermek mecburiyetinde kalıyordu. Hoca bunu da istemiyordu. Çâre aranırken, ben söze karıştım ve dedim ki:

" — Hocam bunun çâresi vardır. İbradan önce bir takrir verilerek ibranın "mâlî" ve "idârî" olarak ikiye ayrılması sağlanır, mâlî ibrâ verilir de idârî ibra verilmezse bu hey'et seçilemez. Seçilse de o seçiliş bir hüküm ifâde etmez. Bu takdirde işin içine mâlî mes'ele karışmadığı için, şirket idâre hey'eti mahkemeye düşmez!.."

Hoca memnun oldu. **Selçuk Bey** de benim görüşümü teyid edince, O'na dedi ki,;

" — Yarın sen bu işi yap!..

Selçuk Bey itizar etti. Dersi olduğunu, ertesi günkü kongreye gelemeyeceğini söyledi. Bunun üzerine **Hasan Basri Hoca** bu vazifeyi bana tevdi etti. Ben de kabûl ettim.

Ertesi gün Marmara Kıraathanesi'nin altındaki düğün salonunda toplanıldı. **Hasan Basri Hoca'**yı kongre başkanı seçtiler. Gündem reye sunulup kilitlenirken divana O'nun talimatına uygun olan takriri verdim. Hoca takririmi hiç nazar-ı itibara almadan gündemi kabul etti. Sonra da ibraya başvururken herhalde unuttuğunu düşünerek, söz istedim. Bana söz vermek istemedi. Bu defa yerimden müdahale ettim ve takririmi hatırlattım. Gündemin bir maddesi ile ilgili bir takrir varken,

"Havadis"i tel'in eden dövizler

En kıymetli edebiyat

caklar, böylece meşhur Ord. Prof. hakkında imza toplayan devrimci gençlerin teşebbüsünün tesirini azaltacaklardı. Tertibin perde arkasında D.P. Gençlik Kollarının öncüleri vardı. Kadri Mısırlıoğlu yüksek başta, Eyüp Yardımcı, Varol Taşkıran, Erol Ergüneş plânın mimarlarıydı. Ertuğrul Aktan, Necati Çakıroğlu -Menderesi, Üniversiteyi ziyaretinde sırtlayan delikanlı-, Nazım Durmuşoğlu, Mehmet Bağış kafileye bizzat katılacaklardı. Kantinde toplanıldıktan sonra iki grup halinde karşı yakaya geçilecek ve Hocanın Feneryolundaki evi önünde birleşilecekti. Hoca vaziyetten haberdardı, kendisine talebelerin geleceğini bildirmişti. Her halde orad bir kaç söz de döktürecekti.

O halde?

İlk tahkikat gençlerden bazılarının hakikaten kandırılmış olduklarını ve hoca ziyaretine götürüldüklerini ortaya koydu. Diğerleri ise dah ziyade iğfal edilmişler, şeytana uymuşlardı. Akşam vakti yedi teşvik hariç, gösteri meraklısı gençler tahliye edildiler. Kendilerine iyi bakılmış, karınları dönerli pilâv ve hoşaf la doyurulmuştu. Albay Erdoğan azimli ve kararlıydı ama halefi gibi sadist değildi.

27 Mayıs İhtilâli günlerinde, CHP Gençliği'nin taşkınlıklarına karşı hareketlerde CHP'li basın hep beni elebaşı gösteriyordu.
(Akıs'te bir haber)

onu müzâkere etmeden, o maddeyi reye koyamayacağını söyledim. Bana ne söylese beğenirsiniz:

" — Biz onu kendi aramızda görüşüp hallettik."

Neydi hallettiği biliyor musunuz? Biz ayrıldıktan sonra, evine kendilerini ibka etmek isteyen idâre hey'eti mensupları gelmiş, elini öpüp oturmuşlar. Onu bu hey'etin değişmemesi hususunda ikna etmişler. Bunlardan benim haberim olmadığı gibi kendisi çağırıp izah etmek lüzumunu da hissetmemişti. Bu lâubâli ve kanunsuz tutum üzerine yerimden konuşmaya başladım ve Hükümet Komseri'ni zabıt tutmaya dâvet ettim. Hoca sinirlendi. Ve kürsüden:

" — Ben teşriî vazife de yaptım. Bir delikanlı, çıkmış şimdi beni dinlemiyor!.." dedi.

Ben de O'na bağırdım:

" — Sen teşriî vazifeyi de böyle yapmışsındır. Akşamdan sabaha fikir değiştiriyorsun. Hilâfet yıkılırken nerdeydin?!." sonra da pardüsümü alıp çıktım.

Seçimler bitip de dilekler faslına sıra geldiği zaman, ortaklardan birisi bizim kavganın ne olduğunu sormuş. Çünkü işin evveliyatını bilmeyenler, mes'eleyi tam kavramamışlardı. izah edilince ortaklardan çoğu:

" — Oo, o genç çok doğru söylüyormuş" demişler. Demişler ama atı alan Üsküdar'ı geçmiş!.."

Sonradan, daimî bir sûrette zarar eden Yeni İstiklâl Gazetesi **Şevket Eygi Bey**'e verilmiş, O bunu canlandırıp kâra geçirmiş, ben de 27 Mayıs'tan sonraki hapis devremde Balmumcu Kışlasındaki muhakememde Sönmez Şirketi ile ilgili olarak hesap vermeye mecbur kalmışımdır.

E — 27 Mayıs İhtilâli Öncesi

1960 yılna gelindiğinde, siyâsî havada dehşetli bir gerginlik vardı. **İsmet İnönü** git gide ihtiyarlıyor ve 1950'de ayrıldığı ik-

tidar koltuğuna bir kere daha geçebilmek hususundaki ümitleri zâil oluyordu. Bundan dolayı iktidarı anormâl bir yolla düşürme temâyülleri seziliyordu. 1959'da "Dokuz Subay Hâdisesi" olmuş ve bunlar Demokrat Parti tarafından af-vedilmişti. Fakat bu, asker içinde bir kapırdanma olduğunu gösteren ilk işâretti.

Diğer taraftan bir kısım emekli subayların Halk Partisi'ne iltihakları âlâyişli bir sûrette basında yer alıyordu. "Kulak Gazetesi" denilen bir usûl keşfedilmişti. Bu, sonradan başında emekli bir genaralin bulunduğu ortaya çıkmış gizli bir teşkilâttı. Yalan bir haberi büyük şehirlerde kısa bir zamanda yayıyordu. Meselâ elli yüz tâne adamın her biri aynı günde İstanbul'daki kahvehânelerden birine giderek, hepsi de aynı yalanı söyleyince, bu haber kısa zamanda bütün İstanbul'a yayılıyordu.

Buna ilâveten Üniversite talebeleri de tahrik olunuyordu. Bu sırada Küba'da **Fidel Castro** adında bir hukuk talebesinin ihtilâl teşebbüsü muhâlif gazetelerde Türkiye'nin bir iç mes'elesiymiş gibi tafsilâtlı bir sûrette yer alıyor ve böylece tâbir-i mahsusuyla sağır kulağa ses verilmeye çalışılıyordu. Bu hırçınlığa karşı Demokrat Parti de Cumhuriyet Halk Partisi'nin mallarının Hazine'ye intikalini sağlamaktan başlayan bir takım yanlış hareketlerle yavaş yavaş oyuna geliyordu.

Hükümet bir "Tahkikat Komisyonu" kurmuş ve bu komisyona fevkal'âde selâhiyetler vermişti. Buna karşı başlayan talebe hareketleri içinde **Fidel Castro** mukallitleri türemeye başlamıştı. Hukuk Fakültesi'nde avâre bir talebe olan **Nuri Yazıcı'ya, Castro Nuri** diyorlardı. Hâdiseler, 28 Nisan'da Bayezid Meydanında dehşetli bir gösteriye dönüştü ve hükümet örf-i idâre ilânına mecbur kaldı. Bu gösteriler mürettepti. Aynısı Ankara'da da yapılmış rahmetli **Menderes** kalabalığın içine girerek:

" — Ne istiyorsunuz" diye gençlere bağırmıştı. Bugünkü **Deniz Baykal** olduğu rivâyet edilen bir genç, **Menderes**'in yakasına yapışmış ve:

" — Hürriyet istiyoruz" deyince rahmetli **Menderes**'in:

" — Bak sen bir talebesin, Başvekil'in yakasından tutuyorsun!.. Daha ne hürriyeti istiyorsun?!." dediği duyulmuştu.

İstanbul'daki miting, 28 Nisan'da Üniversite bahçesindeki heykelin önünde başlamış ve oradan Beyazid Meydanı'na taşmıştı. Atlı polisler, kalabalığı dağıtmak için havaya ateş ediyorlardı. Bu sûretle vâki atışlardan bir kurşun sonradan Yassıada muhakemelerinde ispat edilmiş olduğu üzere sekme sûretiyle **Turan Emeksiz**'e isabet etmişti. Bir genç de Çarşıkapı'da tanka atlamaya çalışırken ezilmişti. Bunlar hâdiseleri büyütmek isteyen CHP'nin ekmeğine yağ sürmüştü. Yalandan yüzlerce gencin öldürülmüş olduğu şâyiası yayılıyor ve cesetlerin bulunması iddiasıyla yürüyüş ve mitingler tertip ediliyordu. Hatta daha sonra ihtilâl olup da iddialar istikametinde ölü veya yaralı genç bulunamayınca, **Ertuğrul Alatlı** adında bir albayın bu nümayişlerde öldürülmüş bulunan birçok gencin cesedinin kıyma makinalarında yok edildiği iddiasıyla umumû efkâr çalkalanacaktı. Hatta haylaz tembel ve âvâre çocukların günlerce **Gâzi Osman Paşa** marşını söyleyerek hazırladıkları hava sonunda ihtilâl gerçekleşince Bayezid Meydanında yapılacak bir mitingte Rektör **Sıddık Sami Onar** "Şehitlerin (!..) bu kadar olmadığını, daha bir çok kayıpların bulunduğunu, bunların mutlaka ortaya çıkarılacağını" söylemekten ictinab etmediği görülecek, **Prof. Hüseyin Nâil Kubalı,** halka öpücükler göndererek başladığı miting konuşmasında 27 Mayıs hareketinin "**Nuri Yazıcı** kadar kutsal!.." olduğu palavrasını dermeyan edecek kadar akıl ve mantıktan uzaklaşacaktı.

Nuri Yazıcı'nın ise çok kısa bir zaman sonra foyası meydana çıkacaktı. O da şuydu:

28 Mayıs 1960 Cumartesi Günü Süleymaniye, Yoğurtçuoğlu Sokak'taki **"Yeni Karadeniz Talebi Yurdu"**nun idare odası. Soldan Sağa, **OSMAN TOPBAŞ, KADİR MISIROĞLU, ABDİN TOPBAŞ** ve **HÜSEYİN SAVAŞ**

Hukuk Fakültesi'nde Amme Hukuku'ndan geçmek pek zordu. **Prof. Recâî Gâlip Okandan** kitabına o kadar gereksiz malûmat doldurmuştu ki, bunları ihtimâl kitaba bakmadan kendisi de anlatamazdı. Bundan dolayı talebe arasında İdare Hukuku'ndan geçmeye "nişan vizesi" deniliyordu. Bunun mânâsı, İdare Hukuku'nu geçmiş olan artık nişanlanabilirdi. Çünkü Fükülte'ye bitmiş nazarıyla bakabilirdi. Bu sırada Fakülte'deki bir kıza, sınıf arkadaşı olan iki genç ayrı ayrı evlenme teklifi yapmış, kız da muhayyer olduğu için her birine, amme imtihanını verirsen, olur demiş imiş. Bu çouklar şu rekabet yüzünden birbirlerinin imtihanlarını takip etmişler. İkisi de geçememiş olduğu halde, kız bunlardan biri ile nişanlanınca, öteki kızı sıkıştırmış. Kız da:

" — Hayır o imtihanını verdi!.." deyince rakip çocuk işi tahkik etmiş.

Çünkü o sıralarda Hukuk Fakültesi kaleminde bir takım hilelerle, para ile insanların ders geçirtildiğini hep duyardık. Bu hile de şöyle yapılırdı. İmtihanı yapan hoca, geçti veya geçmedi diye bir fişi imzalar ve onu Fakülte Kalemi'ne gönderirdi. Kalemdeki memurlar fişi tahrif etmeksizin, muhâfaza eder, fakat kütüğe sanki sehven yapılmış gibi, "geçti" diye yazardı. Bir daha o fişlere bakılmayıp, kütük esas alındığından talebe de geçmiş gibi muâmele görürdü. Bu hâdise de öyle olmuştu. Güçlüğüne göre, her dersin bir râyici vardı. Kalem Şerfi **Atâ Bey** bu işi yıllardan beri yapıyordu. yirmi - otuz senelik memurdu.

Hâdisenin üstüne düşen çocuk, dekana giderek vaziyeti anlatmış ve durum ortaya çıkmıştı. Bunun üzerine memurların alâkası kesilerek teşekkül ettirilen bir komisyon kalemdeki evraka el koyunca ortaya çıkan rezâletin haddi hesabı yoktu. Fakültede hoca olan, doktora için Avrupa'da bulunan veya temyiz mahkemelerinde hâkimlik yapmakta olan insanların böyle sû-i istimaller yapmış olduğu ortaya çıkmış ve kalem şefi **Atâ**

Mim'e mektup

KADİR MISIRLIOĞLU'NA BİR SORU!...

MİM mecmuasında çıkan iki resmini gördüm, birincisine tiksinti ve korku ile baktım. Tiksindim. Çünki, yüzünde çok mesut ve memnun bir ifade vardı. Korktum, zannetmeki yanındaki «Kara sakal» lıdan, büyük bir irfan yuvasının bir talebe gurubunun başkanı işte bu, dedim. böyle bir başkanın, «Atatürk gençliğinin» nefret duyduğu bir sahısa gösterdiği hayranlık ve sempati beni korkuttu, bunu sakın inkâr etme ilk resmini eline al ve bir daha uzun uzun bak, o zaman sen de bunu, gözlerindeki mesut ifadeden anlarsın.

İkinci resmini görünce ve yazını okuyunca sadece şaşırdım, bir insanın bu kadar zıt, değişik fikir ve karaktere sahip olamıyacağını düşünerek, şimdi sana soruyorum:

Hangisi senin hakiki hüviyetin?.. Bunu bana doğru olarak söyleğ yoksa zannetmeki kürsüye çıkıp, poz vererek çektirdiğin bir resim, ilk resminden dolayı alnına vurulan damgayı, siler. Sana bunu hatırlatır ve «Atatürk gençliğine» yakışır şekilde çalışmanı tavsiye ederim.

Ergin Yalın — Duisburg

Her vesile ile bana sataşan CHP'li basından bir örnek.

(19 Ocak 1960 tarihli Kim (Mim) Mecmuası)

Bey tevkif edilmişti.

Bir kısmı mecburen kapatılmış, bir kısım insanlar yeniden ve usûlen imtihana sokularak durum düzeltilmiş, henüz talebe olanlara dâir de ilân kahtasına bir liste asılmıştı ki; görmeye değerdi. Başta **Nuri Yazıcı** olmak üzere 27 Mayıs İhtilâli'ne zemin hazırlamak vazifesiyle kıyam etmiş bu sözde kahramanların çoğu bu listeye dâhildi.

Bu vesile ile şunu da söyleyelim ki, Hukuk Fakültesi kalem Şefi **Atâ Bey,** tam otuz ay mahkeme huzuruna çıkarılmayarak hapiste tutulmuş ve bu müddetin sonunda ölmüş mü, öldürülmüş mü, ne olduğu belli olmadan yok olup gitmiştir. Mahkemeye çıkıp konuşsaydı kim bilir nelerin ortaya çıkmasından korkuluyordu!.. İşte Cumhuriyet Türkiyesi'nin ahlâkı!..

İhtilâl zemini hazırlayanların, bizim muhitimizdekilere âid karakter ve şahsiyet durumları belli olması için zikrettiğimiz şu hâdise, takibettiğimiz kronolojik seyri bozmuş olduğundan biz yine 27 Mayıs öncesine dönelim.

Siyâsî havanın her gün elektrikli bulunduğu o günlerde biz ya uzaktan seyrediyor, yahud da kantinde sohbetlerimize devam ediyorduk. Birgün kantinin kapısına birkaç nümâyişçi militan gelerek içeriye doğru bağırdı:

" — Sizde hiç vicdan yok mu?!. Oturmuş çay, kahve içiyorsunuz. Şurada kardeşleriniz polis kurşunları altında ölüyor!.."

Arkadaşlarımızdan birisi silâhlıydı. Silâhını gösterir şekildeki bir müdâhalesi sonunda mutlak bir belâdan kurtulmuş olduğumuzu hatırlarım. Muhitimizdeki bazı mûtedil bildiğimiz gençler de bu hareketlere katılmış ve kendileriyle irtibatımızı kesmek mecburiyetinde kalmışızdır. O derecede müessir bir propaganda yapıyorlardı ki, benim diyen insanın kapılmaması muhâldi. Meselâ **Fatin Rüştü Zorlu'**dan Akis Mecmuası "mister yüzde on" diye bahsediyordu. Yassıada gibi

hâinâne bir mahkemede temize çıkmış olmasa idi, biz bile O'nun bazı gayrımeşru işler yaptığını ve bunlardan yüzde on komisyon aldığını sanmakta devam edecektik.

Bu gerginlik esnasında **Ali Fuad** hocamızı Ankara'ya çağırmışlardı. Sonradan kendisinden öğrendiğimize ve Yassıada'da hesap vermesine sebep teşkil eden bu seyahatinde **Ali Fuad Bey** hükümetin toplantısına dâhil edilmiş ve ne çâre düşündüğü yolunda bir sualle karşılaşınca, önce "CHP ile koalisyon yapın!.." demiş. Bu kabul edilmeyince, "**Menderes** istifa etsin, yeni bir hükümet kurulsun!.." demiş. O toplantıda hazır bulunan **Bayar** bunu da kabul etmeyerek:

" — Su geçerken at değiştirilmez!.." demiş. Bunun üzerine **Ali Fuad** Hocamız da **Bayar**'a hitaben:

" — Siz Türk Milliyetçiler Derneği'ni kapattığınız. Kendi görüş ve felsefenizin gençliğini yetiştirmediniz. Milliyetçi gençlik, Halk Partisi'ne karşı olmak dolayısıyla size bir nüve oluşturabilirdi." deyince **Celâl Bayar:**

" — **Ali Fuad Bey**!.." demiş. "Onların Halk Partisi'ne karşı olduğu yerde, ben Halk Partisi ile beraberim!.."

Ali Fuat Bey de hiçbir netice elde edemeden geri dönmüş ve bunları bize anlatmıştı.

Sonradan eski Bolu meb'usu **Reşad Akşemseddin**'den dinlediğime göre, kendisi ihtilâli, **Türkeş**'ten öğrenmiş olarak **Menderes**'e haber vermiş, fakat **Ethem Menderes**'in muhâlefet ve mugâlatası yüzünden **Menderes** buna tam mânâsıyla inanamamıştı.

Bayar:

" — Tenkîl istiyorum!.." diyerek örfî idâre makamlarına güya tâlimat yağdırırken, bu emri yerine getirmek mevkiindeki kumandanların 27 Mayıs gecesi kurulan "Millî Birlik Komitesi"nde yer aldığı görülecek ve kalelerin **İnönü** tarafından çoktan ve içten fethedilmiş olduğu acı bir sûrette

müşâhade olunacaktı.

Benimse, birbirini kovalayan takiplerle önce İstanbul Harbiye Binası'nda hususî sûrette inşa edilmiş telefon kulübesi kadar beton hücrelerde, ve Balmumcu Kışlası'ndaki hapis ve çilelerim başlamış olacaktı. Demokrat Parti meb'usu olmadığım, hatta bu partiye de kayıtlı bile bulunmadığım halde 27 Mayıs İhtilâli'nden itibaren çektiğim eziyetlerin hikâyesiyle başlayacak, 12 Mart Muhtırası'ndan sonra Eskişehir Askerî Cezâevi ve Bakırköy Akıl Hastahanesi Adlî Servisten geçerek devam eden ve tâa 12 Eylül 1980 sonrası Yurt dışına kaçışıma kadar temâdî edecek yirmi yıllık vak'aların soluk sahifelerinde buluşmak üzere Allah'a emânet olun, benim sevgili okuyucularım!..

— BİRİNCİ CİLDİN SONU —

TAHRİF - SERİSİ

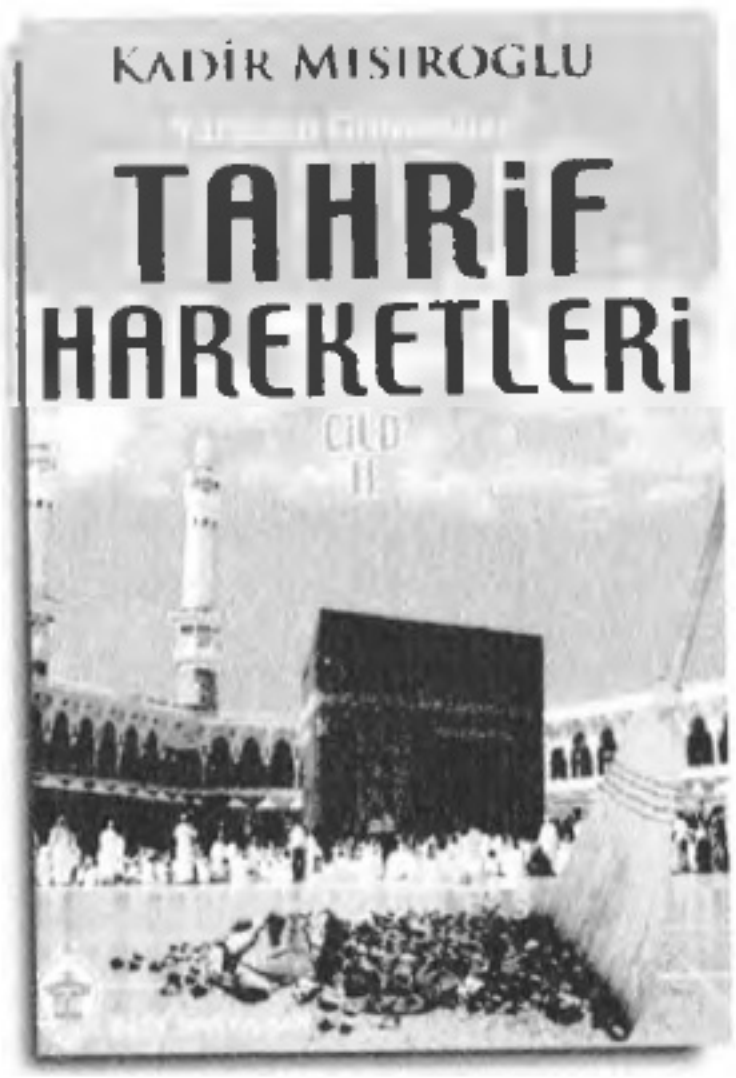

TAHRİF HARETLERİ

Kâinata hâkim olan ebedî ve ilâhî bir kanunun îcâbı olarak daima müşahede edilegelmiş olan **'Hak-Bâtıl Mücadelesi'** nin en kesîf bir sûrette cereyan ettiği saha-hiç şüphesiz -bizim millî ve dînî tarihimizdir. Bununsa, biri **'siyasî'** ve **'askerî'** olmak üzere hâriçten; diğeri ise **'fitne'** ve **'fesat'** çıkarmak şeklinde dâhilden icra edilmiş olduğu çok bilinen bir gerçektir. Ancak unutmamak gerekir ki, islâm'ın vahdetini bozarak O'nun kuvvet ve kudretini zaafa uğratmak yönünden iç bünyede zuhur eden bir takım dahilî fitne veya tahrif hareketleri, askerî ve siyasî karşı koymalar ve bunun îcabı olan harp ve darplerden daha müessir olmuştur. **'Tarihten Günümüze TAHRİF HAREKETLERİ'** adıyla kaleme alınmış olan işbu eser, zikredilen şu ehemmiyetine binâen, tarih boyunca islâm'ın safiyetine karşı gerçek bir ihanet hareketi olan dâhilî fitnelerin teşhiri maksadıyla yazılmış adeta bir **"çığlık"**tır!

LOZAN - SERİSİ

LOZAN

Türk'ün şahsında İslâm'dan intikam alınarak, bütün bir İslâm Dünyası'nın başsız bırakılmasıdır!... Lozan'ın getirdiği; adalarla Yunan statejik çemberine alınmış iktisadî kaynaklardan mahrum, her türlü ünvan ve sıfatı yolunmuş, gayri tabiî hududların çizdiği küçük bir Türkiye'dir. *Birinci cild*: Tanzimat'tan millî mücadeleye kadar umûmî değerlendirme panoramasını çizer, Lozan'ı hazırlayıcı sebepleri inceler. *İkinci cild*: maddî kayıpları, ve nihâyet üçüncü cild, mânevî kayıplar Hilâfet Patrikhâne v.s. gibi mes'eleleri inceler!..

İSLÂM TARİHİ - SERİSİ

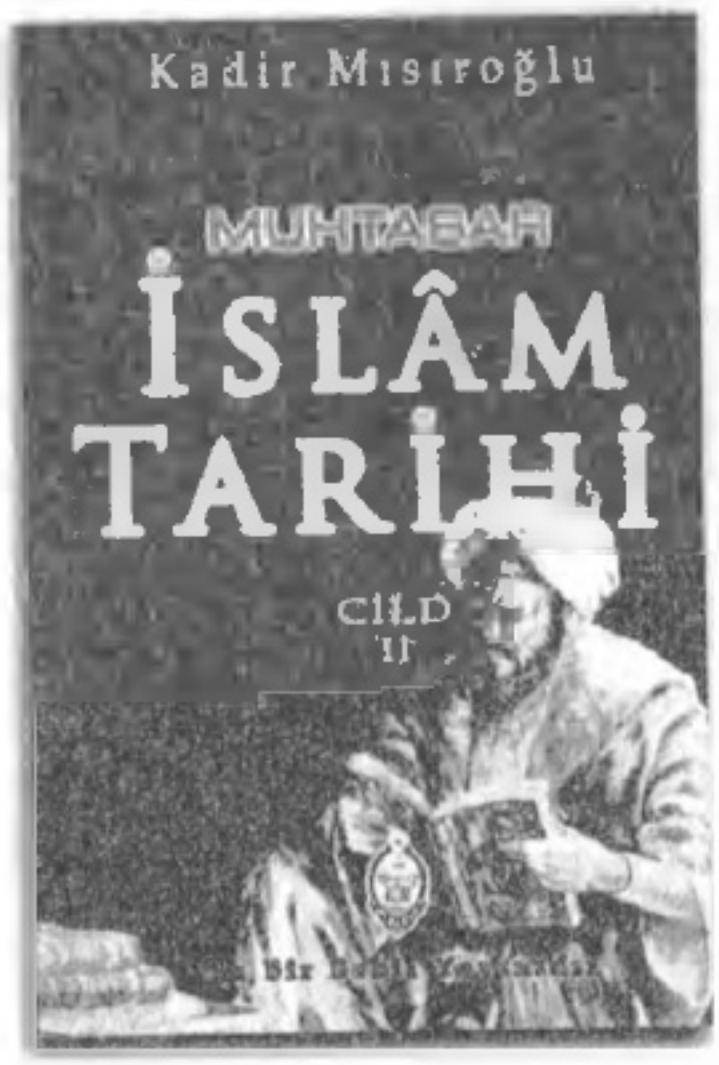

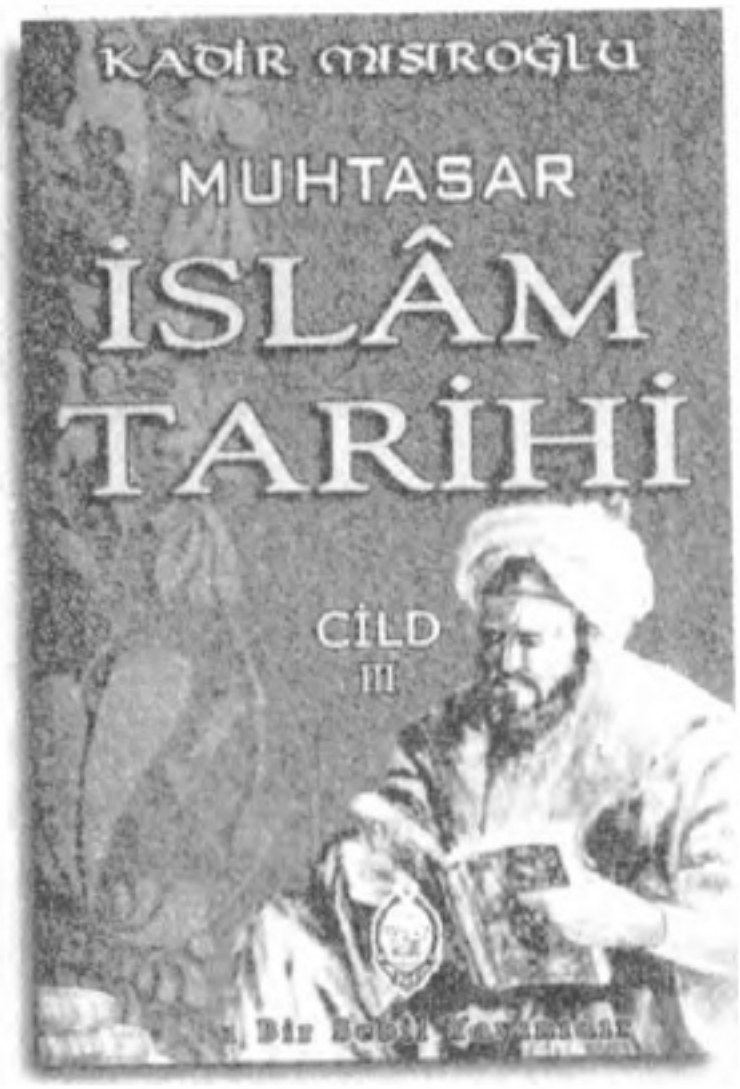

MUHTASAR İSLAM TARİHİ

Bu gün milletler şapla şekeri birleştirmek kabilinden bloklaşmalarla üstün bir güce ulaşma gayreti peşinde koşmakta iken, islam ümmetinin tabii vasfı olması lazım gelen birlik ve beraberlikten mahrum bulunması hazin bir tecellidir. İşte bu eser böyle bir faide temini maksadıyla yazılmıştır. **"Muhtasar İslâm Tarihi"** ünvânı ile te'lifine teşebbüs ettiğim eserin işbu ikinci cildi, beş yüz seneyi mütecaviz bir devrenin vukuâtını nakletmektedir. Bu kadar geniş bir zaman parçasının sayısız hâdiselerini -sıkıştırılmış bir pamuk balyası gibi- özün özü bir sûrette nakletmesine rağmen her içtimâî faaliyet sahibinin önünü aydınlatacak ibret sahnelerinin hiç birinin ihmal edilmemesine çalışılmadığı görülecektir.

ERMENİ MESELESİ

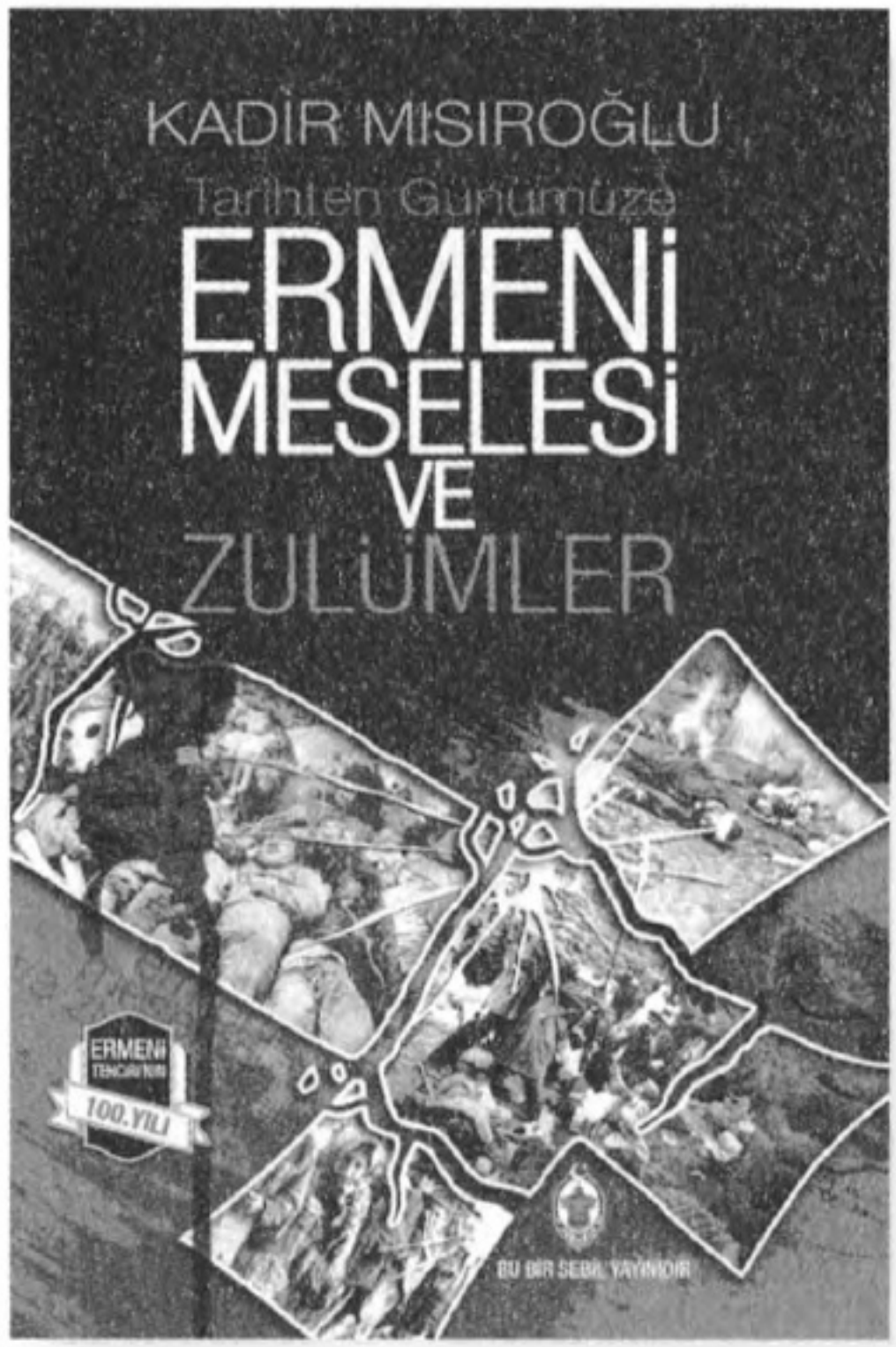

ERMENİ MESELESİ VE ZULÜMLER

Her yıl bir jenosid (soykırım) olduğu iddiası ile tekarlanan 1915 Yılı'ndaki "Ermeni Tehciri" aslında Hilâl-Salib (haç) mücâdelesinin kanlı bir safhasından başka bir şey değildir. Vâki olan da bir jenosid değil mukaatele (karşılıklı vuruşma)'dir. Bu gerçeğin Ermeni asıllı yazarların eserleri ile dahî ispatı kabildir. İlle de bir kusurlu aranacaksa idâresi altında asırlarca müreffehen yaşadıkları osmanlı'ya sadakatten ayrılan ve bu kıtâle ilk başlayan Ermeniler'dir. Üstelik onların bu kıyamı Osmanlı Cihan Devleti'nin ezelî düşmanı ve Haçlı zihniyetinin zebûnu olan Batılı emperyalistlerin teşvik ve destvekleri ile gerçekleştirmiş olmaları suçlarını daha da ağırlaştırmaktadır.

BEN BÜYÜK ÖLÇÜDE SİYASÎ VE İCTİMÂİ HADİSELERE DÂHİL OLMUŞ DEĞİLİM. BU KEYFİYET RESMÎ MAKAM İTİBARİYLEDİR. ANCAK ÜLKEMİZDEKİ İSLÂMÎ HAREKETİN SEYRİ İÇİNDE YAKLAŞIK ELLİ YILIMIN GEÇMİŞ OLDUĞU DÜŞÜNÜLERSE HÂTIRALARIMIN MUAZZEZ DAVAMIZIN GELİŞME SEYRİNİ KAVRAMAK HUSUSUNDA HÂİZ OLDUĞU EHEMMİYET KOLAYCA ANLAŞILIR.

YÜCE RABBİME VE BENİ TAKİB ETMİŞ OLANLARA MÂLUM OLDUĞU ÜZERE HAYATIMI "KORKU" VE "MENFAAT"İN ÜSTÜNDE YAŞADIM. BUNUNLA BERABER BU ESERDE YAZILANLARIN ÇIPLAK GERÇEKLER OLDUĞU SANILMAMALIDIR!..

HAYAT KUDRET KALEMİ İLE YAZILMIŞ BİR ROMAN GİBİDİR. BEN BU ESERLE SİZİ 1933 - 1960 ARASINDA, HAYAT ROMANIMDAN TAKRİBİ ONBİN (27 YIL) YAPRAĞIN SOLUK MUHTEVASI ÜZERİNDE BİR SEYAHATE ÇIKARMAK İSTEDİM. BUNU DİĞERLERİ TAKİB EDEREKTİR

Sebil Yayınevi

ISBN 978-975-580-062-2